ALMANACH

DER

NATUUR,

VOOR IEDERE MAAND VAN HET JAAR.

MET KUNSTPLAATJES.

O 61-1380

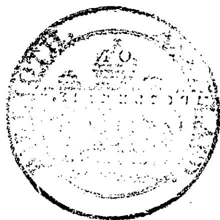
ALMANACH
DER
NATUUR,

VOOR IEDERE MAAND VAN HET JAAR.

MET KUNST PLAATJES.

TE AMSTELDAM, BIJ
J. DE JONGH,
MDCCLXXXIX.

B E R I C H T.

'T is zekerlijk in alle werken die over den tuin- en veld- arbeid handelen, eene ſoort van gebrek, dat dezelven zeer droog geſchreeven zijn, en alleenlijk den moejelijken arbeid die er aan vast is, om boomen, gewasſen en bloemen voordtebrengen, behelzen, zo dat dezelven niet anders ter hand genomen worden, als om het een of ander natezien, zonder dat de wijze van voorſtellen aanprikkelt, om verder voordteleezen, het welk evenwel geene geringe oefening ten gevolge kan hebben; dat niet alleen, maar ook een meer verſtandlijken, en God vereerenden ommegang met de dingen der Natuur, waarin zijne magt en wijsheid, zo algemeen te zien zijn: dit gebrek wegteneemen is het hoofddoel, 't welk ik mij, in het zamenvoegen van dit werkje, voorgeſteld heb, en de ondervinding heeft mij reeds doen zien, dat ik daarin niet geheel ongelukkig geſlaagd ben — in eenige opzichten heeft eigene ondervinding mij geleid; in anderen hebben de beste werken over deezen taak mij in ſtaat geſteld, om alles te kunnen aanſtippen, derhalven zal men in deezen mijnen almanach, zo wel iets nieuws ontmoeten, als het geen reeds bij ervarene hoveniers en landlieden bekend is — over 't algemeen is, gelijk ik gezegd heb, de wijze van voordraagen, het geen dit werkje zig van anderen moet doen onderſcheiden.

Iets is er, waar over ik mij in de uitvoering mijns werks moet beklaagen; het zelve is bij ſtukjes uitgegeeven, en een zamenloop van omſtandigheden heeft veroorzaakt, dat eenige ſtukjes daarvan buiten mijn opzicht in 't licht gegeeven zijn; zij waren, tot mijn leedweezen, vervallen in handen van een corrector, die noch oplettendheid noch kunde, (welligt ver-

waandheid genoeg,) heeft, en het is door zijne hoogst berispelijke behandeling, dat er de grofste feilen in plaats hebben; de meesten echter zijn vergrijpingen tegen taal- en dicht-kunde, waarom ik ook mijn werk, niet heb willen ontsieren met een zwarte lijst van drukfeilen, die ik ongaarne zie, weetende dat dergelijke gebreken door kundigen ligtlijk hersteld kunnen worden, en onkundigen niet hinderen: er zijn echter eenige misslagen in van grootere aangelegenheid, waaromtrent ik derhalven verzoek, dat dezelven niet op mijnen rekening gesteld worden; bij voorbeeld: September, *bladz.* 128, *wordt gesproken van de* wetten *van het ongedierte, in plaats van deszelfs* nesten; *op de volgende bladz. wordt gezegd, dat* boonen *op den oven te droogen veeleer een* schroejen *of* uitbranden *dan* langzaam UITDRUIPEN, *(in plaats van* UITDROOGEN*) is — onder* October, *bladz.* 157, *leest men,* op 't land woelen de HERTEN, *(in plaats van* LUSTEN,*) minder*; *elders staat* liefhebbers, *voor* komkommers, *en* paaschtijd *voor* kerschtijd; VONDEL *wordt genoemd de* PAUS *der* nederlandsche dichters, *in plaats van de* PRINS *— en anderen meer.*

Indien de Leezer daaromtrent eenige bescheidenheid gelieft te gebruiken, ben ik voldaan.

L. v. O.

JANUARIJ.

De befchaafde volken hebben thans algemeenlijk goedgekeurd en aangenomen, om het jaar met den eerften dag van deeze maand te laaten beginnen; hoewel het eenigszins vreemd moet voorkomen, dat men een nieuw jaar doet beginnnen in zulk eenen tijd, waarin alles werkeloos en zonder leven fchijnt te weezen; waarin de dieren verkleumd door de koude, en de plantgewasfen als dood en verdord liggen: fommigen zijn van gedachten, dat het beter zoude zijn, het jaar omtrent den tijd van het begin der Lente te doen aanvangen; dan naamlijk, wanneer het aanfchijn der Natuur wezenlijk eenen nieuwen luister verkrijgt; welken alles verkwikken-

den en op nieuw bezielenden aangenaamen tijd, wij, ter behoorelijke plaatfe, zo veel als in ons vermogen zal zijn, zullen afbeelden -- Het begin van 't jaar omtrent dien tijd te ftellen zou zekerlijk niet onvoegelijk weezen, dan, daar die vernieuwing der Natuur alle jaaren, en onder alle luchtftreeken niet gelijktijdig plaats heeft, heeft men, gelijk gezegd is, goedgevonden, dat begin te ftellen op den eerften dag deezer maand, dat is eenige dagen na den kortften dag, en derhalven in dien tijd waarin de dagen als vernieuwen, en, gelijk iets groejends, tot eene zekere bepaaling toeneemen, zo dat men dan eigenaartig kan zeggen, dat op dien tijd het jaar vernieuwt.

In deeze maand is de winter meesttijds in zijn volfte kracht, en vertoont zig in zijn gantfche, niet geheel onaangenaame, gedaante — thans fteeken de verkleumde dorpelingen hunne vuuren aan, en gantfche gehuchten fchoolen aan den warmen haard bijéén, om na de vertellingen van menigerleie fpooken, nachtgeesten en verfchijnzelen met gretige ooren te luisteren, en dezelven tot de minfte omftandigheden niet alleen te gelooven, maar ze diep in 't geheugen intedrukken, en geduurig te herhaalen; terwijl eene bijgeloovige fchrik niet alleen in de harten der kinderen indringt, maar zelfs de gemoederen der kloekfte mannen vervult, en de verbaasdheid op de aangezichten der vrouwen te leezen

ftaat — fomwijlen oefent men een luchtigen boerendans onder elkander, en de ongeveinsde landvreugd laat zig dan luidruchtig hooren; de eenvoudige boert, en de onnozele doch geestige kortswijl van deezen of geenen fnedigen gast, verwekt eene fchaterende en oprechte blijdfchap; terwijl de jeugdige knaap, door 't fchaterend lachen verlevendigd en vrijmoedig geworden zijnde, nu en dan een hartlijk kuschje ontfteelt van het naast hem zittende meisje, 't welk, of in diepe gedachten, al willens, opgetogen zit, of fchijnt te fluimeren; zij veinst door 't gevoel van 't kuschje te ontwaaken, en ziet rondsom zig heen, geheel verwonderd, en als zoekende na den geen' die ftout genoeg mag geweest zijn, om haar van zo nabij te naderen, maar op den verliefden knaap, fchijnt zij, tot zijn leedweezen, geheel geen vermoeden te hebben; zij begeeft zig in een niets betekenend gefprek:

't looze meisje fchijnt onkundig
van het geen zij duidlijk ziet;
fpreekt van allerleie zaaken,
maar van liefde fpreekt zij niet;
eindlijk waagt hij 't haar te zeggen,
't geen zij jaar en dag reeds wist,
ja misfchien voorlang vermoedde
voor hij zelf dit heeft gegist:
is hij van haar hart verzekerd,
dan verzoekt hij haar ter vrouw;

welgezinde vriendlijke onders,
fluiten zeegnend' hunnen trouw.

De wakkere fprongen die den dorschvloer doen daveren, het vrolijk handgeklap, en 't luidruchtig juichen der menigte, 't welk de natuurlijke muzijk der landdanfen vormt, verveelt noch hun noch de toezieners, en alles loopt zamen om hen de winterfche avonden vrolijk te doen flijten.

Deeze vermaaken zijn echter niet alomme te vinden, de gegoede landman, en de welgezeten hovenier alleen mogen er in deelen; elders op het nu doods ftille land, gevoelt men wel degelijk de fnerpende geesfel van den winter; indien wij het oog op den herder flaan, fchetst de verbeeldingskracht ons de alleraandoenlijkfte tafreelen; vooral indien wij ons buiten ons vaderland ter befchouwinge ftellen: door de fneeuwvlaagen overvallen, verliest hij zig zelven en kent zijnen weg niet langer: „ hij ziet nieuwe heuvelen, wier treurige „ toppen hem onbekend zijn; hij ziet verfchrikke- „ lijke tafreelen voor hem afgefchilderd, die de „ gantfche vlakte vermommen en mismaaken; hij „ weet niet langer waar hij is, en kan noch de „ rivier, noch de boschaadjen, die in deeze on- „ gedaantige woestenij verlooren zijn, ontdekken; „ hij dwaalt van de heuvelen na de valeien, en „ verwijdert zig hoe langs hoe meer van zijnen „ weg — — — welk eene wanhoop, welke

„ verſchrikkelijkheden vervullen zijn hart, als zijne
„ dwaalende verbeelding, die hem een oogenblik
„ te vooren deed denken, dat de zwarte vlek, die
„ hij in 't midden der ſneeuw zag, zijn hut ware,
„ hem, ſtraks daarna, niet anders vertoont dan de
„ knoestige takken eener hobbelige wildernis, ver-
„ re van alle voetſtappen en verblijfplaatſen der
„ menſchen verwijderd!" —— de ijzelijke nacht overvalt hem, en, wat wonder! zo hij als eene uitgevrozen klomp ijs, op de blinkende ſneeuw uitgeſtrekt gevonden wordt; want het is zeer mogelijk, dat de onbarmhartige koude zijn zenuwvocht ſtremt, en zijne zintuigen verſtompt en uitdooft: 't is zeer mogelijk, dat de koude in zijne ingewanden geſlagen is, en zijne levensgeesten als opgeſlorpt heeft!

Zo weinig als de ſtedelingen voor de eenvoudige maar hartlijke landvermaaken vatbaar zijn, zo weinig denken zij ook aan de ongelukkigen welken door de ſtrenge koude tot op het gebeente geteisterd worden —— veele, zeer veele trotſche ſtedelingen, (wij meenen veele zogenaamde Grooten, een claſſe, waarin maar zeldzaam één gevonden wordt, die de achting van een braaf man waardig is,) veele trotſche ſtedelingen, die in 't midden van de vermaaken en van den overvloed leeven, bedenken nooit, dat er ongelukken en wederwaardigheden zijn: „Luttel", zegt zeker ſchrijver; „luttel pein-

„ zen zij die de dierbaare uuren in ongebon-
„ dene vreugd, in dronkene, ontuchtige, dolle, en
„ dikwijls zelfs in wreede blijdſchap verkwisten,
„ hoe veelen er wel zijn, die, terwijl zij dus rin-
„ kinken, ſpeelen en dansſen, in dit ongenadige
„ jaargetijde, de ſmarten en angſten des doods en
„ der veelvuldig verſchillende rampen eens behoef-
„ tigen levens moeten bezuuren; hoe veelen er
„ in 't water of door 't vuur omkomen; hoe veel
„ bloeds er geſtort wordt, in de ſchandelijke twis-
„ ten der menſchen met elkander; hoe veelen er
„ van armoede kwijnen en vergaan, of, in de
„ donkere holen der gevangenisſen, beroofd van
„ de lucht, die ons allen gemeen is, en van 't
„ gebruik hunner eigene leden, zitten te zuchten;
„ hoe veelen 't bittere brood der ellende moeten
„ eeten, en den zuuren beker der droefheid drin-
„ ken, hoe veelen er in elendige hutten, alle de
„ ijzelijkheden van het treurig gebrek, en alle
„ de ongenade des winters beproeven! — — —
„ dacht gij dit, o Grooten! dan zou de goedgun-
„ ſtigheid en liefdaadigheid uwe harten uitbreiden,
„ en dan zouden uwe meêdogende traanen zig met
„ die van uwe elendige medeſchepzelen mengen
„ — — en gij zoudt, terwijl het rode druiven-
„ vocht in uwe glazen ſpartelt, en gij aan uwe
„ warme haardſteden, in gemaklijke vertrek-
„ ken zit, de onvoorziene huizingen der armoede

„ doen verzorgen, en de lendenen der behoefti-
„ gen u doen zegenen voor den troost van hen te
„ kleeden; gij zoudt hun van voedzel en brand-
„ stoffen voorzien, en dus de woede van het jaar-
„ getijde verijdelen — — dan zullen zij, wier
„ schamele woningen gij verzorgd hebt, hunne
„ vuurige gebeden, met dankzeggingen gepaard, veel
„ aangenaamer dan de kronkelende colommen van
„ kostbaaren wierook, voor uw heil, naar den he-
„ mel doen opstijgen."

Om reden van de veelvuldige sneeuw waarmede in deeze maand het aardrijk dikwijls bedekt is, plagten de Ouden dezelve uittebeelden door een gevleugeld jongman, geheel in 't wit gekleed; in zijne beide handen gaven zij hem het teken van *Aquarius*, om dat de zon in de maand Januarij door dat hemelsteken loopt.

Naar eene andere gedachte, bestaat die uitbeelding uit een' man van arbeidzaam aanzien, staande aan de zijde van een' draaislijpsteen, houdende in de rechterhand een snoeimes, en wijzende met de linker op verscheidene werktuigen tot den landbouw behoorende, en die voor hem liggen; ter zijde van hem staat een haan: met den draaisteen wordt aangeweezen, dat het veldgereedschap, staande de koude, en dat er op het veld niet veel te arbeiden is, tegen de aanstaande lente in orde en gereedheid gebragt moet worden, volgends de les van zeker

beroemd schrijver over den landbouw onder de Ouden, die zegt: „ Maak alles bijtijds vaardig; want „ het is met het boerenwerk zodanig gelegen, dat „ zo gij het eene traaglijk doet, het andere ook „ traaglijk ten einde zal komen:" naar inhoud van die les is ook de haan in deeze uitbeelding geplaatst, aanwijzende, dat men altoos waakzaam behoort te zijn, en zijnen kans niet moet verzuimen.

Eene andere en meer zamengestelde uitbeelding van deeze maand, is op te maaken uit het volgend onderschriftje daarvan; dus luidende:

De grootvaêr Louwmaand duikt en kruipt in bonte vellen;
zijn rug bevriest tot ijs, van vooren brandt zijn scheen;
de handen schijnen lood —— hoe sidderen zijn leên!
terwijl de noordvorst weet de watren te beknellen:
wien 't lust, dat die ten ijs, met sleên of schaatsen vaêr,
't is best, dat grootvaêr t'huis den disch en haart bewaar'.

Wat betreft de

WEÊRSGESTELDHEID:

De maand Januarij, is zekerlijk in ons wereld-deel, de koudste van heel het jaar, en vóór deeze maand hebben wij zeldzaam sterke vorst of sneeuw; het weêr is in Januarij gewoonlijk of helder met een droogen vorst, of mistig en sneeuwachtig, het welk somtijds wel eens door regenbuien afge-

wisfeld wordt, wier droppen oogenbliklijk in ijs veranderen, en 'er opent zig als dan een bewonderbaar tooneel voor 't oog.

Dan, fchoon die regens een begin van dooi weêr fchijnen aanteduiden, blijft de koude in den dampkring gewoonlijk nog zeer hevig aanhouden, meesttijds verheft zig daarop een fcherpe oostewind, en de aarde wordt, als door eene onzichtbaare hand, met een doorfchijnend verglaaszel overtoogen; elk plantje, elk blaadje, elk grasfcheutje, fchijnt in glas hervormd, en niets munt in dit alles fchooner uit als de doorenhaagen; ieder doorntje, waarop de ftollende vochten zig nederzetten, wordt als een fchitterend pijltje: het waterriet, door de bevrozene regendroppen verdikt, fchijnt, op een zekeren afftand, een drom van wèlgefleepene krijgsgeweeren, die tegen elkander kletteren.

Dit uitwerkzel der koude, brengt intusfchen veelal een overgroot nadeel toe aan de vruchtboomen, naamlijk door het breeken van de takken welken met dat ijs overdekt zijn, en de zwaarte daarvan niet kunnen draagen

In den jaare 1664 (*), hadden wij in ons vader-

(*) Een jaar 't welk, volgends het zeggen van bijgeloovige fchrijvers, door eenige Astrologisten, als een noodjaar voor Nederland niet alleen, maar ook voor de gantfche weereld, voorfpeld is geworden.

land, zulk een aanmerkelijk voorbeeld van zogenaamde bevrozene boomen, dat men het zelfs in de Vaderlandsche Historiën, maar voornaamlijk in de Stads Historie van *Amsteldam*, (vermits het voorval voornaamlijk ter deezer stede gebeurde.) aangetekend vindt; bij één van die allen vinden wij het dus geboekt: „ Het meeste wonder vertoonde zig
„ aan de boomen, want de nedervallende regen en
„ vochtigheid, bevroor aan de takken zo digt op
„ malkander, dat een takje van omtrent een vinger
„ dikte, door het aanvriezend ijs, zo dik als een
„ arm werd, zijnde een nooit gehoorde zaak: in
„ *Zweeden*," voegt die schrijver 'er bij, „ en de
„ verdere koude noordsche gewesten, kunnen de
„ boomen door eene drooge felle bijtende koude,
„ zo dapper aangetast worden, dat die met een ver-
„ schrikkelijk gekraak, van boven tot beneden
„ openscheuren, en dit zag en toonde men nu te
„ *Amsteldam* en daaromtrent, inzonderheid op den
„ weg na *Haarlem*, alwaar veele boomgaarden
„ bedorven, en de takken der vruchtboomen afge-
„ scheurd werden."

„ Te *Amsteldam*, werden echter nog verschei-
„ dene boomen behouden, door het branden van
„ piktonnen onder dezelven, waardoor het ijs al
„ smeltende nederdroop, en de takken behouden
„ bleeven; maar het zag er zeer elendig uit
„ op den *Cingel*, *Heeren*- en *Keizers*-*gracht*, en

„ andere burgwallen, want de ſtraaten konde men „ naauwlijks gebruiken, zo waren dezelven met „ takken en ontwortelde boomen bezet, 't geen „ men des nachts met verſchrikkelijk kraaken en „ barsten wel gehoord had, maar niet bedenken „ kon, waar bij dit toekwam, voor den dag aan- „ brak, toen zag men, hier een' boom bijna met „ wortel met al dwars over de ſtraat gevallen, „ daar weder een' dwars half in 't water, ginds „ ſtond een ſtam bijna geheel van zijn takken ont- „ roofd; aan de overzijde vond men er weder een „ die van boven tot beneden geſpleeten was, en „ waarvan de eene helft nog over eind ſtond, en de „ andere met takken en al ter neder lag."

„ Groote boomen," zegt een ander, „ Bij de *Bever-* „ *wijk*, hongen ter wederzijde over de wegen, „ daar men onder door, als onder eerepoorten kon- „ de rijden of gaan; de zon des namiddags ſchij- „ nende, vertoonde deeze ijzinge zig als blinkend „ cristal, tot dat de warmte het gevries deed afval- „ len; het groote kerkkruis en de haan te *Haarlem*, „ waren zo *geestig* van dit ijswerk omzet, en ne- „ vens de andere toornhaanen zodanig omvloch- „ ten, dat wanneer de zon des middags daarop „ ſcheen, geen ſchilder zo vrolijk eene vertooning „ op het paneel zoude kunnen uitbeelden."

BOOMGAARD-EN VELD-ARBEID.

Geduurende de ftrengheid van den vorst is er, inzonderheid voor den landbouwer, weinig werks buitens huis te verrichten; echter wordt niet verzuimd, de verharding van den grond, die door de vorst als vereeld is, waarteneemen, om van tijd tot tijd de mist na het land te voeren; en fchoon men gemeenlijk gewoon is, de abrikoos- en perfik-boomen, niet voor in Maart, en zelfs wanneer ze bloejen, te zuiveren, en te fnoejen, begeeren eenige liefhebbers ondervonden te hebben, dat het beter is zulks in deeze maand te doen; „want", zeggenze, „de boom behoudt dan beter zijne kracht, „ en de bloeifels kunnen dan ook beter de koude we„ derftaan"! men fnoeit voords hier en daar nog hout uit, vooral de gulzige takken, en brengt de heggen in orde: de hovenier brengt ook de benodigde mist voor den hof aan: de groeven of kuilen in de wegen of paden, kan men nu ook verbeteren, indien de grond door de vorst niet verhard is geworden.

In het laatst van deeze maand vergadert men takjes om te enten, doch men neemt ze niet dan van boomen die wèl tieren; men moet deeze takjes tot over de hoift in de aarde begraaven, ten tijd toe dat ze gebruikt worden.

'T is nu de rechte tijd om, als de grond nog be-

werkbaar is, boomen te verplanten, want de vorst doet eenige aarde aan de wortels blijven hangen, waardoor 't geboomte niet geheel uit deszelfs natuurlijken ſtaat, waarin 't zig omtrent deezen tijd van het jaaar bevindt, gerukt wordt,

De welriekende kruiden geeft men nieuwe aarde, zonder de wortels te beſchadigen.

,, Ontdek," zegt zeker wijsgeerig hovenier, ,, de ,, wortels der vruchtboomen die te veel hout maa- ,, ken, en kapt eenige van de grootſte wortels af, ,, om dezelven vruchten te doen draagen."

Deeze wijsgeer geeft, wegens het verplanten van boomen, deeze hoogst nuttige les: ,, Indien het ,, een vochtige of kleigrond is, zo moet gij die op ,, eene verhevenheid van aarde planten; maar is ,, het een drooge of zandgrond, zo is dit onnoo- ,, dig en zelfs gevaarlijk; men moet altoos aanmer- ,, king maaken op de natuur van den boom, wel- ,, ke men plant; die boomen welken hunne wor- ,, tels niet diep ſchieten, moet men ook niet diep ,, planten, en zo ook niet alleen met de boomen, ,, maar ook met de planten; want men moet al- ,, toos de Natuur volgen, wil men van een goeden ,, uitſlag verzekerd weezen:" dit is, zo als de ſpreuk van één'onzer geleerde tijdgenooten zegt;

Suivez la route que la Nature vous trace.

De zorg blijft vooral gaan over 't geen door de koude benadeeld kan worden, en dat in de broeibakken, de thans veel beloovende voorraadſchuuren, ſtaat; vóór zonnenondergang, moeten de glazen met matten of droog ſtro gedekt worden: laat de koude het toe, dan mag men de raamen, op 't best van den dag, vooral wanneer de zon ſchijnt, een weinig opligten; over 't algemeen moeten de gewasſen zo veel verſche lucht als zonder nadeel geſchieden kan, gegeeven worden.

Om de veertien dagen of drie weeken, naar maate van den graad der koude, brengt men rondsom de broeibakken nieuwe paardenmest aan: men bereid nog nieuwe broeibakken, om op die te volgen, welken men in wintermaand aangelegd heeft, (zie onder die maand, bladz. 228:) men moet de toebereide broeibakken eenige dagen laaten liggen, tot dat de bedden wat gezakt zijn, en men voelt, dat de warmte groot genoeg, doch vooral niet te groot is; deeze proef neemt men door 'er de hand in te ſteeken.

Goede muizenvallen of ſtrikken in de broeibakken te zetten, moet vooral niet vergeeten worden, want de aardmuizen doen veel kwaad, vooral aan de erwten en boonen: 't ongedierte en 't onkruid zijn twee voorwerpen, die de bedachtzaame en weldenkende hovenier, nooit uit het oog verliest: om 't ongedierte in deszelfs eerſte beginzelen te

vernielen, doet men in deeze maand, ook vroeger of laater, als het begint te vriezen, de boomen met koepis, andere neemen kalkwater, begieten, om de most, waarin veel ongedierte schuilt, te doen afvallen; naderhand, bij droog weêr, moet het geboomte met tabakswater begooten, en bij nat weêr met gemaalen tabaksfteelen beftrooid worden; het welk men, niet zonder groot voordeel, van tijd tot tijd zal herhaalen; 't is zelfs zeer aanteraaden, dat de ftammen der boomen, vóór dat de koude ftreng wordt, en bij nat weêr, degelijk afgeboend worden;

Dien deezen arbeid niet verveelt,
ziet zig ontwijfelbaar, met dubblen pluk bedeeld.

Zijn er eenige plaatfen, waarop het onkruid de overhand neemt, deeze moeten bij de naderende vorst omgefpit worden, op dat de wortels en zaaden daarvan doodvriezen: niet te veel moeite kan ten deezen opzichte aangewend worden; een tuin, daarvan bevrijd, bloeit welig en ftaat fchoon voor 't oog; aartig is de toepasfing, welke zeker zedendichter hieromtrent maakt; dus zingt hij:

Gelukkig is het hart daar 't nooit of zelden groeit,
door zorgeloosheid, door gewoonte en kwaade zeden;
of uitgerukt wordt door geloof en deugd en reden;

onorde en flordigheid zijn walglijk; God bemint die zielen, op wier grond Hij een befchaafdheid vindt, en die nooit van het fpoor der deftigheid verdwaalen.

Staande deezen arbeid, moet men in de toebereide en bekwaam gewordene broeibakken, het volgende:

ZAAJEN EN POOTEN:

Als pitten van komkommers en meloenen, om dezelven in andere bakken, wanneer de planten groot genoeg zijn, overtezetten — in 't midden, of op 't laatst van de maand, naar maate de koude meer of minder fcherp is, legt men tuinboonen, peulen en doperwten in den grond; doch men moet daartoe de laagbloejenden verkiezen, om dezelven tegen fchuttingen, met glazen of biezen matten bedekt, te verplanten.

In de broeibakken van mindere warmte, zaait men mostaartzaad, raapen, kers; (gemeenlijk tuinkers genaamd,) en latouw; voords allerleie toekruiden, indien zulks nog niet gefchied is — men kan ook beet beginnen te zaajen.

Ook houdt men zig bezig met het

PLANTEN,

Van aardbeziën, in de bakken van middenmaatige

warmte; en deezen moet men vooral verſche lucht bezorgen.

Wegens de

ORANGERIE,

Zal in de maand December uitvoeriger gehandeld worden; dat zelfde grijpt in deeze maand ook plaats; men geeve vooral geen water aan de planten die het kunnen misſen; ook doe men door te groote warmte de gewasſen niet ſchieten, want de ſcheuten welken in dit jaargetijde gemaakt worden, zijn te teder en verzwakken de moederplant; 't zijn ontijdig geborenen.

TUINARBEID.

Daar wij over het verbeteren der gronden, 't zorgen voor 't verdelgen van onkruid en ongedierte, onder 't artijkel *Boomgaard- en Veld-arbeid* reeds geſproken hebben, valt hier niet anders aanteteekenen, dan dat men zo veel mogelijk de bloemtuin voor de nijpende kracht der vorst beſcherme: de anemonen en ranunkels moeten ten dien einde, met gebrand ſtro beſtrooid worden; ligt er veel ſneeuw op de planten, zo moet dezelve, wanneer 't begint te dooijen, daaraf genomen worden; want zo heilzaam als in de koude de ſneeuw op de planten is,

zo fchadelijk is, bij dooi weêr, het fneeuwwater aan derzelver wortels : om dezelfde reden wordt de fneeuw ook van de takken der vruchtboomen gefchudt, zodra het begint te doojen.

Van de ezelsooren, (een zeer fraaje bloem,) moet men in 't midden van deeze maand de geele bladen wegdoen ; de aarde doet men voords, zo diep mogelijk, zonder de wortels te raaken, weg, en vult de potten weder aan met nieuwe aarde, vermengd met zand, en een derde verrot wilgenhout : aleer men de potten vult, moet men de aarde aan de wortels wat indrukken.

Is het fchoon weêr, zo kan men

P L A N T E N,

In wèl geroerde, bereide, en, is 't mogelijk, in gezifte aarde, de klaauwtjes der anemonen en ranukels ; men moet eens vooral voor vastgefteld houden, dat voor de bloemen in 't algemeen, maar voor de anemonen en ranunkels in 't bijzonder, geen te ligte aarde gebruikt kan worden.

Bij zeer zacht weêr kan men nog

Z A A J E N,

Doch niet anders als primulaveren en aurikulas; 't welk zekerlijk hoe eer hoe liever, als 't weêr het toelaat, moet gefchieden.

Hoe dor het thans alomme zij, heeft de zorgvuldige hovenier echter nog zijnen aanzienlijken voorraad, naamlijk in de

MOESTUIN.

Aspergies, op de mestbedden die in December toebereid zijn: veele foorten van kool; andijvie, felderij, falade, vooral vet, als mede beet, latouw, jonge uien of prei, en allerleie toekruiden.

De voorraad die hij in zand bewaart, om in den winter te eeten, zijn verfcheidene foorten van wortelen, aardappelen en artichokken: de wortels die in den grond blijven ftaan; zijn de fchorfenelen, de raapen, fuikerij, beetwortelen, en eenige jonge wortelen, die men in julij gezaaid heeft.

Gedroogd heeft men look, uien, chalotten, en verfcheidene kruiden:

Voords van de gefchenken van den

BOOMGAARD,

Die wel reeds geplukt, maar nu eerst goed zijn om gegeeten te worden, zijn de volgende peeren, als: ambret gros, ambret ronde, ou trompe valet; beurée gris d'hyver, befy d'accaisfoi, baronpeer, bagijnepeer, blanke roufelet, chambrette ronde, caillot rofat, echasfery, esperinon interdit, en-

gelſche kentpeer, franſche graciool faaſenpeer, grosſe poo, inconnue chesneau, jucomin chevau, kamper veenuspeer, kamperpeer, kleipeer, merveille d'hyver, mylord berry, marquis de goulaine, ou bonacque; poire petit, ou d'hyver; poire St. michel verte, ſuisſe verte, ſucrin naiz, virgouleuſe ou chambrette, vilaine d'anjou; en deeze appelen: beste graauwe renet, blanke renet, brouwer appel, calville blanche d'hyver, caraćterappel, drap d'or, dubbelde graauwe en andere ſoorten van renetten, gulde mondy, groot zoet, ganzen appel, graauwe holzoet, groote rotterdammer, kervel appel, mees kopzoet, preſent royal, pallas appel, perzikappel, pluiskensappel, roode boukelaar, zoete witte ſchrijvert; zoete ermgaart, zoete ſtriegeling, ſpaarwijker zoete roode pipping, ſpaansch zuur, zoete enkhuizer, zuure brandappel, zoete petercelijappel, en winter bloemzoet.

In de

BLOEMTUIN EN ORANGERIE,

Heeft men verſcheidene ſoorten van ficoides; de geele indiſche, en witte ſpaanſche jasmijn; eenige kwijnende oranjeboomen bloejen thans ook nog, als mede eenige ſoorten van jasmijn: voords heeft men de winter-aconit, de muurangelier, enkelde en dubbelde zomerzotjes, winterhyacinten, en

eenige anjelieren op plaatsen daar ze warm staan; enkelde anemoonen, de kleine gentiaan, de winter-cyclamen, fleutelbloem, de thymlaurier, de hulst, de doornhagen, en de mispelboom van Glastenbury, wanneer het niet al te koud is: dewijl deeze dikwijls op het einde van December bloeit, zo heeft dit aanleiding gegeeven tot een sprookje, dat dezelve nooit bloeit als op kersdag, om dat, zegt men dan, JOSEPH van *Arimathea*, in *Engeland* gekomen zijnde, een takje van dat hout in 't veld bij *Glastenbury*, op dien dag had geplant, het geen aanstonds wortel geschooten, gebloeid, en vrucht gegeeven had, het geen veele bijgeloovigen aldaar nog aanneemen — en geen wonder! het bijgeloof zwelgt ketenen van bergen door, als waren het een trosje lekkere druiven — omtrent deezen tijd, bloeit ook de palmboom.

VEEFOKKERIJ.

Het vee vereischt thans de alleraandachtigste zorg en bescherming van den waardigen landman: daar elders de schaapen, gelijk wij boven gezegd hebben, zig dikwerf in de schielijk opkomende stormen, waardoor de sneeuw langs de velden wordt gedreeven, dikwerf verliezen, of tot eene zekere diepte onder dezelve begraaven worden, alhoewel derzelver beveiliging aan den oe-

zorgden herder toebetrouwd is, die in geen geringer gevaar is dan het vee zelf; daar elders dat gevaar plaats heeft, zijn wij er in onze gewesten veilig voor; want ook het vee deelt in de gelukkige ligging en eigenschappen van Nederland, dat onder veele andere gewesten een paradijs genoemd mag worden : de koejen en jonge kalven, die thans in andere oorden met zeer veel moeite een hand vol gras van de bevrozene velden verzamelen, zijn in onze ſtreeken in warme ſtallen geſlooten, alwaar zij kostlijk voedzel vinden, in het hooi of andere voorraad, het welk de landman met vlijt en arbeid voor hun in zijne ſchuur heeft opgehoopt, terwijl hij hen gadeſlaat even of het zijne kinderen waren.

Het jonge vee, inzonderheid de ſpeenvarkentjes, zijn thans bezwaarelijk optefokken, daarom zal men best doen, zulks tot eene nadere gelegenheid uitteſtellen : de ſchaapenfokkerij behoort integendeel den landman vooral bezig te houden; en om daarin met een gewenscht gevolg te ſlaagen, moet hij zig voor alle verrot voeder wachten.

Voor 't overige is 't zeer hooglijk aanteraaden, dat het vee, vooral bij ſchoon helder weêr, des morgens, tusſchen elf en twaalf uuren, eens in de vrije lucht gelaaten worde; ten einde zig te verkwikken, en hunne leden uitterekken.

PLUIMGEDIERTE.

Vermits de reinheid een algemeen en aanmerkelijk voorbehoedzel is tegen veelerleie ongemakken, moet ook de verzorger van 't gevogelte, dezelve niet uit het oog verliezen: ten minften moeten de hokken éénmaal 's maands gereinigd worden van de mest, welke een verftandig Landman ook weder met voordeel aanbrengt, ter verbeteringe zijner gronden.

Het gevogelte, 't welk bijtijds eieren zal leggen, moet men met mout, gedroogde haver, of erweten, als mede met geroosterd brood voeren; te veel voedzel maakt te vet, en zou het oogmerk verijdelen; het mestvee maakt hier intusfchen eene uitzondering.

Wegens de

BEIËNTEELT,

Valt nog niets anders bijzonders aantemerken, dan dat de korven nog beftendig warm gehouden moeten worden; altoos evenwel naar den graad der koude die er plaats heeft; in alle gevallen is te groote hette zo wel kwaad als te groote koude.

VISSCHERIJ.

Men gaat nog voord met het openhouden der vijvers, het welk vooral zo lang mogelijk gefchieden moet.

Alles wat aan de vijvers te verbeteren is, moet, zo veel de koude toelaat, niet uitgefteld worden:

De traage hand verwerft geen loon
geen arbeid ook geen kroon.

DE JAGT.

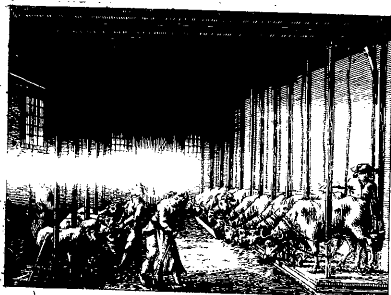
De koude winter treft de menfchen niet alleen,
hij dringt door vederen en warme vachten heen.

Vooral is dit waar omtrent de vogelen; veelen van dezelven vergaderen zig in groote troepen; zij verlaaten hunne verblijfplaatfen, en naderen, door gebrek aan voedzel ftout geworden zijnde, tot de wooningen der menfchen; de leeuwrikken en eene menigte van andere kleine vogeltjes, verfchuilen zig tusfchen het verwarmend rietdak; de musfchen, de geelvinkjes en de cijsjes, ftrijken op de boerenwerven neder, en wachten op het openen der fchuurdeuren, om hun fober kostje uit het ftro en kaf te pikken: de veldfnippen en lijsters daalen in groote zwermen van de toppen der boomen neder, en bezoeken de meer befchutte

velden, in de nabuurschappen der steden; de waterfnippen, wilde eenden, en andere watervogelen worden uit hunne bevrozene landstreeken verdreeven, en zijn genoodzaakt om hun voedzel te zoeken aan de stroomen en vlietende rivieren, die nog niet in ijs verkeerd zijn; en bij het verheffen der koude, verlaaten verscheidene soorten van zeevogels de besneeuwde stranden en strijken op de oevers der rivieren neder: hier uit is optemaaken, dat er voor den vogelaar, omtrent deezen tijd, vrij wat te vangen is; de nood perst het gevogelte van de opgenoemde soort, om zig, als van zelven, hem aantebieden:

Zo zoekt ook vaak de mensch voor zig iets beters; maar,
loopt blindlings zoekende in 't gevaar.

FEBRUARIJ.

'T Is nog winter — de behoeftigen hebben nog gebrek aan brandstof, voedzel en klederen; de menschlievendheid verheft nog haare stem, om het lot van veele elendigen te doen verzachten: „Het „meerendeel der handwerken," zegt zij, „staan „stil; allen die op het water hun sober kostje „moeten beuren, blijven nog werkeloos; voor„raad hebben zij niet gehad, want ook in hunnen „bouw, kunnen zij geen penningsken bespaaren; „'t geld dat zij in de eene hand ontvangen veran„dert oogenbliklijk in de andere, in onöntbee„relijke levensbenoodigdheden," — maar tot wie roept die beminnelijke, die zachtstreelende stem? —

tot harten die altoos bevroozen zijn; tot fteenen waarop het geluid affluit tot de rijken! — kon de eene behoeftige den anderen helpen, geen behoeftige zou hulploos blijven — alles wat nog gegeeven wordt, komt uit de welberekende beurzen van den braaven en naarftigen burger, uit de middenftand; de veel vermogenden verfpillen alles in hunne pracht en vermaaken, en beiden verwisfelen met het verwisfelen van het jaargetijde: zij, die gunftelingen van het fortuin, maar haatelijke voorwerpen voor de waare deugd, hebben in hunne prachtige fledevaarten, kostbaare bals en, voor hen, nutlooze fchouwburgen . . . . wij zwijgen verder van hun — zij zijn zo veel plaats in ons bekrompen beftek niet waardig.

De wijsgeer verlaat nog zijn onderzoeken van de wegen der Natuur niet; in zijne uuren van verpoozing befchouwt hij met eene eerbiedige aandacht de bevrozene venfterglazen van zijn ftil boekvertrek; hij vermaakt zig met de wondere zamenftelling van geheele landfchappen, bergen, boomen en rotfen — tot zijne onderzoekingen wederkeerende, beziet hij door zijne kunftig geflepene vergrootglazen, de fijne fneeuwvlokjes, die, voor het blootc oog niet dan een luchtig vezeltje fchijnende, hem veelerleie onderfcheidene figuuren vertoonen; figuuren waarvan ieder met eene juiste evenredigheid zamengefteld is — anderen doorbladeren uit.

muntende fchrijvers, die hen uit den kring van misfchien flechts twintig voeten gronds, van den eenen pool na den anderen voeren, of op eene aangenaame vlakte, of in een lachend bosfchaadje overbrengen, alwaar zij, in plaatfe van in ledigheid op het vuur, dat aan hunne zijde brandt, te ftaaren, onder de befchouwing van de bekoorelijkheden van een zomerfchen avond, of opgaanden lentemorgen, rondwandelen.

De Landman volgt intusfchen alleen het voorbeeld der Natuur, wier werkman hij is; hij flijt in de altijd bezige rust van zwaaren arbeid, in zijne ftulp, de afwisfelende werkdagen; hij bereidt op zijn gemak in zijne fchuur zijne ftaaken; hij maakt teentjes gereed ter opbindinge zijner boomen; hij verhanfelt en verbetert zijn ploeg en verdere noodige werktuigen; of lokt een zachte wind hem na buiten, dan roeit hij zig in zijne holle blokken naar den boomgaard, en hij zuivert aldaar de bladerlooze boomen van alles wat in den voortijd een verblijfplaats kan weezen voor rupfen en ander ongedierte, of hij grijpt, dikwijls onder het zingen van een vrolijk deuntje, den hark, en opent de bemoste aarde om het geboomte lucht te geeven: als de avond valt gaat hij in de fchuur en kapt hout, om zig in vrolijkheid en gerustheid, met zijn vreedzaam gezin, rondtom den nederigen haart te warmen; men fnapt, niet veel fchranders; maar de

taal van het hart — uit een ſtuk osſenvleesch, goed brood, en melk, beſtaan zijne gerechten; men eet met ſmaak, om dat men gezond is, en ſlaapt gerust om dat men zig niets te verwijten heeft — zo gelukkig is de landman in alle jaargetijden:

Wie ruste zoekt, verkiest met hem de dalen,
en zie van ver de ſtaatszon, in 't verſchiet,
haar glansrijk hoofd met d'avond onderhaalen —
dat droevig lot treft de akkerlieden niet,
die in hun ſtulp gerust gezeten,
nooit worden van de nijd gebeten.

NUMA POMPILIUS, noemde deeze maand *februarius*, van *febris*, 't welk *koorts* betekent, om dat dezelve nu ligtlijk veroorzaakt wordt: anderen willen, dat de benaaming van *februarius* afkomſtig zij van het latijnſche woord *februus*, betekenende een offerande voor de dooden; „ Want in deeze „ maand hielden de *Romijnen* de gedachtenisſen der „ zielen, en zij meenden dat dezelven gezuiverd „ werden, door de vieringe van den uitvaart der „ dooden:'

Zekere uitlegger zegt: „ Deeze maand is *februa-* „ *rius* genoemd, van *februare*, uitvaagen of zuiveren; „ en *februus* was de offerande, waarmede zij het „ lijkoffer over de zielen van hunne afgeſtorvene „ vrienden, vierden; ja zij liepen met ontſtokene

„ fakkels en waslichten door de ſtad, om die van
„ nieuws intewijden, en van alle misdaaden te
„ zuiveren, ten einde de zielen meerder rust en
„ grooter vermaak mogten genieten: anderen ver-
„ haalen, hoe zij ook zochten na PROSERPINA,
„ de dochter van CERES, die haar door PLUTO
„ was ontſtoolen, of zij die elders wisten opte-
„ zoeken: zij ſchooten ook," voegt die ſchrij-
ver er bij, „ in deeze maand de herten, die zij
„ DIANA, met zeer groot gejuich en godsdien-
„ ſtigheid, opofferden; en 't ſchijnt ook, dat de
„ *Hoogduitſchen* hierop hebben gezien, toen zij
„ deeze maand *Hornungh* hebben genaamd, om dat
„ de herten daarin hunne hoornen, of, gelijk de
„ jaagers ſpreeken, hunne ſtangen, afwerpen."

De Ouden verbeeldden deeze maand, onder de gedaante van een gevleugeld jongman, met een aschgraauw kleed aan, houdende in zijne hand het teken van de *Viſchen* — anderen verkoozen voor deeze uitbeelding, een bedaagd man, die, in eenen wijnberg ſtaande, de ranken ſchijnt te beſnoejen — EUSTACHIUS, verkoos daartoe een oud „ verſchrompeld" grijs man, met eenige ruige vellen, van het hoofd tot de voeten toe, bekleed, zittende geheel verkleumd, bij een groot vuur: „ dit beeld," zegt hij, „ vertoont ons niet alleen de ſcherpig-
„ heid van den winter, maar drukt ook uit, de
„ verkleumdheid van den ouderdom: daarom zegt men,

„ De koude heeft de min verteerd,
„ Dies zet zig de oude bij den heert."

Bij deeze uitbeelding moet in 't oog gehouden worden, dat de Ouden het jaar begonnen te tellen met de maand maart, en dat februarij, die de laatste maand was, derhalven ten zinnebeeld van den ouderdom, het laatste tijdperk des levens kon verstrekken:

Onder eene vrolijke uitbeelding van deeze maand, leest men het volgend versje:

De sprokkelmaand braveert, en schaft patrijspastijen,
en lamsborst en kalkoen, en rundervleesch en spek;
deez' wapenen den buik met voorraad voor gebrek,
nu vastenavond hem nog gunt zijn vollen wijën;
Al brast en zwelgt de buik, vergeef het hem deez' reis,
Want veertig dagen visch valt lastig voor zijn vleisch.

WEÊRSGESTELDHEID:

In het eerste gedeelte deezer maand, heerscht dikwerf nog een felle vorst, doch de koude begint gewoonlijk tegen het einde derzelve te verminderen:

Het weste windje, dat zijn stuursheid heeft verzacht,
kleedt thans de dunner lucht, als in een lamrenvacht,

en doet de ſneeuw, zo rasch zij nedervalt verdwijnen,
het vlak der aard', die thans geen voetſtap wederklinkt,
en 't vruchtbaar vocht der pas geſmolten dropjes drinkt,
noodt reeds het crocusje op de lentezonneſchijnen.

De dagen zijn nu reeds merkelijk verlangd, en de zon krijgt trapswijze kracht, om de ſneeuw en het ijs te doen ſmelten; er komt ſomtijds een ſchielijk dooi weder op, veroorzaakt door een zuiden wind, vergezeld van ſterken regen, die in weinige uuren al de dik op één geſtapelde ſneeuw ontſtolt.

De vorst keert nogthans menigwerf voor eenen tijd weder; er valt op nieuw eene menigte ſneeuw, en derhalven verandert bij afwisſeling het luchtgeſtel, geduurende het grootſte gedeelte van deeze maand.

„ De maand Februarij", zegt zeker ſchrijver, „ laat ondertusſchen niet na van tijd tot tijd, me- „ nigvuldige voortekens van de aannaderende len- „ te te doen zien; de leeuwrik, een der aange- „ naamſte zangers, begint niet zelden zijne ſtree- „ lende toonen, reeds in het beloop deezer maand „ te doen hooren; de kraai gaat zijne gade zoe- „ ken, en de ganzen beginnen hunne eieren te „ leggen; de lijster voegt zijne ſtem bij het eerſte „ muzijk der boſchaadjen; met het uiteinde der „ maand, vereenigen zig de patrijzen, om de ſlag- „ ting weder te vergoeden, die men onder hunne

„ foort, geduurende den herfst en winter heeft aangericht."

„ Ik heb aangemerkt", zegt de beroemde BRADLEY, „ dat de koude, wanneer het in deeze maand „ begint te vriezen, zelden lang aanhoudt; en „ wanneer men in Januarij veel koude en fneeuw „ gehad heeft, zo heeft men in februarij ge- „ meenlijk fchoon en zacht weder."

BOOMGAARD- EN VELD ARBEID.

Men houdt aan met het planten en verplanten van boomen, waaronder ook de bloemdraagende boomtjes behooren, en 't geen, gelijk wij gezien hebben, een gedeelte van den arbeid in de maand januarij is; de fpruiten van den iepenboom, neemt men van den voet der oude boomen weg, om die kweekelingen in den enterij te planten; men kan zig thans ook een voorraad bezorgen van die heestergewasfen, welken door lootjes voortgeteeld worden.

Legt voords in den grond eikels, kastanjes, het zaad van iepenboomen en laurierbeziën, alle welke zaaden het eerfte jaar reeds telgen geeven; doch het zaad van esfen- en andere woud- boomen, 't welk nu mede aan de aarde toebetrouwd kan worden, moet een jaar in 't zand bewaard weezen, anders ligt het twee jaar zonder uittefchieten; eenige

andere zaaden, als dat van de doornen, de beziën van hulst, enz. hebben die eigenſchap met de laatst. gemelden gemeen; ſommige boomkweekers beweeren ondertusſchen, dat het leggen van gemelde zaaden in zand, niet volſtrekt noodzaakelijk is, ondervonden hebbende, dat, bij voorbeeld, zaad van esſenboomen, 't welk in 't voorjaar verzameld was, het eerſte jaar wel voordkwam; anderen vinden zulks echter niet buitengewoon, om dat het gemelde zaad ſomtijds maar het tweede jaar afvalt, en derhalven, om zo te ſpreeken, door de Natuur zelve toebereid wordt.

Er is nog eene andere wijs in gebruik, naamlijk, om het zaad in een mand te verzamelen, en daarin, zonder het te roeren, binnenshuis te laaten liggen, tot het voorjaar; het middenſte zaad verlaat als dan zijnen uiterſten bast, en een maand na men het gezaaid heeft ſpruit het uit; dit kan geſchieden door de gisting in het zaad, wanneer het begint te zweeten, en daarom is de raad van zeker ervaaren hovenier, dat men het zaad in 't water laate weeken.

Reeds in 't begin van deeze maand, ſnoeit en bindt men de abricoos- en perſik. boomen, benevens alle andere boomen die ſteenvruchten draagen.

Het verwarmen van de aspergies, moet vooral niet vergeeten worden; die aangenaame lekkernij,

is in deeze maand beter en ſmaaklijker dan in de voorige.

Men legt mestbedden aan voor champignons, volgends de wijze daartoe onder ſeptember optegeeven; (zie onder die maand, bladz. 131.)

Houd vooral aan met het zuiveren van 't geboomte, door middel van koepis, tabaksſteelen, enz. waarvan wij onder de laatstvoorgaande maand breedvoeriger geſproken hebben: ook dienen de aardbezieplanten, die men in augustus, (zie onder die maand, bladz. 108.) in potten gezet heeft, thans verzorgd te worden, zo als ter aangehaalde plaatſe geleerd is.

Omtrent het midden van februarij, kan men zig onledig houden met het

ZAAJEN EN POOTEN,

Van tuinboonen, peulen en doperwten, petercelie, ſpenagie, en allerleie ſoorten van wortelen, uien, look, chalotten, praai, zuuring, radijs, pimpernel en ander toekruid, ook latouw en dunſel; de look en chalotten moeten in dunne aarde gezaaid worden: thans kan men ook aspergies in den kouden grond zaajen; ook ligt men eenige witte boonen in een warmen broeibak, om frijboonen in april te hebben, en dit kan gemaklijkst met ſtamboonen geſchieden: in denzelfden bak kan men tevens geele

porcelijn zaajen: veertien à zestien dagen in februarij, zaait men, onder glazen, zaad tot bloemkoolplanten, doch de bak moet niet te warm weezen; heeft men in de voorgaande maand geene komkommers gezaaid, zo kan het thans nog geschieden, doch niet veel laater dan in het begin van de maand.

VERPLANTEN.

De fluitkool, welke in augustus gezaaid en in october in de bakken geplant is, (zie onder die maanden,) kan nu verplant worden, doch men gaat daartoe niet over voor dat de ftam begint te zetten: men gaat voord met het verplanten van komkommers en meloenen; de komkommers drie à vijf planten, kringswijze niet ver van elkander, en de meloenen niet meer dan twee planten bij elkander, zo dat ze midden onder de glasraamen komen; ook fteekt men alle tien dagen pitten in eerst aangelegke broeibakken.

Meer is voor deeze maand in den boomgaard en op het veld niet te verrichten, en wat betreft de

ORANGERIE,

Omtrent het einde van de maand, moet men de oranjeboomen in orde brengen, men geeft dezelven

nieuwe aarde en bezichtigt ze zeer naauwkeurig; vindt men eenige kwetsuuren, zo moeten dezelven met wasch toegestreeken worden.

De bovenste aarde van de potten, die in de orangerie staan, moet men omroeren: men zij vooral niet te voorbarig met de planten en gewassen de buitenlucht te geeven, dewijl ze nog te teder zijn, om dezelve te kunnen verdraagen: 't is zekerlijk een misslag, die te dikwijls begaan wordt, dat men de vensters van de orangerie in deeze maand openzet, offchoon de zon helder schijne; de lucht is nog te scherp en zal de verwarmde planten ongetwijfeld schroejen en doen kwijnen.

TUINARBEID.

Het werk van de voorige maand moet vervolgd worden: in het midden van deeze maand moet men nieuwe aarde doen op de anjelieren die in het najaar geplant zijn, en men zal daardoor het voordeel en vermaak van buitengewoone schoone bloemen bekomen; men begint ook nieuwe aarde te bereiden voor allerleie fijne bloemen en gewassen.

Voorts kan men in februarij nog

PLANTEN EN VERPLANTEN.

Op eene schaduwachtige plaats, klaauwtjes van

anemonen en ranunkels, om laater van die bloemen te hebben; dan die welken zig nu reeds bereiden, om door de aarde heen te booren: men kan ook, gelijk boven gezegd is, alle bloemdraagende boomtjes en heestergewasfen verplanten.

Op het einde van de maand, kan men reeds overgaan tot het

ZAAJEN,

Van ridderfpooren, winterroozen, klokjes, fleutelbloemen, anjelieren, enz. voornaamlijk, wanneer men ligt land heeft; maar heeft men zwaar land, zo kan daarmede gewacht worden tot in het begin van maart: ook zaait men korrels van oranjeappels en citroenen in potten; maar die korrels moeten zo eerst uit de vruchten genomen, en de potten waarin zij gezaaid zijn, in een warmen broeibak gezet worden.

Februarij geeft voords in de

MOESTUIN.

Raapen, pinkfternaken, beetwortelen, fchorfeneelen en wortelen, die in julij gezaaid zijn, als mede alle de groenten van de voorledene maand; behalven dat, vallen er ook nog eenige komkommers, naamlijk die, welken in october gezaaid zijn,

en de koude van januarij doorgeſtaan hebben; in de broeikasſen der liefhebberen, vindt men ſomtijds eenige rijpe kersſen en groene abrikozen.

Uit den

B O O M G A A R D.

Heeft men de augsburgerpeer, de ambret-peer. witte, de cellebroerspeer, de grootvorst van mosc oviën, de keizers braadpeer, de ministerpeer, de rouanſche winterrietpeer, en eenige anderen allen onder uitheemſche naamen bekend; voords zijn er niet minder dan twee-en-dertig ſoorten van appelen nog voorhanden, waaronder drie ſoorten van guldelings, eenige rabaauwen, de fijne juffersappel, de dubbelde roode paradijs, asſendelftszoet, half zoet half zuur, de vlaamſche camoes, de winterpermain, pijspuij, en anderen.

De

B L O E M T U I N.

Levert nog verſcheidene ſoorten van elleboren of nieskruid, de winteraconiet, de dubbelde zomerzotjes, crocusſen, eenige vroege hyacinten en enkelde anemonen, enkelde narcisſen, de geele muuranjelier, eenige dubbelde maagdelieven, en weinige andere ſoorten; men kan ook in zeer heete

broeibakken, geforceerde roozen en dubbelde jonquilles hebben, doch zij doen duidelijk zien dat zij geforceerd zijn.

Dit dus naar orde van onze voorgaande ſchikking aangetekend hebbende, moeten wij nog ſpreeken van de

VEEFOKKERIJ.

De vermeerdering van het vee, doet den huisman een vergenoegd oog in zijne ſtallen rondſlaan; de trippelende hokkelingen, doen hem met dankbaarheid ten hemel zien; een pas geworpen ſtiertje baart hem blijdſchap, en het jonggeboren koebeestje, werkt in hem eene dubbele verrukking; hij trekt daarom ook zijne hand niet af; hij voedt het eerſte mildlijk, om zig door den ſlagter, die het ter ſlagtbank zal voeren, voor zijne zorg te doen betaalen; hij koestert en ſpijzigt het tweede, als één zijner lievelingen: het zal, tot loon zijner gunſten, den emmer en de kuip van melk en boter doen overvloejen.

De paarden moeten niet te overmaatig gevoerd worden, ook moeten ze niet te veel drinken hebben, noch te veel afgemat worden, want door zulks natelaaten, zou men die nuttige dieren aan verſcheidene ziektens blootſtellen.

Boven al is het reinigen der ſtallen ten hoogſten

aantebeveelen, men herinnere zig bij aanhoudendheid, het tweeregeling versje, door ons onder de maand december opgegeeven, naamlijk dit:

Veeman ijvert boven all',
voor een frisſchen warmen ſtal:

Men zal zijn voordeel vinden bij deezen arbeid: de winterdampen zijn voor het vee hoogst ſchadelijk, gelijk ook de vochtige uitwaſemingen, welken bij 't ontlaaten van het weêr, en 't aannaderen van het lachende voorjaar, zig gemeenlijk op wouden en duinen vertoonen, dat vooral op het einde deezer maand plaats heeft; omtrent dien tijd dan, moet het reinigen der ſtallen niet ſlaplijk ter hand genomen worden, gelijk men ook hoogst zorgelijk telkens verſche lucht moet inlaaten, waartoe bij helder frisch weêr, zonder groot nadeel geen verzuim plaats kan hebben.

PLUIMGEDIERTE.

Deeze taak vordert mede nog aanhoudende aandacht; aan de kakelende hoenders wordt een warm avond maaltijdje of een morgenontbijt gebragt, en de betaling daarvoor wordt gevonden in de welgeſlotene eiernesten: het rijnhouden zij hier mede ten ernſtigſten aanbevolen.

Wegens de

BEIËNTEELT,

Is alles gezegd wat noodig is, wanneer gezegd is, dat de verzorgende en rijnigende hand, nimmer in den boezem verborgen moet worden.

De

VISSCHERIJ.

Is nog aan Louwmaand gelijk, vooral zo het ijs in 't water blijft:

En wat betreft de

JAGT.

In februarij houdt men aan met het ſchieten en vangen van het wild in 't algemeen, vooral van de haazen; daar wolven en vosſen ontdekt worden, moet men dezelven vervolgen en trachten te verdrijven:

'T zijn roovers, heet op buit,
men geev' hun lood voor loon, en roeize gantſchlijk uit.

M A A R T.

De blijde lente drijft reeds d'ijsfchors van de boorden;
de bolle fneeuwvlok wordt ontdooit door 't morgenlicht;
de guure winter wijkt, met loome fchreên, na 't noorden,
doch werpt op 't eerfte groen foms nog een ftuursch gezicht:
de ftorm flaat nog wel eens 't ontluikend plantje neder;
de donder fpreekt, de lucht verdunt, 't word zachter weder;
Natuur ontwaakt, en geeft aan de Aarde een nieuw gewaad,
en al 't bezielde krijgt een vrolijker gelaat.

Deeze regels bevatten inderdaad een treffend fchildr ij van de aangenaame verandering, welke de gevoelige mensch in deeze maand, en van dag tot

dag duidelijker, gewaar wordt; de voornaamfte werking der Natuur, geduurende deeze maand fchijnt te zijn, om de al te overvloedige vochten, welken de voorgaande maand, om zo te fpreeken, aangebragt heeft, optedroogen, ten einde de wortels en het zaad in de aarde voor verrotting te bewaaren, en om, als bij trappen, den voordgang der vruchtbaarheid in de zwellende bloefemknoppen te bevorderen, terwijl dezelven tevens, door die weldaadige geftrengheid der koude worden terug gehouden van eene al te vroege ontfluiting, die derzelver tederheid zoude blootftellen aan de ongeftadigheid van het jaargetijde; en derhalven moet deeze dwingelandij geacht worden, als één der nuttigfte beteugelingen in het rijk der planten; en gemeenlijk zijn de jaaren waarin de bekoorelijke aankondigingen der Lente niet vervroegd worden, de vruchtbaarften.

De aangenaame wildzang van verfcheidene vogeltjes, die op de nog onbebladerde takken der boomen, de lente aankondigen, begint reeds in deeze maand de ooren van den achtenswaardigen landman en hovenier, te ftreelen; de ringduif kirt in de bosfchaadjen; de kraajen zijn bezig met het aartig bouwen hunner nesten, en het is vermaaklijk te zien, welke looze trekken en kunftenaarijen, dat diefachtig geflacht aanwendt, om anderen uitteplunderen.

De tuinen en velden, krijgen nu van dag tot dag een aangenaamer gedaante; de crocusfen zijn reeds in menigte voor den dag gekomen; de boterbloem, fteekt, op de drooge landen, mede het hoofd om hoog; de perfik, de amandel, kersfen- en abricozen- boomtjes, beginnen in deeze maand reeds hunne knoppen te vertoonen; met één woord alles wordt anders; alles kondigt aan dat Natuur welhaast weder in haar prachtig veelverwig zomergewaad zal praalen, en met haare kunftige toverroede de Aarde in een paradijs zal herfcheppen; en fchoon nu en dan de befneeuwde weiden en boomen, in den vroegen morgen, het denkbeeld eens weder in den verftreeken winter terug brengen; geen nood! het minfte zonneftraaltje verandert dat glinfterend gewaad wélhaast in een lachend groen dat de oogen verlustigt; de minfte lonk der Natuur, doet ons een ftuurfchen oogwenk vergeeten.

Om de fchoonheid deezer maand, werd dezelve door de Ouden uitgebeeld, door een' jongman met een wreed opzicht, hebbende eenen helm op het hoofd, en een kleed aan, dat uit een zwarte kleur is, met rood doormengd; hij heeft vleugels aan de fchouders, houdende in de rechterhand het teken van den ram, rondsom gefierd met amandelbloemen, en in zijn linkerhand, houdt hij eene fchaal met aardvruchten.

Die aan 't wreede opzicht en den helm, aan deeze

uitbeelding toegevoegd, mogelijk geene betekenis mogten kunnen geeven, moeten weeten, dat deeze maand door ROMULUS den God MARS is toegewijd geworden: zijn kleed duidt de kleur der aarde aan, en 't rood dat in de zwarte kleur gemengd is, betekent de toeneemende warme kracht der zonne, waardoor in deeze maand de planten uitbotten; zijne vleugelen beduiden de snelle vlugt der maanden; en het met bloemen omslingerde teken van *Arius*, dat hij in zijne rechterhand houdt, geeft de beginselen der lente te kennen, waarvan ARIOSTO aldus zingt:

Wanneer de zon op 't dier komt springen,
dat Phrixus kost door 't water dringen,
en Zephirus daar komt omtrent,
zo brengt het ons de zoete lent.

De maand maart, heeft, gelijk gezegd, is deezen naam, den lateinschen naamen *martius*, naamlijk, ontleend van MARS, den vader van ROMULUS, die, vóór dat CAROLUS MAGNUS keizer werd, overal in *Duitschland* werd gevierd, en als een God geëerd: zekere schrijver van het midden der voorgaande eeuw, zegt, te *Stadbergh*, nog een zeer ouden steenen beeld gezien te hebben, alwaar het beeld van MARS uitgeroeid zijnde, het beeld van CAROLUS MAGNUS voornoemd, in de plaats gesteld was, met dit zeer oude opschrift:

Hie ftehe ich du vermeinter Gott,
dich zu kohn und auch zu fpott;
die Martem erst gefeiret kan,
ietzt ruffen wir, im glauben, Christum an.

WEÊRSGESTELDHEID.

In lentemaand, heeft men 's nachts dikwijls nog zwaare rijp, en niet zelden, vooral in onze gewesten, eenige ftormen, hagel en regen; de oost- en noord- oosten wind, regeertdikwijls tot groote fchade aan de bloefems der planten en jonge boomen, die in de opene lucht ftaan; want de hagel flaat niet alleen de bloefems af, maar breekt ook de jonge takjes en tedere uitfpruitzeltjes; doch voor de vorst die in deeze maand nog valt, als mede voor den rijp bovengemeld, behoeft de hovenier zig niet verlegen te maaken, alzo dezelve niet diep in de aarde dringt, en hem derhalven in zijne bezigheden niet hinderlijk is, intusfchen begint de zon reeds kracht te krijgen, en op de planten te werken.

BOOMGAARD- EN VELD- ARBEID.

Zo dra eenige weinige drooge dagen, het land ter bewerkinge bekwaam gemaakt hebben, flaat de de landman de handen aan den ploeg: hij zaait, indien het goed weder voordduurt, haver en garst;

doch de bezigheid is zelden ten einde gebragt, voor de volgende maand: de oude ſpreuk:

Een ſchepel maarts ſtof, is het rantzoen van een koningrijk waardig,

bewijst genoeg van welk een belang een droog jaargetijde is, om het zaad te eerder en met meer nuts in de aarde te kunnen krijgen.

Er is voor den hovenier en landman thans weder eene drokke taak voorhanden; zij vinden onophoudelijken arbeid, in het ſnoejen der vruchtboomen, en in het zaajen van eene menigte van zaaden, zo voor de bloem- als moes- tuinen; zij ſchijnen thans geheel te herleeven, even als de Natuur zelve, die hunne arbeidzaame handen vordert; zij rijzen met ijver vóór het aankomen van den dageraad van hun nedrig bed; zij vatten ſpaê, hark of ſnoeimes, en na de nog verkleumde armen eenige keeren over elkander geſlagen te hebben, gaan zij uit om zig voordeel te verſchaffen; hij bidt er den zegen des hemels over, en gevoelt dat hij gelukkig is.

Uit de boven opgegeevene weêrsgeſteldheid van lentemaand, zal gereedlijk beſlooten worden, dat de zorgvuldige hovenier, vooral bezorgd moet weezen voor het dekken zijner planten en gewasſen, die in de open lucht ſtaan; ook moet hij, zo

veel mogelijk de bloejende abricooze- en perfike-boomen, tegen de aanvallen van hagel en wind befchermen; de moeite welke hij daaraan befteed, zal hem rijklijk beloond worden, door een aanzienlijk tal van lekkere vruchten: de zon zelfs moet hij geenen algemeenen vrijen doortogt gunnen: „ de zon", zegt een onzer ervaarenfte nederlandfche hoveniers,
„ begint nu fterk op de planten te werken, maar
„ als dezelve bij tusfchenpoozing, door wolken be-
„ dekt wordt, en dat er een koude wind waait,
„ het geen nu zeer gemeen is, zo gebeurt het,
„ dat de ftraalen, wanneer de zon doorbreekt, de
„ jonge fpruiten der planten, die nu te voorfchijn
„ komen, doet vergaan, ten ware dat ze wèl be-
„ zorgd zijn."

Alle de nieuwlings verplante boomen en planten, moeten nu zorgvuldiglijk begooten worden, welk begieten men evenwel moet fchikken, naar maate de plaatshebbende weêrsgefteldheid; 't is zeker, dat wanneer de milde Natuur bevochtigt, de hovenier zig daarin kan verheugen, en zijne kunstregens kan befpaaren; moet hij evenwel begieten, zo moet hij daartoe den morgen verkiezen; want zo hij zulks in den namiddag, of des avonds deed, en de koude fchielijk daarop kwame, zou het van nadeelige gevolgen kunnen weezen, en de wortels doen vergaan.

Zo er nog iets van het werk van de voorige

maand ongedaan gebleeven is, mag het nu niet langer uitgesteld worden, want vóór het einde van lentemaand, moeten de tuinen, velden en boomgaarden, volkomen in orde weezen.

Men moet niet vergeeten de komkommers- en meloen- bakken, van tijd tot tijd, nog met frissche broeimest te voorzien; deeze gewassen vorderen nog hooger graad van warmte dan de Natuur in lentemaand gewoonlijk aanbiedt; schoon dit aanbrengen echter met oordeel geschieden, en geschikt moet worden naar de reeds plaats hebbende verwarming in de lucht; zeker een gezond oordeel en eene onafgebrokene welberaadenheid, is in den hovenier en landman, geen geringe eigenschap.

In het begin van deeze maand, indien 't weêr het toelaat, anders laater, begint men de artichokken wat te ontdekken; „ de volle maan van maart," zegt de Heer BRADLEY, „ moet eerst voorbij „ zijn, eer men den grond mag omspitten; doch „ als dan", voegt hij er bij, „ op het einde „ van de maand, of in 't begin van de naastvol„ gende, laat men maar drie of vier sprui„ ten, op iederen grooten wortel blijven, en de „ overigen scheurt men af, en men plant de ledige „ plaatsen daarmede, in groeven van drie of vier „ duimen diep; men zet dezelven ruim anderhalven „ voet van elkander; ook maakt men gemeenlijk

„ de bedden vier voeten breed, om er twee reien „ op te kunnen planten."

Omtrent het midden van lentemaand, moet men de aspergiebedden, ter diepte van omtrent een halve voet omfpitten, om, zo veel te meer vrijheid aan de jonge planten te geeven; en wil men nieuwe bedden voor dat fmaaklijk wortelgewas aanleggen, nu is het de rechte tijd.

Eindelijk moeten de groote looten der hoppe befnoeid, en de jonge fpruiten bij den wortel weggenomen worden; men laat alleenlijk die over, welken uit den ouden voet voorkomen.

Aleer wij van dit ons onderricht, wegens den boomgaard- en veld- arbeid afftappen, moeten wij den arbeidzaamen hovenier nog herinneren, dat het in deeze maand, tot half april toe, de beste tijd is om te zoogen, eene wijze van enten, welke gehouden wordt, met het beste gevolg te kunnen gefchieden, aan de kers, pruim, abricoos en morel, als mede aan de oranjeboomen, enz. — de beknoptfte en duidelijkfte befchrijving, welke wij oordeelen daarvan te kunnen geeven, vinden wij in de volgende bewoordingen vervat.

„ Tusfchen het enten in de kloove, en het zoo„ gen, is bijna geen ander onderfcheid als dat „ hierin het ent van de moedertak niet afgefnee„ den, maar vastblijvende, in den daarnaast ge„ planten jongen ftam, die op dezelfde wijze als bij

„ het enten afgefneeden en opgekiooven is, ge-
„ legd, en na de vereeniging met de moeder, en
„ niet eerder gefcheiden wordt; daarom plant men
„ een jaar van te vooren, digt bij den boom
„ waarvan men wil doen zuigen, een bekwaam jong
„ fleurig ftammetje, dat ten minften een duim dik
„ moet weezen, om tegen den zoogtijd wortelvast
„ te zijn, dewijl het dan het afgezogene beter zal
„ doen vatten; waarbij te letten ftaat, dat de
„ inplanting zodanig gefchiede, dat men van den
„ moederboom, bekwaamlijk takken na het ftam-
„ metje kan doen buigen, om daarin te leggen.

„ Wat nu aangaat de manier van zoogen, de-
„ zelve beftaat hier in: na dat het ftammetje op
„ zijne bepaalde hoogte, daar de fchors glad is,
„ plat, zonder de fchors te kwetfen afgezaagd, en
„ de fnede met het fnoeimes glad gemaakt is, zo
„ fpouwt men dezelve op, in dier voege, dat de
„ kloove na den kant van de tak komt, op dat het
„ ent gemaklijk, zonder veel dwang of draajing
„ daarin gelegd kan worden; tot dat einde moet
„ men van te vooren, door bijhouding van de
„ tak, onderzoeken, na wat ftreek of kant, de
„ kloove best dient gemaakt te worden; fnijd dan
„ den eenen kant van de fnede fchuins af, den
„ fcherpen kant boven wat plat maakende; daar-
„ na neem het ent, wel verftaande, het buitenfte
„ jonge lot van de moedertak, fnijdt aan beide

„ de zijden, onder een bekwaam oog, een gedeel-
„ te van de schors en het hout plat af, omtrent ter
„ lengte van een vinger breed, zo dat het niet
„ zeer scherp of dun zij, en vooral acht geevende,
„ dat men niet te diep tot in het merg snijde, in-
„ zonderheid omtrent het oog of de bot: dit ge-
„ daan zijnde, zo buigt de tak na den stam toe,
„ en legt het end in de kloove, dezelve met het
„ mes wat ombuigende, zodanig, dat de schors van
„ het ent en den stam, aan den bovenkant aan el-
„ kander passen; omwindt dan den stam, met een
„ gespouwe willige tien, op dat het ent niet we-
„ der uit de kloove kan wijken, en bestrijkt ten
„ laatsten de snede, van boven en ter zijde, over-
„ al met entwas, zo is het zoogen verricht.

„ Men moet in deeze werking zorgdraagen,
„ dat de moedertak, waaraan het ent vast is, in
„ 't minste niet bewoogen worde; daarom bindt
„ men dezelve, vóór de inlegging, wel vast om
„ een' paal of staak, diep in den grond geslagen:
„ voords moet men na dat het zoogen verricht
„ is, bedacht weezen, om de groeivatting te be-
„ vorderen, en alle kwaade ontmoeting aftekeeren:
„ het gezoogde ent wordt niet van de moedertak
„ afgesneden, voor het volgende jaar, wanneer
„ hetzelve met den stam vereenigd is, en alsdan
„ met één verplant wordt.

„ Deeze wijze van enten heeft dat voordeel,

„ dat de geënte tak, en het ent zelf, door de
„ zamenvloejing van hun ſap, tot het wèl ſlaagen der
„ inlijving toebrengen; evenwel moet die wijze
„ nooit gebezigd worden, omtrent appel- of pee-
„ re- boomen, waaromtrent dezelve niet gunſtig
„ ſlaagt, zo als het gewoone enten niet naar
„ wensch uitvalt, aan boomen die ſteenvruchten
„ draagen, als mede aan oranjeboomen, enz. aan
„ welken het zoogen weder met beter gevolg te
„ werk geſteld wordt, gelijk wij boven reeds ge-
„ zegd hebben "

Wat voords betreft het

ZAAJEN EN POOTEN:

De vruchtbaare aarde, die nu haaren koesterenden ſchoot geopend heeft, ontvangt thans in denzelven ook veelerleie moeszaaden, voor al, allerhande ſalade, die bijna twee maanden moeten gezaaid zijn, aleer men ze kan verplanten. — voords zaait men fluitkool om te verplanten; ook bloemkool, als mede zuuring, kervel, (deezen in geen te vetten grond,) petercelij, praai, en onder dat alles de warme radijs, die niets van 't gezaaide benadeelt, om dat dezelve vroeg gezet is, en derhalven uitgetrokken wordt, waardoor het overige gezaaide genoegzaame ruimte bekomt, om uittezetten, dat is te groejen — allerhande toekruiden

worden nu mede in de aarde geworpen — op het einde der bedden, kan men ook wat aspergies, tot jonge kweekelingen aanleggen, als mede ſelderij, om dezelve vroeg geel te hebben, men gaat verders voord met erweten en boonen te pooten, dat maandlijks, of om de veertien dagen moet geſchieden.

Betreffende het

VERPLANTEN,

Daarin valt al mede thans voor den achtenswaardigen hovenier wat te doen; in zijne warme bakken, die kunst-voorraad chuuren, en getrouwe minnemoeders, heeft hij nog bloemkool- kweekelingen, die hij nu weder aan hunne natuurlijke moeder kan toebetrouwen, dan volgen die ſmaaklijke gewasſen op den voorraad welken men in het najaar aangelegd heeft: het zelfde zij gezegd van de fluitkool, de uiën die in augustus gezaaid is, (zie onder die maand, bladz. 107.) wordt thans mede verplant, waarvan het aangenaam gevolg is, dat men ze vroeg dik heeft.

Alles waarvan men zaad wil winnen, moet nu zekerlijk verplant worden, als mede eenige ſaladeplanten om te kroppen, want van alles moet den hof voorzien zijn, als waarin geen geringe eer van den hovenier beſtaat.

PLANTEN.

Onder dit artijkel kunnen wij brengen, het planten van witte en roode aalbeziën, althans moet zulks niet laater gefchieden; men behoeft desaangaande niet zeer kiesch te zijn, in het verkiezen van een plaats; alle plaats is, om zo te fpreeken, daartoe bekwaam, indien de grond flechts los en wèl gemeft is, het welk alle jaaren hervat moet worden: men verkiest tot deeze voordteeling, de zwaarfte en langfte looten van boomen die groote en aangenaame vruchten geeven; men fnijdt de onderfte zes of zeven oogen of botten, tot op het hout toe uit, om te beletten, dat ze geene uitfpruitzels omtrent de wortels maaken, waarna men ze tot boven de uitgefnedene botten in de aarde fteekt, waarin ze gemaklijk wortelen, lang duuren en groote beziën voordbrengen zullen, mits dat men jaarlijks de zwaarfte looten, tot op drie of vier oogen inkort, en het flechte en ondeugende hout, geheel wegfnijdt, om weder jonge fcheuten aanteteelen; doch de zwarte bes moet wat langer gefnoeid worden, om dat ze anders minder draagt: de looten, die men tot ftekken wil gebruiken, moeten vooral des zomers niet gefnoeid worden.

ORANGERIE,

De amomum moet, aan wortels en takken besnoeid zijnde, nu vooraan in de orangerie gezet worden, want deeze zal de opene lucht nu welhaast kunnen verdraagen; doch men houde in het oog, dat zij veel water wil hebben.

Men draage thans en bijzonderen zorg voor de orange- en citroen boomen, dat dezelven al mede geen water ontbreeken; dezelven moeten dikwijls doch niet met te groote hoeveelheid waters te gelijk, bevochtigd worden; men volge in deeze vooral de Natuur, zij regent bij droppen en niet bij plasſen, die weinige keeren uitgeſlooten, wanneer de Voorzienigheid wil, dat 'er plasregens vallen; en dan geſchieden die geweldige bewateringen nog tot heilzaame eindens.

Men geeft de boomen en gewasſen, in de warme orangerie, van tijd tot tijd wat lucht, om dezelven trapswyze daaraan te gewennen, en de jonge vruchten te bewaaren, die in deezen tijd ligtlijk afvallen, wanneer men ze te ſchielyk in de lucht brengt; of ook gebeurt zulks wel, wanneer ze al te nat gegooten worden.

TUINARBEID.

Verſchaffen veld en boomgaard in lentemaand

drukke bezigheden, de lieve bloemtuin laat haaren beärbeider niet ledig ſtaan; 't is een algemeen aangenomen regel, dat vóór het einde van die maand, en veld en tuin, dat geheel de grond bedekt moet weezen met boomen en planten of zaad.

Alle de vezelachtige planten, dat is, die vezelachtige wortels hebben, en die nog niet bloejen, kunnen nu geſcheurd worden, indien het in 't najaar niet geſchied is; ſommigen niet alleenlijk uit noodzaakelijkheid, naamlijk, om eenigen ledigen grond daarmede te beplanten, of in de plaats van de door de koude uitgegaane te ſtellen, maar ook om door den verkoop ruimer voordeel te behaalen, voor die geenen welken uit de bloemtuin hun beſtaan plukken; anderen planten moeten geſcheurd worden, om dat ze zig te wijd uitſpreiden, en te veel gronds beſlaan, en daardoor haare gebuurinnen hinder toebrengen; die een tuin om vermaak heeft, moet daarom niet te zuinig zyn, maar ſomtijds manden vol planten durven wegſmijten, indien hij met dezelven niemand kan gerijven; is hij al te zuinig, en wil hij alles, of het grootſte gedeelte ſlechts, behouden, zal hij, voorál in groeizaame jaaren, een bloemenwoestenij, veeléer dan eene wèlgeordende bloemtuin bezitten.

Het ruwe weêr doet veel kwaad aan de tulpen, dat veelverwig en oogſtreelend tooiſel, waarmede

de bloemgodin zig in de lente verfiert; men moet dezelven daarom bedekken met matten, of met een tent, gelyk men gebruikt wanneer ze bloejen; liever evenwel met een tent om dat de matten te veel warmte veroorzaaken; ook moet vooral zorgvuldiglijk gewaakt worden, dat de reeds zwangere bloemfcheuten bij fchoon weêr in de koestering daarvan deele: de fchoone dagen in lentemaand, zijn als ftreelende kuschjes van Natuur, die het hart van alle wezens verkwikken —— wy immers kunnen zulks duidelijk gevoelen, en daaruit befluiten, dat ook alle wezen het gevoelt; verftonden wij de taal der beesten, zij zouden 't ons zekerlijk vertellen, en wie weet welke heerlijke lente-dankzeggingen voor-ons aanheffen! heerlijk om derzelver eenvoudigheid —— om te gelooven dat geene andere wezens dan wy menfchen, Gods goedheid kunnen gevoelen, zou tog te veel gezegd zijn.

De liefhebbers beginnen nu een theater voor de Ezelsooren, (*Auricula urfi*,) te bereiden, om de potten in het laatst van deeze maand, of in 't begin van de volgende, wanneer die fchoone bloemen bloejen, daarop te plaatfen: dit theater moet tegen het oosten open weezen, doch verder rondsom toe, om de bloemen voor de weste winden te befchermen; van boven moet men het wèl dekken, want de minfte regen beneemt de fchoonheid van deeze bloemen, gelijk van alle andere tedergekleur-

den —— de regen, vooral in zo groot eene maate, dat de bloem door en door nat wordt, verflenst, en de zon, waarvoor de kleurtjes ook bewaard moeten worden, verwelkt.

Voords moet men de potten met piramidaalen, nieuwe aarde geeven, en dezelven op eene opene plaats ftellen, alwaar zij veel zou kunnen hebben, dan zullen zij hoog opfchieten; want de fchoonheid daarvan beftaat in de hoogte — door het verdeelen van derzelver wortels, kunnen ze nu ook vermenigvuldigd worden.

Is het een drooge en warme maart, zo moet de hovenier naarftig en met oordeel water aanbrengen, doch omtrent de koude van het water, behoeft men nu zo geheel omzichtig niet te zijn, als in den heeten zomer, wanneer het koude water veel nadeel kan toebrengen: bij een' hovenier van de voorgaande eeuw, vinden wij daaromtrent de volgende les; „ Indien het kruit en de jongh geplan„ te boomen, door al te groote hitte en droogh„ te quamen te verwelken, of te verdorren, moet „ men die verquikken, met regenwater, dat in de „ fon gewarmt, en met mis gemenght is, ofte in „ desfelfs plaetfe magh men flootwater nemen, ook „ kan men tot dien einde eenigh gras of kruijt, met „ water bevochtigt zijnde, omtrent de ftam van de „ jonge boomen leggen".

De auriculas en primulaveren, moeten thans van

haare verrotte bladen gezuiverd, en aan de eerstgemelden een weinig vette aarde gegeeven worden, doch vooral zonder de wortels te raaken, want de minste kwetsing aan dezelven toegebragt, zou den groei benadeelen.

Wegens het

ZAAJEN,

Kan thans met één woord gezegd worden; dat het geschieden moet van alle bloemen die een weinig koude niet vreezen, en gaarne onverplant doorgroejen; met het zaajen van tederer bloemtjes, wacht men tot geheel op het einde van deeze maand, of tot in het begin van de volgende; wil men, zo kunnen deezen in een warme broeibak gezaaid worden: men zaait nu, hoe eer hoe liever, als 't weêr 't slechts eenigzins toelaat heulbollen en allerleie soorten van klokjes; men kan ook reeds anjelieren zaajen; het kruidje roerme niet, moet nu in een warme broeibak gezaaid worden, en deeze plant moet men voords met een klok bedekt laaten.

De hovenier vindt boven dien in deeze maand, zijne bezigheid aan het

PLANTEN,

Van stekken van palm, waardoor men, met een

bekwaame hand, boomen van allerleie gedaante kan teelen; doch wil men den voorraad bezuinigen, of om dat dezelve gering is, of om dat men met de menigte voordeel weet te bejaagen, dan moet men geen meer ſtekken ſcheuren dan men in één' dag kan ſteeken, want alle die den nacht moeten overleggen, zullen niet aan de verwachting beantwoorden — men plant thans ook de uitſpruitzels van de pasſiebloem, het welk in eene vochtige plaats moet geſchieden.

Het

VERPLANTEN

Heeft plaats, omtrent alle de bloemplanten, welken geſcheurd kunnen worden, 't geen van zelf ſpreekt; de anjelieren, welken men nog in augustus afgelegd heeft, kunnen nu mede opgenomen en verzet worden; veel meer nog de anderen, die men in 't najaar reeds had kunnen overzetten; hoe losſer aarde men de anjelieren geeft hoe beter; een derde verrot hout daaronder te doen, is zeer goed, mits dat zulks reeds twee jaaren te vooren geſchied zij; want anders is het hout niet ontbonden, en de aarde zou brokkig, in plaats van vezelachtig en los weezen — de judasboomen kunnen nu mede verplant worden, als ook de amomum, waarvan reeds geſproken is.

De voorraad die men thans heeft, is in de

MOESTUIN.

Nog niet veel, van nieuwe groente, en de wintervoorraad moet meest gebruikt zijn; zelfs worden de wortelen nu flecht en fmaakloos: alleenlijk heeft men nog eenige jonge uitfpruitzels van kool, winterfpinagie, worteien die in julij gezaaid zijn, raapen omtrent *St. Michiel* gezaaid, en nog eenige beetwortelen.

Op de mestbedden en in de broeïbakken, krijgt men nu goede radijs, kroppen, die men weêuwen noemt, en eenige liefhebbers hebben, op het laatst van de maand, in de bakken reeds jonge komkommers, wortels, porcelein, en in de trekkasfen rijpe kersfen en abricofen; dit alles is echter maar weinig in hoeveelheid, maar dunfel moet men in overvloed hebben, als mede hop, om in de plaats van aspergies te gebruiken, hoewel men daarvan, op de wèlaangelegde mestbedden, ook kan voorzien weezen.

Uit den

BOOMGAARD

Zijn thans goed om gegeeten te worden, de volgende peeren, als de rosfche groote winterpeer,

bon chretien d'hyver, bon chretien ſans pepin, bon chretien ſertile d'orleans, crepin, de engelſche arundel, of de bruidpeer, de dubbelde kraager, groote mogol, groote monarch, Generaal Duits, montautyn peer, de martin ſire, de marquis, pater ſtevenspeer, de pretendent petit, poire le portail, poire de rouville, rhijnſche beſchet heri, St. mariepeer, zouten balg, thomas peer, en de venetiaanſche peer; zeker nog aangenaamheden genoeg voor kieſche tongen — deezen kunnen ook nog eene keuze doen in de volgende appelen; als, de bleumeling, bakerappel, brakelſoet, bourgonſon, catalonierappel, dubbelde paradijs, dubbelde bellefleur, domineesappel, dubbelde griet, engelſche rabauw, groote appel van van Yk, fenouiller uit Friesland, Gerrit Gay, gravinnezoet, moeraai, mariengal, petercelijappel, petzoet, pierzoet, permain, merville, renet tulpe, renet de la reine, roode guldeling, zoete aagt, zuure klapſtaart, zoete heerappel, ſuiker damast, zoete zonappel, zoete kleidaal, zuure kleidaal, en de witte guldeling.

In de

B L O E M T U I N,

Heeft men tegenwoordig de enkelde of dubbelde anemonen, eenige hyacinten, eenige tulpen, jon-

quilles, narcisfen, crocus, primula veris, violetten, maagdelieven, geele nagelbloemen, verfcheidene foorten van iris; dubbelde hepaticas, de kroon imperiaal, en eenige andere foorten van uitlandfche bloemen; nog heeft men, maar gemeenlijk niet voor het einde van de maand, eenige auriculas, alles wel te verftaan indien het een warm voorjaar is, anders heeft men veele deezer bloemen eerst in 't begin van april.

De boomen die bloejen zijn de amandelboom, de abricoos- en perfik- boom, de judasboom, de thijmlaurier, en eenige orangeboomen; ook heeft men eenige geele indifche jasmin, en boven dien bloejen nog eenige aloëes, fiçoides, enz.

Thans moeten wij, ten befluite van 't geen wij wegens lentemaand aangetekend hebben, nog iets zeggen van de

VEEFOKKERIJ.

Niets is in het rijk der dieren bevalliger, dan het huppelen der jonge lammeren in de velden, en welk aangenaam tooneel deeze maand vooral oplevert, daar de lammeren meerendeels in dezelve geworpen, en als 't weêr het flechts eenigzins toelaat, zekerlijk uit de koojen na buiten gedreeven worden.

In en met deeze maand, is de grootfte kalfteelt

meest gedaan, en derhalven wordt het voeden en oppasfen der kalven, ééne der hoogstdringende bezigheden van een' veeman — over het geheel, moet men het voeder voor al het vee, tegen het voorjaar verbeteren, welke zorg met een bloejende gezondheid onder de kudden en koppels betaald zal worden, en niet minder met een graage markt, waardoor volle beurzen t'huis gebragt, en de gezinnen met ruimte gevoed en vermaakt kunnen worden.

In lentemaand is ook de fchapenmesttijd; en dit nuttig vee ftaat daarin bloot voor 't fchurft, waarom het van alle moerasfige landen en natte gronden, moet afgehouden worden.

De heete bul wordt nu ook reeds rondgeleid, zijne natuurlijke kracht, waarvan zijne woestheid een gevolg is, brengt almede dubbeld voordeel aan — en wat fchat zou de Natuur ook uitzetten, die niet, met woekerwinst tot den eigenaar wederkeerde?

'T zijn all' gefchenken van een hand,
die flechts een weinig werks begeert,
dat duizendvoudig wederkeert;
Hij zegent op één plek het uitgeftrekfte Land.

Wat betreft het

PLUIMGEDIERTE.

In lentemaand laat men alles, wat broejen wil, zijnen trek tot voordteelen voldoen; inzonderheid, laat men de broeiganzen vroeg in de hokken aanzetten, om dat uit de laateren weinig te voorfchijn komt.

BEIËNTEELT,

Een ander aangenaam merkteken van het naderen der lente, is dat de honingbeien, omtrent het midden van deeze maand, het waagen, uit hunne korven te vliegen; want dewijl hun voedzel beftaat in honigfappen, welken zij uit de bloemen weeten te zuigen, verftrekt hun te voorfchijn komen tot een zeker teken dat er reeds bloemen moeten weezen: de beiën fchijnen meer dan eenig ander fchepzel, met het voorkennen van het weder begaafd, derwijze, dat het een zeer vast voorteken is van een fchoonen dag, als men hen 's morgens ziet uitvliegen.

Men moet de korven nu vooral onderzoeken, of er ook wormen in zijn, waarvan dezelven als dan wèl zorgvuldiglijk gezuiverd moeten worden.

Ook zal een kundig liefhebber de korven al-

toos met de uitvlieggaten, zo veel mogelijk tegen het oosten en zuiden zetten, op dat de beiën de eerste beste en warmste zonneschijn mogen ontvangen.

In de

VISSCHERIJ.

Komt al mede de naarstige hand zeer te stade; de vijvers moeten vooral gezuiverd, en het water onderzocht worden; heeft men vijvers die geheel beslooten zijn, zo dat zij geene andere toevoer van water hebben, dan 't geen van de sneeuw en regen komt, zo moet men dezelven met versch water genoegzaam verzorgen, op dat het jonge vischje, zijn element zuiver bewoone, en daardoor gezond, vet en smaaklijk worde.

Aangaande de

JAGT,

Valt alleenlijk aantetekenen, dat men moet ophouden met het jaagen van haazen, dewijl het thans tegen den teeltijd gaat — daarentegen neemt de snippenvangst, zo met netten als schietgeweêr een begin.

Nuttig is thans de jagt op enden, ganzen, en wilde duiven, wegens derzelver groote menigte,

waardoor zij hoogstſchadelijk zijn aan de zaad-velden.

Voor het overige moet men al het gevogelte en andere dieren, in den broei- en teel- tijd zorgvuldiglijk verſchoonen: dat toch nooit het nut der rijnheid, uit het oog verlooren worde!

De rijnheid is een boom, die rijklijk vruchten draagt,
ze is alle wezen nut, waarom ze ook elk behaagt.

A P R I L.

Vonden de nijvere handen van den waardigen hovenier en landman, in de laatst voorgaande maand ruimte van arbeid, zo zelfs, dat van den afgedoenen taak, ongetwijfeld nog een goed gedeelte onafgedaan moest blijven liggen; thans is die taak bijna nog verdubbeld, en ongelukkig hij, dien de zorg over veld of tuin toebetrouwd is, en voor het zien van zijne zweetdroppen een afkeer heeft; ieder oogenblikje ontijdige rust, is hem hoogst nadeelig, en zal na verloop van een weinig tijds, met een

verwilderden tuin, of onvruchtbaar veld beloond worden — dan, de traagheid woont maar zeldzaam op 't land; 't is of de altijd arbeidzaame Natuur, den man die in haare armen vernacht, en haare tempelen bewoont, ook met haaren nimmer verflaauwenden ijver bezielt — zo dra zij in het voorjaar haaren milden fchoot opent, wordt den befchouwer daarvan, door eene verborgene werking aangefpoord, om de werkzaamheid, die in alles wat hem omringt ingeftort wordt, met zijnen arbeid te vergezellen; ja, hij zelf gevoelt dien trek tot in beweeging te zijn, in hem ook opwekken; de vroege morgen ziet hem reeds bezig; de eerfte zonneftraalen befchijnen zijn gebogene rug; en het bruine avondduister begeleidt hem na zijn gezin, in welks aangenaam onderhoud aan den gullen disch, en in welks graagte hij zig verheugt; onder welks toediening hij zig verkwikt, om, na eenige weinige uuren eene gezonde flaap genooten te hebben, weder zijnen zwaaren doch tevens veel beloovenden arbeid te hervatten.

Volftrekt alles heeft nu een andere gedaante aangenomen; 't geen de zachtademende fephirs begonnen hebben, zegt zeker dichter, wordt nu door het glansrijk oog van den vader der Natuur voltooid; deeze fchiet zijne leevendwekkende ftraalen diep ter aarde in, en dringt tot in de duistere fchuilhoeken van de groejende wereld door; zijne warmte

verſpreidt zig in de veelvoudig vermeerderde ſcheutkens, en doet den vernieuwden tabbaard des aardrijks, door duizenden van verſchillende kleuren van gedaante verwisſelen:

„ 'T nieuw en piepend kruid", vervolgt hij, „ door de gemaatigde lucht voordgebragt, breidt „ zig van de vochtige weiden, tot aan de uitge- „ droogde heuvels toe uit; het groeit van uur tot „ uur, wordt hoe langs hoe dikker, en lacht het „ oog der beſchouwers van allen kanten toe: de „ ſchoone doornhaag, wordt wit van welriekende „ bloeſems; en 't groejend ſap van 't klein ge- „ boomte, drijft de jeugdige knoppen uit, die zig „ van tijd tot tijd ontplooijen; het tooiſierſel van „ 't hongſchommelend loof, ſpreidt zig mede over- „ vloedig uit, onder het koesterend wiegen der „ bolle westewindjes; de ſnelle haas en 't ſchichtig „ konijn, kunnen hunnen vluggen loop nu niet „ langer voor 't luisterend oor verbergen; en „ 't ſcherpziendst oog, kan 't kwinkelerend gevogel- „ te, welks gezang onze harten ſtreelt, nu niet „ langer in het digtſte der takken volgen. de vaar- „ dige en verborgene milde hand der alzegenende „ Natuur. ſtrooit op éénmaal in alle de tuinen, de „ bevalligſte kleuren op al het gebloemte, en ver- „ ſpreidt tevens de zoete mengeling van al dat „ reukwerk door de lucht, om onze geuren te „ vergasten: de verwachtwordende vrucht, is

„ nog maar een groejend zaadje, in purperen luieren „ opgewonden :" zie daar een onnavolgbaar schilderij, van de ontluikende Natuur in dit jaargedeelte, en wel bepaaldlijk in grasmaand, over welken lieven voorjaarstijd en aangenaamsten bode van den aanstaanden zomer, wij thans afzonderlijk moeten spreeken.

Om het gemeld ontsluiten van de baarmoeder der Natuur, de aarde, door de koesterende lentezon, heeft deeze maand, volgends VARRO, den naam van *April*, *Aperile*, afkomstig van het woord *Aperire* bekomen : de *Grieken* noemden grasmaand daarom ook *Autesterioona*, om dat daarin alle dingen bloejen : OVIDIUS, op de klaarheid en lieflijkheid van den hemel oogende, zegt : *dat het nu een open tijd wordt.*

Aan de aangenaame en zielstreelende gedaante der Aarde, omtrent deezen tijd van het jaar, hebben de Ouden ook hunne uitbeelding van grasmaand ontleend ; dezelve bestaat naamlijk uit een jongman met een krans van mirthe om 't hoofd, zijnde in 't groen gekleed, met vleugels aan de schouderen, houdende in de rechterhand het teken van den Stier, *Taurus*, 't welk zeer konstiglijk gesierd moet weezen, met violetten en allerleien slag van bloemen, die in deeze maand gevonden worden; in de slinkerhand heeft hij een mandje met vroege vrucht-

ten, welken van het land, waarin de uitbeelding moet dienen, verkoozen moeten worden.

Door de mirthekrans, welke plant bij de Ouden aan de Godin VENUS toegewijd was, wordt aangeduid, dat de liefde of voordteelingszucht, omtrent deezen tijd van 't jaar, in alle harten begint te werken, en waarin, volgends het zeggen van één' der dichteren onder de Ouden,

Een ieder dier zig voegt om vriendelijk te paaren,
ja wat er krielt op aarde in lucht en in de baaren.

Zeker uitlegger van deeze uitbeelding zegt: „ de
„ groene verwe beduidt, dat het land zig in deeze
„ maand, met een groene rok bekleedt, vermaaken-
„ de de aanfchouwers zeer lieflijk, te meer, alzo
„ de groene verwe de oogen is aangenaam, en dat
„ de levende verwen, als dan in de fchoone bloem-
„ kens, die als klaarblinkende paarlen, in de lief-
„ lijke groene velden, met eene zonderlinge be-
„ valligheid, voor den dag komen."

De fchoone tijd verfchijnt vol zoele zuide winden,
de bloemtjes en het kruid met al haar huisgezinden;
dies *Progne* vrolijk zingt, en *Philomela* klaagt,
de lente 't groene kruid en witte bloemkens draagt;
dus lagchen weiden en beemd, d'hemel heeft vermaaken,
en *Jupiter* verlangt, om bij zijn kind te raaken.

De wijsgeer EUSTACHIUS, wil de maand april uitgebeeld hebben, door een' herder, met blooten armen en beenen, hebbende bij zig een geitje met twee jongen, die eerst zijn geworpen, ſpeelende de herder op de gewoone landfluit: 't is duidelijk, dat de wijsgeer, bij het zamenſtellen van deeze uitbeelding, het oog gehad heeft, op het vermenigvuldigen van het vee.

Onder eene andere uitbeelding van deeze maand, leest men het volgende versje, waaruit dezelve, zonder verdere beſchrijving genoegzaam optemaaken is:

De blijde grasmaand voegt een muts met groene pluimen,
het vrolijk grasgroen kleed, de bloemkorf, tulp en luit,
de huisman jaagt de koe, in 't gras ten koeſtal uit,
en melkt en karnt; 't is tijd de ſtad om 't veld te ruimen,
om bloemhof en om boom, om lusthof en priëel,
de lente noodt de jeugd, de winter heeft zijn deel.

Dat dan nu geene handen in den boezem verborgen worden; gij vooral edelaartige *Nederlanders*, mijne waardige landgenooten! gij die beminnaars en hoogſchatters van den nuttige landbouw zijt, gij die het aardrijk, op uwe kusten en heiden, aan uwe duinen en in de ledige vlakten bereidt, om den milden invloed van eenen gunstrijken hemel, die geneigd en bereid is, om u, in den herfst,

met overvloedige vruchten te zegenen, op deezen uwen arbeid te ontvangen; gij gelukkige *Nederlanders!* ga voord in uwen ijver, uw vaderlandfchen grond is zo bekwaam als eenige grond ter bebouwinge; de blijken daarvan zijn menigvuldig en doorflaande; gelijk die zelfde grond, onvoorbeeldig vruchtbaar is in plantgewasfen van zonderlinge deugden; en wie leeft er zelfs die alle dezelven zou kunnen opnoemen? — laat het niet bij den ouden grond, lieve landgenooten! flaat een oog op de nog zo veele morgen gronds, welken onbebouwd liggen; op de uitgeftrekte heiden, en fla de hand aan den arbeid, om ook deezen ledigen grond te bebouwen — op dat gij bij den vreemdeling, meer en meer in aanzien moogt toeneemen, „ en dat de verst afgelegene zeeën, en de
„ menigte van aan uw gebied onderworpene ftranden
„ niet ophouden mogen, van alle de behoeftens en
„ de verkwikkelijkheden des levens, in uwe kiel-
„ rijke havens aantebrengen: o mogt het GODE
„ behaagen, u tot zo hoog een top van aanzien
„ en nutbaarheid te verheffen, dat gij uit uwen
„ rijken en vruchtbaaren grond, zo wel als uit
„ uwe voorraadfchuuren, opgepropt met de fchat-
„ ten der drie wereldeelen, al 't overige van
„ *Europa* te fpijzigen en te verkwikken! ja dat gij
„ aan de verbaasde volken der andere waereldftree-
„ ken, teffens kleeding en voedzel geeven, en

„ dus de zoogvrouw van 't verwonderd heelal „ worden mogt," wenscht gij dien zegen over u waarde landgenooten! gelijk ik denzelven over u wensch, verban dan alle traagheid en flophandigheid, valt op uwe nog onbebouwde gronden aan, valt er op aan, met den moed van een' held, en gij zult den prijs behaalen; dat niet alleen, maar verbant ook alle zedeloosheid, wijdt u der deugd en den godsdienst, want zonder godsvrucht, zal al uw poogen vruchtloos weezen; de gelukkige landjeugd, herinnere zig altoos de volgende dichtregelen, op de maand waarover wij thans moeten handlen vervaardigd, en dus zoetvloejend luidende:

Zodra de *Grasmaand*, op de fchraale weiden treedt,
en 't pas ontdooide land met welig groen bekleedt,
verlaat het vee den ftal, om, blijde, in 't veld te blaaten;
zo moet de mensch, als hij de *grasmaand* van zijn jeugd,
ziet nadren, zig op 't pad van heiligheid en deugd
begeeven, en den fchoot der ijdelheid verlaaten.

WEÊRSGESTELDHEID.

In grasmaand, hoe aangenaam wegens de ontluikende Natuur, en de herborene aarde, welken zij voor onze oogen ten toon ftelt, geeft echter nog geen beftendig weêr; de weldenkende bouwmier, zal zig derhalven door het aangenaame,

waarmede het jaargetijde hem thans ftreelt, niet tot zo verre laaten verheugen en ftreelen, dat hij, zorgeloos geworden zijnde, niet in 't oog zoude houden, dat er nog veele kweekelingjes onder zijne zorgende beftuuring zijn, welken hij moet blijven befchermen tegen de aanvallen van het weder, waarvoor zij zekerlijk nog blootftaan: de nachten vooral vallen nog koel, en de oostenwinden regeeren nog eenigzins geftreng: de nieuwe maan, welke men in deeze maand heeft, en die van fommigen de *rosfe maan* genoemd wordt, fleept gemeenlijk zwaare en koude winden in haar gevolg mede, welke winden de jonge botten niet weinig befchadigen; offchoon men derhalven in grasmaand al eenige dagen fchoon weder heeft, zal een verftandig hovenier echter geen ftaat daarop maaken, en vooral niet zo onvoorzichtig zijn, om de tedere planten uit de orangerie in de opene lucht te brengen.

BOOMGAARD- EN VELD ARBEID.

Indien er geene rupfen vallen, wasfen de planten in grasmaand, reeds fterk aan; het fterk aanwasfen der planten is intusfchen het geen 't welk vermaak en voordeel aanbrengt, derhalven kan men niet te zorgvuldig zijn, met de rupfen en alle ander fchadelijk ongedierte, in deszelfs aantogt te be-

ſtrijden; in dit geval komt mede een onvermoeide arbeid alles te boven:

De wijsgeer moog' de rups als heerlijk werkſtuk roemen,
haar een gewrocht van de almagt noemen,
maar uit den hof blijv' zij geweerd,
om dat haar ſchoon te veel tot onderhoud begeert.

Vermids wij onder de eerstvolgende maanden, breedvoerig over het verdelgen van het ongedier te ſpreeken, kunnen wij hier van dien allernoodzaakelijkſten taak afſtappen: het zelfde zij gezegd, van 't wieden van onkruid; men houde ééns vooral voor vastgeſteld, dat beiden niet te naauwkeurig en te beſtendig ter hand genomen kan worden.

Is het droog en windrig weder, zo moet men niet verzuimen ſchuttingen van matten om de nieuw geplante boomen te ſtellen, en 't kan geen kwaad, dat zulks zelfs reeds in de voorgaande maand geſchied is; te groote behoedzaamheid is in dit geval meer voor- dan na- deelig; éénen dag te lang vertoefd, zou de wind welligt de gelegenheid geeven, om eene volkomene ontworteling, onder het jong geboomte aanterichten, en de ſluimerende hovenier, zou zijn uitſtel met dubbelde ſchade moeten betaalen.

De jong geplante boomen, moeten ook, om de tien dagen uiterlijk, begooten worden: met welke

voorbehoedzaamheid, het aanbrengen van water in alle gevallen gefchieden moet, is mede onder de eerstvolgende maanden breedvoerig geleerd, waarom wij den leezer daarheen verwijzen — de aardbeziën moeten bij droog weder twee of driemaal 's weeks begooten worden.

De winden die, gelijk wij gezegd hebben, in grasmaand nog dikwijls geweldige aanvallen doen, vereifchen mede eene zorgelijke voorzichtigheid, omtrent die gewasfen, welken hunne kruin reeds tot eene zekere hoogte opgeftooken hebben; de uien waarvan men zaad wil winnen, moet voor al thans wel zorgvuldiglijk aan ftokken gebonden worden, op dat zij door de winden geen krak krijgen, waardoor het klimmen der fappen niet weinig verhinderd wordt.

Met dubbelden ijver, begeeft men zig thans aan het

ZAAJEN EN POOTEN:

Liefst bij mooi en droog weder, van witte- of fnij- boonen; men zet drie boonen rondsom den ftok, die twee voeten van den naastvolgenden ftok moet ftaan; want dezelven digter te willen zetten, zou te geilen groei veroorzaaken; evenwel moeten die boonen op een warme plaats gepoot worden, en zij beminnen een vetten grond.

Men gaat verder voord met het pooten van erw-ten en groote boonen.

In het laatst van de maand, zaait men rosemarijn, liefst kort na dat het geregend heeft; en, is het mogelijk, op eene warme en drooge plaats; men kan dit kruid, tot boordzels van bedden gebruiken: ook kan men voor het laatst van 't voorjaar, nog eenige ſpenagie zaajen, doch zulks moet vooral op eene vochtige en lommerige plaats geſchieden, want doet men de zaajing op eene opene zonnige plaats, zo loopt men groot gevaar, dat de groejing te ſterk zal weezen, en de planten ſchielijk in het zaad zullen ſchieten.

Allerleie toekruiden, kunnen of liever moeten, nu gezaaid worden, ook allerleie kropſaladen, porcelijn, en koolzaad tot planten, als mede alle ſoorten van wortelen, en petercelij — men poot kom-kommers, meloenen en pompoenen, en bolletjes van knoflook, met één woord, alles kan nu aan de goedwillige vruchtbaarheid der aarde toe-betrouwd worden, zij zal, met een weinig oppasſing, vooral in het beſtuuren van haare algemeene zorg en goedgunſtigheid, (want zij laat ook het gevaarlijkſte onkruid daarin deelen,) duizendvoudig wedergeeven.

Men houdt zig in deeze maand ook nog bezig, met het

PLANTEN.

Van rosmarijn, 't welk van gekneusde takjes geschiedt, kort na dat het geregend heeft, en gelijk boven gezegd is, op eene zeer luwe, of zelfs warme niet vochtige plaats; men plant ook salie, 't welk beiden van wortels en takken kan geschieden, op eene lommerachtige plaats, en in een goeden grond.

Voords worden in april nog geplant, artichokken, alsem, en bieslook.

Het

VERPLANTEN,

Heeft buiten tegenspraak plaats, van alles wat in deeze maand geplant kan worden; (zie boven;) heeft men voords planten van meloenen, pompoenen, enz., die groot genoeg zijn, deezen kunnen thans mede opgenomen, en op mestbedden overgezet worden; het wèl verzorgen van deeze vruchten, zal met een aangenaam gezicht en lekkeren smaak beloond worden; zeker beschouwend dichter, zegt desaangaande te recht:

Hoe heerlijk schuilen onder 't groen,
de hartverkwikkende meloenen,

die aangenaam, in 't best saisoen,
verkoelen, als de breê pompoenen!
zij slingren langs den zwarten grond,
daar ze ons een mengeling vertoonen,
van kleuren, geel en groen en bont,
die onder 't fruit den disch zelfs kroonen,
daar elk, niet zonder sterken wijn,
maar maatig moet genuttigd zijn.

Bij goed weêr, verplant men uit de broeibak in den open grond, doch op eene warme plaats; bloem- en andere kool, als mede selderij, prei, enz. doch dikwijls moet men om de koude daarmede wachten, tot in de maand mei —— heeft men in de broeibakken artisjokken gezaaid, die kunnen nu mede verplant worden.

De

ORANGERIE,

Vordert in deeze maand weinige andere oppassing, als omtrent het geeven van de vrije lucht aan de gewassen, welken men daarin heeft; van langzaamerhand, begint men de tedere planten daaraan te gewennen, waartoe men de vengsters van de orangerie, van den laaten ochtend, tot den vroegen avond openlaat, indien de al te sterke wind zulks niet belet.

TUINARBEID.

Met het verdeelen der vezelachtige planten, gaa men voord als onder lentemaand — indien men de gezaaide auriculas, naarftig en naar behooren, dat is met oordeel, begooten heeft, beginnen zij nu reeds voor den dag te komen; maar niet om aan zig zelven overgelaaten te worden; integendeel, zij bieden zig, om zo te fpreeken, der naarftige hand van den zorgelijken hovenier aan; zij doen zig zien, als wilden zij zeggen: onttrek ons uwe zorgen niet, wij zullen u met oogftreelende aangenaamheden beloonen — boven alles, moet hun geen water ontbreeken; gelijk ook niet die auriculas, welken bloejen, dezelven moeten om den derden dag middenmaatig begooten worden; het zaad zal daardoor te beter opfchieten, en de bloemen zelven te fchooner van kleur weezen; te meer, als men haar voor regen en zon bewaart.

Maak nieuwe warme mestbedden, om de jonge fpruiten van de orange- en citroen-pitten, en andere buitenlandfche boomen en planten, die op de eerfte warme mestbedden opgefchooten zijn, daarop overteplanten.

Een oplettend hovenier zal de winden, waarvoor zijne voedfterlingen blootftaan, niet uit zijne gedachten verliezen; hij kent de fchade, welken hij daarvan te wachten heeft, en zal derhalven zor-

gen, zijne jonge boomtjes, maar vooral hooge planten, en opgeschootene bloemstengen, met goede stokken daartegen te wapenen, vooral heeft dit plaats omtrent de anjelieren.

Na den regen, kan men zig thans bezig houden, met het snoejen van palmboomen; ook moet in deeze maand, en al vroeger, niet vergeeten worden, de laanen schoontemaaken, en er nieuw zand of andere stoffe naar verkiezing intebrengen; het wieden van het onkruid, en verdelgen van 't ongedierte, blijft een aanhoudende en hoogst noodige arbeid, die dagelijks hervat moet worden; als men 't onkruid laat staan, tot het zaad daarvan rijp is en zig strooit, zal 't zelve weldra onoverwinnelijk weezen —— het gras, 't welk nu sterk groeit, moet overal wat afgemaaid, en ter deeg weggeharkt worden, om dat het spoedig geel wordt, en overal daar het ligt ontsiert.

Wat aangaat het

ZAAJEN,

Daaromtrent behoeft thans, vooral bij een schoon, voorjaar geene bepaling gemaakt te worden; men kan zelfs in de volle aarde alle de uitheemsche gewassen zaajen, als mede de zaaden die van de *Kaap de goede hoop*, en uit de *Westindiën* komen; met deeze waarneeming evenwel, dat men dezelven

op eene warme plaats, tegen eenen muur of ſchutting aan zet, om ze te beter te doen voordkomen.

Men zaait ook denne- en pijn- boomen voor de kweekerij; de raad die zeker hovenier hieromtrent geeft, is zeer goed; „ men moet dit zaad", zegt hij, „ niet alleen aanſtonds met netten bedekken, maar het nog bedekt laaten, na dat het begint opteſchieten, want de vogels zijn er zeer „ verzot op".

In grasmaand is het ook de beste tijd tot het

PLANTEN,

Van zulke boomtjes die altoos groen blijven; waaronder zekerlijk de hulst, muurboomen en dergelijken, behooren — dezelfde boomtjes kan men nu ook

VERPLANTEN,

Waaromtrent men wegens de hulst moet waarneemen, dat dezelve in manden van de eene plaats na de andere overgebragt moet worden; want daar de wortel van die boomtjes maar zeer klein is, zou men, zonder de gemelde voorzorg, gevaar loopen van in het overbrengen alle aarde daar af te verliezen; 't is zelfs niet kwaad, dat de aarde in de mand

nog met de voet uitgetrapt worde, op dat dezelve te vaster aan de wortels kleeve; omtrent wortels die meer vezelachtig zijn, behoeft deeze voorzorg niet genomen te worden.

Wat op de nieuw aangelegde warme mestbedden overgeplant moet worden, is boven reeds gezegd — indien men de duizendſchoonen, die men in potten heeft, nu op mestbedden overplant, zullen die bloemen veel hooger opſchieten.

Thans zullen wij weder zo kort mogelijk opgeeven, welken voorjaars voorraad Natuur haaren waardigen arbeider reeds aanbiedt.

In de

MOESTUIN.

Geeft zij in grasmaand kropdunſel, en andere ſalade, toekruiden, jonge uiën, prij, porcelijn, radijs, en in de bakken hoornſche wortelen: indien het warm weêr is, begint men in het laatst van de maand, reeds aspergies op den kouden grond te ſteeken, en in de bakken kan men overvloedige aardbeziën hebben.

Het lof der radijzen, kan men nu tot een aangenaame ſalade gebruiken; zelfs heeft men onrijpe kruisbeziën, en in de trekkasſen, rijpe kersſen en abricooſen.

De voorraad uit den

BOOMGAARD

Beſtaat in de volgende peeren; als de augaber, bergamot cougij, chatreuſe, douville, dubbelde maagdepeer, endelgeesterpeer, franſche loutjes-peer, Florus Heij peer, franſche gratiool, gratiool of pond peer, Jan Gooſens peer, kleefs peer, meloen peer, poire d'amour, poire verdun, poire d'incle, couſelet d'hijver, winter bergamot, ysſendyks peer,

Bij deeze peeren, heeft men de volgende appelen: als de bruineling, de borsdorſſer, bruindert, engelſche permain pipping, engelſche rabaauw, de lange bellefleur, leipſiger appel, paaschappel, de ruſet, pipping, zoete rabaauw, zuure zonappel, zoete courtpendu, en de zoete klapſtaart.

De vrienden van *Flora*, hebben in de

BLOEMTUIN,

Een groote meningte van ranunkels en ananias, als mede eenige vroege tulpen, die thans in volle gloor ſtaan.

Het nederig maagdelieveplantje ſchakeert den grond thans met duizenden van lieve bloemtjes, en doet zulks als om ſtrijd, met veelerleie ſoorten

van de welige prumula veris; men heeft ook een groot getal narcisfen en kroon imperiaal; veelerhande iris; de dubbelde jonquilles ftaan nu ook gereed om het hunne toetebrengen, tot het verfieren van den tuin; intusfchen fpannen de auriculas de kroon, offchoon men ook nog dubbelde violieren heeft, een bloem

Vol aangenaame lekkernijen,
als duizend vreemde kruiderijen;
daar ieder boomtje welig wast,
daar kan zig naauw het oog verzaaden,
't zij dat zij wit zijn als damast,
of met het purper rijk belaaden:
het beste bloemtje dat men heeft,
is 't geen ons reuk en luister geeft.

De boomen welke in grasmaand bloejen, zijn de gemeene feringen, als mede de perfifche; de amandelboom met enkelde en dubbelde bloemen; de judasboom, en eenige peeren- kersfen- en abricoofen-boomen: in de orangerie bloejen de citroenboomen, als mede fommige aloës en graniums.

Wat aangaat de

VEEFOKKERIJ,

Indien 't weêr het toelaat, worden de fchaapen

gewasſen, geſchooren, en die, welken men ten verkoope aanlegd, gelubt, als mede alle andere ſoort van jong vee, waaraan men gemeenlijk die kunstgreep uitoefent: naar maate het weêr meer of min warm is, wordt het vee in de weïden gedreeven, waarbij niet vergeeten moet worden, dat men 't zelve daarin voorziet van de noodige ſchuilplaatſen, die ook horden genoemd worden, en zodanig toebereid moeten weezen, dat men ze, naar gelegenheid, kan verplaatſen: 't is zeer noodig, dat het vee zig kan beſchutten voor zwaare ſtormen, regenvlaagen en hagelbuiën, vooral wanneer het ſaiſoen nog zo verre niet gevorderd is, dat de warmte van zon of lucht het nadeel dat daardoor ten wege gebragt kan worden voorkomt, of wel ſpoedig herſtelt: 't vee heeft ook gaarne eene zekere wijkplaats voor den donder, al zij het een laag kreupelboſchje; de ondervinding leert, dat zij zo dra het weêrlicht uitſchiet, zig bij elkander derwaards begeeven; niet, gelijk men billijk vermoeden mag, uit vrees, maar om het treffen van het licht in de oogen, want men ziet dat zij niet anders bij elkander ſchoolen, als om de koppen digt bijéén te ſteeken, op dat het licht hunne oogen niet treffe — zo veel voorbehoedzel is, in gevalle van zwaare blikſems, den mensch ook aante prijzen; de blikſem is eigenlijk het geen beledigt, en kan zeer ſchadelijk voor de oogen zijn; veelerleie inſecten ſterven er van: om het ſchade-

lijke van den blikſem, moet men ook bij zwaar weêr alle deuren en venſters ſluiten —— dit is een voorbehoedzel, 't welk de reden voorſchrijft, en waarover geen mensch behoeft te bloozen —— die in den geloove door 't vuur wilde gaan, zou tot zijn ſchade ondervinden, dat hij zig deerelijk brandde.

Het

PLUIMGEDIERTE.

Moet zorgvuldiglijk opgepast worden, vooral de jongen; men moet hetzelve voor alle ſtormachtig weêr bewaaren —— het zelfde zij gezegd van de

BEIËNTEELT,

Alle mogelijke moeite moet aangewend worden om de nijvere nuttige beitjes, geen bloeiſel te doen ontbreeken: de korven moeten vooral ſchoongemaakt worden, en is het weêr gunſtig genoeg, zo kan men de zwermen laaten uitvliegen, 't geen anders zekerlijk in de volgende maand moet geſchieden.

Wat de

VISSCHERIJ

Betreft; men moet zijn hand ook desaangaande

niet aftrekken, evenwel bedacht zijnde, om alles met oordeel te verrichten; bij voorbeeld; het fchoonmaaken van de vijvers, moet onder eene en andere bepaalingen gefchieden, vooral onder deeze, dat het grondgras en riet niet weggemaaid worde, uit aanmerking van de daarin voorhanden zijnde kuit —— de baarzen ftrijken in deezen tijd, en het is thans de beste aalvangst.

De

J A G T

Staat geheel ftil, in zo verre men het fchieten van endvogels en fnippen daar buiten fluit:

Die door een fchot het vuur dat thans het vee bezielt,
gantsch uitdooft, ziet wel rasch geheel zijn fchat vernield.

M E I.

Geen der vier getijden, waarin het jaar verdeeld wordt, heeft de aandacht der wijsgeeren, dichters, en zedenſchrijveren zo algemeen tot zig getrokken, als de lente; en geen wonder! de ontwaakende Natuur biedt, den eerstgemelden, een onafoogbaar tooneel van wonderen, van voorwerpen tot beſpiegelingen en navorſchingen aan; bij iedere trede welke hij op dat wondertooneel doet, ziet hij zijnen GOD, en herhaalt telkens, bij gedachten:

Zeg ongodist die ſteeds het Opperwezen hoont,
en met zijn wetten lacht, wie ſchiep de ſchoone ſtraalen
van verwen, door 't penſeel onmooglijk aftemaalen?
wie gaf de roos die geur? wie anders dan de kracht
der eeuwige Almagt, die 't heelal heeft voordgebragt?

ieder uitfpruitend fcheutje houdt hem ftaande, en doet hem zig zelven verliezen, in het befchouwen van de magt zijns fcheppers, en van deszelfs liefde voor het fchepzel; welke befchouwing zijne gevoelige ziel zodanig treft, dat hij, fchoon met zijne voeten de baarende aarde drukkende, met zijnen geest echter in hooger luchtftreek, in zaliger climaat verkeert —— Wat pen fchetfte immer het geen de dichter gevoelt, wanneer de lieve lente hem toelonkt, en op de verrukkelijkfte lachjes onthaalt! wanneer lucht, aarde en water, hem, als om ftrijd, aanfpooren tot zingen! en nimmer zong hij aandoenlijker, behaagelijker, noch vlugger, dan wanneer hij, zo wel zijn onderwerp als zijne fieraadjen van de herboren Natuur ontleende — De zedenfchrijver, gewoon ook het menschlijke leven in vier getijden te verdeelen, verhandelt liefst de bekoorelijke lente, die hij vergelijkt met de beloovende jeugd, dat jaargetijde des levens, waarin alle ziels- en lichaamskrachten zig aanbieden, om, geleid door de zorglijke hand eens waardigen vaders, vruchten voordtebrengen, welken de gevaarlijke reis van de wieg naar het graf, tot eene aangenaame wandeling maaken; den grafboord met roozen beftrooien, en zelfs nog aan gééne zijde van den grenspaal des levens genooten worden.

Ja, de lachende lente heeft ten allen tijde de aandacht der grootfte mannen tot zig getrokken, en voornaamlijk haar derde of laatfte gedeelte, de bloeimaand, mei,) het voorwerp van onze tegenwoordige bemoejingen; deeze doet, zo als (de) waardige

THOMSON zegt, „den vernieuwden tabbaard des „ aardrijks, door duizende van verſchillende kleu„ ren, van gedaante veranderen:" het zwoele zuide windje ruischt nu door het jonge groen, en ſchijnt het vogelenheir tot neurien aantemoedigen; als de hemel zig opent bedauwt hij 't aardrijk met eenen kostbaaren balſemregen; want het zijn nu, gelijk zeker dichter zingt:

— — niet meer die koude vlaagen,
waarmeê de dolle waterman,
de ſtroomen op het land komt jaagen;
neen, 't is all' wat men wenſchen kan;
't is heiltribut van vocht tot groeien,
welk vrucht belooft, en 't kruid doet bloeien.

In deeze maand helpt vooral het teder groen ons vermaak bevorderen; het vereenigt licht en ſchaduw met elkander; verheugt en verſterkt ons gezicht, en behaagt ons bij uitzondering, door deszelfs ooglokkende mengelingen en ſchakeerſels: het lachend groen alleen overtuigt ons onwederſpreekelijk van des Scheppers goedheid omtrent den mensch, en van den heerelijken ſtand, waarin Hij hem op deeze aarde geplaatst heeft: onder de veelerleie gemengde kleuren zou men geen één kunnen vinden, zo aangenaam, zo lachend, zo verkwikkelijk voor het oog, als het groen, dat groen, waarmede de grond waarop wij treeden beſpreid, en het geboomte boven onze hoofden gekleurd is: voeg daarbij, dat, waar het

geboomte minder is, een teder-blaauw gewelf onze oogen even zacht en aangenaam aandoet: en hoeveel verrukkelijker wordt dit flaauwe en gebrekkige fchilderij van het herboren aardrijk niet, wanneer men het groene veld, met die duizenden van veelverwige bloemtjes verfiert, waarmede wij het in de lente, maar voornaamlijk in de meimaand, verfierd zien! inderdaad niets kan heerelijker vertooning opleveren dan dit.

Om het aangenaame van de bloeimaand uittebeelden, vertoonde de wijsgeer EUSTACHIUS dezelve onder de gedaante van een' jongeling, van een fchoon en dertel opzicht, wiens hoofdhairen gekruld, en met een krans van witte en roode roozen omvlochten waren; hij tooide zijn beeld met een goud kleed, vol fchoone bloemen geweeven, en het welk zig als opgeligt wordende vertoonde, even als fpeelde er een luchtig windeken onder: in de handen plaatfte hij een ruim tal van roozen en violetten; voords was het beeld blootvoets, ftaande op een veld vol groene kruiden: zijn uitlegger zegt: „Hier„ door werd vertoond, dat het aardrijk in deeze „ maand, als van den flaap des winters weder op„ rijst, en zig van nieuws in zijnen ftand met krui„ den, bladen en bloemen fierelijk oppronkt.

„ En hier door," vervolgt hij, „fcheppen de „ menfchen in deezen lieflijken tijd, zeer groote ge„ neugte, en dat uit de vertooning van de fchoon„ heid deezer wereld; zig verheugende met groot „ vermaak, over het geene 't aardrijk voordbrengt,

„ zijnde als nu van de zwaarmoedigheid verre afge-
„ ſcheiden; alzo dat deeze maand eene ongeloove-
„ lijke vrolijkheid veroorzaakt."

Dezelfde uitlegger leert ons, dat de benaaming, aan de bloeimaand gegeeven, naamlijk die van *majus*, van de latijnen afkomſtig is, te weeten van de *majoribus*, dat is oudſten: „want de *Romeinen*," zegt hij, „hadden haar volk in twee deelen gedeeld,
„ te weeten in ouden en jongen; en wilden, dat dee-
„ zen met de wapenen, maar de ouden met goeden
„ raad het gemeenebest zouden voorſtaan; en ter
„ eere van deeze inſtelling, zo werd de maand *ma-*
„ *jus* van de *majores*, en *junius* van de *juniores*
„ alzo geheeten" —— behalven dat, zoude men kunnen aantoonen, dat er in den aangenaamen en vruchtbaaren aart van de bloeimaand, eenige zinſpeeling ligt op den aangenaamen en heilzaamen raad der wijze ouden, die daardoor de veel beloovende jonglingen bekwaam maaken, om, ten hunnen tijde, nuttige vruchten te draagen.

Wat volk van gantsch den aardbodem zig ook beroemen moge, een lustige landſtreek te bewoonen, en daardoor het aangenaame van de vrolijke bloeimaand te ſmaaken, wij *Hollanders* kunnen het in dien roem beſchaamen; onze velden pronken in de bekoorelijk lente, met de lieflijkſte en fijnſte bloemtjes; met de onwaardeerbaarſte kruiden; 't is alleenlijk de gewoonte, die veelen onzer landgenooten dezelven met eene ſoort van onverſchilligheid doen beſchouwen, terwijl zij op eene uitheemſche bloem,

of eenig bloeiend kruid, met ingefpannene aandacht blijven ftaan tuuren:

Gewoonte ftopt het oor, zij fluit het oog, vereelt
de tong, die gaarne wordt geftreeld;
gezicht, gehoor, 't fchijnt all' te fterven,
moet men het ongewoone derven.

Wie die het *Velzeroord*, de *Beverwijk*, de *Purmer*, *Beemfter*, en zo veele andere verrukkelijke ftreeken van onze gewesten immer bewandeld heeft, vindt zig niet in ftaat eene befchrijving van aardfche paradijzen te geeven? en daar wij in de eer deelen, dat alle kunften en weetenfchappen bij ons ten hoogften top geveizeld worden, komt de kunst, ook in het bedoelde opzicht, de Natuur te hulp; blijkens zo veele onvoorbeeldig fchoone lusthoven en tuinen; verrukkelijke kunstbosfchaadjen en wouden, waarop wij kunnen roemen; zodanig zelfs, dat ook de lof, door den zinrijken CATS, over *Holland* uitgefproken, ten deezen opzichte geldig is: dus zingt hij:

Al wat men Hollant noemt, en zijn maer weinig fteden,
en Hollants vrienden felfs, en zijn maer weijnig leden,
en al van kleijn begrijp; maer des al niet te min,
daer fchuijlen over al verfcheijde wonders in.
fo wie maer eens betreet, den ring van Hollants kusten,
die vint een fchoon prieel van alterhande lusten;

al wat de Hemel ſend, of uijt der aerde groeijt,
dat kom hier met de zee ter haven ingevloeijt.
Godt is gelijk een ſon, die duijzent gulde ſtralen,
laet op dees kleijne thuijn geduerigh nederdaalen!

de kunst brengt, bovendien, ter verwisſelinge van het gewoone, de verst afgelegene zaad-bol-plant-heeſter-en ſtam-gewasſen in onze tuinen over, en doet er dezelven weelig groeien en bloeien: wij behoeven 't grijze *Haarlem*, en 't beruchte *Noordwijk*, ſlechts te noemen, om te bewijzen, dat in ons Land, zelfs meer dan in eenig ander, door de Natuur begunſtigde kweekhoven van bloemen en kruiden gevonden worden; geen wonder derhalven, dat reeds voor eeuwen lang groote mannen zig bevlijtigden, om den *Hollander* in de hovenierskunst meer en meer te volmaaken; en 't is op hunnen vóórgang, dat wij het waagen, dat loflijke ſpoor inteſlaan, en het onze zullen trachten toetebrengen, ter berijkinge van het zelfde oogmerk: wij zullen ons bevlijtigen alles zodanig voorteſtellen, dat het ook door de minstgeoefenden verſtaan en in het werk geſteld kan worden, waaraan, zo wij ons vleien, ons uitgedacht plan niet weinig zal toebrengen: terwijl wij ons tevens zullen toeleggen, om den leeslust wakker te houden; en daarin zal het algemeene onderwerp, de rijke Natuur, ons eene minlijke hand bieden.

Vooreerst komt dan, in iedere maand, bij den voorzichtigen hovenier, in geene geringe aanmerkinge, de

WEÊRSGESTELDHEID.

Over 't algemeen heeft men in de bloeimaand, waarover wij thans afzonderlijk fpreeken, meest regenachtige, en minst heldere dagen; voornaamlijk den 2, 7, 16, 18, 27, en 29: in deeze maand zwellen gemeenlijk de rivieren, en wasfen tot buiten haare oevers, ter oorzaake dat als dan de fneeuw op de hooge gebergten ook fmelt: onweder en hagel veroorzaaken dikwijls nog groote fchade; en de dagen, die bij den hovenier gewoonlijk meest gevreesd worden, zijn de 5, 12, 17; de overige dagen zijn eer veranderlijk dan wolkachtig: in deeze maand zijn de nevels ook te vreezen; voornaamlijk tegen den 2, 12 en 22.

BOOMGAARD- EN VELD-ARBEID.

Uit de boven opgegeevene weêrsgefteldheid blijkt, dat, hoe lachend de Natuur zig in de bloeimaand ook vertoone, en zij, „gelijk de beroemde hoog-„ leeraar BRADLEIJ zegt, haare fchoonfte verfier-„ felen aangenomen hebbe," de bloeiende boomen, en het lieflijk gebloemte echter niet buiten gevaar zijn, van door het ruwe weder, vooral door den hagel, aangetast en befchadigd te worden; waarom dan ook de oplettende hovenier, zijne maatregelen daarnaar moet neemen, en zig door de koefterende lentewarmte van deezen of geenen vroegen dag van mei, niet laaten verleiden, tot verrichtingen, die

welligt binnen weinige dagen door een fellen hagel zouden kunnen vernjdeld worden, of de ſchadelijkſte gevolgen kunnen hebben.

Men wil ondertusſchen, dat hij zig kan verzekeren of het ſchoone weêr, 't welk hem toelacht, en tot uitgebreider' arbeid aanſpoort, beſtendig zal weezen: die verzekering vindt hij aan den moerbezieboom; wanneer naamlijk deszelfs bladen zo groot geworden zijn als die van een ranunkel, kan hij gerustlijk vertrouwen, dat het weêr beſtendig zal blijven, dat is, dat er voor 't minst geene nadeelige ſtormwinden of koude voorjaarsbuien meer te verwachten zijn; want het ſap van den moerbezieboom is bevonden veel dikker te zijn, dan dat van eenigen anderen boom; derhalven mag men beſluiten dat er reeds eene beſtendige warmte in de lucht plaats heeft, indien het ſap van dien boom, daardoor tot zo verre in beweeging gebragt is geworden, dat deszelfs bladen tot de voorgemelde grootte uitgezet zijn; want de minſte indringende koude zoude de gezegde beweeging van het ſap weder geſtremd, en des den voordgang der groei, of de ontwikkeling van het blad, verhinderd hebben.

Ook in een volgend jaarſaiſoen is de moerbezieboom een zinnebeeld van de voorzichtigheid; waarvan de zededichter CLAAS BRUIN, dus zingt:

De moerbei, die niet eer zal bloeien, voor de rampen
van wolf, en zwarte vlieg, en rups, en vorst en dampen

verdweenen zijn, verbeeldt een wijs en vroom gemoed, dat hier bedaard en ftil zijn' tijd verwacht, om 't goed het geen 't beoogt, niet ligt en roekeloos te waagen.

Zeldzaam evenwel is het weêr in de bloeimaand zo ongunftig, dat men den arbeid, in het laatst van de voorgaande maand, om het guure weêr of eenige andere oorzaak, geftaakt, niet zou kunnen hervatten en voordzetten: 't is voor den hovenier en landman thans de rechte tijd van werken; en indien zij, met den luiaart, de handen in den boezem verbergen, zullen zij, tot hunne fchade, ondervinden, dat die ten zijnen tijde niet gezaaid heeft, ten bepaalden tijde ook niet kan maaien.

Een gedeelte van den onafgebrokenen arbeid des hoveniers, blijft in deeze maand nog het verdelgen van het ongedierte, waaronder de rupfenesten de eerfte plaats bekleeden: alle de bladen die zamenkrullen, en waarin dat ongedierte verfchoolen is, moeten afgeplukt worden, of men loopt gevaar dat een onverwinbaar heir van dat fchadelijk ongedierte, weinig tijds daarna, den gantfchen hof als overftroomen, en eene bijna zo algemeene als beklaagelijke verwoefting aanrichten zal: dat de rupfen geheele laanen van zwaar gekruinde boomen bladloos kunnen maaken, is te over bekend; en hoe zij de tedere vruchtboomen kunnen doen kwijnen, leert de ondervinding, jaar op jaar, in die veele tuinen, wier verzorgers den eernaam van hovenier niet waardig zijn, daar de arbeid hen tot een last

verstrekt; en die de, ten hunnen opzichte averechtsche wijsbegeerte, schijnen te volgen, welke het vernielende ongedierte tot onze natuurlijke broeders maakt, voor welke zij liefde genoeg betoonen te hebben, om 't het leven niet te misgunnen, en van den noodigen onderhoud niet te berooven.

Men vergenoege zig ook niet met de gemelde nesten en gekronkelde bladen voor zig neêr te werpen, en er een' druk met den voet op te geeven, in het vertrouwen dat een algemeen sterven op dien druk of trap zal volgen; want men zou dikwijls daardoor niet meer doen, dan de nesten, in de oppervlakte van den losfen, rullen, en wijkenden grond, een andere verblijfplaats te geeven, en na verloop van weinig tijds, met hartzeer zien, dat men vergeefsche moeite gedaan had, en den hof een prooi van het ongedierte geworden was: men moet de nesten en gekronkelde bladen vergaderen, en daarna geheel verbreifelen; waarvan men de noodzaakelijkheid te beter zal inzien, wanneer men weet, dat, bij voorbeeld, één rups die men op de kool vindt, in een wit- geelachtig witje verandert, welk diertje, tweemaal in het jaar 't welke het beleeft, eieren legt, en waardoor men, na de tweede voordbrenging, van één rups, een tal van 160,000 rupsen bekomt: men verbeelde zig nu het talloos heir dier gevreesde vernielers, dat na verloop van twee of drie jaaren, in een zelfden hof bestaan zal, wanneer derzelver voorbeeldelooze vermenigvuldiging niet zorgvuldiglijk tegengegaan wordt.

Geene mindere zorg en onvermoeiden naarſtigheid vordert het onkruid, een andere even gevaarlijke vijand, voornaamlijk van de bloemtuin.

De Natuur is zekerlijk moeder over eene ontelbaare menigte van kinderen, en allen bemint zij ze met gelijke liefde; van een ſtiefmoederlijk gedrag kan zij nimmer beſchuldigd worden; want, offchoon er ſomtijds boomen of planten voorhanden zijn, welken door hun uitwendige ſchijnen te kennen te geeven, dat zij niet, zo als anderen, de tedere verzorgingen van hunne algemeene moeder genieten, wordt zulks, wèl onderzocht zijnde, altijd veroorzaakt door deeze of geene van buiten bijkomende omſtandigheden, welken het kind beletten in de aangewende zorgen van zijne moeder te deelen: zo had ik voor eenige jaaren een plant, die, niettegenſtaande de allergunſtigſte weêrsgeſteldheid; niettegenſtaande zij eenen eigenaartigen grond, en behoorelijke ſtandplaats genoot, zo dat alles wat rondsom haar ſtond, welig groeide en bloeide, en mijne zorgen dubbeld beloonde, echter kweinde, en mij elken dag zichtbaarder haaren volkomenen uitgang voorſpelde: dan, de hoop op haar behoud geheel opgegeeven hebbende, nam ik haar uit den grond, bezag haare vezelwortelen, en vond, tusſchen dezelven, een uitgebreid nest van zeker klein aardongedierte, waaraan ik gereedlijk het verkweinen van mijne geliefde plant toeſchreef, en welk vermoeden ook door de uitkomst bewaarheid werd; want, de wortels van het ongedierte geheel naauwkeurig gezuiverd, en mijne plant weder aan de zorgen der Natuur toevertrouwd hebbende, ſmaakte ik het

genoegen van dezelve, binnen weinig tijds, in vollen en weeligen bloei te zien ſtaan.

Neen, Natuur handelt nimmer ſtiefmoederlijk, wat ſommige gromzieke wijsgeeren desaangaande ook mogen zeggen; maar het gevolg van die haare algemeene zorgen is ook, dat het onkruid zo wel als veele andere voordbrengzelen der aarde, op den eerſten aanblik der lente ontſpruit, en zig in bloeimaand, in deszelfs volſten kracht van voordteelinge vertoont; ja dikwijls zelfs ſterker dan eenig kruid in den hof, om dat het onkruid altoos onder zijn eigen climaat, en in vaderlijken grond ſtaat, terwijl veele andere kruiden, wel bij ons willen groeien, maar eigenlijk, als vreemdelingen, uit andere gewesten, tot ons overgebragt zijn.

Daar nu het oogmerk van den hovenier niet is onkruid te winnen, en hem in tegendeel de zorg bevolen is om hetzelve, zo mogelijk, geheel uit den hof te bannen, te meer daar de onbegrijpelijk ſnellen aanwas daarvan veele planten zoude doen verſtikken, en het, boven dien, voor verre de meeſte menſchen, veel aangenaamer gezicht geeft, als eene welig tierende plant, in eene zuivere zwarte aarde ſtaat, zo blijft het nog zijn werkelijke taak alle onkruid zorgvuldiglijk te wieden: hij denke aan het versje:

De hand die tijdig 't onkruid wiedt,
haare arbeid ruim beloonen ziet.

In deeze maand, (mei,) zal hij, dit wieden naar zijnen pligt behartigende, gestadige bezigheid vinden; trouwens een arbeidzaam hovenier zal nimmer tijdverdrijf behoeven te zoeken; het akelige gebrek daaraan is alleenlijk in de steden, niet op het land bekend; 't is iets te gedrochtelijk dan dat het onder den vrolijken hemel, en als in de armen der milde Natuur zou mogen leeven; neen, 't is, om deszelfs niet zeldzaam allerakeligste voordorengselen, en 't kwaad dat daardoor ten wege gebragt wordt, binnen de muuren eener stad, als in eene sombere gevangenis, gekerkerd.

Vooral moet zorgvuldiglijk gelet worden, op het verdervelijk onkruid dat men *duivels naaigaaren* noemt; want wanneer hetzelve ééns de overhand genomen heeft, loopt het, binnen weinig tijds, den gantschen hof door, versmoort de planten, en kan bezwaarelijk overwonnen worden, zeldzaam zelfs door gantsch den grond omtekeeren, en de wortels, die niet anders dan een duizendwerf, om en wêerom doorgekropen, netachtig weefzel uitmaaken, met de handen uittehaalen: de ondervinding van de schadelijkheid van dit onkruid, heeft hetzelve, ongetwijfeld, van een grammen hovenier, wiens krachten en geduld voor den snellen aanwas van hetzelve bezweeken, den gemelden haatelijken naam doen verkrijgen: indien men de aarde omkeert, de wortels zo veel mogelijk uithaalt, een toerijkende laag mest aanbrengt, en op die mest weder eene bedding aarde legt, wil men dat dit onkruid daardoor zou te smooren weezen.

Offchoon de boomgaard in deeze maand, behalven

't verdelgen van het ongedierte, niet veel oppasfing vordert, gebeurt het evenwel meesttijds dat de arbeidzaame hovenier daarin niet onledig behoeft te weezen: indien naamlijk de geënte en andere jonge boomen, uit den ftam, waterlooten; of, aan den voet, wortelfpruiten gemaakt hebben, moeten dezelven weggenomen worden: want zij trekken te veel krachts na zig, en zijn derhalven de aanftaande vruchten fchadelijk: ook moet het geboomte, bij droog weêr, begooten worden, de grond naamlijk daar het in ftaat, op dat het vocht tot den wortel doordringe; want daar ter plaatze kan het eigenlijk tot voedzel verftrekken, als zodanig door de wortels ingezogen, en, door de klimming der fappen, tot den top des booms, derhalven ook tot de vrucht, overgebragt worden.

Op het einde van deeze maand, of wanneer het noodig mogt weezen, dat is al naar de groei meer of minder weelig is, moeten de wijngaarden van de kleine zijranken en krullen, als mede van de zwakke onvruchtbaare ranken, welken gemaklijk te kennen zijn, gezuiverd worden: deeze allen moeten gehouden worden voor gasten, die veel eeten en noch voordeel noch genoegen, maar, in tegendeel, groot nadeel aanbrengen —— In vruchtbaare jaaren dunt men ook de abricoos- en perzik- boomen, als mede alle de andere ooftboomen, van de te overvloedig gezette vruchten: te vooren moet men zig reeds beziggehouden hebben, met het wegneemen van de te veele bloeifels aan de inëntingstakken.

Dit in den boomgaard verricht hebbende, of liever terwijl men van tijd tot tijd daarmede bezig is, vordert de moestuin bij afwisfeling weder de hand van den zorgvuldigen hovenier; en daaromtrent komt bij hem 't eerst in aanmerking de meloenbakken: deezen moeten naauwkeurig befchouwd worden, om de waterlooten, welken aan hunnen zonderling grooten bast te kennen zijn, aftefnijden: de looten waaraan de vrucht gezet is, moeten, aan 't einde, drie of vier leden boven de vrucht, gekneepen worden: veertig dagen lang na het zetten, moet de vrucht door de bladen bedekt blijven; daarna ontdekt men ze, en de koefterende zon helpt haar rijpen niet alleen, maar geeft haar ook een goeden fmaak.

Bij droog weêr moet men de bakken water bezorgen, doch in eene geringe hoeveelheid; te veel waters bederft de vrucht, en beneemt derzelver geur: dit water brengt men tusfchen de bakken aan; want de planten zelven te begieten, is, niet alleenlijk in dit geval, maar ook voor alle andere planten, gevaarlijk, alzo de zon de natte bladen eerder fchroeit, en het water de ftammen kan doen rotten: men werpe mij hier den natuurlijken regen niet tegen, want fchoon die mede bladen en ftammen natmaakt, is het echter zeker, dat de eeuwig beweldaadigende Godheid, hieromtrent, zulk eene fchikking gemaakt heeft, dat als de regens vallen, zij zelven de zonneftraalen te rug houden; dit is met betrekking tot de bladen: voords, wat het natmaaken van den ftam betreft, moet men aanmerken, dat de kunstregens, welken door de hand des hove-

niers gefproeid worden, meerendeels, eenige oogenblikken op de aarde en gevolglijk tegen den ftam aan blijven ftaan; daar de wonderbaare natuurlijke regendroppen van dien aart zijn, of op zulk eene wijze vallen, dat er al een ftortregen moet plaats hebben, indien niet ieder dropje gelijktijdig de aarde raakt en ook daarin dringt —— is 't niet zo, dat men op het land altoos ftof vindt om te zingen:

Bron van goedheid die van boven
ons beftroomt, wie moet u niet
looven, looven, looven, looven,
om uw wondren die men ziet!

Om de voorgemelde reden zet men ook de meloenbakken open, wanneer het zachtkens regent, als waardoor de planten bijzonderlijk verfrischt worden: dit laatfte zij mede gezegd van de komkommerbakken; doch behalven dat, moet men, bij droog weêr, tusfchen dezelven veel waters aanbrengen, alzo dit gewas, waterachtig van aart zijnde, bij uitneemendheid door het water gevoed wordt.

Intusfchen vordert de bloeimaand, van den hovenier ook het

ZAAIEN, EN POOTEN,

Van bloemkool, porcelijn, felderij, wortelen, biet, allerleie latouw, witte kool, radijs, erweten, en groote boonen: ook legt men, omtrent de

helft der maand, de eerste turksche boonen in den open grond; voords zaait men, de komkommers, naamlijk in de volle aarde: van deezen legt men twaalf pitten, in een zelfd gat, om dat er veelen niet opkomen; wanneer ze uitspruiten, laat men slechts vier of vijf van de sterksten staan, en de overigen neemt men uit, om dat ze anders elkander zouden verstikken: de aarde, welke men daartoe gebruikt, moet wèl gespit, los, en niet zwaar zijn. Het wortelenzaad, moet alvoorens, met eenig zand vermengd, door de handen gewreeven worden, om dat het zeer zamenhangende is, en zig als dan loslaat; derhalven bekwaamer ter zaajinge is — men gaat ook over tot het

PLANTEN,

Van artichokken; terwijl men de oude behoorelijk besnoeit — aardbeziën — het

VERPLANTEN,

Van allerleie kool, beet, kropsalade, kappers, prei en selderij: men verplant ook de jonge turksche boonen, die te vooren onder glazen gekweekt zijn, en men steekt er stokken bij.

Is de hovenier tevens landmand; heeft hij, gelijk in sommige oorden van ons vaderland plaats heeft, uitgebreide en bekwaame gronden te bezorgen; zo zaait hij in deeze maand garst; ook bezorgt hij de aardappelen - raapen - en vlas - landen, van het geen dezelven aantoonen benoodigd te hebben: wanneer

de weit ſterk genoeg is, kopt hij dezelve voor de tweede maal.

Op het einde van de maand, wordt een begin gemaakt, met het braaken van de aanſtaande wintervelden, en het behoorelijk bemesten van dezelven.

Wil de waardige hovenier, zijnen pligt in allen deele vervullen, zo moet hij zijne aandacht ook niet onttrekken aan de

ORANJERIE,

Dat bewijs van de uitgebreidheid van 't menschlijke vernuft, het welk hem, in dit geval, in één oogenblik, uit *Europa*, in *Azia*, of *Africa* overbrengt; niet zo als het penceel eens kunstſchilders, of de pen eens bekwaamen ſchrijvers doet; niet ſlechts in de verbeelding, neen, maar wezenlijk: de oranjerie, welke den hovenier geduurende den gantſchen winter bezig gehouden heeft, vordert ook nu zijne arbeidzaame hand.

Vóór het einde deezer maand, of zodra de moerbezieboom verzekering geeft van beſtendig weêr, (zie boven bladz. 9.) moeten alle de oranje- citroen- en andere groenblijvende boomen, en uitheemſche planten, welken tot nu binnen gehouden zyn, in de open lucht gebragt, en de bladen van het winterſtof gereinigd worden, ten ware eene zachte regen zulks voor u deed: van de potten en bakken moet de korst der oude aarde afgenomen, en nieuwe aarde aangebragt worden, het welk den toegang der friſche en voedende lente- en zomer-

luchtdeeltjes tot de wortels gemaklijker maakt; voords moeten ze behoorelijk begooten worden, liefst met water 't welk niet al te koud is: men plaatst de oranjeboomen buiten de brandende zon, want deeze doet derzelver bladen geel worden, het welk den boom veel onaangenaamer voor het oog maakt.

TUINARBEID.

Verfcheidene voorjaars bolgewasfen, als de crocusfen, enz. hebben nu uitgebloeid, welk verlies de mildaadige Natuur echter met een aanzienlijk tal van andere fraaie bloemen vergoedt: om nu die weêrgadelooze weldaadigheid niet ondankbaarlijk te beantwoorden, is het de pligt van een' verftandig' hovenier, de Natuur, om zo te fpreken, te hulp te komen, op dat zij, in het volgende jaar, haare voorraadfchuur weder met gelijken luifter kan ontfluiten; ten dien einde moeten de bladen, fteelen, en uitfpruitfels van de voorgemelde uitgebloeide bolbloemen, een duim hoog boven den grond, afgefneeden worden; want de bol moet anders te veel krachts verfpillen om alle die deelen te voeden; de liefhebbers, die flechts weinige bloemen optepasfen hebben, kunnen de wond, door het gemeld af fnijden veroorzaakt, op eene of andere wijze dekken, alzo het inwateren fomtijds nadeelige gevolgen heeft, en er door de wond ook nog een tijd lang, fappen, welken de bol moet misfen, verfpild worden.

Intusfchen laat men eenige ftengen, welken voor-

deeligst gebloeid hebben, ftaan, om zaad te winnen, want door dat middel bekomt men gelegenheid om zijne tuin met nieuwe kleurtjes te kunnen verfieren; aangezien meestal iedere voordteeling door zaad, van de kleur der moederbloem afwykt: deeze verandering der kleurtjes kan, gelijk de ondervinding geleerd heeft, ook bevorderd worden, door de zaajing in eenen anderen grond te doen dan die waarin de moederplant ftaat, of geftaan heeft.

In deeze maand, na dat het weêr beftendig geworden is, moet van de planten die niet verzet zullen worden, even als van de oranje- en citroen-boomen gezegd is, de oude aarde weggenomen, en nieuwe aangebragt worden; gemelde aarde neemt men tot de wortels toe weg; intusfchen zorgvuldiglijk acht geevende, dat de wortels zelven niet geraakt worden.

Indien alle de pligten van een' hovenier, ten behoorelijken tijde, vervuld zijn, prijken de bloemtuinen, in deeze maand, nog met tulpen, en deezen moeten zo wel voor de zon als regen bewaard worden, wil men de kleurtjes gloeiend, en de bloem onverflenst houden: dit befchermen doet men al naar de gelegenheid, die men heeft, zulks toelaat: heeft men eene geringe voorraad van bloemen, gelijk bij veele liefhebbers plaats vindt, zo kan men, en waarbij ik mij altoos wèl bevonden heb, dun bordpapier opftaand aan ftokjes hechten, om hetzelve voor ftaande zonnefchermtjes te gebruiken; deezen kunnen, in de aarde geftoken zijnde, naar genoegen gedraaid en geplaatst worden: indien men het papier, liggend, op twee of meer ftokjes hecht, kan men gemaklijk re-

genluifeltjes bekomen, die mede, over de bloemen heen, naar vereisch in de aarde geplant kunnen worden: om de duurzaamheid te bevorderen, moet men de luifeltjes van boven fchilderen, alzo het water dan niet indringt.

De bloemknoppen, vooral die van de anjelieren, welken zig nu, als hoogmoedig op haare zwangerheid, en het nieuw genoegen 't welk zij den mensch ftaan te bezorgen, zichtbaar verheffen, moeten zorgvuldiglijk aan ftokken gebonden worden, eer zij knakken, het welk door een geringen wind kan veroorzaakt worden.

In deeze maand moet men vervolgends,

ZAAIEN,

Allerleie zaaibloemen; ook weder anjelieren, doch niet vòòr de helft der maand, anders wordt de plant vòòr den winter te fterk, en loopt gevaar van door den kanker aangetast te worden: de aarde moet versch, wèl gezift, en zandachtig zyn: de rijkbegiftigde anjelier behoeft niet voor de zon beveiligd te worden.

Men gaat ook over tot het

PLANTEN,

Van looten van de arabifche jasmijn, granium, en ander uitheemsch boomgewas, maar op een rabat tegen een' muur in het zuiden, 't welk beter is dan in potten — nog plant men looten van de fiçoides en fedum: de looten

van deezen, welken geplant zullen worden, moeten een dag of twee in de zonne gelegen hebben, om de wonde, door de ſnede gemaakt, te doen opdroogen.

't Is ook de geſchikte tijd, tot het voordteelen van de indiſche vijg, door middel van eenige afgeſnedene bladen, welken men mede drie of vier dagen in de zonne laat droogen, eer men dezelven in de aarde ligt: de aarde moet zeer goed, wèl gezift, en met een derde puin van gebakken ſteen vermengd zyn: dit geſchied ondertusſchen niet in den grond, maar in potten, om dat men dezelven, na veertien dagen in de open lucht geſtaan te hebben, op een warm mestbedde moet ſtellen.

Men plant ook nog piracanta en grenadille: deezen moeten nieuwe looten zijn, en op een vochtige plaats geplant worden: voords moet men

VERPLANTEN,

Als het weêr zig vastgeſteld heeft, alle de jaarlijkſe planten van de warme mestbedden; als de guineeſche peper, baſilicon, convalvules, enz.

Bij het verplanten moet wèl gezorgd worden, dat men, de plant opneemende, zo veel aarde als doenlijk is aan de wortels laate, waardoor de voordgang der groei te minder geſtoord wordt; en op dat de aarde te vaster kleeve, zoude ik tot het verplanten regenachtig weêr, althans geen droogen warmen dag verkiezen; ook moet men het liefst tegen den avond doen, op dat de plant ten minſten eenige uuren zon-

der zon blijve, en de losgerukte vezelworteltjes te gemaklijker hunne vatting in de aarde kunnen herneemen: tot dat zelfde einde moet men de planten, terſtond na de overzetting, begieten, (indien het niet regent.) want dit water tot de gemelde worteltjes doordringende, brengt dezelven te eerder in beweeging en werking: men neeme ook wèl in acht hoe diep de plant wortelt, op dat men het gat, waarin zij overgezet zal worden, behoorelijk diep delve; 't moet zo diep zijn, dat, als men de plant, bij het groen vastgehouden, daar in hangt, de losgemaakte wortelen eene vrije ſpeeling hebben, en dit bevindende, ſchoffelt men de uitgedolvene aarde, van rondsomme, allengskens in het gat; 't verhindert den groei zig ſpoedig te hervatten, wanneer men de plant, op de wortels, in het gedolven gat perst; want daardoor worden de wortels onderdrukt, en moeten te ſterke kracht aanwenden, om weder te vatten.

Het beſprengen is vooral noodig omtrent de africaanen, die in april gezaaid zijn, en in deeze maand verplant moeten worden, in eene goede en niet te zwaare aarde.

De balſaminen, mede in april gezaaid, moeten nu ook verplant, en daarna vooral tegen de koude beſchermd worden, want deze plantjes zijn zeer teder, doch beloonen de zorg die men voor hun draagt, in volle maate, alzo zij, in eene ruimen grond ſtaande, een groot aantal ſchoone veelverwige bloemen, en vervolgends ook overvloedig zaad geven; men moet hun bovenal geen water laaten ont-

breeken: voords beminnen zij een goede, losſe, vette aarde.

De violetten, in maart of 't begin van april gezaaid, worden thans mede verplant, en wel tegen de volle maan, in een goede, losſe, uit de natuur vette, niet versch gemeste, wat zandachtige aarde, en op eene beſchaduwde, tamelijk warme plaats; waardoor men in 't vervolg zekerlijk veel dubbelden zal verkrijgen.

Wat vervolgends aangaat de voorraad van vruchten en bloemen, waarmede de Natuur den arbeid des waardigen hoveniers vergeldt, en welke voorraad hem telkens den moeielijkſten last met genoegen doet draagen; indien men nagaat hoe, korts geleden, de norſche winter veld en tuin nog teisterde, moet men bekennen dat die voorraad in deeze maand zeer aanzienlijk is; want men heeft in de

MOESTUIN,

Zo in den kouden grond als in de bakken, aspergies, bloemkool, krop-ſalade, porcelijn, wortelen, ſnijboonen, peulen, doperweten, groote boonen, komkommers, radijs, en allerlei toekruid. kruisbeziën, aardbeziën, meikarsſen, groene abricoozen enz.; en ſchoon 'er in bloeimaand geene peeren vallen, heeft men nogthans in den

BOOMGAARD,

De volgende appelen; als, meizuur, meizoet, dub-

belde meizuur, nonpareille, ſpiegel-appel, en utrechtſche pipping: voords heeft men in de

BLOEMTUIN,

Tulpen, roode anjelieren, geele dubbelde en andere anjelieren, blaauwe aconiet, enkeld kruis van jeruſalem, maagdelieven, iris, maagdepalm, dubbeld moederkruid, vingerhoeden, wit wollekruid, eenige anenias en ranunkels, die laat geplant zijn; ſeringen, camperfoelie, eenige roozen, gelderſche roosklokjes, akelijen, calmus, of welriekend lisch, heulbollen, esſchenkruid, leeuwenbekken, eenige leliën, en verſcheidene andere bloemen: voords bloeien ook de appelboomen, ebbenhoutboomen, oranje- en citroen-boomen, de graniums, enz.

Om de nuttigheid van dit ons werkje zo veel mogelijk uittebreiden, zullen wij van de volgende zaaken, het een en ander nog kortlijk aantekenen; als eerstlijk van de

VEEFOKKERIJ.

Daar niet alleen de redelijke mensch, maar ook het redenlooze vee, vatbaar is voor den aangenaamen en alles verkwikkenden invloed van de lieve lente, vordert de pligt van den landman, die voorwerpen zijner zorgen, in gemelde verkwikking te doen deelen; de ſtallen worden boven dien meer nadeeliger, naarmaate de lucht zachter wordt, en het lieflijk lentetapijt reeds voller over de aarde uitgerold is: als het

weêr beſtendig geworden is, moet het rundvee derhalven uit de ſtallen in de weide gedreeven worden, doch niet in den vroegen morgen; ook moet men het vóór den avond weder binnen brengen; want de vroege ochtend, de laate avond, en vooral de nacht, is nog te koud: bij gevallen, of werkelijk vallenden nevel, houdt men het echter in de ſtallen; en tot zekerder voorkoming van alle nadeelige gevolgen, welke de gewigtige verandering die het vee ondergaan zal, kan hebben; moet men ieder dier, op den eerſten dag dat zij de vrije lucht zullen genieten, 's morgens vroeg, en nuchteren, een ſneê brood met teer en zout geeven.

Na verrichte zomerzaajing moet al het lastvee rusten tot den oogst, en intusſchen zorgvuldiglijk opgepast worden: zij verdienen de aandacht van den landman; zij zullen hem in den oogst dubbeld beloonen.

Een goed landhuishouder, zal zijn hand ook niet van de ontledigde ſtallen aftrekken, maar dezelven beginnen te zuiveren, en daarmede, ſtaande den gantſchen zomer, aanhouden: een reine woning is eene noodzaakelijke vereischte om den bewooner gezond te doen leeven; en het ware te wenſchen dat zulks door de ſtedelingen wat meer in acht genomen werd; want zo in iets, daarin wordt te grovelijk, door hen, de dierbaare gezondheid benadeeld, het geen wij, ware het hier de rechte plaats, onwederſpreekelijk zouden kunnen betoogen; alleenlijk kunnen wij niet voorbij aantemerken, hoe het de ſpotters met de nationaale *Hollandſche zindelijkheid*,

tot ſchande verſtrekt, dat zij eene loflijke, ja, de lofſlijkſte gewoonte, belachen, en verachten: gelukkig voor veele duizende huishoudens dat de fraaie *Hollandſche vrouwen*, over 't algemeen genomen, met haare daaden toonen, wijzer dan die dwaaze verachters te weezen, door hunne laffe ſpotternij met eene veel betekenende hoofdwending te bantwoorden, en in haar prijswaardig gedrag voordtegaan, tot welvaart van man en kinderen; de ondervinding leert, dat zindelijke vrouwen de gezondſte huishoudens hebben.

Met de helft van deeze maand heeft de beſpringtijd der paarden een einde —— 't is voor de geenen die zig met de paardenteelt bezighouden, ten overvloede bekend, welke zorgen de zo nuttige paarden vereiſchen —— het kammen en waſſchen is voor die beesten zo indringend verkwikkend, dat het niet weinig toebrengt tot hunne gezondheid en fraaiheid: 't komt ook desaangaande weder alles aan op eenen noesten arbeid:

De weetenſchap ſteekt in geen bed met pluimen;
wie leeren wil, moet vroeg de veeren ruimen;
wie echt noch zaait, heeft geene kans van graan;
wie dorſchen wil moet eerst den ploeg doen gaan;
wie 't hout niet kapt, kan zig daarna niet warmen;
wie winst wil doen die reppe hand en armen;
wie prijs begeert, die ſtelle zig ter loop ——
voor arbeid heeft God alle ding te koop.

Wat aangaat, het

PLUIMGEDIERTE;

In 't begin van deeze maand, worden de oude ganzen, onder de vleugelen, eenigzins de vederen geplukt.

Daar voords de jonge ganzen, wanneer zij vleugelvederen beginnen te krijgen, zeer onderworpen zijn aan het ſterven, vorderen zij omtrent dien tijd almede eene bijzondere oppasſing, op dat de dood het aanſtaande voordeel niet wegneeme, en menig gullen disch niet van een aangenaam gerecht beroove: het best dat men doen kan om dat verdrietige lot te ontgaan, is, de jonge ganzen, omtrent dien tijd, zo veel het geſchieden kan, met gedroogd koorn, of mout te voeden; want dat voedzel verſterkt het aankomend gedierte op eene uitſteekende wijze, en maakt hetzelve derhalven bekwaam, om den aanval, welken het te duchten heeft, wederſtand te kunnen bieden.

Over het geheel moet het jonge pluimgedierte, omtrent deezen tijd, zorgvuldiglijk opgepast worden, wanneer, gelijk veeltijds gebeurt, de doorbreekende koesterende warmte niet beſtendig is.

De hoenders kunnen voords tot een tweede broedzel gezet, en daardoor groot voordeel behaald worden.

Die 't jong gedierte teelt en voedt,
vermeerdert dag en nacht zijn goed.

Wat verders betreft, de

BEIENTEELT;

Die aanmerkenswaardige zedenleeraaresſen, welken de aandacht van zo veele geleerden, geduurende hun gantſchen leeftijd bezig gehouden, en zo veele beroemde dichters, de zinrijkſte vergelijkingen en ſchoonſte dichtſieraadjen verſchaft hebben; waarvan de zoetvloeiende WILLINK ten voorbeelde verſtrekt; dus zingt hij:

Mogte ieders tong met enkel zoet
beſtreeken zijn, als die der beien;
kentekens van een rijn gemoed;
mogte ieder twist en tweedragt meien,
en denken, als de bei zig wreekt,
dat zij verliest het lieve leven,
(wanneer haar angel treft en ſteekt,
te haastig tot de wraak gedreeven,)
om, wars van wraakzucht, al zijn leed,
voor God te brengen, die het weet.

De nijvere beitjes, zeggen wij, verdienen wel dat men er alle mogelijke zorg aan beſteede, welke zorg, in deeze maand, voornaamlijk daarin beſtaat, dat men, bij beſtendig goed weêr, de korven opene, ſchoonmaake, en de beien laate uitvliegen, op dat zij met haaren kunſtigen arbeid een begin kunnen maaken: ook moet men de zogenaamde makke beien, zijne hand niet onttrekken, maar voordvaaren met dezelven te ſpijzigen en te verzorgen.

Voords moeten de korven drooggehouden, en de

beien van genoegzaame bloemen, haare voorraad-schuuren, verzorgd worden.

VISSCHERIJ.

In de rijke bloeimaand neemt de goede kreeftentijd een begin; ook is het de oogst voor den zalm- en aal-vangst: de bot begint goed te worden, en de schol is in volle fleur.

JAGT.

In deeze maand staat, even als in de laatstvoorgaande, de geheele jagt stil, uitgezonderd dat er nog endvogels en snippen, ook berghoenders, en dergelijken, kunnen geschooten worden: voor het overige wordt het verdelgen van de broedzels der roofdieren met alle mogelijke aandacht en ijver ter hand genomen.

Hier mede oordeelen wij van de vrolijke mei te kunnen afstappen, na alvoorens nog aangetekend te hebben dat men in die maand de beste melk en boter heeft, vooral ten opzichte van de duurzaamheid; en dat de geenen die zig met de zijdenteelt bezig houden, vooral moeten zorgen, voorraad van voedzel voor de doorbreekende wormtjes te hebben: dit voedzel bestaat, gelijk men weet, in moerbeziebladen, en wanneer de weêrsgesteld veroorzaakt, dat het doorbreeken der wormtjes vroeger is dan het ontrollen der gemelde blaadjes,

kunnen de jonge vlierblaadjes, die gewoonlijk de eerfte boden van de vertrekkende koude zijn, de plaats der moerbeziebladen vervangen.

De fpoedig groeiende zijworm geeft ons gelegenheid, om dit gedeelte van onze taak, met het volgende versje te kunnen fluiten: het bevat zijne kenfchets:

'K verga door mijne kunst, en bouw mij zelve een graf;
ik trek de lijn mijns doods, en fpin mijn leven af.

J U N I J.

Het eerste en grootste gedeelte van de maand junij, welke ook wiedemaand, of zomermaand, genoemd wordt (*), behoort nog tot de bekooreijke lente, en derzelver laatste gedeelte opent de deur voor den vruchtbaaren zomer; „ De flonkerende zomer, " zegt zeker dichter, „ komt moedig, met alle de trotsch„ heid der jeugd, herwaards aanstrijken, minnelijk

(*) Zie de oorsprong van den naam *junij*, bladz. 5: sommigen willen echter, dat de laatste lentemaand alzo genoemd is, naar de godinne JUNO, wier tempel op den eersten dag dier maand ingewijd is; en daar op dien zelfden eersten dag, TARQUIN, voor het vermogen van JUNIUS BRUTUS moest vluchten, wil men, dat, dien overwinnaar ter eere, zijn naam JUNIUS, gemelde maand toegevoegd is.

„ uit de glinfterende velden der onbewolkte lucht „ neêrgelaaten zijnde; hij fiert en verguldt onze vel- „ den, en doet zig tot in de duiftere ingewanden „ der Natuur gevoelen; hij komt, omringd van bran- „ dende uuren, en verzeld met eenen ftoet van ver- „ frisfchende winden; de terug wijkende LENTE „ wendt haare van fchaamte bloozende kaaken, van „ zijn blaakend gezicht heenen; maar aarde en lucht „ leveren zig, glimlachende, aan het gloeiende be- „ wind haarer opvolgfter over:" dit gloeiend bewind, kost zekerlijk menig teder bloemtje het leven, of om dat zij, ter oorzaake van de onkunde des hoveniers, niet wèl geplaatst zijn, of om dat zij, uit gebrek aan behoorelijke gelegenheid, niet wèl geplaatst hebben kunnen worden: alle derzelver bevalligheden verflenfen, zo dra zij aan de blaakende ftraalen der brandende zomerzonne bloot gefteld zijn, even als eene jonge fchoonheid kwijnt en verflenst, wanneer een brandende koorts door haare opgezwollene aderen heen rijdt, terwijl in tegendeel de bloem die de zon volgt, zig toefluit, wanneer deeze ter ruste gaat, en, als treurig, geduurende den gantfchen nacht het hoofd laat hangen; maar zo dra de alles verlichtende zon zig weder aan den gezichteinder vertoont, haaren verliefden boezem weder voor derzelver aangenaame en goedgunftige ftraalen opent: en deeze aanmerking is voor den jongen hovenier zo nuttig, dat de eerfte zomer dien hy in een vreemden hof doorbrengt, en fchoon ook honderden, hem nog onbekende gewasfen, daarin gevonden werden, hem leert, hoedanig hy, ten volgende jaare, dien hof

merkelyk kan verbeteren, zo dezelve verbetering noodig heeft.

Heeft de lente haare veelvuldige bekoorelykheden; de zomer levert geene mindere bewyzen op van de magt en goedheid des Scheppers: wat pen beschreef immer het gelaat der Natuur, en haare aangenaame werkingen op het hart van mensch en dier, na eenen uitgestorten loggen donderbui! om ons slechts by dit éénе zomertooneel te bepaalen —— de zoetzingende THOMSON, meergemeld, heeft het gewaagd, 't zelve op deeze wyze te doen: „ De verstrooide wolken van 't „ oppervlak der hemelen ", zegt hy, „ zwerven nu „ in wanorde heen en weder: het onbepaalde en op„ geklaarde uitspanzel verheft zig, en spreidt nu veel „ zuiverder blaauw over de wereld uit; de Natuur „ tooit zig, na het gestilde onweder, van nieuws „ op; een glansryke luister, en recht aangenaame „ stilte breidt zig, in één oogenblik, dwars door de „ opgehelderde luchtstreeken, uit; een van vreugde „ blinkende sluier, door de goudgeele straalen der „ wedergekeerde zonne afgezet, versiert de nog „ van vocht doordronkene velden, terwyl de ge„ heele op nieuw verlevendigde Natuur een schit„ terend en lachend gelaat vertoont.

„ De schoonheid en frisheid doen zig weder al„ lerwege voor, en men hoort het gevogelte, van al„ le kanten, de afgebrokene zangen aanheffen; het „ geloei der koeien voegt zig by het geblaat der „ lammeren, die, al huppelende, het klaver der „ verfrischte valeien afscheeren" —— dan, dit kunnen wy er byvoegen, is de weldenkende mensch

louter gevoel ; hij ziet dat de donder de gantſche Natuur vervrolijkt heeft ; hy gevoelt zijn hart ruimer ſlaan; hy gevoelt zig gantſch opgeklaard; denkt aan GOD; heft zijne handen ten hemel, en zegt:

De donder zelf, die 't hart verſchrikt
der booze, is taal van englen,
welke u van vrêe ſpreekt en verkwikt,
terwyl ze u digt omſtrenglen.

'T is inderdaad maar al te waar dat alleen het hart der boozen voor den donder ſiddert; en geen wonder! de majeſtueuſe aantogt van eenen bezwangerden wolk, werkt alrêe zodanig op zijn geſtel, door middel van de lucht, dat hij eene loomigheid gevoelt, die zijne zintuigen eenigermaate verdooft; en, daar het de werkzaamheid van deezen alleen is, die de ſtem van zijn geweeten ſmoort, laat die ſtem zig nu hooren, en hij gevoelt knaaging; ieder donderſlag doet hem vervolgends ſidderen; hij hoort in denzelven de ſtem van den Almagtigen, die hem ten geſtrengen oordeele roept; en in iederen blikzem beſchouwt hij een eeuwig brandend vuur, dat het loon zijner wanbedrijven zal weezen.

Welk eene aangenaamheid verſpreidt niet een zacht zomerregentje over gantsch de Aarde! wat gevoelt niet het hart, dat vatbaar is voor alle de bewijzen van GOD's goedheid welke de Natuur oplevert! ja, wat gevoelt niet dat gevoelige hart, wanneer de hand van het eeuwig goeddoend Opperwezen zelf, de alom vruchtaanbiedende aarde drenkt! dan is het geheel op-

getogen; is louter bewondering; en op de zachtkens nedervallende, de verkwikkend indringende dropjes ſtaarende, roept het, in aangenaamen verrukking, uit:

O wonderrijke deeltjes!
volmaakte tafereeltjes,
der hoogſte majeſteit;
gij houdt mij opgetogen,
daar gij, door GOD's vermogen,
den bruinen wolk ontgleit:
deez kriſtalijne knopjes,
deez wonderrijke dropjes,
doorbalſemen al de aard;
o zegenvolle kasjes!
wat zijt gij aan de grasjes,
en tedre plantjes waard'!
zij richten zig naar boven,
om hunnen GOD te looven,
door blijdſchap aangedaan:
men ziet in ſpruitjes, blaadjes,
de holligheên en naadjes,
als juichende opengaan.

De maand waarover wij thans moeten handelen, werd door de Ouden uitgebeeld, onder de gedaante van een' landman met ontblootene armen, houdende met zijne rechter hand eene ſijsſe, waarmede hij koren afmaait; ſommigen verſieren dat beeld met eenen krans van lijnzaatbloemen; weder anderen laaten hem korenſchooven binden, enz. alles op het tweede jaargetijde, den zomer, welke, gelijk gezegd is, in deeze maand een begin neemt, zinſpeelende: eene laatere uitbeelding van de zomermaand, vertoont eene ſchoone maagd, luchtig en vrolijk gekleed, doch

zeer ernstig van gelaat, houdende in de eene hand een sijsſe, en in de andere een korenſchoof: op deeze uitbeelding doelt het volgende versje:

Al praalt de zomermaand in 't luchtige gewaad,
zij wekt onze aandacht door den ernst van haar gelaat,
en ſchijnt door deezen ernst de traagen optebeuren,
als of ze zei: 't is tijd dat ge op uw pligten past,
eêr gij door guuren herfst of winter wordt verrast,
indien ge uw dwaasheid niet te ſpade wilt betreuren.

Om het tegenwoordige gedeelte van onze opgenomene taak, naar de zelfde orde, in het verhandelen van de bloeimaand gehouden, aftedoen, moeten wij weder eerst ſpreeken van de

WEÊRSGESTELDHEID.

In zomermaand dan, houdt het ongeſtadige regenachtig weder van mei, veeltijds nog aan; tegen den 12 komt er gewoonlijk wel eene verpoozing; doch het veranderlijke weêr volgt meestal weder op, tot tegen *St. Jan*, wanneer het beſtendiger wordt, en zodanig tot aan het einde voordduurt: omtrent het midden van zomermaand, begint de hette der zonne zig met meer krachts te laaten voelen; en eene langduurige waarneeming heeft geleeraard, dat de 1, 6, 10, 14 en 28 van deeze maand, benevens de dagen omtrent *St. Jan*, voornoemd, meest gevaarlijk zijn wegens de onweders: voords zijn de nevelachtige dagen, den 7, 14, 16, 17 en 21; en deezen zijn voor het koorn en de druiven niet weinig gevaarlijk.

BOOMGAARD- EN VELD - ARBEID.

Offchoon de gemelde weêrsgefteldheid niet zeer gunftig fchijnt, is de verftandige hovenier echter, door eene aanhoudende ondervinding te wèl overtuigd van de onbepaalde goedheid GOD's, dan dat hij desaangaande eenig ongenoegen zoude laaten blijken; hij weet dat de Natuur thans haare uitzettende kracht, op eene onbegrijpelijk fterke wijze verfpilt, en derhalven veel voedzel noodig heeft, het welk haar in de wondergewrochtlijke regens toegediend wordt: de bekende VAN HELMOND, en andere natuurkundigen, ftelden zelfs, dat de planten van enkel zuiver water gevoed werden: voor eenigen tijd bekroop mij de lust om te onderzoeken, in hoeverre de planten, op glazen met water gevuld, even als men met verfcheidene bolbloemen gewoon is te doen, in ftand gehouden konden worden; doch ik ben in dat onderzoek, door zekere bijkomende omftandigheden, verhinderd geworden: ondertusfchen heb ik verfcheidene planten primulaveren, op zulke glazen, in vollen en weligen bloei gehad, 't geen eene aangenaame vertooning gaf: zo veel is zeker, dat het water eene onontbeerelijke vereischte is, tot het leeven en tieren der planten in 't algemeen: de vallende regens zijn ondertusfchen boven alle ander water, dat men zou kunnen aanbrengen, verkiezelijk; want even als de vloeden, flib, bladen en andere bedorvene ftoffen, die zij, aan afhellende plaatfen aantreffen, met zig voordvoeren, zo ook voert de regen, die, als 't ware, de lucht wascht en reinigt, alle

ſoorten van olijachtige, zoutachtige, bergſtoffige, en groeibaare uitwaasſemingen, die in de lucht verſtrooid zijn, met zig, als ook dat gedeelte fijne aarde, dat zig in de lucht verheft, en uit dien hoofde geſchikt is, om in de hairbuisjes, door de bladen (*) en wortelen intedringen.

De weldenkende hovenier vindt ook, gelijk gezegd is, in de onweders den nooit afbreekenden zegen van GOD: de blikzems, (want op deeze alleen behoeft, gelijk bekend is, ſlechts aanmerking gemaakt te worden,) de blikzems zijn een electriek vuur, doordringend nuttig voor de vruchtbaarheid der aarde, waaruit hetzelve ook opſteeg, ('t geen de donderbuien doet geboren worden;) en er welhaast geheel van beroofd zoude weezen, tot ondergang van gantsch de Natuur, indien zij het door middel van de verhevelingen, (voornaamlijk de blikzem,) niet wederkreeg: de blikzems en weêrlichten electriſeeren de planten, en brengen bovendien voedende zelfſtandigheden aan: de blikzems onderhouden den omloop der hoofdſtoffen, welken tot de duuring der voordteeling op onzen aardbodem volſtrekt noodzaakelijk zijn ——

(*) Want de ondervinding heeft te meermaalen geleeraard, dat de planten door haare bladen ademen; reden waarom men dezelven ziet kwijnen, wanneer zij te digt bij elkander geplaatst zijn; al is het dat ieder op zig zelve in een pot ſtaat, en men derhalven niet kan tegenwerpen, dat de wortels elkander verdringen, en beletten voedzel na zig te trekken.

bovendien is het den kundigen hovenier bekend, dat één weêrlicht, de oppervlakte der aarde onnadenkelijk fchichtig raakende, duizenden van veelerlei ongedierte, onbeftaanbaar voor zulk een treffen, doet fterven: „ Wij weeten", zegt de Heer MARTINET, „ dat niets onze tuinen en velden, beter „ verlost van de fchadelijke rupfen, die deszelfs ge„ flikker, zo het fchijnt, niet kunnen verdraagen — „ dat niets de brandende lucht meer verkoelt — „ de onreine fterker zuivert, en de gantfche Natuur, „ om zo te fpreeken, meer herftelt, dan het onwe„ der — en waarom", vervolgt die geleerde fchrijver; „ en waarom zal ik dan voor deezen grooten „ zegen van mijnen fchepper vreezen, beeven, „ fidderen? waarom zal ik niet het fchoonfte van „ alle verfchijnfelen met verrukking aanzien?"

Beur 't hoofd eerbiedig op, o mensch! en fidder niet:
voert ook een fterveling 't gefpan der zwarte wolken?
vreest gij dat vuur of wind, uw trotfche ftad ontvolken,
uw daken fchudden, en, in zulk een ongeval,
den vaderlijken tuin geheel ontwortlen zal?
verban die laage vrees, zij hoont uw' hemelkoning;
hij voert den donder aan, maar doelt niet op uw woning,
niet op uw ftad of tuin: de God waarvoor gij beeft,
ftort niet dan zegen uit, op alles wat er leeft.

---

neen beef niet fterveling, wanneer God's hand u zegent,
hij blikzemt zuivering, gelijk hij balfem regent;
hij is en blijft altoos de vader van 't heeläl,
die wat hij fchiep verzorgt, en nooit verlaaten zal.

Wat betreft de nevelachtige dagen, waarvan wij

boven, onder het artijkel van de weêrsgefteldheid, gefproken hebben, dezelven verdienen bij uitzondering de aandacht van den hovenier, alzo hij desaangaande eenige moeite kan aanwenden, om de fchade, waarmede zij dreigen, zo niet geheel, voor 't minst gedeeltelijk, te ontwijken: tot verfpreiding der vochtigheid zijn twee bijzondere middelen voorhanden: het eerfte, dat reeds van oude fchrijvers fterk aangepreezen, en laater door eenige landlieden beproefd is, is het rooken, 't welk men in deeze maand, en ook fomtijds reeds in mei, wanneer men oordeelt voor nevels te moeten vreezen, (en dit kan men reeds bij de morgenfchemering vastftellen,) met drooge mist, oud leder, of ftro, hoornen, klaauwen, enz. in 't werk moet ftellen: deeze verfpreide rook heeft twee goede uitwerkingen; voor eerst kan zij de vochtigheid verteeren, welke oorzaak en gelegenheid tot den honingdaauw geeft; ten tweeden bevat de rook een vlugtig loogzout, 't welk voor de aarde en planten heilzaam is; echter is het menigvuldig rooken in den bloeitijd niet zeer aanteraaden, want de rook trekt de bloemtoppen, en tedere deeltjes der baarende knopjes, ligtlijk zamen, droogt dezelven uit, en maaktze daardoor onbekwaam tot de aanftaande verdere ontrollinge.

Het tweede middel, tot de verfpreiding van de vochtigheid voorhanden zijnde, beftaat daarin, dat men de zamengevloeide droppen op de bladen en bloemen affchudde: dit zelfde kan men ook omtrent de boomen, wanneer dezelven niet te dik zijn, in 't werk ftellen; en wat het graan betreft, om hetzelve

van de vochtigheid te ontdoen, laat men twee lieden, met een touw, langs de vooren gaan, welken daar mede, naar de dwarste, het graan beſtrijken.

Er moet voords nog beſtendig gewaakt worden tegen den vernielenden aanval van het ongedierte: wij hebben onder de voorgaande maand, desaangaande, reeds eenige onderrichting te boek geſteld; hier evenwel moeten wij bijzonderlijk aanbeveelen, het verdelgen van de oorwormen, een ongedierte, 't welk allerſchadelijkst, en wanneer het ééns de overhand bekomen heeft, onoverwinnelijk is: tabaksrook is daartegen een zeer goed wapen; en men zal door hetzelve meer voordeels, dan door eenig ander, bekomen: de ondervinding heeft mij geleerd, tot hoe verre men van dien allesvernielenden vijand geplaagd kan worden: te recht zegt zeker ſchrijver: „ Dit gedierte „ heeft vleugels, ſchoon men die niet ligt met het „ oog ontdekken zal:" ik zettede eenige mijner waardigſte bloempotten, welken door den oorworm aangetast werden, in ruime waterbakken, in verwachting dat de met water gevulde afſtand, tusſchen de pot en den rand der bak, den toegang tot de plant voor het gedierte zoude afſluiten; doch te vergeefsch, niet alleen wegens de vleugels die hetzelve heeft, maar ook onthoudt het zig in de aarde, en kan derhalven niet gemaklijk van de plant afgeſlooten worden: den rand der pot dik met zeep, of eenige andere kleverige ſpecie te beſmeeren, heeft mij ook maar weinigen doen vangen: best is, gelijk wij boven gezegd hebben, de tabaksrook, en ſchoon dat middel eene dikwijls herhaalde aanwending vordert,

zal het voordeel, 't welk men daardoor bekomt, die moeite dubbeld vergoeden.

Met het wieden van 't onkruid, moet ook nog zorgvuldiglijk aangehouden worden; alle man fla hier toe dagelijks de handen aan 't werk, vooral zo men eene ruime uitgeftrektheid gronds te bezorgen heeft: een verftandige hovenier die met kinderen gezegend is, zal zijne aankomende telgen ongetwijfeld een gedeelte van dien taak opleggen, en daardoor het aangenaame gezicht genieten van zijn kroost, reeds in het opgaan van hunne jeugd, zijne voetftappen te zien drukken.

Van het wieden fpreekende, valt mij in, de zonderlinge wijze, waarop één mijner bloemvrienden, zekere foort van onkruid, met het welk hij verfcheidene bedden, in eene verwaarloosde tuin, geheel begroeid vond, tot een bekoorelijk gezicht deed verftrekken; hij wiedde, naamlijk, op het vlak der bedden, zo veel mogelijk was; maar liet op derzelver boorden het onkruid ftaan, waar door zij rondsom met een welig groen omzoomd waren, het geen inderdaad eene aangenaame vertooning gaf: met hem over deeze zonderlinge verkiezing fpreekende, herinnerde hij mij de volgende fchoone verzen van Neêrlands puikdichteresfe, de beroemde LUCRETIA WILHELMINA VAN MERKEN:

Wat treurt gij dan, o mensch! daar de albefchouwende oogen
der waakende Oppermagt u gaêflaan uit den hoogen;
daar zij een fchutsvrouw is der onderdrukte deugd;
daar zij u 't ONHEIL zelfs EEN BRON DOET ZIJN VAN VREUGD,

'T onkruid wieden gefchiedt met het beste gevolg, op een heeten dag, of voor 't minst bij droog weêr, vooral wanneer het kruid van die foort is, welke weelig, breeduit wortelt, (bij voorbeeld het zogenaamde duivels naaigaren, waarvan wij onder bloeimaand gefproken hebben;) want men heeft dan beter gelegenheid om het zelve met wortel en al uitteroeien, alzo de aarde niet aanéénhangt, en de vezelworteltjes derhalven minder vasthouden.

De fterkere graad van warmte, welke in deeze maand plaats heeft, vordert eene te naarftiger zorg, wegens het aanbrengen van water, vooral wanneer er geene regens van aanbelang mogten vallen: het begieten moet des avonds gefchieden, na dat de zon ondergegaan is, of voor het minst na zij de gewasfen, welken begooten zullen worden, niet meer befchijnt: voords moet het water niet te koud zijn, vermits het begieten als dan van nadeelige gevolgen zoude kunnen weezen, vooral omtrent tedere planten; want de warmte der zonne heeft alle de buisjes en vezelen derzelven zodanig doordrongen, en geftoofd, dat eene fchielijk aanvallende koude, dezelven op één doet zamentrekken en verftijven: de ondervinding leert, wat al dergelijk nadeels 't in het voorjaar veroorzaakt, wanneer er, kort op eene zachte lentewarmte, een koude wind waait.

In den boomgaard is thans eene kunstverrichting voor de hand, naamlijk het occuleeren van perfikkenboomen, en allerhande boomen die fteenvruchten draagen, waartoe het in deeze maand de beste tijd is: het occuleeren is eene foort van enting, en wordt

onderfcheiden in occuleeren met een wasfende, of met een flaapende bot, 't welk ondertusfchen niet anders betekent dan de tijd van 't jaar waarin het gefchiedt: occuleeren met een wasfende bot of oog, noemt men wanneer het vroeg gedaan wordt, zo dat de bot nog in het zelfde jaar uitfpruit en een fcheut maakt; en zulks gefchiedt in deeze maand: het andere occuleeren gefchiedt van omtrent half julij tot in feptember, zo dat het oog eerst in het volgende voorjaar uitfpruit; en deeze occuleering wordt voor de beste gehouden, om dat na de vroege occuleering de fappen doorgaands nog zo fterk rijzen, dat de occulatie dikwijls niet alleen uitgedreeven wordt; maar ook de ftammen of takken dikwijls rondom het oog gom uitwerpen, waardoor de occulatie verftikt: ook komt de vroeggezette occulatie doorgaands zo laat aan den groei, dat de fcheut niet wèl rijp wordt, en derhalven onbekwaam blijft, om de ongemakken van den volgenden winter te kunnen doorftaan.

De tijd deezer verrichting kan echter niet naauwkeurig bepaald worden; en het komt er alleen op aan of de fappen wèl rijzen, als wanneer de fchel of fchors zig gemaklijk van het hout laat affcheiden; en dewijl de ondervinding leert dat zulks altijd plaats heeft na den regen, ftelt men, zo 't mogelijk is, het occuleeren uit tot er regen gevallen is: is men echter genoodzaakt, bij eene lang aanhoudende droogte te occuleeren, zo moet men de boomen, en de aarde waarin dezelven ftaan, een dag of twee van te vooren, wel degelijk begieten, waardoor men zig het gemelde gevolg van den regen verfchaft.

Meer van deeze kunstverrichting te zeggen, houden wij voor onnoodig, alzo dezelve, hoe omflagtig befchreeven, tog niet geleerd kan worden, zonder werkdaadigheid, bij het onderwijs van een bekwaamen hovenier.

Behalven alle de voorgemelde verrichtingen, moet de hovenier nu, maar bij droog weêr, zijne verzameling doen van die groenten, welken hij wil laaten droogen, om in den winter te gebruiken, als falij, thijm, lavendel, rosmarijn, boonenkruid, enz. ook vergadert hij het kervelzaad, van den kervel die in 't najaar gezaaid is, zodra het rijp is; en vermits hij daardoor ledigen grond bekomt, ftaat hem den aart van dien grond te onderzoeken; is het zwaare en vochtige aarde, zo moet hij dezelve in droog weêr omfpitten, op dat zij drooge, doch de ligte aarde, terwijl het regent; welke verfchillende eigenfchap der aarde hij ook op alle tijden in 't oog moet houden: nog vorderen de vruchtboomen, welken tegen muuren of fchuttingen ftaan, zijne arbeidzaame handen, met opzicht tot het aanbinden van takken en looten: het voornaame oogmerk dat hij bij deezen arbeid heeft, is om geene ledige plaats en tevens veel vruchthout te hebben: na den regen moet hij ook de palm fcheeren; en het knippen der heggen is mede eene bezigheid, welke in deeze maand moet gefchieden.

Men gaat in zomermaand nog voord met de wijngaarden van de kleine zijranken en krullen, als mede van de onvruchtbaare ranken, te ontdoen: men houdt van tijd tot tijd aan, met het fnoeien van de

looten, welken laater groeien: alle looten die bij de botten voordkomen moeten weggenomen worden, alsmede de doorgefchootene bloemtrosfen; ja zelfs, indien de ftok te veel zwaare looten maakt, moet men de dunften, daarze te digt bijéén groeien, wegneemen

—— —— —— Dit heilzaam onderfcheid
geeft hoop van op zijn tijd gewenschte vrucht te plukken.

Bij het denken aan deeze verzen, herinner ik mij, met genoegen, de befpiegeling van zeker zedendichter, die het fnoeien van den wijngaard als een zinnebeeld van de kindertucht aanmerkt: „Een hovenier," zegt hij, „ zou, zonder dat noodig werk, vergeefsch „ naar vruchten wachten, en de ouders, door 't nalaaten van dien noodzaakelijken pligt, zelden vruchten van heiligheid en deugd in hunne kinderen gewaar worden; maar in tegendeel zuure en ftinkende „ druiven, van de fnoodfte gruweldaaden: waakt dan „ eenmaal op, o ouderen!" roept hij verders uit, „ en leert uit dit boek der Natuur uwen pligt: maar gij „ in 't bijzonder, o moeders! die veelal door eene „ verkeerde en onmaatige liefde en dwaaze toegeevelijkheid, oorzaak van 't verderf uwer kinderen zijt; „ laat toch af van die al te tedere zucht, die veeleer „ haat als liefde mag genoemd worden:" hoe verfchoonelijk die zucht in onze oogen ook zij; hoe zeer wij de lieve moeders, desaangaande, op goeden grond, vrijfpreeken, vinden wij evenwel niet onaartig, het geen de dichter VAN DER VEEN, in zijne zinnebeelden daarvan zegt: dus zingt hij:

Het zijn de vrouwen meest die kindertucht beletten,
en tegen wil des mans het dertel kind ontzetten;
en 't zijn de vrouwen meest, die 't smerten naderhand,
wanneer zij worden weeuw, of door den dood ontmand.

———————————————

nu ziet zij haar ontvoogd, de zwakke vrouw moet vleiën;
die 't schreiën heeft belet, moet dit belet beschreiën,

De oogst der graslanden, die twee- of driemaal 's jaars gemaaid worden, neemt met het einde van deeze maand een begin, en zulke landen zijn alsdan, bij het aftewachten goed weêr, te maaien; welke vroege hooioogst, de voormaat of de eerste schuur genaamd wordt: hierbij is in acht te neemen, dat men niet te lang met het maaien van deeze velden wachte, vermits het gras anderszins verbleekt, de halm stroachtig wordt, en dienvolgends onkrachtig hooi geeft, behalven dat men nog in aanmerking neeme, het verlies, dat de tweede hooischuur door het te laat maaien hebben zou.

Staande alle deeze verrichtingen, heeft men zig, bij afwisseling, reeds bezig te houden met het

ZAAIEN EN POOTEN.

Van allerleie salade om te kroppen, biet, de eerste winter-andijvie, peterselij, ramenassen, porcelijn, look, beet, spenagie, en eenige artichokken voor het aanstaande voorjaar, laate meloenen, komkommers, op een mistbedde: voords kan men nog raapen zaaien, en deezen noemt men winterraapen; ook poot men snijboonen, graauwe erweten voor

den winter, en doperweten voor het najaar — intusschen heeft men in de moestuin niet anders te

VERPLANTEN,

Dan de prei; en wel op het laatste der maand: men zet dezelve in zeer goede aarde, zes duim van elkander, om dik te worden.

Wat voords betreft de

ORANJERIE,

Waaronder thans moeten betrokken worden alle de gewasfen, welken tot dezelve behooren, offchoon nu in de open lucht gezet zijnde: daarin brengt men thans ook aloës, en andere tedere uitlandsche planten, na dat men dezelve van de stof, welke in de oranjerie daarop gekomen is, gezuiverd heeft: ook moet men ze van de geelen bladen ontdoen, en indien het noodig is, in groote potten of bakken verplanten: de uitspruitsels die aan den voet van de aloës komen, neemt men weg, en men plant dezelven, in alles, even als van de indische vijg, (zie bladz. 23.) gezegd is: deezen, gelijk alle vette planten, moeten van tijd tot tijd wat begooten worden, tot dat ze wortel gevat hebben.

De oranjeboomen die bloeien, moeten dikwijls water hebben, maar wenig te gelijk, om de bloeisels te speenen; en indien deezen te veel zijn, moeten zij gedeeltelijk afgeplukt worden: de mirthen vooral kan men niet te veel water geeven, om dat zij van natuure in moerassige plaatsen groeit.

TUINARBEID.

Alles wat van het wieden, het ongedierte, en van het watergeeven gezegd is, heeft ook opzicht tot den bloemtuin: voords is het, wat deezen in 't bijzonder betreft, de rechte tijd, om de klaauwtjes, de anenias, ranunkels en vroege tulpen, en op 't einde van deeze maand, of in 't begin van julij de hyacinthebollen uit den grond te neemen: het aangenaam gezicht van deeze fraai gekleurde bloemtjes, 't welk zij in 't voorjaar verschaft hebben, verdient wel dat men hen zorgvuldiglijk oppasse: de gemelde klaauwtjes moeten met schoon water afgewasschen worden; voords laat men ze in de zonne droogen: deeze soorten van bloembollen zijn onderworpen aan eene kanker, waarvan zij zorgvuldiglijk gezuiverd moeten worden; daarna legt men ze op eene drooge plaats, tot het tijd is om ze weder te verplanten: de jonge bolletjes van colchicum, of naakte mannetjes, ook wel naakte vrouwtjes genoemd, moet men in deeze, of ten langsten in de volgende maand, van de oude afneemen, om ze in augustus of september weder te planten: de hondstandknobbels, neemt men nu ook van de ouden af; doch deezen worden terstond weder verplant.

Men gaat vervolgends voord met het aanbinden van de opschietende bloemknoppen, vooral van die der anjelierknoppen, en om dezelven te meer voedzel te bezorgen, neemt men de kleinste knopjes weg: ook zorgt men voor die soort van knoppen, welken gewoonlijk barsten, vooral wanneer men bespeurt,

dat ze zulks reeds beginnen te doen: die zorg bestaat daarin, dat men de tegengestelde zijde opene, zonder de bloembladen te kwetsen; hierdoor zullen de knoppen gelijk opengaan, en de bloemen te fraaier worden; want het barsten doet de bladen uit de barst nederhangen, en bederft de geheele bloem.

Het zaad van de auriculas en primulaveris, is nu rijp geworden, en wordt derhalven vergaderd; doch men laat het in de zaadbuisjes zitten, om het te beter te kunnen bewaaren; ook is zulks, wèl ingezien, beter voor het zaad zelve, want die buisjes zijn de voorraadkamers of bewaarplaatsen, welken de Natuur zelve daartoe voorbereid heeft.

Voords moet men in deeze maand nog

ZAAIEN,

Allerleie zaaibloemen, even als in bloeimaand, op dat men, wanneer de toen gezaaide bloemen uitgebloeid hebben, weder anderen hebbe, en de tuin altoos met eene menigte van bloemtjes prijke.

In deeze maand kan men

VERPLANTEN,

Het verkensbrood, den safraanboom, de tijdeloozen, en voords alle de jaarlijksche gewassen: nog meer, dan in de voorige maand, moeten de verzette planten, voor de zon beschermd worden, want deeze is voor die planten te gevaarlijker, naar maate zij thans sterker is.

Bij het geen wij onder bloeimaand wegens het verplanten gezegd hebben, kunnen wij hier nog aantekenen, dat het gebruiken van een aardboor, die in het verplanten zeer aanteprijzen is: dit werktuig is eene soort van koker, die open kan slaân, en van blik gemaakt kan worden: men slaat denzelven rondsom de plant toe, en drukt hem alsdan in den grond; daarna neemt men de aarde aan de éêne zijde van de boor weg, om een kleine spa of schopje onder de boor te brengen, en dezelve, met de plant er in, uit den grond te neemen, om de plant ter bestemde plaats in een vooraf gedolven, en bekwaamen kuil overtebrengen: door deeze wijze van verplanten, houdt men de aarde beter aan de wortels vast, en de groei der plant wordt te minder gestoord.

Gelijk er voords bij de menschen eene zekere sympathie en antipathie plaats heeft, waarvan het gevolg is, dat sommige elkander niet kunnen verdraagen, ook zelfs niet op het eerste aanzien; eene stof, eene ondervinding, wel waardig dat een ervaren wijsgeer en menschkenner, dezelve eens opzetlijk verhandele, en opheldere; ons plan vordert niet meer dan aantetekenen, dat gelijk er bij de menschen eene zekere sympathie en antipathie plaats heeft, dezelven ook bij de boomen en gewasfen waargenomen wordt, en zulks mag men bij het planten en verplanten wel in 't oog houden, op dat de gantsche tuin welig tiere, en voor geen gewas, hoe genaamd, ten kerkhove verstrekke, door te moeten leeven in gezelschap van nabuuren, wier bijzijn onverdraagelijk is:

men zette vrienden bij elkander, en vijanden op eenen goeden afſtand verwijderd: men heeft eene verborgene vriendſchap beſpeurd tusſchen de wijnruit en den vijgenboom; tusſchen de wijnruit en den olijfboom; de mirthen en lauwrierboom; de mirthen en den granaatboom; de ajuin, roozenboom en leliën; integendeel verneemt men eene verborgene vijandſchap, tusſchen de klimop, radijs of kool, en den wijngaart; tusſchen den eikenboom en nootenboom, enz.

Van de edele roos, de koningin der bloemen, en het zinnebeeld der deugd, in welk opzicht zeker dichter zingt:

O roosje, ſchets der deugd, hoe heerlijk zijn uw kleuren;
hoe zielverkwikkelijk uwe aangenaame geuren,
die, waar wij wandelen, den gantſchen hof beſlaan!
al wordt gij hier verſlenst, uw reuk zal nooit vergaan.

Van de edele roos ſpreekende, kunnen wij daarbij aantekenen, dat men, om vroeg bloemen te hebben, een kuiltje van twee handen breed rondsom den ſtok moet graaven, en 's morgens en 's avonds, warm water daarin gieten; zulks moet echter niet eer geſchieden, dan na dat de bloemknoppen zig beginnen te vertoonen: men zegt dat men de roozen een kleur, naar goedvinden, kan doen aanneemen, als men den ſtok, niet ver van den wortel doorboort, en in dat gat, zulke verw als men wil dat de bloem zal hebben, inſteekt: een ſtekje van een witte roos, op een hulstboom geënt, zegt men, dat groene roozen voordbrengt.

De vooraad van eetbaare geſchenken der Natuur, die men thans heeft, is vrij aanzienlijk; want men heeft in de

MOESTUIN,

Nog aspergies, doch niet langer dan de eerſte agt dagen van deeze maand; want daarna ſnijdt men er geen meer, om dezelven niet te verzwakken: de medicinaale kracht van deeze vrucht, verdient wel dat de hovenier zijne zorg daaraan beſteede; want de vrucht van deeze plant

——— is, een ſmaaklijk riet, daar 't ſuikerriet voor zwicht,
't graveel afdrijven kan, 't geen 's lijders ſmart verligt.

Voords heeft men tuinboonen, peulen, doperweten, ſnijboonen, bloemkool, (deezen zijn nu in de volſte fleur;) vroege witte- en ſavooi-kool, en overvloed van artichokken.

Men begint jonge wortelen te trekken; ook is er uien, kropſalade en allerleie toekruid: men heeft aardbeziën; eenige ſoorten van kerſen, brambozen, kruisbeziën, en de eerſte meloenen, uit de bakken; behalven dat alles zijn er abrikoozen, en in warme trekkasſen zelfs vroege druiven.

Men heeft in den

BOOMGAARD,

Eenige appelen van de voorige maand, en nog

eene andere ſoort, die uit *Engeland* gekomen zijn, en codlin genoemd worden.

In de

BLOEMTUIN,

Heeft men de fraaie balſaminen, klokjes, veele ſoorten van amaranten, of duizendſchoon, ſpiegel van venus, anjelieren, het dubbelde kruis van jeruſalem, vingerhoeden, koornbloemen, aconiet, groote zonnebloemen, ſtokroozen, papavers, veelerhande roozen, camperfoelie, jasmijn, de jacobea, leeuwenbekken, lupinen, en verſcheidene anderen.

Om der orde in bloeimaand gehouden, verder te volgen, moeten wij thans ſpreeken van de

VEEFOKKERIJ.

Het is, voor deeze maand, een algemeene regel, dat bij al het vee 't zout- en teer-voedzel niet verzuimd worde, wegens de menigvuldige dampen, die thans plaats hebben: men moet de ſtallen 's avonds en 's morgens, van goed friſch gras voorzien, en vooral aanhouden met het trekvee te verzorgen, op dat het in den oogst deszelfs werk kan verrichten.

Het

PLUIMGEDIERTE,

Vordert ook wederom alle mogelijke oppasſing; 't is bekend dat men het zieke gevogelte de bosmieren, om te purgeeren, moet voorſtrooien.

De laatste broedzels van het gevogelte, gebruikt men tot spijs, of legt men aan tot den verkoop; want daar het onderworpen is, aan zwaare ziekten en den dood, is het opfokken daarvan strijdig met de landhuishoukunde.

Wat voords betreft de

BEIËNTEELT:

Bij goed weêr begint de zwermtijd der beien, welken als dan dagelijks, van 8 uure des morgens, tot 4 uure des namiddags duurt: de zwermende beienkorven zijn daaraan te kennen, dat zij zig voor het uitvlieggat, bij menigte onrustig verzamelen, en sterk gonzen.

Het gras onder de zwermkorven, en zelfs het gras, over 't geheel, rondsom de korven, moet altoos kort gehouden worden; men moet de korven voor allen stank behoeden, en ook zorgen dat geene spinnen er rondsom haare weefzels en nesten maaken.

Wegens de

VISSCHERIJ,

Staat ons alleenlijk aantemerken, dat men in deeze maand geen ander water in den vijver of polder moet inlaaten, want zulks zoude de visschen in haar aazen stooren, en veroorzaaken dat zij weinig groeiden: intusschen kan men eenig water aftappen, wanneer de vijver of polder, door zwaare regenbuien, te hoog mogt rijzen —— ook moeten de oevers door het

vee niet afgeweid, of ſterk beloopen worden, vermits zulks almede de visch, in het aazen zoude ſtooren.

En wat aangaat de

JAGT,

In zomermaand rust ook nog al het vee, waarvan in de voorgaande maand, onder dit artijkel, geſproken is, behalven eenig jong gevogelte, als jonge duiven, meerels, en anderen:

Die altoos jaagen wil, zal 't zig te laat beklaagen,
want buitens tijds gejaagd, geeft haast niet meer te jaagen.

J U L IJ.

Nu is men in die gelukkige maand gekomen, waarin de milde zomer zijne rijke voorraadſchuuren geopend heeft: de moestuin vooral levert alles op wat men zoude kunnen wenſchen, en het is de rechte tijd waarin de landman en hovenier kunnen ondervinden, dat er geen arbeid zonder kroon is; indien zij ſlechts ten behoorelijken tijde de handen uit de mouw geſtoken hebben, gelijk het ſpreekwoord zegt, dan ondervinden zij zulks meer dan eenig ander arbeider, daar zij onmiddelijk met de Natuur te doen hebben, en deeze altoos in veelvoudige maate beloont: mij geheugt geleezen te hebben van zekeren boer, die een kleinen akker had, doch welke hij met zo ongemeenen vlijt bebouwde, dat

hij meer vruchten inzamelde, dan één van zijne gebuuren; deezen daarover nijdig geworden, klaagden den nijveren boer voor den Raad aan, als iemand die door middel van eenige duivelskunſtenaarij, ('t geval is derhalven in deeze eeuw zekerlijk niet gebeurd,) de vruchten zijner gebuuren op zijn' akker wist te brengen: de boer gedaagd zijnde, verſchijnt voor den Rechter, met zig brengende, zijne dochter, die zeer ſterk van lichaam was, desgelijks ook al zijn gereedſchap, groote zwaare ijzere ſpaden, en al 't geene tot den landbouw dient: na de klagten welken tegen hem ingebragt waren gehoord te hebben, zeide hij: „ Naardien ik voor den edelen „Raad aangeklaagd ben, van wege mijne toverij, „heb ik gemeend den edelen Raad behoorelijke ope„ning van zaaken te moeten geeven, op dat mijne „Rechters in hun oordeel niet dwaalen, en een „billijk vonnis wijzen: zie daar dan, edele Raad!" vervolgde hij, „ een gedeelte van mijn toverwerk," toonende zijn medegebragt gereedſchap, „dit," zeide hij," op zijne ſterke dochter wijzende, „is mijne „tovergodin; konde ik nu den edelen Raad ook mij„nen naarſtigen arbeid, mijn zweet, mijn waaken en „zorgen voor oogen ſtellen, dan zoude hij al mijn „toverwerk zien, en kunnen beſlisſen, of ik mij„ne rijke inzamelingen, van de akkers mijner gebuu„ren op den mijnen, dan wel uit mijn' eigen' „grond tover" —— de Raad over de taal van deezen ijverigen landman verwonderd, prees zijn gedrag, bemoedigde hem in zijne wijze van doen, en zondt zijne beſchuldigers af, met eene vermaaning, die hen deed bloozen.

De ſtaage vlijt en naarſtigheid,
wordt moeder van 't geluk gezeid.

Zekerlijk is het deeze maand, welke den landman of hovenier, zijne voorheen verrichte arbeid in een aangenaam ſchilderij levendig voor oogen ſtelt; en dat ſchilderij, waarin ieder kleurtje, ieder trekje den lof van zijne naarſtigheid zingt, werkt zodanig op zijne ſtille, zijne geruste ziel, dat hij gewaarwordingen gevoelt, welken bij het gros der ſteêlieden geheel onbekend zijn: immers in den vroegen morgen, bij de eerſte trede die hij op het lachende aadrijk doet, om weder de hand te ſlaan aan derzelver bebouwing, gevoelt hij zijne ziel in verrukking opgetogen; beurtlings ſlaat hij een oog ten hemel op de doorbrekende morgenzon, en naar de aarde op de van daauw blinkende planten en bloemen, welken als rijkhalzende verlangen om de vruchtbaarmaakende ſtraalen der zonne weder te ontvangen; alles wat hij ziet verdient bewondering, en leidt hem tot het Opperwezen, den eeuwig goeden geever van alle de zegeningen welken hij met zijn oog aanſchouwt —— hij ziet zijnen GOD:

Want de Oppermajeſteit, zo waardig te verhoogen,
wordt, ſchoon ze onzichtbaar is, nogthans, met geestlijke
  altijd gezien, gekend, en nedrig aangebeên, (oogen,
  in all' wat *wonder groot* zig toont, of *bijſter kleen*;
en ieder hemelbol, met zijne reus-gelijken;
elk bloemtje, en ieder blad, 't geen we in den hof zien prijken,
  zal met het klein geſlacht, dat in het lommer krielt,
  zo de eerſte denking vraagt, door wijze zucht bezield,
van waar zijt gij? terſtond voldoende zig verklaaren,
en aller oorſprong, GOD, d'Alſchepper openbaaren.

De Ouden beeldden de maand, waarover wij thans moeten handelen, uit, onder de gedaante van een gevleugeld jongman, in 't geel gekleed, en met koornairen gekroond, houdende in de eene hand het teken van den leeuw, dat opgeſierd is met allerlei koorn, erwtenranken. enz.; in zijne andere hand houdt hij een korfken met meloenen, vroege vijgen, allerleie peeren, nooten, en andere vruchten van deeze maand: de reden waarom den gevleugelden jongman een geel kleed aangedaan is, vindt men in den kleur van het koorn; en de overige ſieraadjen, geeven zeer duidelijk de menigvuldige voordbrengzelen van deeze maand te kennen.

Wanneer de maand julij naar den akkerbouw alleen uitgebeeld wordt, neemt men daartoe een' landman, ſtaande, half naakt, op een' dorschvloer; met zijne beide handen houdt hij eenen dorschvlegel, in zodanig eenen ſtand dat hij koorn ſchijnt te dorsſchen; ter zijde van hem ſtaat een wan, hark en ander gereedſchap, tot den koornoogst behoorende: anderen verkiezen tot deeze uitbeelding een' landman, mede half naakt, maar in eenen voorover gebogenen ſtand: in zijne rechter hand geeft men hem een ſijsſe, waarmede hij maait, trekkende het gemaaide met zijne linker hand naar zig toe; op zijn hoofd plaatst men een breeden hoed, waarmede aangeduid wordt, dat de zon in deeze maand hevig brandt — nog eene andere uitbeelding van de maand julij is optemaaken uit het volgende versje, 't welk daarbij ten onderſchrift dient:

De hooimaand voegt het geel, het goudgeel, ligt van plooien;
haar hand de hark, waarmêe zij 't hooi vast ommewerpt,
't geen droogt, terwijl de zon haar ftraalen wet en fcherpt:
de fijsfe girst door 't gras; de huisliên naarftig hooien,
en 's wijmans valk om hoog den rijger grijpt en bijt —
een ieder vlamt op winst; om winst is al den ftrijd.

Daar het hooioogften ééne der hoofdbezigheden is, welken in deeze maand voorvallen, wordt dezelve daarnaar ook hooimaand genoemd:

Hoe ijvert bouwman met zijn knaapen al den dag,
als hun de hooimaand groet met eene blijde lach,
om leeftogt aan zijn vee in 't bar faifoen te geeven!
maar hoe gelukkig is hij niet, die al zijn' tijd
met zo veel ijver in zijns Heeren dienst verflijt,
om 't hemelsch manna, dat hem eeuwig zal doen leeven!

Hooimaand draagt de benaaming van julij, eigenlijk julius, naar JULIUS CÆSAR, die in deeze maand geboren is: eertijds, gaf men haar den naam van QUINTILIS, om dat zij de vijfde maand van 't jaar was; want de Ouden begonnen hunne maandtelling met maart.

Onze voorgaande orde volgende, moeten wij vooraf iets zeggen van de

WEÊRSGESTELDHEID.

De eerfte drie dagen van hooimaand zijn gemeenlijk tamelijk veranderlijk en regenachtig, waarom de anders doorgaande hette, als dan ook eenigzins minder is: met den vierden dag begint weder het fchoone

weêr en de warmte: de ſchoonſte dagen van deeze maand en van het geheele jaar, zijn, hoewel ſomtijds eenigzins afgebroken, tegen den 18, 24 en 31, doch welke laatſte dag, dikwijls vrij ongeſtadig is: de ondervinding heeft, bijna zonder uitzondering, getoond, dat men tegen den 10 van de maand julij, den warmſten dag van 't geheele jaar heeft: de onweders zijn in hooimaand minder dan in junij, en de meest critique dagen zijn de 8 en 24, maar inzonderheid de 28: den 10, 12, 17 en 26 julij heeft men ſomtijds, en zelfs maar zeldzaam, nevels, welken aan de druiven vrij veel ſchade toebrengen.

De hette heeft in deeze maand den hoogſten graad bereeken, en zal den landarbeider zegenen of ſtraffen, naar maate hij in een vroeger gedeelte van het jaar, zijn zweet niet geſpaard, of de handen ſchoongehouden heeft: „ Groote hette," zegt de Abt TOALDO, „ behalven dat dezelve voor den wasdom in 't algemeen „ nuttig is, doet veel goeds aan de wèlbearbeide aarde; zij kookt ze, als ware het, en maakt ze losſer; „ maar ſlecht bearbeide aarde maakt ze daarentegen „ harder; verdroogt voords in goede aarde de wortels van het onkruid; en doet zeer waarſchijnelijk „ ook veele inſecten ſterven:" men zal intusſchen gereedlijk beſluiten, dat deeze nuttigheid der groote hette, geene plaats heeft in zandige oorden, en alleenlijk geldt voor vaste kleiachtige gronden.

BOOMGAARD- EN VELD-ARBEID.

Uit onze opgave der weêrsgeſteldheid in hooi-

maand, blijkt, dat in dezelve, over 't algemeen genomen, weinige regens vallen, waarom de nijvere hand van den zorglijken hovenier thans weder eene voornaame bezigheid vindt, in het toebrengen van kunstregens, ten einde de schaarsche uitdeeling van water, welke de Natuur thans doet, zo veel mogelijk te vergoeden: hij beschouwe intusschen deezen zijnen arbeid niet, als zodanig, dat dezelve een zeker gebrek in de Natuur zoude verbeteren; dat zijn hand het aardrijk zoude zegenen, nu de Natuur het haaren milden zegen onttrekt —— geenzins! het aardrijk zoude in deeze maand ook des hoveniers kunstregens wel kunnen ontbeeren, ware het slechts dat hij geen kunsthof te bezorgen hadde, en alles wat op den hem toebetrouwden grond groeide, natuurlijke voordbrengzels van dien grond ware; ten bewijze daarvan, die gronden, welken geheel en al aan de zorgen van de Natuur toebetrouwd zijn: naauwlijks durft de hovenier één' dag zijne hand aftrekken van den hof dien hij bewaakt, en ondanks al zijn zorgen, voldoen deeze of geene boomen of planten nog op verre na niet aan de hoop, die hij daaromtrent had opgevat; maar alle bloemtjes en kruiden op de velden, op de boorden der slooten, of op de hellingen der dijken, groeien altoos welig, staan in de droogste hooimaand nog frisch en fleurig; geen wonder! het zijn vaderlandsche kinderen, door de Natuur zelve in dit gewest geplant, om dat zij in dat gewest, door haar, naar hunnen aart behandeld zouden worden —— neen, te moeten regenen daar de Natuur droogt, verstrekt niet ten blijke van gebrek of terughouding in de Natuur, maar

ten bewijze, dat de hovenier een kunsthof, en geen' grond met deszelfs natuurlijke gewasfen te bezorgen heeft; hij brengt dikwijls verfcheidene gewesten van een werelddeel, ja twee of drie werelddeelen zelven in zijn' hof bij elkander; hij moet derhalven op deeze plaats, de werking die de Natuur op eene andere plaats doet, naarbootfen: om dit nog duidelijker te maaken, behoef ik flechts aantemerken, hoe niemand zal ontkennen, dat wij noch broeibakken noch oranjeriën noodig zouden hebben, ware het dat ieder plant in zijne vaderlijke aarde, en onder zijn eigenaartig climaat ftond.

De hovenier zij in hooimaand dan zorgvuldiglijk bedacht, op het aanbrengen van water, bij boomen en planten: wij kunnen hem vervolgends, desaangaande, niet te fterk aanraaden, zig toch vooral van zuiver regenwater te bedienen, gelijk wij hem onder zomermaand, (zie bladz. 39,) reeds aangeraaden hebben; en bij het geen wij daar ter plaatfe van de eigenfchap des regenwaters gezegd hebben, zullen wij, ter volkomenere overtuiging van de heilzaamheid van onzen raad in deeze, nog voegen, het geen zeker fchrijver, van het regenwater fpreekende, zegt: „ De beroemde „ Heer Directeur MARGGRAFF." dus luiden zijne woorden, „heeft veel water onderzocht; doch voor- „ naamlijk het regen- en fneeuw-water: men moet „ het in zijne fchriften zelven naleezen, met welke „ omzichtigheid hij te werk ging, om dit water zo „ zuiver als mogelijk is te bekomen: hij verkoos, om „ het te verzamelen, eene vrije plaats, afgezonderd „ van woningen, liet dezelve eenen halven dag bere- „ genen, enz. als hij, na zo veel voorzorgs, eene

„ menigte van dit water overgehaald had, had hij ten „ laatſten eene aanmerkelijke hoeveelheid van kalkaarde, ſalpeter, gemeen keukenzout, enz. wat zal „ men nu van den zomerregen denken," vervolgt onze ſchrijver, „ wanneer de lucht zo zeer vervuld is „ met uitwaasſemingen? en die deelen, welke het „ regenwater bevat, zijn juist de geenen, welken het „ aardrijk en de planten vruchtbaar maaken; nademaal, „ volgends de ervaring, en volgends de algemeene „ meening der kundigſte landlieden, in zout, ſalpeter, „ kalkaarde, en dergelijke ſtoffen, eigenlijk de kracht „ der vruchtbaarheid beſtaat: de regen bevat des alles „ wat tot den wasdom der planten vereischt wordt; „ vaste deelen, geestige deelen, en 't voerzel, (*vehiculum*,) en, om zo te ſpreeken, den lijm deezer beide hoofdſtoffen, naamlijk het water."

Het begieten moet zodanig geſchieden, dat het zelve tot aan de wortels der boomen en planten doordringe, naamlijk niet te ſchraal; want indien men te weinig waters aanbrengt, zal hetzelve door de bovenſte aarde, die, ter oorzaake van de plaats hebbende groote hette, zeer droog en dorſtig is, ingedronken worden, en de gewasſen zelven zullen niet of zeer weinig voordeels van de bewatering trekken: dezelfde droogheid en gevolglijke rulheid der aarde, moet den hovenier ook doen in 't oog houden, dat hij het water zo veel mogelijk dropswijze aanbrenge, op dat zijne bewatering zo na mogelijk met den natuurlijken regen overéénkome: hij moet zig ten dien einde voorzien van een gieter met zeer naauwe gaatjes, hij moet voords niet met een ſtillen, maar heen en weder ſlingerenden arm gieten:

brengt men het water in te groote hoeveelheid tevens, en als plaswijze aan, zo loopt men gevaar van sommige planten te ontwortelen, en geheel uit den grond te spoelen, ter oorzaake van de gezegde rulheid der aarde; iets, het welk door den natuurlijken regen zeer zeldzaam gebeurt, om de wijze waarop dezelve valt, naamlijk bij afzonderlijke dropjes, die door de aarde terstond en gemaklijk ingenomen worden, gelijk wij onder bloeimaand, (zie bladz. 17,) reeds aanmerkten: hierom zong ik weleer, bij het beschouwen van de regendropjes:

De zon moest door haar straalen,
u uit de watren haalen,
en voeren naar om hoog;
dan daalt ge, o dropjes! weder,
op 't smachtend aardrijk neder,
en laat geen plekje droog:
maar waarom dus bij stipjes,
bij zeetjes zonder klipjes?
waarom niet met één plas? —
neen, dan zou 't all' verdrinken,
en door den vloed verzinken,
dan vond men kruid nog gras —
o wonderrijke deeltjes!
volmaakte tafereeltjes
der hoogste Majesteit!
gij voert mijn ziel naar boven,
naar 't eeuwig hof der hoven,
daar gij den wolk ontgleit.

Daar voords in zomermaand slechts des avonds water behoefde aangebragt te worden, moet zulks in deeze maand niet alleen des avonds, maar ook des

morgens gedaan worden; op beide tijden moet men intusfchen wel zorgen, dat het begieten niet gefchiede als de planten door de zon befcheenen worden, (waarvan wij mede reeds gefproken hebben;) des morgens moet men het ten minften twee uuren vroeger doen, en des avonds, zó lang of iets korter, laater; want als het bewateren minder tijds voor of na 't befchijnen van de zon gefchiedt, loopt men in het eerfte geval gevaar, dat de vochtige bladen verfchroeid worden, en in het andere dat de planten verkouden; des morgens vooral moet het water tijd gegeeven worden, om in de aarde te dringen, en de bladen om te droogen, alеer de plant door de zon befcheenen wordt: die gedeelten gronds, welken door muuren, fchuttingen, of digte heiningen befchaduwd worden, kan men wel op alle uuren van den dag begieten, indien de hovenier 's morgens of 's avonds daartoe geen tijd mogt overhouden; beter evenwel is het, zulks niet op 't heetst van den dag te doen; ook hebben zulke plaatfen van den hof zo veel waters niet noodig als anderen, welken door de zon befcheenen worden.

Boven alles moeten de liefhebbers, die bloempotten hebben, het aanbrengen van water zorgvuldiglijk waarneemen; want niet alleenlijk dat de planten, in potten ftaande, minder deelen in de weinige regens welken in hooimaand vallen, zal ook de ondervinding ieder' liefhebber overtuigend geleerd hebben, dat de fteenen wand, waarin haare wortels beflooten zijn, door de zon zo hoog eenen graad van hette kan bekomen, dat de gantfche masfa van aarde, van boven af, tot onder in de pot toe, uitgedroogd wordt, en des

alle aanéénhanging verliest, tot geen gering nadeel van de plant welke daarin ftaat: zo 't mogelijk is, moet men ruime waterbakken onder de bloempotten houden, hoewel de planten zelven tusfchen beiden ook wel begooten mogen worden, alzo zulks de bladen bijzonder verkwikt: „ Ik weet wel," zegt de Heer BRADLEY, „ dat veele hoveniers krachtig tegen
„ het begieten zijn vooringenomen, niet om dat
„ ze daar goede redenen van weeten te geeven,
„ want de ondervinding leert het zonneklaar dat er
„ nu niets dienftigers is, maar zij doen zulks uit haat
„ tegen den arbeid; dat is uit loutere luiheid; doch
„ een hovenier, die hier toe niet te lui is, mag
„ men wel in waarde houden, want daaraan kan
„ men hem beproeven."

De planten welken zaad beginnen te zetten, moeten overvloediger dan anderen begooten worden, want dezelven verfpillen nu buitengewoon veel krachts, om de zaadbuisjes te doen groeien; hoe beter deeze lieve moeders verzorgd worden, hoe gevoeder het zaad, en hoe frisfcher, de in het aanftaande jaar daaruit voordkomende planten zullen weezen: door het zaad wèl te voeden, worden werkelijk die planten, in alle derzelver deelen, reeds gevoed; want deezen liggen in de zaadkorrels opgevouwen, en haare uitzettende ontwikkeling, in het eerstvolgende jaar, is het geen wij *groeien* noemen — ftaat niet 's menfchen verftand ftil, wanneer het deeze inploojing overweegt, en daarbij aanmerkt, dat nog eene verbazende reeks van planten, die, elkander opvolgende, geboren worden, in hetzelfde zaadkorreltje

opgevouwen liggen! —— en evenwel overtuigt de kunst van glasslijpen, en verschillende glazen tot één werktuig zamenteftellen, ons onwederspreekelijk, dat de eerstvolgende plant in het zaad van de voorgaande opgevouwen ligt; waaruit men, het overige, bij billijke gevolgtrekking, mag besluiten —— o Almagtige! hoe verbazend zijn niet uwe werken! —— immers is het bestaan des Eeuwigen zichtbaar geworden, door middel van de uitvinding van het menschlijk vernuft —— niemand zal zulks ontkennen, die immer de werken der Natuur met gewapende oogen beschouwd heeft — zo bevond ik mij, voor weinig tijds,

—— —— —— in een volgroen boschaadje
van nog geen duim in 't rond; elk stip was een plantaadje:
'k zag plantjes als een stofje, en boomtjes half zo kleen:
zo dit geen proefstuk is, zeide ik, dan is er geen ——
maar nog een pooging deed mij duidelijk beseffen,
dat nergens de eindpaal van Gods magt is aantetreffen;
elk blaadje, fijn gespierd, riep, dacht me, o mensch! erken,
dat ik nog grooter blijk van Gods vermogen ben:
'k zag bergjes als een stofje, en heuveltjes, als stipjes,
met plantjes op hun zwoordje, en beestjes op hun tipjes;
elk heuveltje riep uit, zie hier den Opperheer!
beschouw mij, sterveling! en buig u loovend' neêr!
elk daaltje, geschakeerd met netgevormde kruidjes,
vertoonde, op ieder blaadje, een tal van juiste ruitjes;
'k zonk in verrukking weg; ik was mij zelven niet,
en dacht —— wat is hij blind die hier geene almagt ziet!

Onze tegenwoordige taak, maar vooral het daartoe bepaald bestek, verbiedt ons dit onderwerp breed-

voeriger te verhandelen, en het is niet zonder hinder dat wij er van afstappen, om ons weder tot den achtingwaardigen hovenier te keeren.

Hij moet dan vervolgens de zaaden die reeds rijp geworden zijn, en hunne natuurlijke grootte bekomen hebben, zorgvuldiglijk vergaderen, op die wijze als onder zomermaand wegens het zaad van de auriculas en primulaveris, (zie bladz. 52,) gezegd is: indien men zo lang met het inzamelen van 't zaad wacht, tot de zaadhuisjes van zelven opengaan, is men aan een niet gering verlies onderworpen; en daardoor wordt, in het aanstaande voorjaar, het wieden zo veel te moeielijker; vermits het gestrooide, of weggewaaide zaad, als dan, en dikwijls op ongelegene plaatsen, uitspruit: het zaad moet vervolgends op eene drooge plaats bewaard worden.

De aankomende, de toelachende vruchten, moet men zorgvuldigliik voor de wespen en ander schadelijk ongedierte beschermen: men wil dat het beste middel daartoe is, bij de fruitboomen, potten, met honing en knoflook gevuld, te plaatsen, waardoor men veelen van dat ongedierte kan vangen; doch die potten moeten voor 't minst alle weeken ververscht en schoongemaakt worden: men neeme voords wel naauwkeurig in acht, het geen wij hier voor reeds aangepreezen hebben, naamlijk dat het gevangen ongedierte geheel verplet worde; want door hetzelve onachtzaam daar heen te smijten, zou men te vergeefsch arbeiden om den hof daarvan bevrijd te houden.

Indien men de rups in de vruchtboomen begint te

ontdekken, wordt van kundige hoveniers sterk aangeraaden, op de stammen, een ring van twee of drie duimen breed te smeeren, met eenig stinkend smeer, of bedorven spek, waardoor men voorkomt dat de opklimmende rupsen, in hunnen togt van den eenen boom naar den anderen, te rug keeren; men kan, door zulke ringen om de takken te leggen, de nog onaangevallene gedeelten daarvan, van de reeds beschadigden afzonderen, en dezelven derhalven bewaaren, dat ze niet mede een prooi van het vernielend ongedierte worden —— het maaken van grooten stank is ook een goed bevonden middel tegen den zwarten vlieg, welk ongedierte anders niet gemaklijk te overwinnen is: in dit geval maakt men den vereischten stank, door hier en daar tusschen de boomen, hoopen van niet al te drooge rijsfen, bladen, stro, wol, ouden lappen, enz. in den brand te steeken waardoor die onaangenaame gasten zullen verhuizen: hier bij moet ondertusschen den wind in acht genomen worden; men moet de hoopen zodanig plaatsen, dat de rook door de geheele tuin kan vliegen: het spreekt van zelf dat een kleine koelte daartoe dienstiger is, dan een sterken wind, of geheel stil weêr.

Ontdekt men mieren, (een even schadelijk ongedierte, met nadruk voor de jonge perzik- en karssenboomen, welken door hetzelve aan 't kwijnen gebragt kunnen worden,) zo neeme men terpentijn met wat kwikzilver, gemengd met honig of sijroop, om het zoet te maaken; en men zette dat mengzel onder een omgekeerde bloempot, (om den gang van den vijand te bepaalen,) ter plaatse, alwaar men het ongedierte

ontdekt heeft; 't zal op het zoet aazen, en 't gretig vergenoegen van den fmaak, met den dood bekoopen: „ Het beste middel," zegt zeker fchrijver, „ om dit „ ongedierte uitteroeien, is, dat men potten met „ eenige zoetigheid befmeerd, en, het onderfte boven „ gekeerd, op de ingangen van hunne nesten zet; dan „ zal men, ten langften na drie weeken, bevinden, „ dat ze onder dezelven, boven op den grond, hunne nesten gemaakt hebben, die men dan, met er „ ziedend water optegieten, gemaklijk kan dooden. „ dit hervat men zo lang men mieren verneemt, en „ op die wijze kunnen ze in éénen zomer uitgeroeid „ worden" — deeze diertjes zijn intusfchen opmerkenswaardig; hunne angels zijn zo fcherp als die der beien; ook hebben zij, naar gelang van hunne kleinte, eene bijzondere groote fterkte: zij kunnen een last, die tienmaal zwaarder is, dan hun eigen lichaam, voordfleepen: 't is verders een oud gevoelen, dat zij in den zomer voorraad opleggen tegen den winter, in welk begrip ook de wijze SALOMON was, toen hij tegen de luiaarts zeide: „ gaat tot de mieren en wordt wijs;" en dit gevoelen is zo oud en algemeen aangenomen, dat het tegendeel te willen ftaande houden, welligt voor ketterij uitgekreeten zoude worden; evenwel meenen fommige wijsgeeren te mogen vastftellen, dat de mieren geen voorraad verzamelen tegen den winter, om dat zij 't zelve als dan niet noodig hebben, daar zij, even als de vliegen, en andere infecten, des winters geheel onbeweegelijk zijn, als of zij geftorven waren: volgends de meening van deezen, vergaderen zij den gemelden voorraad alleenlijk, als braave ouders

voor hun kroost, beſtaande in kleine wormtjes, die zig maar weinig kunnen beweegen: deeze wormtjes worden uit zeer kleine eitjes uitgebroeid, en zo lang gevoed, tot zij in popjes veranderen, waaruit vervolgends de mieren voordkomen, volgends de ontdekking van den beroemden Natuuronderzoeker, LEEUWENHOEK; (zie zijnen 58ſten brief, dato 9 ſeptember, 1687.) —— aartig is evenwel het zinnebeeld, dat de zedendichter, CLAAS BRUIN, van de gemelde vooronderſtelde eigenſchap der mieren ontleent; en als dichter mogt hij immers eene volksdwaaling voor waarheid houden? —— dus zingt hij:

O miertje! nijver dier, dat 's zomers om de kost
ſteeds woelt en draaft, om van uw werk te zijn verlost
in 't bar ſaiſoen, wanneer er weinig valt te ſchraapen;
uw wakkerheid wordt wel aan hun die zig vergaapen
aan weelde en ledigheid op 't leerzaamst voorgeſteld;
maar hier (*) verſtrekt ge een ſchets van vlijzucht en geweld,
bedrog en eigenbaat, vier leevende eigenſchappen,
der vrekken, die zig meest verrijken langs die trappen;
een ſchandlijk ongediert', dat door zijn tirannij
een pest, een kanker is van de edle maatſchappij
der menſchen, uit één' ſtam en bloed' met hun geboren;
waar ging een tyger door een' tyger ooit verlooren?
het reedlijk ſchepſel ſtreeft des 't redenlooze vee
in boosheid ver voorbij, tot ramp en hartenwee.

Dezelfde dichter, brengt een voorbeeld bij van de ſterkheid der mieren, waarvan wij boven ter loops

(*) In den hof.

fpraken: hij zegt zelf gezien te hebben, (en tog mag men deezen man voor geloofwaardig houden!) dat twee mieren, een grooten paardevlieg zo vast bij zijne achterfte pooten gevat hadden, om denzelven in hun nest te fleepen, dat hij, niet dan na een half uur worftelens, van hun kon ontflagen worden; ja hij was in den klem niet magtig, zig een half duim hoog boven den grond te verheffen, fchoon hij wel zesmaal grooter dan de mieren was.

Een zorgvuldig hovenier, zal voords ook naauwkeurig acht geeven op de welbekende fpuwers, die niet anders te overwinnen zijn, dan door ze wegteneemen: dit ongedierte is mede zeer fchadelijk aan de gewasfen; de bladen en takjes, waar tusfchen zij zig ophouden, bederven en groeien krom, door de fcherpheid van 't vocht, waarin deeze zonderlinge beestjes zig inwikkelen.

Om voor de pisfebedden bevrijd te blijven, moet men vooral de fchuttingen heel en gaaf houden: wordt men ondertusfchen werkelijk ook van dat ongedierte geplaagd, zo legge of hange men, ter plaatfe alwaar zij ontdekt zijn, ftukken van gekookte geele peen, of beetwortels, waarop zij aazen, en waardoor zij derhalven gevangen kunnen worden.

'T is nu ook de beste tijd om de wormen te verdelgen, vermits deezen nu uit den grond beginnen te kruipen, vooral des avonds laat, een uur, anderhalf, of twee, na dat men den hof begooten heeft: indien men met een ftoksken, of de hand, de begotene aarde hier en daar in beweeging brengt, zullen de wormen in grooter getale voor den dag

komen: dit gedierte zorgvuldig te vangen, geeft hoop van niet door de mollen geplaagd te worden, vermits deezen van de wormen leeven — indien men van flekken gekweld wordt, moet men dezelven ook zo veel mogelijk opzoeken; zij zijn zeer fchadelijk: des avonds na het begieten worden ze mede gemaklijkst ontdekt: kalk onder asch gemengd, en dat mengzel tusfchen en rondom de planten geftrooid, keert de traage flek af.

Men blijve voords nog aanhouden met het afplukken van alle de bladen, door het ongedierte opgerold; men zoeken naar de poppen, die nu reeds voorhanden zijn, en men behandele een en ander, als onder bloeimaand, (bladz. 11.) geleerd is: de hovenier kan hieromtrent niet te zorgvuldig weezen; de arbeid, welken hij daaraan ten koste legt, zal hem met dubbelden winst betaald worden; daar, aan den anderen kant, zijn verzuim in deezen, onherftelbaare fchade naar zig fleept.

Het wieden van het onkruid, blijft ook nog, als in de laatstverloopene maand, zijne onverfchuifbaare taak; 't is, zo wel als het verdelgen van het ongedierte, voor hem een dagelijkfe arbeid: intusfchen behoort tot het wieden van 't onkruid, ook het fchoonfchoffelen van de paden en laanen: 't werktuig dat men daartoe gebruikt, is ten overvloede bekend: hoveniers, die het toeleggen om fpoedig te werken, en derhalven veel aftedoen, laaten den fchoffel aan 't andere einde van den harkftok vastmaaken, op dat zij onder het opharken, onkruid ontdekkende, den hark flechts behoeven omtekeeren, om den fchoffel te kun-

nen gebruiken: in de kweekerijen is het fchoffelen bovenal noodzaakelijk, om dat het gras en onkruid, de jonge kweekelingen der eerstgeplante laanen en boschaadjen te veel voedzel onttrekt.

In hooimaand hebben de mestbedden voor de champignons, de arbeidzaame hand van den hovenier mede noodig; dezelven moeten nu met aarde, doch niet meer dan twee duimen hoog, bedekt worden.

Indien het occuleeren in zomermaand, niet geheel naar de voorgenomene taak, desaangaande, volbragt is, kan men in deeze maand daarmede nog voordvaaren: men moet de jonge boomen ook nog van waterlooten blijven zuiveren; deezen zijn te nadeelig, dan dat men ze verderen voordgang zoude vergunnen; hetzelfde zij gezegd, van het aanbinden van de takken en looten der vruchtboomen, die tegen muuren of fchuttingen ftaan: de gedaante van een waaier is die, welke men voor 't fchoonfte houdt, om aan deeze foort van boomen te geeven, en derhalven legt de verftandige hovenier zig in het aanbinden en fnoeien ook toe, om die gedaante te kunnen maaken: behalven de kroon, hebben de aangebondene vruchtboomen, in het oog van keurige en kundige liefhebbers, nog een ander fraai, naamlijk den ftam; de fchoonheid daarvan ziet men in deszelfs laagte; hoe laager hij is, hoe hoogere goedkeuring hij wegdraagt: voords verkiest men de heiningen niet boven de zeven of agt voeten; dit echter is geene verkiezing zonder anderen grond dan die van fchoonheid voor het oog; want zo de heiningen hooger zijn, hebben de aangebondene takken te veel van de winden te lijden; het geen men,

ten koste van eenige bloeisems en vruchten, zoude ondervinden.

Wat verders betreft den eigenlijken landbouwarbeid, daaromtrent is aantemerken, dat het benoodigde werk aan de winterlanden, vóór den oogst ten einde gebragt moet worden; voords behoeven wij, wegens het geen hiervóór reeds gezegd is, (zie bladz. 63) niet aantetekenen, dat de hooioogst voordgezet wordt, en in deeze maand, eene hoofdbezigheid van den landman is: ook neemt de oogst van het vroege koorn een begin, waaromtrent vooral gezorgd moet worden, dat de tarw, garst en haver, niet geheel geelrijp zijn, aleer men ze maait, want anders springt het graan in 't vallen gedeeltelijk uit, en wordt een aas der vogelen; als de halm begint wit te worden, en het merg van den halm, aan den wortel, begint te droogen, kan men het veiliglijk beginnen te maaien; voords moet het wèl droog weezen, aleer men het inbrengt.

De rogge kan rijper zijn, doch niet overrijp, dewijl zulks mede een groot verlies, onder het behandelen, zoude veroorzaaken —— verder kan men het stoppelveld van de garst, nog met raapen bebouwen, en een tweeden oogst genieten, hetwelk ook met de geleegde vroege vlasakkers geschiedt.

De gemelde arbeid is het niet alleen, welke in hooimaand vooor de hand is; want behalven dat men zig bij verpoozing reeds bezig gehouden heeft, met het aanaarden van de selderij, dat is met de aarde daar rondsom optehoogen, moet men ook de chalotten en knoflook uit den grond neemen, naamlijk, wanneer de vrucht geel wordt: de uien trekt men uit, als

derzelver bladen van kleur beginnen te veranderen; hiertoe neemt men droog weêr waar, om dat deeze vrucht buiten de aarde niet nat mag worden, wil men dezelve voor het bederf bewaaren; uitgenomen zijnde, moet ze zelfs in de zonneſchijn te droogen gelegd, en gelijk gezegd is, beſtendig voor den regen bewaard worden.

ZAAIEN EN POOTEN.

Vroeg in de maand, en wel reeds in de eerſte week, legt men nog ſnijboonen en erweten in den grond; en deezen geeven in de maanden ſeptember en october vruchten; doch de zorgvuldige landman, die niet gewoon is in zijne oogmerken te leur geſteld te worden, niet anders dan door onvoorkomelijke toevallen, verkiest voor dit inleggen eene plaats, die zoel ligt, en door een muur of ſchutting beſchaduwd wordt; op dat, wanneer hij zijne hoop met bloeiſems en vruchten bekroond ziet, die bloeiſems en vruchten door de koude der najaarsnachten niet gehinderd worden —— gelijktijdig zaait men nog ramenasſen en komkommers, deezen op die wijze als onder bloeimaand gezegd is, (zie bladz. 18,) maar op een mestbedde van ſtro en drooge paardenmest, waarop men, tien duimen dik, goede aarde ligt: deeze komkommers beginnen in ſeptember te draagen; mits dat ze wel opgepast zijn geworden, naamlijk tegen de koude van laatere nachten, en van de regens, die verder in het jaar vallen; de hovenier zal door zulks te doen, het vermaak genieten, van tot kerstijd toe komkommers te kunnen opdisſchen.

Men zaait nog andijvie voor den winter; voords latouw en kropfalade, om dezelven in den herfst te hebben; en om ze in den winter te doen kroppen, zaait men ze dichter op één, op eene plaats alwaarze veel zon hebben; voords moet die plaats zodanig ingericht weezen, dat men dezelve, als het koud begint te worden, met glazen warm kan dekken, want de koude zou het geheele zaaifel vernielen.

In de tweede week van hooimaand, zaait men nog verfcheidene foorten van wortelen, ook uien, om den geheelen winter te kunnen overhouden; en tegen het afloopen van de maand, zaait men boerekool; nog bloemkool, mede om den geheelen winter overtehouden: 't is nu de beste tijd tot deeze zaajing; want vroeger, bloeien de planten vóór den tijd, en voldoen derhalven niet aan het oogmerk; en laater gezaaid, blijven dezelven te zwak, om tegen den aanval der koude beftand te kunnen blijven: deeze zaajing is echter daaraan onderworpen, dat wanneer het een zachter winter is, de planten ligtlijk in 't zaad fchieten; doch zo de koude in november begint, zal men frisfche fterke planten bekomen: intusfchen kan men in augustus zorgen, dat fchoon het gemelde toeval gebeure, hetzelve den voorraad niet hindere, gelijk onder die maand zal geleerd worden.

Men zaait in hooimaand nog prei en biet, mede voor den herfst; als ook radijs, in een' grond die vochtig, of voor 't minst zeer nat begooten is: vervolgends moet men

VERPLANTEN,

Selderij, om op de eerste te laaten volgen, ten einde er in de moestuin nimmer gebrek aan voorraad zij; want ook daarin bestaat gedeeltlijk de roem van den hovenier —— men verplant ook bloemkool, om vrucht in de maand september te hebben —— nog laate savooi- allerleie winter-kool, en vroege andijvie.

Om onze vooraf bepaalde orde te volgen; staat ons thans te spreeken van de

ORANJERIE;

Onder deeze benaaming moet echter thans verstaan worden, (gelijk wij onder bloeimaand, [zie bladz. 50,] reeds gezegd hebben,) alle die gewassen, welken des winters de oranjerie uitmaaken, doch nu in de open lucht staan.

Wat dan deeze gewassen in 't bijzonder betreft, dient alleenlijk gezegd te worden, dat men in hooimaand weder nieuwe aarde op de oranjebakken brengt, in maniere als onder bloeimaand (zie bladz. 19) geleerd is; want zulks moet viermaal 's jaars geschieden; voorts kan men de oranjeboomen tegen den 20sten van deeze maand beginnen te occuleeren.

TUINARBEID.

Een hoofdartijkel van deezen arbeid, is het wieden van onkruid, en het behoorelijk aanbrengen van water, waarvan wij boven, en ook onder bloei- en zomer-maand,

breedvoerig genoeg gesproken hebben; een kundig hovenier zal het laatstgemelde althans, meer dan éénig gedeelte van zijne uitgebreide taak behartigen; en voornaamlijk omtrent de anjelieren, welke fraaie bloemen, thans de pronk der hoven, dikwijls water moeten hebben: de bloemen zelven moeten, zo goed mogelijk, voor de heete zonnestraalen beschermd worden (*): men verzuime ook niet, de bloemen, naarmaate zij zwaarder zijn, aantebinden, op dat de steelen niet knakken, en het klimmen der vochten daardoor verhinderd worde; de keurelijke anjelier is alle mogelijke zorgen waardig.

De looten deezer fraaie bloem, kunnen nu ook ingelegd, en de planten daardoor, zo wel als door zaajing, voordgeteeld worden; 't inleggen geschiedt, door de loot, die men inleggen wil, zeer voorzichtig buitenwaards aftebuigen, in een daartoe naast de plant gedolvene diepte; men buigt de loot, omtrent één en een halve duim onder de oppervlakte van den grond; in die buiging houdt men dezelve vast, en maakt een dwarsfnede, in het eerste lid van onderen, naamlijk opwaards, en een weinig schuins naar den top van de loot opensplijtende; daarna steekt men de loot, met een daartoe vervaardigd houten haakje, in de aarde vast: men bevochtigd van tijd tot tijd den aflegger, en dezelve kan in de maand van september verplant worden, want dan zullen de wortels reeds genoeg geschooten zijn.

(*) Zie het geen wij, wegens dat beschermen, onder bloeimaand (bladz. 41,) gezegd hebben.

De bloembollen, welken op het einde van zomermaand nog niet uit den grond genomen zijn, moeten nu zekerlijk opgenomen worden; men laatze vervolgends wèl droogen; ſchuiert ze af, en bewaartze op eene drooge plaats, omze ten beſtemden tijde weder aan de aarde toetebetrouwen, en in het voorjaar de aangenaame belooning van deeze vlijt te trekken: de nederige crocus is 't, boven all', welke den nijveren hovenier 't eerst die belooning aanbiedt:

De voortijd, die den grond ontſluit,
drijſt vroeg de geele en witte kopjes
der eerſte bloemtjes 't aardrijk uit;
zij blinken ſchoon, als zilvren dropjes,
en barnſteen, die zo goudgeel gloeit,
op zwarten grond: o tedre ſpruitjes!
die ieder om het eerst u ſpoeit,
het hoofd te beuren uit de kluitjes;
wat zet uw ſchoonheid luister bij,
waar vindt men fraaier ſchilderij!

Onder de bollen, die men op eene drooge plaats bergt, zijn die der hijacinten, welken eene bijzondere oplettendheid verdienen: men moet dezelven naamlijk met den ſtoel om hoog leggen, vermits die bollen anders aan den ſtoel ligtlijk rot worden.

De palm moet thans voor de tweedemaal geſchoren worden, en men gaat verders voord met het rijpe bloemzaad te verzamelen, in maniere als reeds geleerd is; waarbij wij nog kunnen voegen, dat het zaad, na dat men het uit de huisjes gedaan heeft, nog wel eenige dagen, ten minſten agt, mag droogen,

aleer men het bergt, om zo veel mogelijk te verhoede, dat het niet bederve.

Behalven al deezen arbeid, moet men in hooimaand

PLANTEN,

De looten van den myrthenboom; doch men plant niet alle de geenen welken men verzamelt, maar alleenlijk de tederften daarvan, en wel op eene fchaduwachtige plaats, op dat de zon hen niet fchaade: behalven dat, moeten ze ook dikwijls begooten worden — men plant ook nog looten van den indifchen vijgeboom, van de fiçoides, de fedum, en andere vette planten.

In hooimaand is de vrucht van de ananas rijp, en derhalven is het ook de tijd tot voordteeling van dezelve; men neemt den kroon die er boven op komt, daarvan af, en plant denzelven in zandachtige aarde; indien deeze kroon, in een zeer warmen broeibak, welke met run, of rund toebereid is, gefteld wordt, zal dezelve terftond wortel vatten: de run, na datze van de looiers tot het leêrbereiden gebruikt is, is voor dit gewas in 't bijzonder dienftig, om dat hetzelve de uitwaafeming van de paardenmest niet kan verdraagen: wanneer de gemelde run deeze en dergelijke dienften beweezen, en, om zo te fpreeken, daartoe uitgediend heeft, zo dat dezelve vergaan is, blijft zij nog eene goede ftof tot bemesting van gronden, voornaamlijk van dezulken, die koud en klijachtig ftijf zijn; zulke gronden worden daardoor losfer gemaakt, en verwarmd, om dat de run veele vlugge verwarmende

zouddeelen van de kalk verkreegen heeft: dit tweede gebruik van de run, vleit zekerlijk den verftandig-zuinigen hovenier, die gaarne alles tot zijn voordeel aanlegt, maar integendeel veroorzaakt het hun weder grootere waakzaamheid tegen de mieren en wormen, welk ongedierte door de run zekerlijk gelokt wordt: intusfchen hebbe men zig te wachten voor het mengen van de run onder aarde, waarin men bol- en knobbelachtige bloemgewasfen denkt te zetten, om dat de aarde voor die planten te heet wordt, en dezelven doet bederven.

Men ftrooit de verfche run ook op de paden, om den groei van het onkruid te beletten; behalven dat de zacht-bruine kleur dier ftoffe, geen onaangenaam gezicht geeft.

Voords moet men in hooimaand nog

ZAAIEN.

Allerleie jaarlijkfche zaaibloemen, op dat men tegen en in feptember, wanneer de voorraad van bloemen zichtbaar minder wordt, evenwel nog eenigen hebbe: om door de aanftaande koude en guure buien, in dat oogmerk niet te leur gefteld te worden, gebruikt men de voorzichtigheid van op een rabat tegen het zuiden te zaaien, op dat de koude winden, de jonge fchuitjes, en reeds aangenomene, echter nog tedere plantjes, niet befchadigen.

Het zaad van de ananias kan nu ook gezaaid worden; als mede dat van de tulpen: dit laatfte moet gefchieden in bakken, met ligte aarde gevuld, welke

bakken met den winter in huis gezet moeten worden.

De veelvuldige bezigheden, welken in hooimaand de taak van een' hovenier en landman uitgemaakt hebben, worden, gelijk wij reeds gezegd hebben, in ruime maate vergoed, door een rijken voorraad van vruchten en bloemen, welken hem thans door land en hof aangeboden worden: hij heeft naamlijk in de

MOESTUIN,

Overvloed van peulen, doperwten, tuinboonen, en fnijboonen; vroege witte kool, favooikool, en bloemkool; kropfalade van allerleie foort: de welriekende kruiden, zijn nu in haar volfte kracht: voords heeft men jonge uien, en fuikerij; ook jonge biet, en jonge wortelen; nog raapen; komkommers, welken nu 't best zijn om in zout of pekel ingelegd te worden, gelijk men de groenen, of agurken in azijn legt: de moestuin levert alle foorten van toekruid, die nu zelfs tijdig afgefneeden moeten worden, ten einde ze op nieuw uitfchieten; de droefgeestige vinden derhalven in hunne geliefde pimpinel, gemeenlijk pimpernel genoemd, weder eene heilzaame balfem voor hunne fmartlijke wonde; want

Roode wijn op pimpinel,
verkwikt eens menfchen droef gekwel.

Behalven al dit moes, heeft men nog allerleie

ſoorten van meloenen, aalbeziën, aardbeziën, karſſen, pruimen, abrikoozen, en perſikken; ook zijn, in de trekkasſen, eenige vroege druiven rijp: nog heeft men op het laatſte van de maand, vooral wanneer het zeer warm weêr geweest is, in de open lucht de julij-druif, als mede de eerſte vijgen.

Men heeft voords in den

BOOMGAARD,

De abraham katelijnepeer, die ook citroenpeer genoemd wordt; de cirene, de clignetspeer; de lange lijs, petite quiesſe madame; de vroege ſuikerpeer; de vroege zoete zomer graciool, en de vroege tijden wijn peer: ook zijn in hooimaand rijp de zuure paradijsappel, de zoete van den zelfden naam, de ſneeuwappel, de ſt. jansappel, de tarwappel, en de codlin.

In de

BLOEMTUIN,

Is te groot een aantal zomerbloemen, dan dat wij alle dezelven hier zouden kunnen opnoemen; de voornaamſten daarvan zijn de anjelieren, eenige roozen, de vrouwlijke balſamien, de ſtokroos; voords de dubbelde maankop, de witte en roode fraxinella, het narduszaad, de griſanten, de lupinen, de blaauwe koornbloem, het dubbelde kruis van jeruſalem, de groote zonnebloem, de tuberoozen, amaranten, en flos cardinalis: ook bloeien de oranjeboomen, limoen- en citroen-boomen; enz. de myrthen, de wilde olijfboo-

men, de coluthea, arabische, brasiliaanische en gemeene witte jasmijn, de granaatboom, de ficoides, eenige aloës, de indische vijgenboom, en andere bloemboomtjes; voords alle de jaarlijkse planten, die laat gezaaid zijn; ook bloeit de zonderlinge passiebloem, die van veelerleie soort is, en de aandacht der weldenkende beschouwers opwekt; gelijk zeker dichtkundig bloembeschouwer zingt:

Maar als ik laat mijne oogen gaan
langs 't perk der uitgeleezen bloemen,
zie ik, met indruk, voor mij staan,
de bloem, die hovenieren noemen
naar 't bitter lijden van mijn' Heer;
ai mij! ik schrik, op 't zien der zweepen,
dit treft mijn hart, ik zie de speer! ——
wat christen voelt zig niet beneepen
van schrik? of wie ontstelt zig niet
die geestlijk deeze bloem beziet?

'T is bekend dat de afzonderlijke deelen van de passiebloem, de figuuren van de verscheidene moordtuigen, waarmede de zaligmaker des werelds gemarteld is, vertoonen.

Thans staat ons mede nog iets te zeggen van de

VERFOKKERIJ.

Zo bezorgd als de hovenier, omtrent deezen tijd van het jaar is, voor de uitwerking der brandende zomerhette, op zijne boomen en planten, zo bezorgd is ook de veehoeder voor dezelfde uitwerking

op de voorwerpen zijner hoedinge toebetrouwd —— die bezorgdheid bestaat derhalven in zijn vee, vooral de heete varkens en schaapen, den noodigen drank niet te laaten ontbreeken; de eerstgemelden moeten vooral ook dikwijls afgekoeld worden; gelijk men vlijtig moet aanhouden, met de paarden beurtlings in de wedden te doen zwemmen.

De jonge kalven moet men ter weide brengen, en is het mogelijk op goed, krachtig, droog veldgras; althans niet op het stoppelveld, dat echter goed is voor de zwijnen, paarden, osfen, koeien, en schaapen, in zo verre men dezelven den oogstwagen terstond laat volgen, als wanneer zij het terug gelaaten koorn opneemen, zo dat er alsdan niets van den oogst verlooren gaat.

Van het

PLUIMGEDIERTE,

Kunnen de jonge ganzen mede, en wel tot het einde van hooimaand, op het stoppelveld weiden.

Wegens de oppasfing van het gevogelte, wanneer 't zelve door ziekte aangevallen wordt, is onder zomermaand reeds gesproken; in deeze maand, (julij,) zijn voords de hoenders zeer onderhevig aan de pip, ter oorzaake van de groote hette, welke thans doorgaands plaats heeft: dit gevaarlijke kwaad is voortekomen door eene zorgvuldige en zindelijke oppasfing; (want die ziekte kan ook ontstaan, daaruit, dat men hen vuil water doet drinken;) hebben zij intusschen reeds de pip, zo kunnen zij geneezen worden, door dezelve uittetrekken, en hen mieren te doen eeten.

In 't begin van deeze en ſtaande de maand juny, ſterven veele jonge ganzen, ter oorzaake van de muggen, die in hunne ooren kruipen; voor dit gevaar kan men 'ezelven echter ook beveiligen, door naamlijk hunne ooren met boomolie te beſtrijken: gelijk ſchadelijk zijn voor hen ook de regenwormtjes, wanneer zij er naamlijk te veel van eeten, 't welk men derhalven kan voorkomen, door ze niet te vroeg uittedrijven.

Het geen wij onder zomermaand wegens het niet opfokken van de laatſte broedzels van het gevogelte gezegd hebben, blijft in hooimaand nog in volle kracht, en met nadruk omtrent de duiven: in de maand julij wordt volſtrekt geen jonge duif opgefokt.

Aangaande de

BEIËNTEELT,

Is voor hooimaand niet anders aantetekenen, dan het geen onder zomermaand, (zie bladz. 57,) reeds gezegd is; derhalven kunnen wij overgaan tot de

VISSCHERIJ;

Waaromtrent aantemerken ſtaat, dat de vijvers van alle ſchadelijk onkruid, als riet enz. gereinigd moeten worden, 't geen omtrent deezen tijd gemaklijkst zal kunnen geſchieden, daar hetzelve in zijne voornaamſte kracht is, en men ook de visſchen minst hinderlijk zal weezen — ook moet men, de vereischte gelegenheid daartoe hebbende, de vijvers dikwijls met frisch water ververſchen.

De karpers ſtrijken ten derden maale; en 't is thans de beste tijd om de viſſchen met netten te vangen.

Met de

JAGT,

Is het in alles gelegen, als onder zomermaand, daar van gezegd is.

Betracht deez' lesſen u voor hooimaand voorgeſchreeven;
Zij zullen u vermaak en dubbeld voordeel geeven.

AUGUSTUS.

Iedere maand van het jaar geeft ruime ſtof tot overweeginge van de goedheid onzes GODS, en maakt iedere gevoelige ziel tot eene bron van dankbaarheid; bovenal kan zulks gezegd worden van de maand waarover wij thans moeten ſpreeken: de maand, waarin de landman, meer dan in eenig ander gedeelte van het jaar, de vruchten van zijnen arbeid plukt, naamlijk de rijke oogstmaand: nu vervult het gejuich der vrolijke landjeugd aller ooren, daar zij de vreugde van den oogst uitſchatert; nu worden de akkers geklaard, de graanhoopen gelaaden, en de hoop van den bouwman bekroond; zijn huis en gezin wordt voorzien, en hij ziet het oogmerk van al zijne moeite, in ploegen, zaaien, wieden, kweeken en bewaaken, op de wen-

ſchelijkſte wijze beantwoord; na gedaane oogst en inzameling mag hij de vruchten van zijnen arbeid genieten: de vrolijke bende komt dan, zegt de Heer THOMSON, wiens treffende ſchilderingen wij andermaal verkiezen overteneemen: „ de vrolijke bende komt dan, „ allen op 't fraaist opgeſchikt, al huppelende en zin„ gende aan, en de ſpeellieden ſtaan hen in alles „ bij: allen zijnze blijde zonder erg; ſommigen uit„ gelaaten, ſommigen bedaarder vrolijk, naar de uit„ werking hunner natuurlijke geſteltenisſen —— de „ meester van den akker verwelkomt hen vriend„ lijk, en moedigt hen aan, door zijnen aangenaamen „ opſlag, hartlijke uitdrukkingen, en gastvrij onder„ houd; terwijl hij, ten zelfden tijde, den loop hun„ ner vreugde naar een recht canaal heen ſtuurt:" Mij„ ne vrienden! zegt hij, en medearbeiders in deezen „ oogst! uwe vlijt en wakkerheid zijn mij ten uiterſten „ aangenaam geweest; gij wenscht mij veel geluks „ over 't behouden inbrengen van 't gewas in mijne „ ſchuuren; ik wensch u, van mijnen kant, insge„ lijks geluk met het eindigen van uwe buitengewoo„ ne moeite en arbeid: laat ons nu ook Hem looven, „ van wien wij alles ontvangen hebben; *want zijner* „ *is de aarde en al haare volheid:* Hij geeft aan „ den akker en 't zaad krachten om vrucht voordte„ brengen, en aan den landman wijsheid, om de „ gronden te bebouwen, en de graanen te behandelen: „ Hij is 't, die deeze onze zenuwen en ſpieren, tot „ den vereischten arbeid en moeite, de ſappen, de „ veerkracht, en de ſterkte mededeelt; en al moeten „ we dan *in 't zweet onzes aanſchijns ons brood*

„ *eeten*, Hij vergunt ons, om zulks met smaak te „ doen: Hij heeft onze geesten ondersteund, onze „ verteerde krachten hersteld, onze bedden zacht en „ onzen slaap zoet gemaakt:" — immers is dit waarlijk het zoete gevolg van den arbeid, terwijl anderen, wier ledigheid, rijkdom, en weelde wel eens benijd worden, door zatheid van brood, noch door den slaap begunstigd worden; al laaten zij zig op hunne wagens voordrollen, terwijl de te vreden zijnde landman, met arbeid en moeite den ploeg volgt; al mogen zij op fluweelen kussens zitten, en hunne vadzige lichaamen op donsbedden nederleggen, en uitstrekken, terwijl de landman zijne vermoeide leden, dikwijls op eene ruwen plank nederwerpt, hij echter, heeft het met dat alles beter, dan de werkelooze rijken; hij heeft gezonde verpoozing bij den dag, en een gezonden slaap bij den nacht, terwijl veele rijken niet konden rusten, om dat zij niet vermoeid waren; 't is ontwijfelbaar waar, dat de arbeid, in alle opzichten, nuttiger voor 't menschlijke gestel is, dan eene luie werkeloosheid; een onophoudelijk overgaan van het eene vermaak in het andere, zo lang, tot ook het anders blijdste en aangenaamste vermaak, geen vermaak meer geworden is; een onophoudelijk brassen en zwelgen, tot zo lang, dat eene aanhoudende walging plaats heeft, en de smaaklijkste spijs, met eene haatelijke onverschilligheid genomen wordt: wie immer den bruinen landman, zijne graage tanden in een stuk brood, dat hij zelf gewonnen, en dikwijls zelf toebereid heeft, zag zetten, en ook het zogenaamd geluk gehad heeft, van met de Grooten der waereld aantezitten, deeze,

zo hij anders eenigzins opmerkzaam is, zal kunnen zeggen, van welken verſchillenden aart beide deeze maaltijden zijn —— allergelukkigst is de landman, die, weldenkende, zijnen gezonden arbeid doet vergezeld gaan, met den beminnelijken natuurlijken Godsdienst des harten! —— de landman, die zig de volgende regels geſtadig herinnert:

Elk zorgt en ſlaaft, en draaft, vol noeste bezigheên,
als of er eeuwig heil door te overwinnen ſcheen,
zo dra ons oogstmaand wenkt met haren vollen horen:
maar ach! zo ieder een, met zo veel naarstigheid,
zig altijd kweet tot eer der hoogſte Majeſteit,
wat was voor 't menschdom dan al zaligheids beſchooren.

Oogstmaand, wordt naar den akkerbouw uitgebeeldt, door een landman, die de vereischte gereedſchappen, tot den oogst gereed maakt —— men kan er, volgends ſommigen, een klokhenne met jongen bij ſchilderen; want de jongen, die in deeze maand uit den dop komen, leggen veel meer eieren, dan zulken, welken in andere maanden doorbreeken.

Eene andere uitbeelding vinden wij vervat in het volgend zesregelig versje:

O oogstmaand! 't ga u wel, daar, met geſtroopte armen,
en naakt in 't hemd gij 't mes gaat drijven in den oegst;
zo wordt de ſijſe niet gegeeten van de roest:
maar om uw ouderdom moet zig mijn hart erbarmen:
nu, bindt de ſchoof, laad op, en voer het naar de ſchuur.
hoe zweet gij om de kost! het ſober brood valt zuur!

De wijsgeer EUSTACHIUS, meermaal door ons genoemd, beeldde de oogstmaand uit, door een naakt man, die eerst uit een rivier is gekomen, en op den oever zit, ſchijnende door de buitengemeene hette naar zijnen adem te gaapen, (zo als zijne uitlegger zig uitdrukt:) het beeld zet een kan of glas voor den mond om te drinken: deeze beeldenis vertoont echter geene uitbeelding van oogstmaand in 't bijzonder, geene andere, dan dat die maand de hondsdagen nadert, waardoor, de hette verdubbelende, de mensch noodig heeft zig te verkoelen of te baaden, als mede te drinken, om den dorst, door de hette veroorzaakt te lesſen —— anderen hebben nog andere uitbeeldingen vervaardigd; dan, reeds te verre in ons beſtek gevorderd zijnde, kunnen wij daarbij niet langer ſtilſtaan; alleenlijk moeten wij hier nog bijvoegen, dat de oogstmaand, augustus genoemd wordt, naar den Romeinſchen raadsheer van dien naam: „ Want," dus leezen wij, „ in deeze maand is hij voor de eerſtemaal „ burgemeester geworden; en heeft ook driemaal bin- „ nen *Romen* triumph gehouden , als mede *Egypten* „ onder het gebied van de romeinſche magt geſteld, „ en máakte een einde van den burgeroorlog."

Deeze maand werd weleer *ſextilis*, of de zesde, genaamd, om reden als onder hooimaand, (zie bladz. 63,) gezegd is.

WEÊRSGESTELDHEID.

De eerſte zeven dagen van oogstmaand zijn veeltijds veranderlijk en regenachtig, ſomtijds echter ook

heet en droog: *St. Laurens*, den dag te vooren, den 16, en *Bartholomeusdag*, zijn gemeenlijk zeer fchoone dagen: onweders heeft men in deeze maand niet veel; de nevels zijn menigvuldiger dan in julij, doch tevens minder gevaarlijk: den 31 regent het 't zeldzaamst van 't geheele jaar: men heeft in augustus fomtijds reeds eenigzins koude nachten.

BOOMGAARD- EN VELD-ARBEID.

De zorg voor het wieden van 't onkruid, hebben wij reeds te dikwijls en te ernftig aanbevolen, dan dat wij thans desaangaande iets meer zouden behoeven te zeggen; ondertusfchen wordt deeze arbeid voortaan, naar maate de herfst nadert, van tijd tot tijd minder —— het zelfde zij gezegd van het zo hoogst noodzaakelijk en nuttig begieten; 't welk in oogstmaand alrede gefchikt wordt, naar maate de hette meer of minder is: tot de helft van die maand, begiet men nog des avonds, daarna alleenlijk des morgens, om dat die nachten, gelijk gezegd is, reeds meer of min koud beginnen te weezen, en waardoor derhalven de planten gevaar loopen van benadeeld te worden, ter oorzaake van de verkoeling, welke zij door de bewatering reeds zouden ondergaan hebben.

Staande het verrichten van deezen tweederleiën, volftrekt dagelijkfen, en allerhoogst noodzaakelijkften arbeid, fnijdt men de plantzuuring af, en beftrooit dezelven met een duim dik mest, doch dikker niet, op dat er geene verrotting veroorzaakt worde: door deeze bedekking met mest, worden de

planten ſterk, en men bekomt nieuwe zuuring voor den winter; welke voorzorg een weldenkende hovenier altoos zorgvuldiglijk zal betrachten: men neemt een vochtigen dag waar, om alle de welriekende kruiden, als de hyſop, thijm, marjollin, enz., voords ook de toekruiden, afteſnijden, doch niet laager dan vier duimen boven den grond, voornaamlijk moet dit afſnijden geſchieden aan de planten, welken in het zaad beginnen te ſchieten.

Op het laatst van oogstmaand ſnijdt men de oude ſteelen en bladen van de aardbeziën af, om nieuwe te doen voordkomen; anderen kammen de aardbeziebedden, ten zelfden einde met een wijden hark, 't welk echter niet kan geſchieden voor en alëer de gemelde bladen en ſteelen droog zijn: dan, deeze wijze is op verre na niet boven het afſnijden te verkiezen, vooreerst om dat de planten door dat kammen te veel lijden, en ten anderen ook om dat men ze te veel krachts doet verſpillen, ter voedinge van de oude bladen en ſteelen, alëer ze geheel verſtorven zijn; want immers is het eene eigenſchap van alles wat leeft, dat het zo lang mogelijk tracht te leeven.

Men houdt zig voords nog bezig met het aanaarden van de ſelderij, waarvan wij bladz. 79 reeds geſproken hebben; dit doet men van veertien tot veertien dagen, zo lang tot dat dit geurige gewas bekwaam is, om gegeeten te worden.

De ſteelen en bladen van de ajuin, van de beetwortelen, als mede van de geele en andere wortelen breekt men thans af, anders ſchieten zij te hoog op, waardoor de wortel te veel van deszelfs kracht verliest, en

zelf weinig zal groeien: door het gemeld afbreeken van ſteelen en bladen zal de wortel derhalven dikker worden: om dezelfde reden worden de wortelen reeds, wanneer ze een duim of twee boven den grond gekomen zijn, uitgeſtekt; wanneer ze te digt op elkander ſtaan, verhinderen ze elkander in de dikte uittezetten.

Indien er nog rijpe uien, chalotten, of look in den grond zijn, moeten dezelven nu zonder uitſtel opgenomen worden: zie daaromtrent verder, bladz. 79 en 80.

Met het verzamelen van het rijpgeworden zaad, gaat men ook nog zorgvuldiglijk voord, op die wijze als onder hooimaand, (bladz. 72.) geleerd is.

Bij al ien men beſpeurt, dat de ſappen nog genoegzaam rijzen, het welk van de geſteldheid des ſaiſoens af hangt, kan men nog occuleeren met een ſlaapende bot, of oog, (zie bladz. 46): voords ziet men naar de vroeg geocculeerde boomen, om den band los te maaken —— met het aanbinden van de takken en looten der vruchtboomen, die tegen muuren of ſchuttingen ſtaan, gaat men nog naarstiglijk voord, (zie bladz. 78) in gevalle die hoog noodige arbeid in hooimaand niet geheel volbragt mogt weezen, ter oorzaake van de menigvuldige bezigheden, welken de hovenier geſtadig voor de hand heeft-

De ſtedeling heeft eens gedaan;
De hovenier moet altoos aan.

De bladen rondsom de druiven die laat rijp worden,

moet men wegneemen, op dat ze te beter de hette van de zon kunnen ontvangen, en des te eerder rijpen.

'T spreekt van zelf, dat tot den arbeid, in oogstmaand voorvallende, ook behoort het afplukken der vruchten, welken rijp geworden zijn —— wij vinden het niet ongeraaden, hier ter plaatse overteneemen, het geen wij elders, wegens het plukken der rijpe vruchten geboekt vinden; hierin bestaande:

„ De vruchten zijn smaaklijkst, als ze op haaren „ juisten tijd van rijpheid van den boom geplukt wor- „ den, uitgezonderd de druiven; want deezen, zo „ lang zij opgezwollen, zonder rimpels, buiten be- „ derving blijven, zullen, overrijp geplukt, smaak- „ lijker zijn; maar behalven deezen, moet men de „ vruchten nooit overrijp plukken; want na den „ juisten tijd der rijpte, beginnen de geurigste sappen „ weder in het hout te trekken, en de vruchten val- „ len af, zijnde de zomervruchten alsdan meelig en „ beurs, en de wintervruchten, behalven het verlies „ van haare geurigste sappen, niet zo duurzaam: „ als men de vruchten plukt vóór de juiste tijd van „ rijpheid, dan worden ze rimpelig en zijn van ru- „ wer smaak en wrang, om dat haare sappen alsdan „ niet genoeg doorkookt zijn."

„ Den juisten tijd der rijpheid van de vruchten, „ kent men aan zichtbaare tekenen, of door het ge- „ voel; en om dat de drukking aan alle soorten van „ vruchten nadeelig is, moet men daarmede voor- „ zichtig te werk gaan, en niet anders doen, als op „ zulke plaatzen, alwaar de zekerste tekens van rijp-

„ heid te vinden zijn; daarom moet men de perſi-
„ ken op de naad, bij de ſteel, zachtkens drukken,
„ of liever met een losſe hand bevoelen, of ze ge-
„ maklijk van de ſteel losſen; en de appelen, peeren,
„ en andere vruchten, mede bij de ſteel drukken,
„ om dat ze aldaar de zekerſte tekenen van haare
„ rijpheid vertoonen."

„ De meeste zomervruchten hebben zichtbaare te-
„ kens van haare rijpheid; want de pruimen, kersſen,
„ morellen, krieken, kruisbeziën, aalbeziën, en
„ dergelijken, zijn, behalven de vereischte kleur,
„ alsdan glanzig en doorſchijnend, en de appelen en
„ peeren beginnen van de boomen te druipen."

„ Maar de meeste herfst- en alle winter-appelen en
„ peeren, hebben zulke zichtbaare tekens niet,
„ waarom men de pluktijd daarvan begint, zo dra
„ zij, bij ſtil weêr, beginnen te druipen; wanneer
„ men zal bevinden dat de vruchten, tegen heiningen
„ en muuren, in het oosten en zuiden, daarmede
„ zullen beginnen, omtrent agt of tien dagen eerder,
„ als die tegen het noorden gegroeid zijn, en dat
„ men de allerduurzaamſten kan en moet laaten han-
„ gen, tot de koude zulks begint te verbieden; wèl
„ lettende, dat de pluk altijd, zo veel doenlijk, bij
„ droog weêr gedaan, en iedere ſoort bijzonder ge-
„ houden worde, om niet in verwarring te geraa-
„ ken, vermits dat de tijd haarer rijpwording te veel
„ van elkander verſchilt."

„ En om dat de meeste fijne herfst- en winter-
„ vruchten, haare geurigſte ſappen door meuking
„ verkrijgen, zo moet men daartoe de beste middelen

„ gebruiken; tot heden heeft men nog geen beter „ middel gevonden, om de vruchten zo lang moge- „ lijk te bewaaren, als dat men de appelen en peeren, „ terſtond na dat ze, bij droog weêr, geplukt zijn, „ zonder veel te handelen, in lijvige papieren windt, „ die men bij de ſteel toedraait, en zo in tonnen of „ potten ligt, welke men wèl toekuipt, om de vruchten „ voor den vorst en lucht te bevrijden, want de „ vorst bederft de vruchten, en de uitwendige lucht „ doet haar te ſpoedig rijpen, en te ſchielijk uitwaas- „ ſemen, waardoor ze rasch ſmaakloos worden; „ daar in tegendeel de weinige lucht, welke in de „ vruchten is, en daarin zachtlijk op de ſap werkt, „ genoegzaam is, om derzelver zouten en olie allengs „ beter te breeken, onder elkander te mengen, en „ des eenen ſmaak voordbrengen die aangenaam „ is."

Gemelde wijze om de wèl geplukte vruchten ook wèl te bewaaren, wordt echter van veelen niet verkoozen; deeze leggen naamlijk hunne geplukte vruchten, bloot, in drooge beſlootene kasſen, om dat ze dan gemaklijker kunnen zien of er iets bedorven is, dat weggeworpen moet worden: op de planken dier kasſen leggen ze geen ſtro of iets dergelijks, dat eenigen reuk heeft, want daardoor zouden de vruchten eenen bedorvenen ſmaak krijgen; maar zij neemen mos van boomen, die in de zon gedroogd, en wèl uitgeklopt is, waarop zij vruchten leggen, op dat dezelven door haare eigene zwaarte niet zouden gekneusd worden, of tegen elkander rollen, en, door elkander te raaken, rotten.

Van het bewaaren der vruchten zoude nog veel gezegd kunnen worden, indien zulks binnen ons plan betrekkelijk ware; alleenlijk tekenen wij desaangaande nog aan, dat men de karsfen een geheel jaar lang goed en versch kan houden, wanneer men de fchoonften, en even rijpen, bij helder droog weer, zonder kneuzing, voorzichtig afplukt, en dezelven in een' glazen' flesch, die een wijden mond heeft, doet; den mond der flesfche maakt men digt, door middel van een kurk, waarover heen, en rondsom, hars, met tarpentijn en wasch gefmolten, geftreeken wordt; de flesch dus bezorgd zijnde, laat men dezelve in een' regenbak of put zakken, tot dat men ze verkiest te gebruiken —— de perfiken en pruimen, kunnen op dezelfde wijze, eenen tijd lang, versch bewaard worden.

De hoofdarbeid op het land, beftaat ontegenfpreekelijk in den graanoogst, waarnaar, gelijk boven gebleeken is, den maand augustus den naam van oogstmaand draagt —— intusfchen is van des kundigen aangemerkt, dat de oogst vroeger of laater invalt, naar maate de warmte welke in het voorjaar plaats gehad heeft: als 't voorjaar gemaatigd is, zo kan het dat geene, wat de winter verdort, weder te recht brengen; maar is hetzelve koud en regenachtig, zo verderft het ook alles, wat de andere jaargetijden goeds uitgewerkt hadden: in de ftreek van *Parijs*, alwaar men in het midden van deeze maand oogst, geeft dit een onderfcheid, zegt men, fomtijds van eene geheele maand: in andere gewesten, waarin men het koorn, reeds in de maand junij maait, bedraagt het ou-

derſcheid der vroege of laate inoogſting, ſlechts omtrent eene week, uitgezonderd eenige ongelukkige en buitengewoone jaarloopen, in welken het te vroegtijdig rijp worden, door nevel ofte groote dorheid ontſtaan kan, zo dat men reeds vóór half junij maait.

Behalven het inoogſten van verſcheidene graanen, is er thans gemeenlijk ook nog laat gras te zamelen, en de verſtandige landman, op wiens gronden dat gewas valt, zal zulks niet verzuimen; 't gras is inderdaad geen gering voordbrengſel des lands, en komt het graan, vooral het koorn, zeer nabij in waarde: wel zeer veel kan tot deszelfs lof gezegd worden, doch weinig meer dan tot lof van het gras; immers is het een wonderbaar voorbeeld van de almagt en voorzienigheid van het eeuwig goeddoend Opperwezen, dat zulk een ſchraal biesje, want als zodanig vertoont het zig voor 't oog, een biesje, 't welk, op zig zelf genomen, den mensch niet tot voedzel kan verſtrekken, zijnen disch echter, op een wonderbaare wijze, van de voedzaamſte ſpijs en ſmaaklijkſte lekkernij doet overvloeien: immers zijn het de melk, boter, kaas, en het vleesch, het vleesch van onderſcheidene ſoorten, die heerlijke voordbrengzelen, waarvoor alle uitheemſche lekkernijen moeten zwichten, welken wij aan het gras, dat biesje, dat zo onachtzaam vertreden, zo geheel onopgemerkt, als hadde het geene waarde, behandeld wordt, verſchuldigd; daar het tot de voedzaamſte ſpijs voor het gehoornd en ander vee verſtrekt: dat ligte en ſchijn-ſchraal biesje, voedt de zwaarſte lichaamen, waarin uit hetzelve een ſmaaklijke melk wordt bereidt, die tweedaal daags afgetapt wordt, en ons

tot veelerleie gebruik verstrekt; waaruit boter en kaas gemaakt worden, twee lekkerniien voor de tong, gezond voedzel voor de maag, (behoudens een maatig gebruik,) en twee voornaame takken van bestaan voor duizende handeldrijvende ingezetenen —— behalven dat is het gras van dien aart, dat het, afgemaaid en gedroogd zijnde, niet alleenlijk eerst weder tot een tak van koophandel verstrekt, waardoor een ruim getal van onze landgenooten aan het brood komen, maar daarna het vee tot wintervoedzel dient, dat schoon niet zo geheel krachtig als ongedroogd, echter krachtig genoeg is om hetzelve te voeden, en in staat te stellen van ons geen melk, boter noch kaas te doen ontbreeken:

Waar is een pen die 't all' bevat?
Gods goedheid is een dierbre schat
van alle zoete dingen!
zijne naauwe zorge die den mensch
bewaakt, ja, boven hoop en wensch,
in nooden komt omringen,
dient hem tot troost en zachte rust,
daar hij geen ramp of tegenlust,
van iemands hand zal vreezen:
gelijk een vogel, teêr gebekt,
van 's moeders vlerken overdekt,
gevaarloos meint te weezen,

Om niet te breed uitteweiden, moeten wij ons bepaalen; en, ons plan volgende, nog het een en ander aantekenen van het

ZAAIEN.

Schoon de tijd van pooten geheel verſtreeken is, zaait men in 't begin van oogstmaand nog bloemkool, om dat het zaaiſel daarvan, 't welk in hooimaand gezaaid wordt, aan eenig toeval onderworpen is, waardoor de wintervoorraad van bloemkool benadeeld kan worden, gelijk wij onder de laatstgemelde maand, (bladz. 81,) aangetekend hebben —— voords zaait men nog witte kool, en radijs voor den herfst —— omtrent de helft van de maand ſpinagie, welke omtrent half ſeptember geſneeden kan worden — de geheele maand door kan men nog ſalade zaaien, om dezelve in 't laatst van ſeptember of begin van october te verplanten —— men zaait uien voor den winter; en om die in 't voorjaar dik te hebben, moet ze in maart verplant worden —— verders zaait men nog zuuring, kervel, peterſelij, prei, raapen, en tuinkers, die in den winter bij de kropſalade, onder de glazen gewonnen, zeer aangenaam ſmaakt —— men kan, doch op eene warme plaats, nog geele peen zaaien, maar dezelve moet zorgvuldiglijk gedekt worden, als het begint te vriezen.

In oogstmaand valt voords niets te planten, en ook zeer weinig te

VERPLANTEN.

De kropſalade, welke in de laatstvoorgaande maand gezaaid is, zet men op eene warme plaats; want een kundig hovenier zal nu, allezins, het verloop

des saisoens, en de aanstaande koude reeds in 't oog houden —— ook verplant men de aardbeziën, welken op hooge bedden gewonnen zijn, vooral wanneer zij te digt aanéén staan, en men de geschotene ranken niet op eene genoegzaame ruimte heeft kunnen brengen, om de jonge plant te doen wortelen, daar zij kan blijven staan: de tweejaarige fleurige planten, welken men in het volgende voorjaar broeien wil, zet men nu in potten, om dat dezelven, ten behoorelijken tijde, naar genoegen geplaatst kunnen worden; of men zet die planten in een niet zeer warmen broeibak: verkiest men de overzetting in potten te doen, zo worden die potten in februarij, in een warmen runbak gezet; maar de planten, welken in een koelen broeibak overgezet zijn, worden, bij toeneemende koude, door het aanbrengen van mest, voordgezet: dit aanbrengen geschiedt echter niet onmiddelijk in den bak, maar rondsom denzelven, in uitgegraavene kuilen, hetwelk dat natuurlijk gevolg heeft, dat de aarde, in den bak, daardoor genoegzaam warm wordt, vooral wanneer men, gelijk zekerlijk geschieden moet, zorgvuldiglijk op het behoorelijk sluiten van den bak let.

Wat voords betreft de

ORANJERIE;

Op het einde van oogstmaand, ook wel eenigzins vroeger of laater, naar dat het weêr minder of meer gunstig is, brengt men de aloës, en andere vette planten, welken het tederst zijn, weder binnen.

Heeft men oranjeboomen gezoogd, (van welke wij-

ze van enten ter behoorelijke plaatſe geſproken zal worden,) zo kan men deeze boomen nu ſpeenen, dat is het nog zuigende ſtammetje van den moederboom afzonderen; doch daarmede moet voorzichtiglijk te werk gegaan worden, wel zorgvuldiglijk verhoedende, dat de gegriffelde tak niet breeke of losga; ook moet de zoogplaats niet ſchoongemaakt worden, maar in alles blijven zo als zij zig bevindt, voor 't minst tot het voorjaar —— verders moeten de tedere kweekelingen, die nu van eigene kracht zijn beginnen te leeven, voor de teistering van ſterke winden beſchermd worden.

TUINARBEID.

In het begin van deeze maand, is het de juiste tijd om de auriculas te verdeelen, waardoor dezelven, zo wel als door het zaad, voordgeteeld worden; hier toe mag echter vooral geen mes gebruikt worden, om dat die gewasſen het ſtaal niet kunnen verdraagen; ook is het ſcheuren, indien het voorzichtiglijk geſchiedt, meer aanteraaden, dan het verdeelen door 't mes, om dat men ſcheurende, noch oude noch jonge plant kwetst, ſchoon zij wel wat meer gewelds aangedaan worden, dan bij het doorſnijden: de banden der Natuur zijn ſterk; het kind en de moeder kunnen elkander nooit gemaklijk verlaaten —— gebeurt het intusſchen, van andere planten, dat de ſpruiten te digt aan de moederplant zitten, zonder eigene wortels te hebben, zo is men wel verpligt te ſnijden, (evenwel volſtrekt geen auriculas of primulaveris,) om een gedeel-

te van den moederwortel, maar vooral met eenige vezelworteltjes daaraan, aan de ſpruit te hebben —— indien men het aangenaamſte gevolg van het verdeelen of ſcheuren wil zien, moeten de geſcheurde planten, op eenen ruimen afſtand van elkander geplant worden; of, zijn het fijne bloemplanten, ieder ſpruit afzonderlijk in een pot: door de ſpruiten ruimen lucht en grond te geeven, zal men fraaier, grooter bloemen bekomen, en ook zullen de jonge planten zelven, weder weliger voordteelen; 't geen vooral in 't oog gehouden moet worden, door zulke hoveniers, welken zig tevens op den bloemhandel toeleggen —— Het ſcheuren of verdeelen van de auriculas en primulaveris, zal ook eene talrijker verſcheidenheid van ſchoone kleurtjes opleveren: deeze lieve en welige bloemtjes zijn mede alle mogelijke zorg en oppasſing waardig; met recht zegt men van haar,

O kleene bloemen, in veel pracht
en heerlijkheden onderſcheiden,
uw ſierlijkheid kan, met veel kracht,
uws Maakers wijsheid mij verbreiden;
een wijsheid die een eenge bloem
met veelerlei ſieraad doet praalen,
zo keurig, dat elk een den roem
van haar, in ſchoonheid, ſchijnt te haalen:
wat ſterveling ſtaat niet verzet,
welke op die keur van ſchoonheên let!

De ſteelen der bloemen die uitgebloeid hebben, blijft men van tijd tot tijd afſnijden, weder in acht neemende dat de bloemſteelen van die planten

welken geen ſtaal verdraagen kunnen, afgekneepen moeten worden —— voords vergadert men nog het rijpe bloemzaad, op die wijze als reeds geleerd is.

Men kan nog afzetzels van eenige altijd groen blijvende bloemboomtjes neemen, om dezelven terſtond weder aan de aarde toetebetrouwen —— hiertoe verkiest men altijd de tederſte ſcheutjes, en vooral zulken, waarvan het ſteeltje nog geheel groen is, zonder eenigen bast, hoe gering ook, gemaakt te hebben: ſommigen meenen dat het niet kwaad is, wanneer het puntje van 't ſteeltje een weinig gekneusd wordt, willende dat men de wortelſchieting daardoor bevordert: wat hiervan zij, dit is zeker, dat de loot niet van het moederboomtje afgeſneeden of afgeknipt, maar voorzichtig afgetrokken moet worden; het ſnijden of knippen is eene te geweldige behandeling, waardoor veelen der vezeltjes en buisjes dwars doorgeſneeden worden, het geen den ſpoedigen groei zekerlijk moet verhinderen —— de afgeſcheurde loot zet men tot omtrent aan de bladen toe, in de aarde; en, houdt men dezelve beſtendig vochtig, en buiten de zon, zo zal men het genoegen hebben, van meestentijds in zijn oogmerk te ſlaagen —— de jonge boomtjes worden in het voorjaar overgezet, als wanneer zij, vooral de dubbelde muurboomen, hunnen eerſten bloemknop uit het hart zullen opſchieten, en zelfs met verdubbelde kracht, als wilden zij hunne dankbaarheid, voor den betoonden zorg in hen te kweeken, met vollen harte beloonen —— om echter fraai gekroonde boomtjes te

verkrijgen, belet men den bloei uit het hart, door den bloemknop uitteknijpen ——— dit moet vooral gefchieden, wanneer men befpeurt dat de kweekelingen zig zetten, om nog vóór den winter te bloeien, gelijk bij warm weêr wel eens gebeurt, en hun, die, onder anderen de muurboomen, vroeger dan over de helft van oogstmaand afzetten, zeer dikwijls te beurt valt: met den bloei te laaten voordgaan, zou het boomtje voor altoos bedorven worden; men zou in plaats van een fraaie en bloemrijke kroon, eene ongefchikte ijle zamenftelling van naakte ranken krijgen, en geene of zeer weinige, maar dan nog magere kleine bloemen bekomen.

De afzetters der anjelieren, die wèl geworteld zijn, kan men nu, doch op 't einde der maand, opneemen, en elders verplanten: fommigen doen zulks in 't voorjaar, doch de ondervinding leert, dat de nieuwe planten alsdan kleine bloemen voordbrengen; want dan is het den rechten tijd, dat de Natuur op de ontwikkeling der bloemen werkt, gevolglijk wordt zij door het verplanten daarin verhinderd, en er verloopt eenigen tijd aleer zij haaren taak kan hervatten ——— zijn er in hooimaand nog eenige anjelieren met afleggers overgebleeven, zo kan men dezelven in deeze maand nog afleggen; doch die kunnen niet voor de maand maart opgenomen en verplant worden.

Ontdekt men, 't geen wel eens gebeurt, een oude anjeliereplant, die laat fchijnt te willen bloeien, zo zet men dezelve zeer voorzichtig, indien 't mogelijk is met den aardboor, (zie bladz. 53) in een grooten pot, met nieuwe aarde gevuld, om hem in de maand

oƈtober, in huis, of in de oranjerie te zetten, waardoor men in 't midden van den winter nog anjelieren kan hebben.

Op het einde van oogstmaand bereidt men de bedden voor tulpen, hyacinten, narcisſen, ranunkels, anemonen, enz. ook moet het zaad der tulpen en ananias, in hooimaand gezaaid, zorgvuldiglijk voor het branden der zonne beſchermd worden.

Voords heeft men in deeze maand niet anders te

ZAAIEN,

Dan het iris- en ranunkel-zaad; gezaaid zijnde, moet het dunnetjes met wèlgezifte aarde bedekt worden, en men kan verzekerd zijn, dat deeze kweekelingen, de aangewende moeite, en het geoefende geduld, met eene groote verandering van ſchoone bloemen zullen beloonen,

In oogstmaand is niets meer te planten, en zeer weinig te

VERPLANTEN,

Niet anders naamlijk, als de zaaielingen der auriculas: men zet dezelven vier of vijf duim van elkander, in eene ligte en zeer wèl bewerkte aarde: na de verplanting moeten deeze veel beloovende kweekelingen maatig begooten, en niet korter dan veertien dagen voor de zon beſchermd worden —— het zelfde zij gezegd van de zaaielingen der primulaveris, die men op een rabat tegen het noorden zet —— de zaaielingen der anjelieren, kunnen mede verplant worden,

ſchoon anderen daarmede tot het voorjaar wachten; doch om reden, boven gegeeven, (zie bladz. 112) zouden wij deeze maand daartoe verkiezen.

Aangaande den voorraad, welke oogstmaand oplevert, deeze is in de

MOESTUIN,

Als in de laatstvoorgaande maand, (zie bladz. 87:) behalven de daargenoemde groenten en vruchten, heeft men op 't laatst van oogstmaand, ſelderij, en vroege paarldruiven; doch de friſche aardbezie begint te ontbreeken; er zijn alleenlijk nog weinige laaten.

In de

BOOMGAARD,

Heeft men thans een ruimer overvloed, dan in de voorgaande maanden; er zijn naamlijk de volgende peeren; als, de augevegus, bouvat, amedot merveille, bon chretien d'été musquée, blanquet gros, belle gabrielle, bloedpeer, dubbelde en franſche kaneelpeer, erpargne, florentina, franſche keizerin, fondant de brest, gonelle, geldpeer van baarſen, goudpeer, graauwe ſuikerpeer, hijpocraspeer, kaljaart rouchart kasſolette, koningspeer, langhalzige ſpuitpeer, merveille de france d'été, muskeerpeer, non parcille, orange verte, poire rubine, poire ovale, pitit muſcat, pucelle de orleans, poire de rogile, paapenpeer, quieſſe madame, royal d'aout, rouſſelet d'anjou, ſuiker kandypeer, zoete keizerin,

ſaffraanpeer, ſpaanſchepeer, trompe des valets, tafelpeer, —— voords de volgende appelen; als, apijrouge, couleur de cher, engelſche carolin, gulde floers, lauwerenskruid appel, muscoviſche appel, pome de ſt. andré, queſenot tulpé, renet damos, renet brevet, romer guldeling, romer aagt, romer caville, romer permain pipping, romer ſchyvert, vroege citroenappel, witte kruidappel.

Men heeft geene minder aanzienlyke belooningen voor alle aangewende moeite en vlijt, in de

BLOEMTUIN;

Voor 't grootſte gedeelte zijn dezelve echter gelijk aan die van hooimaand, vermits veele ſoorten daarvan elkander opvolgende bloeien; vooral ter oorzaake van het herhaalde moeiten, 't welk men van tijd tot tijd gedaan heeft.

Somtijds heeft men ook het vermaak van in deeze maand eenige auriculas, primulaveris andermaal te zien bloeien, als mede de dubbelde violieren, en zulks gebeurt als het weêr in den herfst dezelfde getemperdheid heeft, welke in 't voorjaar vereischt wordt om deeze bloemen te doen voordkomen.

Dit alles aangetekend hebbende, moeten wij nog met weinige woorden ſpreeken van de

VEEFOKKERY:

De zwijnen worden tot het vetmesten geſchikt, en ten dien einde in de mest-hokken of ſtallen gehouden.

Men kweekt nog geen jong vee op, ter oorzaake van den te grooten overvloed, welken thans daarvan voorhanden is, en die te veel voedzel noodig heeft.

Ter plaatſe alwaar de ſchaapen gemolken worden, geſchiedt zulks na ſt. Bartholomeus dag, ſlechts tweemaal daags, naamlijk des avonds en 's morgens, doch met het hoeden gaat men voord, zonder daarin verandering te maaken, tot dat de invallende vorst daartoe noodzaakt.

Van het

PLUIMGEDIERTE,

Valt niet anders te zeggen dan dat in oogstmaand de ganzen geplukt worden —— het jonge pluimgedierte wordt ook nog niet opgefokt.

De

BEIËNTEELT,

Verſchaft mede geene bezigheid van aanbelang, geene andere dan eene gewoonlijke oppasſing, en dat de korven van de overtollige honig ontlast worden,

De

VISSCHERIJ,

Vordert in oogstmaand die omzichtigheid, dat men geene afwatering of uitloozing uit de vijver maake, vermits de broedzels daardoor verlooren zouden gaan, voords worden de korven, bakken en kaaren, voor de aanſtaande herfstvangst ſchoongemaakt.

De karpers ſtrijken ten vierden en laatſten maale, het welk over het geheel genomen, ook weinig betekent.

Eindelijk dient tot onderricht wegens de

JAGT,

Dat dezelve omtrent bartholomeusdag weder geopend wordt; men begint naamlijk alsdan te jaagen, onder anderen, op de wilde tortelduiven, patrijzen, haazen, en harten:

Alle de aangenaamheden, die het genoeglijk landleven in den milden zomer opleverd, te melden, is niet mooglijk, het klein gedeelten dat wij 'er van hebben opgegeeven, doet ons na deeze geringe poging uitroepen,

Die man is hoogst gelukkig te achten,
die zich op 't land in ſtilheid houdt;
en daar zijn eigen akker bouwt,
gelijk ze in oude tijden plachten;

nu is hij in zijn tuin aan 't pooten;
nu ſlaat hij zijne wijngaard gaê,
en ſnijdt en ſnoeit; verwerpt het kwæê
en houd en zoekt de beste looten;

of ziet in wegen en in daalen
van verr' zijn koeien graazen gaan;
of gaat, daar zijne korven ſtaan,
De rentjes van zijn beiën haalen.

wat is 't een vreugd te zien zijn ſchaapen,
terwijl men dus vast banketteert,
hoe al het goed naar huis toe keert,
om in hun hok te komen ſlaapen!

te zien zijn paarden, uitgeflagen,
des avons moede komen aan
van uit de ploeg of eg van daan,
en het gareel na huis toe draagen!

te zien een zwerm van graage boden
aan tafel en omtrent den haart,
die voor de wormen 't fpek bewaart,
en 't fchimmel houdt uit uwe brooden!

Die buiten het gewoel der fteden,
dus leeft, bevreid van ftaatsbewind,
en zich hier onbeflommerd vindt,
heeft hier op aard' een heuchlijk eden.

SEPTEMBER.

Kan 'er veel tot lof van de vrolijke Lente, en den rijken Zomer gezegd worden, niet minder verstrekt het derde jaarsaisoen, de voorbereidende (*) herfst, welke in deeze maand (September,) zijn begin neemt, en waarvan zij de benaaming van herfstmaand ontleent, tot een voorwerp van

(*) Wij meenen de herfst *voorbereidende* te mogen heeten, om dat zij een middenjaargetijde is; een jaargetijde dat trapswijze van het warme tot het koude overgaat; als mede om dat de regens welken in dit jaarsaisoen, en zelfs reeds in deeze eerste maand daarvan vallen, de aarde voorbereid, tot het ontvangen van verscheidene soorten van zaaden.

het zielstreelend zingen des bekwaamen dichters; van het doordringend vernuft des peinzenden wijsgeers, en van de honiggaderende beschouwingen des vreedenlievenden zedeleeraars. — „Wanneer het helblinkend teken der *maagd*, ons de
„ heldere en schoone dagen geeft, en de wikken-
„ de *weegschaal* het jaar in twee gelyke deelen
„ afpast, dan straait de heldere glans des vertrek-
„ kenden zomers, van 't hooge hemelgewelf ne-
„ der, en een helder blaauw, gemengd met de
„ vergulde lichtstraalen der gematigde zonne,
„ bezielt en omringt dan de gelukkige wereld: de
„ zachte en lieflijke zonnestraalen, rijzen dan om
„ hoog, en schieten, dwars door de blinkende
„ wolken, eene aangenaame kalmte weder; terwijl
„ de wijduitgebreide, overvloedige en rijpe oogst,
„ op de aarde, haar wigtig hoofd, in eene zach-
„ te stilte, met volgeladene koornairen, dankbaar-
„ lijk, ten hemel opbeurt: geen enkel windje
„ rolt zijne ligte golfjes langs de buigende vlak-
„ te; alomme ziet men de stilte des overvloeds;
„ maar als nu de bewogene en geroerde lucht haar
„ evenwigt verliest, en den loop der winden ge-
„ reed maakt, dan scheurt de blanke mantel van
„ den sterrenboog aan flarden, en de heen en we-
„ der verstrooide wolken vlieden naar verschei-
„ dene plaatsen heen; de schielijk opkomende en
„ weder verdunnende zon verguldt dan slechts bij
„ beurten de verlichte velden, terwijl ze, zwart
„ bij tusschenpoozen, geheele vloeden van don-
„ kere schaduwen over de aarde heenspreidt: 't

„ gezicht verlustigt zig zo ver het reiken kan, „ in dit fraai, dit bevallig gefchakeerd, en hart-uit„ breidend vertoog, en 't fcherpziend oog ver„ liest zig in de onmeetelijke zee van vlottend „ koorn." —— Zie daar een treffend fchilderij van den aangenaamen herfst; van dit jaargetijde, waarvan de Zededichter zingt:

O herfst! hoe net verbeelt gij 't leven van dien mensch,
die, rijp van jaaren en verftand, zijn hoogften wensch,
niet meer in bloemen ftelt, maar in de rijpe vruchten
van deugd en kennis, om al 't zielgevaar te ontvluchten;
die, wars van de ijdelheid, en 't werk der duisternis,
zig losmaakt, en vergeet, al wat reeds achter is,
maar jaagt fteeds naar den prijs der roeping, opgehangen
voor allen die met ernst, naar 't zalig Rijk verlangen,
om de allerzoetfte vrucht, die nooit verderven zal,
met vreugd te fmaaken, na de flooping van 't heeläl,
in Salems hof, daar hem geen zomerzon zal fteeken,
maar daar hij vrij zal zijn van rampen en gebreken.

en:

De herfst moog' vrij den disch, op veelerhande wijz'
verfieren, naar elks lust en fmaak, met keur van fpijs;
Om aardschgezinden flechts een poos wat vreugd te geeven;
maar ach! zij wekt al vaak een' ftormbui of orkaan:
Wilt gij in 's levens herfst, o mensch! dan niet vergaan,
Verzeker u in tijds van 't onvergangbaar leven.

Spraken wij onder oogstmaand, (zie bladz. 94,) van den verfchuldigden lof, welken de weldenkende landman, het altoos zegenend Opperwezen

toebrengt, wanneer hij 't gewonnen graan in zijne schuuren opgelegd heeft; geduurende den gantschen herfst zal die lof niet van zijne lippen wijken, en och hoe achtenswaardig wordt niet daardoor zijnen stand, in de oogen van de geenen die zig gaarne verliezen in het bewonderen van de weldaadigheid huns GOD's! die gevoelig zijn voor de zoete aandoening der dankbaarheid! wier knieën zig reeds in de morgenschcemering buigen, buigen voor den troon des Almagtigen, om Hem te looven, uit eene zuivere beweeging van liefde en dankbaarheid, hebbende geen ander voorwerp dan GOD's heerlijkheid; en hierin is hij die looft verre verheven boven den geenen die bidt, om dat alle gebeden op eigenbelang doelen. — Beklaagenswaardig is het ondertusschen, dat de dankbaarheid, eene deugd die onder alle deugden meest met de gezonde reden overéénstemt, ja die in veele dieren gevonden wordt, van de menschen, GOD's redelijke schepselen, meest wordt verwaarloosd, bijzonderlijk omtrent den goedertierenen Albehoeder; een verzuim zo algemeen, dat het den braaven menschenvriend, doet bloozen en verstommen: van mensch tot mensch, ziet men dit onwaardeerbaare juweel nog wel somtijds, schoon ook bijzonderlijk schaars, doorstraalen, waarom eenige weinige voorbeelden voorhanden zijn, die wij hier gaarne zouden verhaalen, ware het dat ons bekrompen bestek ons daarin niet verhinderde, — de ouden stelden het dankbaar zijn tot een hunner

regelen van de wááre wellevendheid, en deeze hunne regelen waren flechts weinigen, beftaande in, behalven de dankbaarheid, GOD te eeren, en de kinderen wèl optevoeden; voorwaar drie bronnen van allerleie zielgeneugten; drie voorwerpen ter befchouwingen, en onderwerpen ter leerzaame redeneeringe, waarvan wij om reden zo even gemeld, onwillens moeten afftappen.

EUSTACHIUS bèeldde de herfstmaand uit, door een' man op zijn boersch gekleed, met een' krans van wijngaardsbladen om 't hoofd, houdende in de hand eenige bosfen met druiven; zijne voeten zijn ontbloot, als iemand die met het wijnpersfen bezig is; naast hem ftaat een vat met reeds geperfte druiven, waaronder een tobben, daar de most nog indruipt; fommigen voegen daarbij nog twee of drie beienzwermen, met zo veele korven daar de zwermen in- en uit-vliegen, —— onder eene uitbeelding van ruimer betekenis, leest mén dit zesregelig dichtje:

De herfstmaand gaat te markt, en fpoeit met vlugge voeten,
Daar deeze tafel draagt de bloemkool, en meloen,
en druif, en abricoos, en appel en pompoen;
Zij pikt vast vijgen uit, om haaren lust te boeten:
de hertog jaagt en fchiet de herten in 't verfchiet, ——
onnozel hert, zie toe, gij loopt in uw verdriet.

Met deeze uitbeelding komt meest overéén, eene andere, van vrij ouder datum, beftaande uit een gevleugeld vrolijk en lachend jongman, in 't purper gekleed, hebbende om 't hoofd een krans van

gierst en rijst: in zijne rechter hand houdt hij het teken van de Schaal, en in zijne andere een hoorn van overvloed, vol van witte en blaauwe druiven, perſiken, vijgen, peeren, appelen, meloenen, granaaten, en andere herfstvruchten, —— het koninglijk purper waarmede dit beeld omhangen is, betekent de groote overvloed welke deeze maand, als daarin de koning van alle de andere maanden, het gelukkig menschdom ſchenkt.

Herfstmaand is weleer den naam van September gegeeven, om dat zij toen de zevende maand van het jaar was; (zie onder hooimaand; bladz. 63:) zij is eenigen tijd *Germanicus*, naar den keizer van dien naam, genoemd geworden; men vindt ook aangetekend dat zij den naam van *Antonius* gedraagen heeft; anderen hebben haar *Hercules*, en weder anderen *Tacitus* genaamd, doch geen van alle die naamen heeft ſtand willen houden, geen andere dan die van September.

Het eerst waarvan ons weder te ſpreeken ſtaat, is de

WEÈRSGESTELDHEID.

Deeze wordt dan in de eerſte helft van herfstmaand voor de ſchoonſte van 't geheele jaar gehouden, hoewel 'er ook eenige regenachtige en winderige dagen tusſchen beiden komen: de warmte is gemaatigd; de morgenſtond, om deszelfs koelte, ten hoogſten aangenaam, en het morgenrood, we-

gens het zo dierbaar licht, dat zij geheel recht opwaards van den horifont verheft, zeer klaar en helder, gelijk, om die zelfde reden de avonden in maart fchoon zijn: den 11, 12 en 13. dag van herfstmaand regent het allerzeldzaamst; voor het overige beginnen de winden, tegen de nachteveningopteekenen: de morgennevels worden zichtbaar menigvuldiger; en men heeft waargenomen, dat met de maanen in deeze maand, het weder zich, dikwijls nu voor drie dan voor zes maanden bepaalt, even als in de maand maart. Hoe ver nadeelig de winden in deeze maand ook aan de boomvruchten mogen zijn, of liever konnen weezen, zal de verftandige hovenier, die niet met de dwaaze bedillers van de werken des Almagtigen, op zijn bijzonderen hof alleen, maar op het geheel ziet, daarover echter niet klaagen; hij kent het nut der losgelaatene winden, hij weet dat zij de planten en boomen beweegende, daardoor het rijzen en daalen, de afzondering en uitwaasfeming der fappen, bevorderen; „ want de wind", zegt zeker geleerd fchrijver, „ is voor de planten hetzelfde, wat de beweeging, het loopen, en de „ lichaamsoefening voor de menfchen en dieren is; „ de winden nu roeren de lucht, verdrijven de „ onrijpe en fchadelijke dampen, voeren eene „ nieuwe en verfche lucht aan, waarmede zij „ de planten, die in eene onveranderde en ftilftaande lucht, als ware het, fmachten, wederom verfrisfchen: indien de lucht, gelijk waarfchijnelijk is, een falpeter vuur bevat,

„ dat den wasdom ongemeen nuttig is, zo is de „ noordewind voornaamlijk daarmede belaaden, „ en daarom gelooft men dat dezelve de aarde „ vruchtbaar maakt, de winden voeren ook, op „ den grootften afftand, de dampen en wolken „ aan, en daardoor een regen, die voor het aard- „ rijk zo noodzaakelijk is; men kan ook voegelijk „ beweeren, dat de winden elke foort van weder „ beftuuren; zij zijn, om zo te fpreeken, heeren „ der Aarde, der Zeeën en des Hemels, vermits „ de toeftand des hemels, of des weders, zig al- „ tijd naar den wil der winden richt." —— welke werking of gewrocht van de Natuur zou men toch kunnen bepeinzen of befchouwen, zonder genoodzaakt te worden, als in een heilige verrukking uitteroepen; ja waarlijk God is goed!

Het is de milde hand der Oppermajefteit,
die altoos geurige roosjes fpreidt;

Ja ook dan, wanneer ons kortziend oog bezoekingen meent te zien, dan zelfs worden wij gezegend; en zo wij dit voor onzen vasten grondflag neemen, ô hoe genoegelijk zullen wij dan onzen korten weg naar het graf afleggen! hoe gelaaten zullen wij ons dan buigen onder de beftuuring des Almagtigen! —— een gerust hart, en gezond lichaam is het deel van den geenen die alleenlijk zo ver kan komen, dat hij vastlijk vertrouwt, *alles komt van* God, en daarom is *alles goed*; goed naamlijk ten opzichte van het geheel —— en hangt

aan deeze zijde van het graf een fluier, voor het algemeene plan; aan geene zijde van het graf, zal die fluier weggefchooven worden; dan zullen wij niet meer ten deelen zien, maar alle de oneindig veele betrekkingen, die de oneindig veele deelen op eikander hebben, kunnen nafpooren, en daardoor tot in alle eeuwigheid ftof vinden, om de wijsheid van den fchepper aller dingen te looven — die in dat vertrouwen wandelt is waarlijk gelukkig; want

Die geen heer en heeft te vieren,
dan alleen den grooten God,
en zijn weezen en manieren
weet te leiden en te ftieren,
naar het vallen van zijn lot;
die, van ftaatzucht afgezonderd,
geenerhande boosheid voedt;
niet verflagen, noch verwonderd,
of het blikzemt, of het dondert,
maar eenpaarig van gemoed,
en met zijn beroep te vreden,
kan betoomen zijnen wensch,
en zijn togten heeft befneeden,
niet naar lusten, maar naar reden,
dat is een gelukkig mensch.

BOOMGAARD- EN VELD-ARBEID.

Hier aan is in deeze maand al wederom geen gebrek, gelijk dat gebrek ook in geene maand van het jaar, tot dan zelfs niet als de ftrenge winter zijnen verfchrikkelijken fchepter zwaait, en mensch en vee doet beeven, plaats heeft — de zorg van den naarftigen hovenier beftaat thans voornaamlijk daar-

in, dat zijne moestuinen, als bedekt zijn met gezaaide of verplante groenten, zo voor een eerstvolgenden tijd als met uitzondering voor den winter.

De regens welken in herfstmaand reeds beginnen te vallen, gelijk wij onder het artijkel van de weêrsgesteldheid aangetekend hebben, zijn door de hand van de altoos goeddoende Voorzienigheid verordent, om zo als wij bladz. (in de noot,) zeiden, de Aarde Voortebereiden, ten einde zij verscheidene soorten van zaaden in haaren boezem zoude kunnen ontvangen, gelijk zij daardoor ook bekwaamer wordt, tot het verplanten van gewasfen en kruiden, waartoe de nog aanhoudende warmte, die thans echter zulk een aangenaamen graad van maatigheid heeft, verkreegen, mede niet weinig voordeelig is: veelerleie verplantingen gelukken nu wel die men in de laastvoorgaande maand, niet zonder gevaar zoude hebben kunnen onderneemen.

Het aanbrengen van water, wordt nu van tijd tot tijd onnoodiger, naar maate de vallende regens meer aanhoudende, of korter op elkander volgende zijn; en indien men onze tot nu toe gegeevene voorschriften wèl naargekomen, en de handen niet afgetrokken heeft, zal 'er ook thans niet veel onkruid meer uitteroeien weezen; ondertusschen neeme men het voor een doorgaanden grondregel dat de tuinen zuiver gehouden moeten worden — tegen het ongedierte moet mede nog zorgvuldiglijk gewaakt worden; voornaamlijk met betrekking tot dezelver wetten, indien men daarop behoorelijk acht geeft, zal men onder die gevrees-

de vijanden, eene ſlagting kunnen doen, die de deur opent tot eene algemeene overwinning.

In 't begin van herfstmaand, wiedt men de raapen voor de eerſte maal, terwijl men den arbeid, in oogstmaand begonnen, (zie bladz. 98. enz.) met alle mogelijke naarſtigheid voordzet; voornaamlijk met het inzamelen der rijpgewordene boomvruchten, waaromtrent wel zorgvuldiglijk in acht genomen moet worden, het geen wij onder oogstmaand (zie bladz. 101. enz.) dies aangaande voorgeſchreeven hebben — men vervolgt ook nog met het vergaderen der zaaden die eene volkomene rijpheid bekomen hebben, op die wijze als wij mede reeds breedvoerig en duidelijk geleerd hebben — tot deeze arbeid behoort nu niet alleen het vergaderen van de pitten der beste boomvruchten, om dezelven ten behoorelijken tijde te zaaien, maar ook het inzamelen der tuinboonen, peulerwten, doperwten, en witteboonen, die droog en rijp zijn, en tot voorraad in den winter zullen dienen; men moet dezelven uit de ſchillen neemen, en ze in de zonne leggen, op dat ze wel geheel droogen; want zulks niet doende loopt men gevaar dat den gantſche voorraad bederft, door het bederven van de ſappen, welken, om zo te ſpreeken, nog niet geſtokt zijn; het gebruik dat ſommige ſtedelingen hebben, van de boonen enz. welken zij tot wintervoorraad ſchikken, op den oven te droogen, is geheel verwerpelijk, en zal ook nimmer wel uitvallen, vermits dat zogenaamd droogen, veelêer een ſchroeien of uitbranden dan langzaam uitdruipen is:

tot alles wat op die wijze gedroogd wordt zal men in den winter goede tanden moeten hebben —— intusfchen moeten die boonen en erwten welken men wil bewaaren om weder te pooten, niet uit de fchillen gedaan worden, want in dezelven zijn zij beter dan in eenige andere plaats, (dit is hun natuurlijk verblijf,) voor het bederf bewaard: als de fchillen fplijten zijn zij droog genoeg; waarna ze vooral droog gehouden moeten worden —— men zorge ook dat men deezen voorraad, uit welken in het aanftaande jaar, weder veele capitaalen aanwinst getrokken zullen worden, in zodanig eene bewaarplaats brenge, welke voor rotten en muizen ontoegankelijk is; want dat ongedierte aast met graagte op die vruchten; ze zijn voor hetzelve eene lekkernij, en de hovenier die daar omtrent onachtzaam is, zoude tot zyne onoverkomelijk fchade ondervinden, dat zijnen voorraad, geduurende den winter, voor het grootfte gedeelte verflonden was geworden.

Met behoedzaamheid verzameld men voords het preizaad; als de koppen zwart zijn dan is het rijp; men fnijdt dezelven af en legtze alle morgen in de zonne, tot dat de bast zig opent, en het zaad van zelf daaruit valt.

De komkommers welken men gefchikt heeft om 'er zaad van te winnen, en nu volkomen rijp geworden zijn, moet men niet piukken, dan na dat ze begonnen zijn te fplijten, zijnde dit fplijten als een wenk van de zorgelijke Natuur, waarmede zij te kennen geeft, dat haar verborgen arbeid aan

het toebereiden van 't zaad afgeloopen is; men neemt als dan de komkommer pitten, met het vleesch, uit, en laat hetzelve, zonder 'er iets aan te doen, twee of drie dagen leggen, dan wordt het gewasſchen, en gewasſchen zijnde laat men het eerst vier- en - twintig uuren in 't water leggen, daarna tien of elf dagen in de zonne, om te droogen; wel droog zijnde kan men het wegſluiten om te bewaaren.

Die komkommers welken in Julij gezaaid zijn, (zie onder die maand, bladz. 80,) moet men nu bijtijds 's nacht beginnen te dekken; ook maakt men mistbedden voor de champignons of paddeſtoelen, de daartoe aangebragte mist, bedekt men met ſtro, agt á tien duimen dik.

De laatſte ſelderij begint men aanteaarden en te binden, hetwelk met één of twee banden moet geſchieden, naar maate dat dezelve groot wordt: ook bindt men de bladen van den bloemkool welke, begint te ſluiten, bijéén; door welk middel de kleur van de bloem, waarin derzelver ſieraad beſtaat, bewaard wordt: met deezen arbeid wordt almede van tyd tot tyd voordgevaaren, waartoe men intusſchen geen alte droog weêr waarneemt, gelijk zulks bij alles wat men bindt in 't oog gehouden moet worden; want in droog weêr loopt men gevaar van onder het binden eenige bladen of ſcheuten te knakken, vermits alles dan min of meer harder is.

De uiterſte einden van de ſelderij moeten ook afgeſneeden worden, op dat de planten niet hooger

opſchieten, maar alleenlijk in de dikte toeneemen; en zulks is een natuurlijk gevolg van 't gemeld afſnijden, of toppen, der bladen, vermits men de ſappen daardoor in de laagte houdt, die vervolgends door de Natuur, welke alles ten nutte gebruikt, aangelegd worden, om de plant in de dikte te doen groeien.

Wat nu betreft het

PLANTEN.

Daar de zorgvuldige hovenier geen grond hoegenaamd laat ledig liggen, maar het voor een vasten regel houdt, dat alles voordeel moet aanbrengen, waarin hij de Natuur volgt, die mede niets verlooren laat gaan, gelijk wij zo even reeds aanmerkte, zal hij thans weder werks in overvloed vinden met het beplante van die gronden, welken door het reeds gevorderd faiſoen ontledigd, zijn geworden: de beplanting geſchiedt voornaamlijk met boerenkool.

Dit weinige behoefden wij; wat dit artijkel betreft, alleenlijk aantetekenen, wegens de moeskruiden; dan, in den boomgaard vindt de hovenier nog eene bezigheid van groot gewigt, naamlijk het planten van vruchtboomen, ſommigen meenen dat men in het laatſte deezer maand, (ſeptember,) allerleie vruchtboomen kan planten, doch anderen zijn door de ondervinding geleerd, dat omtrent dien tijd alleenlijk de perſikboomen en alle andere boomen die ſteenvruchten draagen, met een goed

gevolg geplant kunnen worden, en dat het planten van appel- en peere boomen uitgesteld moet worden, ten minsten tot de helft van de aanstaande maand october.

Tot het planten van perſikboomen verkiest men de zulken die niet ouder zijn als van één twee, of ten hoogſten drie jaarig occulatie gewas, om dat anderen zo wel niet willen groeien, en men 'er ook zulke nette waaiers niet van kan leiden: perſikboomen die op pruimſtammen geënt zijn, moeten in drooge zandgronden gezet worden, maar tot die geenen welken op Abricoos geënt zijn, verkiest men andere gewoone gronden, dewijl men anders geen goed gewas, noch goede vruchten te wachten heeft.

De perſikboomen moeten niet te diep gezet, ook moeten de wortels bij het planten niet te kort beſnoeid worden; want dan willen ze niet vatten, en de boomen loopen gevaar van te kwijnen en te ſterven; en zo ze al in 't leven blijven en vruchten voordbrengen, worden die vruchten echter niet zo ſmaaklijk als anders, om dat de zon de ſappen der wortels, welken te diep onder de oppervlakte van den grond ſtaan, niet genoeg kan verwarmen; want de warmte is eene noodzaakelijke vereischte voor dit gewas; het zelve is ook uit een warm land afkomſtig; wij vinden aangetekend dat de perſikboomen uit *Ethiopië* in *Egypte* en vervolgends in *Perſiën* overgebragt zijn door CAMBYSES, toen hij die gewesten onder zijn geweld gebragt had: de perſiken werden bij de

Egijptenaaren in hooge achting gehouden; ja zelfs heeft keizer JUSTINIANUS naderhand een wet gemaakt, dat zeker Laurierbosch bij *Antiochië*, waarin veele kostelijke cijpresfen en heerlijke perfikken ftonden, niet mogt verkocht, omgehakt of uitgeroeid worden.

Met de abricoozen, die weleer armenifche appelen genaamd werden, behoeft men zo omzichtig niet te werk te gaan; dezelven groeien in allerleie gronden; begeeren een goede, doch niet al te warme plaats, en weinig of geen mest.

Van de fmaaklijke perfik en abricoos fpreekende, kunnen wij niet nalaaten aantetekenen, de wijze waarop fommige zorgvuldige hoveniers, bij fterke droogte, die vruchten voor het verdroogen bewaaren, daar het aanbrengen van water rondfom den ftam nadeelig is, gelijk wij in onze voorgaande bladen reeds aangetekend hebben: zij zetten naamlijk naast de ftammen der boomen, groote bloempotten met bijna geftopte gaten; die potten doen zij half vol aarde, en op die aarde gieten ze water, het welk zij geduurigliik aanvullen; dit water dringt bij aanhoudendheid door de aarde in de pot, in den grond waarin de boom ftaat, welke grond daardoor geftadig vochtig gehouden wordt: door dit middel blijven de vruchten voor de gevolgen van te groote droogte bewaard, worden grooter en fmaaklijker, en de boomen zelven teelen, brengen riklijk hout voord, het geen voor het volgende jaar geen gering voordeel is.

De pruimboomen vorderen een goede doch niet al te heete ſtandplaats, en een goede, verſche, zandachtige niet al te drooge noch te natte aarde; ook kunnen zij geen verſche maar verrotte koemest, en nog liever vergaane bladen, of bagger verdraagen: de verſche mest is voor dit boomgewas verſcheidene graaden te heet.

De kersſen en krieken, begeeren mede eene gemaatigde ſtandplaats; doch de morellen kan men tegen 't noorden ſtellen; allen beminnen zij eenen ongemesten, goeden, verſchen, onbeteelden grond, en, 't geen zonderling is, vooral zulk eenen grond, waarin geene kersſeboomen geſtaan hebben; geen vruchtboom is kiesſcher omtrent den grond waarin hij zal wasſen als deeze, —— de kersſen moeten, even als van de perſik gezegd is, niet te diep geplant worden; ook moet men omtrent deezen bijzonderlijk waarneemen, dat de drooge aarde tusſchen de wortels wèl geſchud worde, op dat 'er geene de minſte holligheden blijven; want de ondervinding heeft geleerd dat die boomen daar door aan het kwijnen geraaken en ſterven: zij kunnen ook geen mest verdraagen, derhalven gebruikt men tot het verbeteren van hunne gronden, blad-aarde, of eene andere dergelijke ſoort.

In herfstmaand moet men voords

VERPLANTEN,

Van alle planten die vezelachtige wortels heb-

ben, welken nu echter digter bij elkander moeten gezet worden, om dat zij zo ſterk niet uitzetten als voorheen, ook zal men de planten daardoor eenigzins voor de naderende koude beſchermen; die hier aan mogt twijfelen, raadpleege ſlechts zijne eigene gronden, en hij zal bevinden, dat de planten welken op de kanten en hoeken ſtaan, meest door wind en koude geteisterd worden.

De jonge bloemkoolplanten worden nu ook verzet, ter plaatſe alwaar dezelven moeten bloeien; men verkiest daartoe een warme plaats tegen een' muur of ſchutting, op dat de aanſtaande koude ook aan deeze planten geene ſchade moge toebrengen: deeze arbeid zal met dubbelen winst vergolden worden, want de bloemkool thans verplant, en behoorlijk verzorgd, geeft veel ſchooner en grooter vrucht, dan die in het voorjaar verplant wordt; ook zal men dezelve ten minſten veertien dagen vroeger hebben, en daarin ſtelt de oerzuchtige hovenier geen geringen roem.

't Is nu ook de rechte tijd om de aardbeziën te verplanten; men verplant ook nog ſalade die in 't begin van augustus gezaaid is, (zie bladz. 107.) op eene warme plaats tegen het oosten of zuiden, daar de wind de jonge kweekelingen niet kunnen benadeelen: omtrent de ſalade zij eens vooral gezegd, dat dezelve den geheelen winter door in de bakken niet moet ontbreeken, —— voords verplant men nog eenige aſpergies.

De arbeidzaame hovenier moet vervolgends nog

ZAAIEN.

Spenagie voor de derde maal; als mede nog ramenasſen, om dezelven in den winter te hebben, en radijs; de gezonde radijs

Wier ſcherpte zwakke maagen ſterkt,
en op de koude ſlijmen werkt,

Kan, indien men dezelve behoorelijk verzorgt, en naar vereisch behandelt, bijna het gantſche jaar door, geleverd worden.

Men zaait nog wat zuuring, om ſterk genoeg te kunnen zijn, tegen dat het begint te vriezen, — voords eenige toekruiden, vooral die van een heeten aart zijn, niet alleen om dat de zaajing daarvan beter zal uitvallen, maar ook om dat het ſaiſoen reeds het gebruiken van verkoelende kruiden verbiedt. De landbouwer zaait nu ook, ten langſten agt dagen voor *Michaëlis*, het wintergraan; dat rijke zinnebeeld van den deugdzaamen christen, die dikwijls geduurende zijn leven hier op aarde, door de vijanden van deugd en godsvrucht gehoond en geſmaad wordt; die in het vleesch lijdt, om ten geenen dage het hoofd vrolijk op te beuren, en in den eeuwigen zomer, eeuwige vruchten te draagen, welken der Godheid toetebrengen zijne eeuwige gelukzaligheid zal weezen: zo lijdt het koorn van den

fnerpenden geesfel des winters, om in de vrolijke lente als lachende uittefpruiten, en in den zomer veelvoudig vruchten te draagen.

Een zelfd graan wil niet elke jaar in eene zelfde grond geworpen weezen; men moet het gebruik van de gronden derhalven verwisfelen; dat is, de grond die het eene jaar voor een zekere foort van graan gediend heeft, moet het volgende jaar met eene andere foort bezaaid worden.

Zeker kundig waarneemer, geeft omtrent het zaaien der graanen de volgende les: ,,De herfst," zegt hij, ,, is het gefchiktfte jaargetijde om het ,, winterzaad in de aarde te brengen: misfchien ,, is de eene week, of het eene quartier van de ,, maan, beter voor het zaaien dan de andere; ,, het is moeielijk deezen tijd recht te bepaalen. ,, Een koude grond vereischt vroege zaajing, ,, daarentegen behoeft men zig bij eenen warmen ,, grond niet te haasten; voor 't overige kan ,, men een geheel veld niet op éénen dag of in ,, ééne week bezaaien: men moet zig ook naar ,, den oogst richten, wijl het vroeger gezaaide ,, ook vroeger rijp wordt."

,, De beste regel in het algemeen is, dat men ,, vroegtijdig zaaie; hierbij zijn veele voordeelen. ,, 1.) wijl, gelijk vooronderfteld wordt, de aar-,, de wèl omgeworpen en bearbeid is, gaan de ,, graanen allen op, en men befpaart aan het ,, zaaizaad: 2.) heeft het zaad tijd een wortel ,, te fchieten, en fcheuten te krijgen: 3.) heeft ,, men minder van de koude te vreezen: 4.)

„ schiet het zaad, in 't voorjaar, vroeger in hal„ men en airen, en beschut zig daardoor beter „ voor rijp, brand en honigdaauw: 5.) wordt „ het vroeger rijp, en ontgaat daardoor te meer „ het gevaar van den hagel: met het tegenge„ stelde van dit alles wordt het laate zaad ge„ dreigd, indien het niet door toeval wèl voord„ komt, waarop men geene rekening kan maa„ ken.

„ Men moet nooit in natte aarde zaaien, in „ welke het zaad genoegzaam begraaven blijft, en „ naauwlijks de helft opgaat; daarenboven wordt „ de aarde vast: men heeft nogthans een spreek„ woord het welk zegt, dat het beste zaaien dat „ geene is, 't welk geschiet, met een zak op het „ hoofd: dat, zo veel wil zeggen, dat, wanneer „ de aarde zeer los is, en 'er onder het eggen en „ zaaien een vochtige nevel of daauw tusschen „ beiden komt, die enkel het stof vochtig maakt, „ het koorn als dan beter aan de aarde hangt, daar„ enboven niet zo zeer van het gevogelte opgegee„ ten wordt, en spoediger kiemt."

„ Als het zaad in den grond is," voegt deeze Schrijver 'er bij, „ is eene maatige regen in octo„ ber of november wenschelijk; ik zeg maatige, „ wijl te veel regen het koorn verdrinken en de „ aarde te vast maaken zou; het opgeschooten „ zaad zou verwelken en verrotten, of van de „ wormen gegeeten worden, of zou te sterk en „ te weeldrig in lof wasfen, zou ook gevaar „ loopen om van den nevel verdorven te wor-

„ den, of wanneer het in halmen ſchoot, van „ de koude verteerd worden: te veel droogte is „ het zaad ook ſchadelijk, wijl het als dan, of „ niet w.st, of geene wortels ſchiet, of geene „ ſcheuten maakt, noch ook tot geene krachten „ komt gelijk het behoorde," —— dan daar de landman, die uitgebreide akkers bebouwt, alle deeze zaaken niet in zijne hand heeft, moet hij dat alles aan de eeuwig goeddoende voorzienigheid overlaaten.

Elk plante wie te planten heeft,
't is GOD alleen die wasdom geeft:

Hij gedenke altoos dat GOD regeert; en immers is GOD de hoogſte wijsheid? —— ook is 't wijsheid all' wat Hij doet, offchoon wij het einde daarvan niet kunnen bepaalen:

Nu ſtelt hij waterbeeken,
tot bar en dorſtig land,
herſchept in dorre ſtreeken,
rivieren door zijn hand:
dan maakt hij weêr woeſtijnen
zeer rijk van vruchtbaar nat;
daar 't land dat eerst moest kwijnen,
nu beek bij beek bevat.

Thans vordert onze gewoone orde, dat wij ſpreeken van de,

ORANJERIE;

Hoewel desaangaande niet anders valt aantetekenen, dan dat men omtrent de helft van herfstmaand, de oranjeboomen, citroenboomen, de graniums, Fiçoides, de Sedium, en alle andere tedere planten, welken de koude niet verdraagen kunnen, uit de openlucht daarin overbrengt: de bezorgdheid voor de meer en meer toeneemende koude, moet echter zo verre niet gaan, dat men alrede de venfters van de Oranjerie zoude fluiten, want zulks te doen zoude de planten, door eene ontijdige warmte, nadeelig weezen; men moet ook des nachts de venfters nog open laaten.

TUINARBEID.

Zijn alle de afleggers der anjelieren in oogstmaand niet opgenomen, 't geen ligtlijk plaats kan hebben, zo wel wegens de veele bezigheden, welken bij den naarftigen hovenier altijd voor de hand zijn, als daar door dat de afgelegde fpruiten nog niet genoeg geworteld waren, 't geen ligtlijk te ontdekken is, aan derzelver meer of minder weelige groei; ook onderzoekt men zulks door de aarde zo veel mogelijk, en zeer voorzichtig, rondfom den aflegger weg te doen, (wèl zorgende dat men den wortel niet raake,) en dan aan het ftammetje zachtkens te trekken, als wanneer uit de beweeging der aarde, en de meer of mindere vastheid die men ontdekt, met zekerheid te befluiten zal weezen, of de afleg-

ger genoegzaam wortel geschooten heeft, — zijn 'er dan nog afleggers overgebleeven, zo moeten dezelven nu zekerlijk opgenomen, en elders geplant worden.

Met afzetzels van bloemboomtjes te neemen, kan men ook nog voordgaan, op die wijze als onder oogstmaand, (zie blaz. 111,) geleerd is, — voords worden de bloemen die uitgebloeid hebben, weder afgesneeden, twee of drie duimen boven den grond; en de bloemen welken nog voorhanden, en hoog gesteeld zijn, worden zorgvuldiglijk aan stokken gebonden: een hovenier die dit voorschrift verroekeloost, loopt gevaar dat zijn tuin, door den wind, geheel vernield wordt, — men verzamelt ook nog bloemzaaden, op die wijze als reeds geleerd is.

Voords kan men in herfstmaand

ZAAIEN.

Verscheidene zaaibloemen, om den geheelen winter overtestaan, en vroeg in het voorjaar te bloeien. men vergeete bij deeze zaajing, de fraaie maankoppen niet; zij zijn, inderdaad geen gering sieraad van de vroege bloemtuin, niet tegenstaande men van haar kan zeggen:

Hoe fier zij praalen voor 't gezicht;
hoe schoon zij met haar kleuren prijken;
hoe glinstrend ook, men ziet hoe ligt,
en schielijk zij ook weêr bezwijken:
zij staan en vallen uur aan uur,
als van den allerminsten duur,

En daarin zijn zij het zinnebeeld van veele fortuinzoekers, die, door een inneemend voorkomen, genegenheid winnen, doch zo dra zij zig in hunne wááre gedaante vertoonen, weder ieders gunst verliezen, en als van uur tot uur laager en laager vallen.

Men moet ook nog anjelieren zaaien, om in het voorjaar geen gebrek daaraan te hebben; het,, geen bij gelegenheid van een ſtrengen winter, ligtlijk zoude kunnen gebeuren, door het doodvriezen van de oude planten en afgelegde ſcheuten.

Is het ieris en ranunkel - zaad, in oogstmaand niet in de aarde geworpen, (zie bladz. 113,) zo kan zulks thans nog geſchieden; men kan ook nog cröcusſen, tulpen, en andere bolbloemen zaaien, doch alles in potten of bakken, om dezelven in de koude op eene gemaatigder plaats te kunnen zetten —— de tulp ſchiet het eerſte jaar op, met ſmalle bladen, niet breeder als bieslook, en een bolletje van grootte als een erwt, dat het tweede jaar verplandt wordt, en niet voor het zesde, ten vroegſte op het vijfde jaar, bloeit. —— de hyacinten geeven mede vóór het vijfde jaar geene bloemen.

Wat betreft het

PLANTEN.

Dat heeft plaats omtrent alle boomen welken altoos groen blijven, als de taxis, palm, en hulst; ſommigen willen echter dat zulks met beter gevolg

in augustus gedaan wordt — alle kleine bloemboomtjes kunnen nu ook geplant worden.

De bedden welken in oogstmaand voor de bloembollen, enz. bereid zijn, (zie bladz. 113.) worden nu beplant, en wel eerst legt men de klaauwtjes van de anemia's en ranunkels in den grond, indien men anders begeert dat dezelven vroeg zullen bloeien: men houde wél in 't oog dat anemia's een natuurlijken goeden grond, die wel gezift is, vorderen; maar voor de ranunkels neeme men aarde die voor de helft met verrot hout gemengd is.

Op het einde van herfstmaand plant men voords reeds allerleie bollen ook de jonquilles, welken echter drie jaaren, zonder opneemen, in den grond moeten blijven: men zette de bloembollen niet te diep in den grond, en ſtrooie in de gemaakte kuiltjes, waarin men de bollen leggen zal, een weinig zand, waarop gevolglijk de ſtoel komt te ſtaan; voords ſtrooie men de wélgezifte aarde behoorlijk dik, daarover heen — tot de tulpen gebruike men vooral ſchraale aarde; want de ondervinding heeft geleerd, dat zulks de kleuren doet veranderen, en in dat veranderen ſtelt de hovenier zijn' roem, ook verſtrekt het hem tot geen gering vermaak — om de tulp aarde ſchraal te maaken, vermengt men dezelve met eene bekwaame hoeveelheid kleingemaakte puin van een ouden muur: heeft men gelegenheid om de tulpbollen naast of digt bij taxisboomen te zetten, zal zulks van een goed gevolg weezen, vermits de grond ter

dier plaatze altoos fchraal is, daar niets denzelven meer uitmergelt, dan die foort van boomen.

De tulpen worden onderfcheiden in drie foorten, als de geele franfche en italiaanfche, beiden met hangende bloemen, en de turkfchen met recht opftaande bloemen, van veelerleie kleuren, welker veranderingen voornaamlijk, door dezelven uit zaad te winnen, geboren worden: zij worden onderfcheiden in vroegen en laaten; ook in ordinairen, in baguetten. (zijnde de zulken die een hoogen fteel, en groote bloem hebben,) en in bizarres, welken met verfcheidene kleuren geftreept of gevlamd zijn — men acht een tulp fraai, wier bloemfteng hoog en ftevig is, zij zelve groot, en haare bladen niet puntig maar lang rond; de kleuren en de vlammen moeten wél van elkander affteeken, glanzig zijn, en fcherp bij elkander affnijden: ook moeten de kleuren met zwarte ftreepen uitgediept weezen.

Men weet dat die fraaie tulp, het hoodfdartijkel was in den dwaazen bloemhandel, welke, voor ruim anderhalve eeuw, (1636 en 1637,) zo veele nederlanders ten gronde gebragt heeft, en zo verre ging dat dezelve door het gezach van den Souverain geftuit moest werden: men verkocht een enkelde bol voor 5000. guldens, en dit was nog het hoogfte geld niet dat befteed werd; geenzins! voor een andere welke men de Admiraal van Enkhuizen noemde, werd, te *Alkmaar*, 5200. guldens gegeeven: deeze handel gefchiedde meest op tijd, in den winter; maar toen de dagen der leve-

ring van die kostbaare bollen verscheenen, werd die levering door veelerleie toevallen verhinderd, of geheel, of voor 't minst in zo verre dat dezelve niet naar den letter volbragt konde worden, waaruit eindelooze procesfen ontftonden, zo dat de Staaten van *Holland*, gelijk gezegd is, bij plakaaten daarin moesten voorzien — toen zag men de weevers en fnijders, die in 't kort groote heeren geworden waren, welhaast naar hunne getouwen en tafels wederkeeren; op welke onvoorbeeldige ommekeer de Dichter JAN ZOET de volgende verfen zamenftelde:

Vrouw FLORA had gemaakt van weevers en van fnyêrs,
en ander flecht gefpuis, cales- en paarde-rijêrs,
die ftadig in den kroeg, bij lekker bier en wijn,
als kleine heertjes, mild en vrolijk wilden zijn;
maar ziet wat vreemdigheid! die 't volk, voor weinig dagen,
nog op een braaven hengst zo moedig rijden zagen,
die zitten nu alweêr op 't magre houten paard,
en fpeelen pof pof pof, na al der wevers aart.

In dien gedenkwaardigen tijd werd vooral de fpreuk, *dat fchielijk rijst, zal fchielijk daalen*, bewaarheid, en niet onaartig haalt zeker fchrijver, mede van deezen dwaazen bloemhandel fpreekende, het zeggen van den propheet JEREMIAS aan, dus luidende: *Gelijk een veldhoen eieren vergadert en broedze niet uit, alzo is hij die rijkdom vergadert doch niet met recht; in de helft zijner dagen zal hij dien moeten verlaaten, en in zijn laatfte een dwaas zijn* — dan laat ons voordgaan, en nog iets zeggen van het

VERPLANTEN.

't Spreekt van zelfs dat men alle de boomen, en bloemboomtjes welken in deeze maand geplant kunnen worden, (zie boven,) ook kan verplanten; in beide gevallen moet echter wel gezorgd worden dat de aard, zo veel mogelijk, rondſom de wortels blijve, ten welken einde men, zo het kan geſchieden, een vochtig weêr afwacht — alle planten welken vezelachtige wortels hebben, en uitgebloeid hebben, kunnen nu mede verplant worden.

Zie daar weder de veele bezigheden van den achtenswaardigen hovenier en landman, voorgeſteld, in zo verre herfstmaand in 't bijzonder aangaat — immers is de last welken op die hoogst nuttige leden der maatſchapije ligt inderdaad aanmerkelijk zwaar! dezelve wordt echter volkomen verzoet, door de vruchten die zij van hunnen moeielijken arbeid plukken — zijn die vruchten in de laatst voorgaande maanden talrijk geweest, thans zijn zij het niet minder; want in de

MOESTUIN.

Heeft men nog laate tuinboonen, doperwten en graauwerwten, ſnijboonen en witteboonen; ook heeft men overvloed van zeer goede artichokken, die in het voorjaar geplant zijn; als mede ſchoone bloemkool, allerleie kropſalade en radijzen, benevens geen geringen voorraad van toekruiden — voords is 'er eene menigte van paddeſtoelen, op

de meestbedden, ook jonge raapen, allerleie gele en witte wortelen en fcorfeneeren, (gewoonlijk fchorfeneelen genaamd,) benevens de beetwortelen — behalven dat alles heeft men reeds eenige jonge vet of veldfalade, en overvloed van witte en roode kool, als mede winter favoikool, en boerenkool, doch de liefhebbers houden deezen voor 't best om gegeeten te worden, als 't 'er op gevroozen heeft; vandaar het zeggen,

Boerenkool met glinftrend ys,
is een lekkere winterfpys.

Behalven deezen aanzienlijken voorraad van moes, heeft men ook verfcheidene foorten van perfikken, druiven, vijgen, en eenige laate pruimen; ook nog meloenen en komkommers, als mede de groote noot, en de haazelnoot, beiden een zinnebeeld van de bergen van moeite en verdrietijkheden, welken een leerling te overklimmen heeft, aleer hij de kern der kunst of weetenfchap, waarin hij zig oefent, kan genieten.

De

B o o m g a a r d.

Levert in herfstmaand de volgende peeren; als de ananas-peer, amiré roux, blanquet petit, bourbon, bergamot musqué, beurée blanché d'été, bourbon musqué, boterpeer, brabandfche gratiool, chatillet, callard-rofe, cher à dames, cher à filles

comtesse, Deensche koningspeer, dubbelde dirkjespeer, enkelde zoete keizerin, enkelde rietpeer, foudant de booïé, gratiosa van de voorst, groote bergamot, gros musquée, boerenpeer, hollandsche koningspeer, hoogduitsche koningspeer, hollandsche bergamot, of maatjespeer, gemeenlijk genaamd soppige groentjes, koningspeer van Zwieten, kalmerpeer, knolpeer, braaipeer, lekker-beetje, la croimoisine, muscat robert, moité in sec d'été, muscat susse, ruessier Jean d'orre, muscat allemand, musqué roial, muscat noblesse, mouilie bouche d'été, marsepynpeer, orangepeer, odorante musqué, noire d'admiral, poire madame de france, poire de pudar, poire de figue, poire d'almonde, poire sans peau, poire vigos, poire de vigne, poire d'orange musqué, poire d'angleterre, petit musqué d'orleans, province-peer, rooze-peer, roionne, rouselet de reins, rouselet en fosse, schaapenpeer, zilver- of jantjes-peer, suikerpeer, fint jacobspeer, zomerpeer, schagermaagd, tesselaar, valée musqué, witte prinses, witte keizerin, en nog eenige weinige anderen.

Behalven deeze ongemeene overvloed van smaaklijke peeren zijn in herstmaand, nog rijp de volgende appelen; als de bramboosappel, bloemfuur, bloemzoet, brand. oet, dantziger hantappel, geel fransch zoet, graauw zoet, herfst calville, heerenappel, jeroenzoet, koninglijke pipping, lantaarnzoet, roô-banketappel, rozijn appel, zoete naatjes van beverning, zoete vriendappel, zomer

permain, zomer prefent, water zoet, witte henegouw, en de zweeuwfche griet.

Wat betreft de

BLOEMTUIN;

Daarin heeft men de gemeene witte jasmijn, de Spaanfche jasmin, de geele indifche, en de Brafiliaanfche. In herfftmaand bloeien nog eenige foorten van fiçoides, en graniums, als mede de leeuwenftaart; eenige pasfie-bloemen; de thlafpis, de amonium, de chiclamen, de chrifanten, de groote zonnebloem, de ftokroozen, de tuberoozen, de dubbelde violieren; ook heeft men nog balfaminen, fpinnekops-kruid, maanbollen, eenige anjelieren; fomtijds ook, als in auguftus, eenige auriculas en primulaveris, laate roozen, mirthen, de colufea, de lange peper, behalven nog eenige andere foorten van bloemen; ook bloeit in herfftmaand de granaatboom, en de wilde Olijf.

Nopens de

VEEFOKKERY,

Staat ons nog aantetekenen, dat men in herfstmaand voordgaat met de varkens vettemesten — ook begint men het rundvee ter mestinge aftezonderen; welke plaats echter vervuld moet worden door het aankoopen van gelijke ftuks goed, jong en gezond vee, of door het eigen aangefokte, dat in alle gevallen den voorrang verdient.

De Schaapen, die men tot den winter toehouden wil, moet men beginnen de vetweijden te ontwennen; want indien zij te vet worden, loopen ze groot gevaar, van, indien de winter flechts een weinig flap is, vuil en fchurft te worden.

Die vroege lammeren wil hebben, laate de fchaapen omtrent St. Mattheusdag befpringen; alsdan zullen ze omtrent half februarij jongen geeven; want het fchaap draagt bijna een-en-twintig weeken; word het omtrent Michaëlis, dat is op 't einde van herfstmaand befpringen, ze heeft in 't begin van maart lammeren.

Omtrent de helft van deeze maand houdt men ook op met het vee driemaal 's daags te melken.

Van het

PLUIMGEDIERTE,

Valt wederom niet veel te zeggen; in herfstmaand is het de mesttijd van ganzen en oude hoenders.

De eieren, welke nog voorhanden zijn, en niet verkogt, maar tot winter-voorraad bewaard zullen worden, legt men nu in de afche, want daarin kunnen dezelven zeer goed gehouden worden; heeft men echter de gelegenheid om ze zodanig te kunnen leggen, dat ze nu en dan gekeerd kunnen worden, moet men die gelegenheid vooral waarnemen, want door beftendig op een zelfde zijde te liggen, zakken de doiren door, en de gedrukte

of onderfte zijde wordt eenigzins blaauw, 't geen den fmaak merkelijk nadeel toebrengt.

Het overige pluimgedierte wordt mede uitgezonderd; het uitgezonderde verkocht, en 't geen men behoudt, opgefokt, om 'er ter behoorlijker tijde weder aanzienlijk voordeel mede te doen,

Heeft men een uitgebreide

BEIËNTELT,

Zo dat men in oogstmaand, al de overtollige honig, (zie bladz. 116.) niet heeft kunnen wegnemen, moet zulks in het begin van deeze maand zekerlijk verricht worden —— voords maakt men een begin met de korven te voorzien tegen den aannaderenden winter.

De vermaaklijke

VISSCHERY.

Levert mede nieuwe bezigheid, alzo dezelve met deeze maand een algemeen begin neemt; de vijvers en andere vischrijke waters worden, ten dien einde, zo veel mogelijk, fchoon gemaakt —— ook weet een kundig vifcher, dat de visch zig van nu af, ter oorzaake van de reeds plaats hebbende koelte, en aannaderende koude, dieper in 't water begeeft, wanneer zig ten opzichte van zijne vischtuigen naar richt.

De

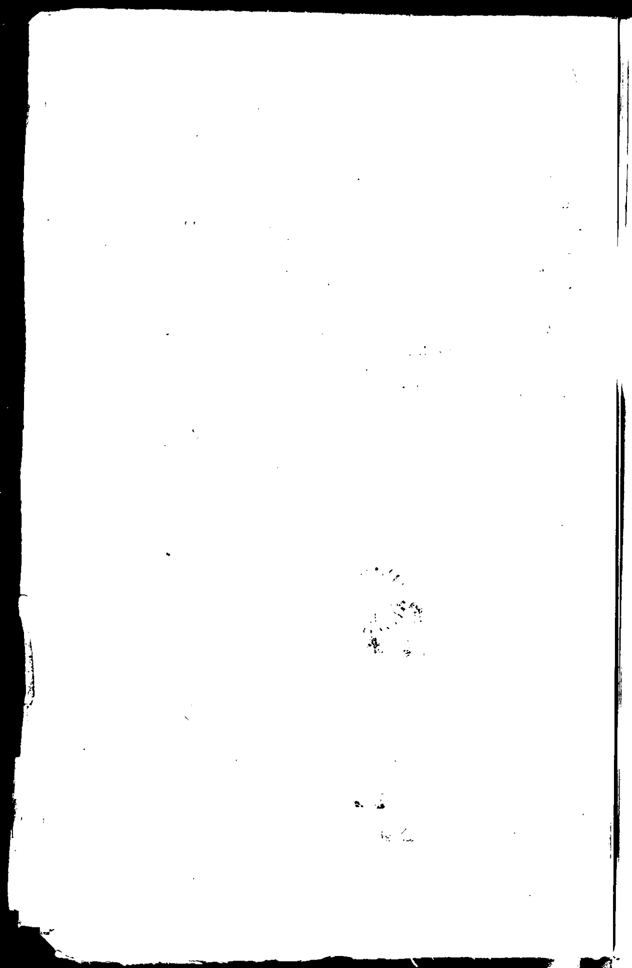
JAGT,

Is voords geheel open; 't is thans de bouw van den liftigen vogelvanger, en de liefhebbers van het vinken vinden drukke bezigheid; wilde ganzen, patrijzen, en andere gevogelte zijn 'er in overvloed te fchieten; en het tal der eerstgemelde niet te veel veel verminderd worden; want deezen doen zekerlijk veel kwaads aan de bezaaide velden.

Voor 't overige wordt in herfstmaand allerlei wild gejaagd: zo dat men met reden kan zeggen:

Hoewel Natuur gantsch 't Jaar en mensch en beesten voedt,
in herfstmaand geeft zy overvloed.

OCTOBER.

De lust van den waardigen hovenier zal niet verflappen, fchoon hij in deeze maand befpeurt, dat zijne hof, eene geheel andere gedaante begint aanteneemen; in tegendeel, het vermaak dat de Lente, en het nut en voordeel dat, behalven gelijkfoortig vermaak, de zomer hem aangebragt heeft, zo wel als het een en ander, 't welk de frisfche herfst hem nog werkelijk aanbrengt, fpooren hem onafgebroken aan, om zijnen arbeid, ten welftande en verbeteringe van zijnen hof, te blijven aanleggen; en hoedanig zou toch de mensch moeten weezen, die geen vermaak fchepte, of geen genoegen nam in het aangenaame en nuttige dat de Natuur oplevert, —— om niet te

ver uitteweiden zwijgen wij van het eerfte, en bepaalen ons, voor een oogenblik, bij het nuttigen: 't gezondfte voedzel dat wij kunnen neemen, van de voordbrengzelen der aarde, zo ruim mogelijk, door kundige toebereiding van hunnen natuurlijken ftaat, verwijderd:

Waar ook de lekkre tong, door dartelheid, naar wensch,
het voedzel van deeze aarde is eigen aan den mensch,
dien aarden klomp, die haast tot ftof zal wederkeeren;
der eeuwen morgen ftond kan door zijn voorbleed leeren,
hoe de ouden vadren zig geneerden in hun tent:
uit heemfche lekkernij was toen nog onbekend,
met nuttelooze zorg, om maagen te overlaaden;
de eenvoudige akkervrucht kon hongersnood verzaaden,
want Jacobs moesgerecht ftond Efau beter aan,
dat 't wild het geen hij had in 't jaagen opgedaan:
dus at men 't veldgewas, ontlast van angst, en kommer,
gerust en onbenijd gedooken onder 't lommer,
befchaduwd van de gunst der Algenoegzaamheid,
die dag aan dag den dich voor elk had toebereid.

't Is ongetwijfeld waar dat de Oude gereder levenswijze gevolgd hebben, dan wij; voor het grootfte gedeelte daarom, om dat zij van een voudiger gerechten liefden, en meer de Natuur in hunne oorfpronglijken aart, om zo te fpreeken, volgden — hoe fterk wordt op de bedendaagfche maaltijden niet tegen de voorfchriften der gezondheid gezondigd! wil men een proef daarvan neemen, zo verzamele men alles wat men gewoonlijk aan een zogenaamden rijken disch zo als meesttijds bij deeze of geene plechtige geleegenheid toebereid wordt,

eet en drinkt onderéén, en men zal een mengzel verkrijgen, waarvan de reuk een aanzien zal doen walgen; evenwel is het dat mengzel waarmede men op zulk een' tijd de maag belast; een bedorven mengzel, waaruit zij bedorvene ſappen afzondert, en hetwelk derhalven de gezondheid ondermeint — belangelijke Grooten, die dagelijks aan zulke volle tafels zit, en dagelijks het middel bezigt, waardoor gij gezondheid bederven, en de levenstijd verkort wordt — hoeveel gelukkiger dan gij die leeft met de eeuvoudige landman, die niet anders op zijnen gezonden disch brengt, dan de ſmaakelijken voordbrengzels van zijnen tuin en akker! en niet alleen het aanbrengen van die veelerleie gezonde vruchten; maakt het beroep van hovenier en landman aangenaam en eerwaardig; maar ook verſchaft dat beroep een gezonden oefening voor het lichaam, ('t geen niemand zal tegenſpreeken, en derhalven niet verklaard noch beweezen behoeft te worden,) en werkt bijzonder krachtig op het gemoed:

Dat liefst in de open lucht zijn graagen lust voldoet,;
door een beſpiegeling van de allerbeste zaaken,
die hier en namaals ons gelukkig kunnen maaken.

Is 't niet zo dat alles wat op het land gezien wordt een zekeren indruk geeft, die ons als in eene ſtille verrukking opgetoogen houdt? — op 't land woelen de herten minder — op 't land zijn wij bedaarder, zijn wij eendachtiger, zijn wij, met één woord, béter — alles wat wij zien, alles wat wij hooren, alles wat rondſom ons is, doe-

aan, verkwikt —— hij getuige die gewoon is, nu in de ſtad zijne vermoeiende beroepsbezigheden waargenomen te hebben, zig op het land te gaan verpoozen; hij getuige indien hij de kunst bezit van te kunnen beſchrijven op welk eene wijze de lachende Natuur zijn gantſche getal ſtreelt —— dat ſtreelen niet aangenaam niet onwaardeelbaar weezen, daar de meestal domme Rijken, de Stad, waarin wij alles genieten wat hunne dartele en hovaardige harten verlangen, genieten, verlaaten, die het land gaan bewoonen, zo dra de Lente hun de eerſte lonk toewerpt? —— in veele voornaame mannen der Oudheid, was de zucht tot het landleeven bijna onverwinnelijk, en het vermaak daarvan allerhoogst geſchat: wij leezen van eenen Abdolonymus, een hovenier van vorstlijke geboorte, dat hij, door Alexander, tot Koning van *Sidon* gekoozen zijnde, zeide: „ De Goden geeven, dat „ ik in mijn Koninglijken ſtaat met zulk eene ver„ genoegzaamheid en vrolijkheid moge leeven, als „ ik op mijnen hoeve geleefd heb" —— waarop Alexander zeide; „ Deeze geſteltenis alleen „ maakt u het Koningrijk waardig," —— Cincinnatus, het leger van Marcus Minitius van de *Volſchen* verlost had ging hij weder op het land woonen, alwaar de *Romeinen* hem aan den ploeg vonden, toen zij hem kwaamen verzoeken, hun leger als Opperhoofd te willen gebieden. —— De Grootvader van den wijze Cato, een man niet minder voortreffelijk dan zijn kleinzoon, begaf zig in zijne hoogen ouderdom naar het land, en

hield zig met den ploeg bezig — SENECA en andere Romeinsche wijsgeeren waren liefst op het land — De tijdgenooten van *M*ARCUS CURIUS hebben hem hooren zeggen:

— — — Ik zal van honger niet versmachten,
zo lang mijn hof mij met dit raapgerecht beloont:
ga heen: begeerlijkheid heeft nooit mijn hart bewoond.

Vorderde onze taak het, wij zouden den achtenswaardigen Landman, en hovenier, nog hondertmaal breedvoeriger kunnen overtuigen, dat zij zig op een gantsche rei van beroemde mannen kunnen beroepen, ten bewijze van de voortreffelijkheid en nuttigheid van den stand, waarin zij door de Voorzienigheid gesteld zijn, en het bezef van die voortreffelijkheid en nuttigheid spoort hen, gelijk gezegd is, ongetwijfeld aan om zig, dien stand waardig te gedraagen — indien wij door dit ons werkje van die geenen onder hen, welken met traage handen tot den arbeid komen, mogten gewinnen, om het voorbeeld der lofwaardigen te volgen, zouden wij oordeelen reden te hebben om ons zelven te prijzen, zonder beschuldigd te kunnen worden, van het oor te leenen aan het walgelijk gezang der haatelijke verwaandheid — in hoope van dat gelukkig einde te zullen bereiken, gaan wij met vernieuwden ijver voord.

De maand, waarover wy thans moeten handelen, draagt den naam van october, om dat zy de agste is, van maart afgerekend: zie verder het geen desaangaande hiervoor reeds is aangetekend.

Weleër word zij Domitianus geheeten, naar den keizer van dien naam; maar om verscheidene oorzaaken, is den keizer die eer ontzegd,

Zij wordt Wijnmaand genoemd, naar den wijnoogst, welke in october invalt; en die oogst is ook voornaamlijk in 't oog gehouden, in de uitbeelding van deeze maand; waaronder men dit vaarsje leest:

De wijnmaand krult en spreidt zijn ranken. rijk van druiven,
daar hij den olm omvat, en noodigt oog en mond,
op 't sap dat zieken teelt, en zieken maakt gezond,
vermits het druk en zorg doet uit den geest verstuiven,
het leven is van 't brood; 't wél leeven van den wijn;
zo dit gewas niet wss, wie zou 'er vrolijk zijn.

„ O dierbaar vocht," zegt zeker schrijver, van den wijn spreekende, „ 't welk zelfs aan de deugd „ van den deftigen Cato dikwijls een nieuw „ vuur heeft bijgezet; door u met maatigheid gebruikt, worden de zwaarmoedige dampen ter „ hersfenen uitgedreeven; het bloed en de levensgeesten, met eene aangenaame vlugheid en snelheid, in hunnen omloop, beschonken, de werktuigen van 't verstand versterkt; aan 't harte „ nieuwe krachten bijgezet, en dus niet alleen het „ verstand maar ook de moedigheid vermeerderd, „ en 't een tot verhevener denkbeelden, en 't andere tot heerelijker verrichtingen bekwaam gemaakt: dit gevoelt en erkent die naargeestige „ droefheid, en zwartgallige treurigheid, het best, „ in welke alle angstige vlaagen de ziel bestormen,

„ en het bloed traaglijk door de aderen kruipt, „ met horten en ſtooten word voordgeſtuwd, ja „ ſomwijlen zelfs ſchijnt ſtilteſtaar, en eenen ſchielijken dood ſchijnt aantekondigen: alsdan zoekt „ het gemoed te vergeefsch zijne gewoone ſterkte, „ en, niets vindende, dan verwijfde zwakheid, „ durft het niets hoopen en vreest alles, en 't „ minſte gerucht, omtrent zulk een ellendig ſchepzel ontſtaande, doet het terſtond ſidderen, en „ zijn bloed van het popelende hart, buiten ſtaat om „ alles te verzwelgen, heenen trekken, dan, zodra „ gevoelt de maag zig niet door een maatig gebruik „ van zuiveren en krachtigen wijn verwonnen, of „ eene verkwikkende hitte verſpreidt zig door „ alle de bloedvaten, de levensgeesten worden verdund, de zenuwen hervatten haaren bekoorelijken toon, en 't is als of eene aangenaame zon, „ het onweder in 't brein door 't verdrijven der duistere wolken, wederom doet opklaaren," enz.

Naar het planten van eenige boomen, het welk in deeze maand geſchiedt, en de vogeljagt, waarmede men daarin voordgaat, wordt October ook uitgebeeld, door een jongeling met den eerstgemelden arbeid beezig zijnde, terwijl men hier en daar eenige vogel-ſtrikken en-knippen ziet: anderen vervaardigen deeze uitbeelding zodanig, dat de jongeling de vertooning maakt als de gemelde boomen reeds geplant hebbende, zittende ter zijden af, in een hutje, op de rondsom zwervende vogeltjes te loeren; men kan hem op een fluitje laaten ſpeelen, en in een der ſtrikken een vogeltje plaatſen,

't welk nog eenige weêr doet om het gevaar, waarin het zig bevindt, te ontkomen.

Andere uitbeeldingen, welken van Wijnmaand, pleegten vervaardigd te worden, zijn niet overéénkomstig met de saisoenen in ons land, waarom wij dezelven met stilzwijgen voorbij gaan, te meer daar ons bestek reeds eenige bekorting vordert.

WEÊRSGESTELDHEID.

Staat ons aantetekenen, dat volgends eene langduurige ondervinding, hier te lande de eerste dagen van wijnmaand, gemeenlijk taamlijk schoon zijn; daarna verandert het weêr aanmerkelijk, en blijft niet zelden eenige weinige dagen uitgezonderd, tot aan het einde den maand toe, slecht, de najaars regens worden van tijd tot tijd menigvuldiger, en met dezelven de winden: de nevels neemen ook toe, voornaamlijk tegen den 12de dag der maand; den hagel wordt echter niet meer gevreesd; ook de donder niet, gelijk het oude spreekwoord zegt: Na *St. Lucas hoort men den donder niet meer.*

BOOMGAARD- EN VELD-ARBEID.

Uit aanmerking dat, gelijk wij zo even zeiden, de winden van tijd tot tijd meenigvuldiger, sterker, en ook kouder worden, gelijk ook de lucht reeds merkelijk koel is, vordert de pligt van een oplettend hovenier dat hij de noodige toebereidzelen maake om die planten gewasfen, zo wel in de

bloem- als moestuin, welken tegen de koude en harde winden niet kunnen bestaan, daar voor te beveiligen.

De bloemkool planten welken met het bloeien reeds eenige vordering gemaakt hebben, moeten opgenomen, en de bladen derzelven zamen gebonden worden, waarna men de wortels in een kelder of koele plants, in zand begraaft; en deeze arbeid zal nu dat aangenaam gevolg hebben, dat de bloem grooter word en wel twee of drie maanden goed, blijft, zo dat men in het barste van den winter die smaaklijke kool zal kunnen opdisschen — op dezelfde wijse handelt men met de artichokken, die afgesneeden worden nu te bewaaren, men laat 'er naamlijk de stokken aan, die mede in het zand begraaven worden.

De wortelen welken mede tot wintervoorraad geschikt zijn, moeten in wijnmaand ook uit den grond: sommigen graaven kuilen waarin zij deezen voorraad zamenbrengen, en met bladen bedekken; doch vermits deeze wijze van doen aan eenige broejing onderhevig is, vinden anderen zig beter, bij de wortelen, na dat het lof 'er afgesneeden is, in een lange groeve, zes of agt duimen diep, en op eene drooge plaats gegraaven, zo digt mogelijk aan elkander te leggen, zonder eenige aarde of zand daartusschen, gelijk bij sommigen wel geschiedt: deeze groeven worden vervolgends met versch kort stroo, ter degen bedekt, en op deeze wijze zijn de wortels eenigen tijd in vollen fleur te houden.

Hij die zorgvuldiglijk, en met verſtand bewaart,
dekt vaak een zomerdisch, nabij den winterhaart.

Bezorgd vooral dat de ſelderij wèl aangeaard is, —— de oude mestbedden moeten nu geſlecht worden; ſommigen maaken van die beſchimmelde best, nog langwerpige hooge bedden, die rond afloopen, waarop zij paddeſtoelen, en zelfs winterkool winnen.

De oude kervel, ſnijdt men af, om dezelve nog weder te doen uitſchieten; voords worden de vochtige gronden voor 't laatst omgeſpit, op dat dezelven zo veel mogelijk droogen: ook ſpit men de taaie ſtijve kleigronden om, ten einde de voorhanden zijnde vorst dezelve eenigzins korter en mul maake: de molmaarde moet men intusſchen zo veel mogelijk laaten korsten, op dat de reeds vallende en nog voorhanden zijnde regens minder daarin dringen, maar naar de uitwatering afzakken; indien men deeze losſe aarde nu roert veroorzaakt men dat het vallende water daarin dringt, het welk onmogelijk een goed gevolg kan hebben.

'T ſpreekt van zelf dat men in wijnmaand druiven inzamelt; voor 't overige gaat men voord met het inzamelen van de appelen en peeren die rijp zijn; altoos zorgende dat zulks zonder kneuzing van die aangenaame vruchten geſchiede: de mispel wordt intusſchen beter ingezameld wanneer 'er een kleine vorst overgegaan is.

Men blijve altoos zorgen voor zuivere gronden, want daardoor zal het ongedierte en onkruid, die twee verfchrikkelijke plaagen, beftendig tegen gegaan worden —— de afgevallene bladen, welken in de herfst menigvuldig zijn, moeten ook verzameld worden, niet alleenlijk om het fchoonhouden der gronden maar ook bereidt men dezelven, wanneer zij groot zijn, tot eene zeer goede foort van aarde.

Wat voords betreft het

PLANTEN.

'T is nu de beste tijd van het jaar om appel-peere en andere boomen, (uitgezonderd die welken fteenvruchten draagen,) (zie onder herfs maand, bladz.) te planten, al ware ook de bladen van dezelven nog niet geheel afgevallen: de olm- of ipe-boom moet intusfchen een van de eerften zijn, en men kan het verplanten van dien boom, niet langer uitftellen, dan tot den zesden of zevenden dag, in deeze maand: deeze boom begeert eene goede vette, liefst kleiachtige aarde, die wat vochtig is, en eene opene lucht; in drooge fchraale gronden wil de olm volftrekt niet groeien: deeze boom groeit fchielijk en krijgt een mooie kroon: men ftelt denzelven in de allées of laanen, doorgaands op een' afftand van twintig voeten van den anderen.

Men draage voor het geboomte geene geringe zorg, deszelfs aangenaame lommer, of fmaaklijke

vruchten, zullen den arbeid dubbeld beloonen; wanneer zij u befchaduwen voor de brandende ftraalen der zonne, terwijl hun geruisch, gemengeld onder het natuurlijk muzijk der vogeltjes uwe ooren ftreelt, zult gij u zelven toejuichen wegens de moeite welke gij aan het verkwikkelijk geboomte befteed hebt.

Wanneer de planting verricht is, moet men, bijzonderlijk in zand- en andere ligte aarde, de oppervlakte des gronds, rondfom den boom, met oude mest, bagger, kroost, of iets dergelijks bedekken, om daardoor het opdroogen van denzelven voortekomen, en het vocht in de aarde te houden, —— men moet ook niet verzuimen, vooral wanneer de geplanten boom hooggekruind, of dun van ftam zijn, dezelven aan daartoe ingeflagene paalen te binden, anders loopt men gevaar dat ze, door de voorvallende winden geftadig gefchut wordende, ontwortele, en fterven; dit aanbinden moet intusfchen zodanig gefchieden, dat het geboomte, noch door eene fchuuring, noch door knijping, dit naamlijk bij verderen groei en uitzetting van den ftam, niet befchadigd worden, ten welken einde men den ftaat der banden van tijd tot tijd moet nazien.

Die geene vruchtboomtjes, welken laag gekroond zijn, kunnen ten gelijken tijd rondfom hoepels gebonden worden, waardoor men kommetjes verkrijgt die in den bloei ftaande, of met vrucht beladen zijnde, een aangenaame vertooning maa-

ken: ook kan het ongedierte uit de kommetjes gemaklijker gehouden worden, om dat de takken meer afgezonderd zijn — die takken welken te kort zijn om den koepel te berijken, verlangt men door middel van een teen aan derzelven top vast te maaken; voords moet het aantrekken der takken wel in het oog gehouden, en daarom de bindzelen alle jaaren veranderd worden, want anders zouden dezelven kappen.

Die appelboomtjes welken op den ſtam van een paradijsappel geënt zijn, kunnen in potten geplant worden, als wanneer zij, nog zeer klein en jong zijnde, reeds vruchten zullen draagen, en het vermaak zullen verſchaffen van bij het desſert een geheelen appelboom te kunnen opzetten, zo dat de gasten, aan tafel, het appeltje dat zij begeeren te eeten, zelven kunnen plukken.

In wijnmaand moeten ook de looten der aalbeziën, kruisbeziën, en bramboozen, geplant, of, zo als men het noemt, geſtooken worden.

In wijnmaand valt vervolgends niet veel te

VERPLANTEN.

Wat de boomen betreft, behoeven wij niet aantetekenen, dat men die geenen welken in deeze maand geplant worden, ook kan verplanten.

Is voords in het laatst van ſeptember de ſalade in augustus gezaaid, (zie bladz. 107,) of niet zo veel van dezelve, als men gaarne wilde doen kroppen, verplant, zo kan en moet zulks zeker-

lijk in het begin van wijnmaand gefchieden; 't fpreekt van zelf dat dit verplanten in de bakken, daartoe alrede voorbereid, moet gefchieden.

Men kan ook nog winterkool en bloemkool verplanten.

Wil men, wat aangaat het

ZAAIEN.

Om vroege komkummers te hebben, zo zaait men dezelven thans in de volle aarde, om ze naderhand in bakken te verplanten, en dus doende 's nachts in de oranjerie te kunnen plaatfen, tot dat men goedvindt, dezelve in warme broeibakken overtezetten; „deeze behandeling," zegt zeker kundig hovenier, „is zekerlijk veel beter en voordeeli-„ger, dan, gelijk de meesten doen, welken de „komkommers zekerlijk in december en Januarij „zaaiën; want op deeze wijze zijn de planten veel „krachtiger en fterker, en kunnen de koude veel „beter u tftaan, dan de anderen, die eerst op-„komen, wanneer de lucht koud is, en het aardrijk „met fneeuw bedekt ligt."

Men zaait ook nog eenige fnij-boonen, naamlijk in mandjes, en tegen een' muur op het zuiden; deeze plantjes kan men alsdan, wanneer de koude aanmerkelijk toeneemt, zonder binden, op warme mestbedden overzetten; om vroeg vrucht te doen draagen.

Op de oude mestbedden, waarin nog eenige warmte is, zaait men nog kleine latuw, hoornfche

wortelen' kleine raapen, enz.; waardoor men dat alles in den winter, of voor het minst vroeg in het voorjaar versch heeft.

tot den 10. van wijnmaand zaait men de laatste kervel, die opgeschooten moet weezen, aleer het vriest, om in het voorjaar zaad daarvan te kunnen inzamelen —— voords zaait men op eene warme plaats nog wat radijs, die vroeg in het voorjaar kan gegeeten worden; en deeze is verkiezelijk boven de geenen, welken men alsdan, zelfs in overvloed in de broeibakken heeft: 't geen men in de open lucht teelt, is altoos beter van smaak,

Betreffende de

ORANJERIE.

Behoeft alleenlijk gezegd te worden; dat men in het begin, of omtrent het midden van wijnmaand, al naar het weer is, alle de gewassen, die den geheelen winter niet in de open lucht kunnen blijven, binnen brengt; men geeft dezelven voords een weinig nieuwe aarde, intusschen wel zorgvuldig acht geevende, dat men de wortel niet raake: voords moeten de tederste planten welken, gevolglijk, minst de koude verdraagen kunnen, vooraan geplaatst worden, op dat deezen de meeste zonneschijn ontvangen, —— de vensters der oranjerie blijven, tot de helft, of ten hoogsten tot op het laatst van wijnmaand, nacht en dag nog open, om de gewassen eenigzins aan wat koude te gewennen; en vorderen eenigen van de-

zelven wat waters, zo moet het 's morgens gegeeven worden.

De

TUINARBEID.

Is thans niet zeer uitgebreid, —— de potten met anjelieren, welken nog moeten bloeien, worden thans mede binnen gebragt, (zie onder oogstmaand, bladz. 113,) en zorgvuldiglijk opgepast; een schoone anjelier in den winter te hebben, is, onzes oordeels, vrij wat moeite waardig.

De struiken van de pasfiebloem, en dergelijken, ligt men tegen den grond, (na dat de takken daarvan losjes bij eikander gebonden zijn,) om dezelven als het vriest, met stro of zand te bedekken; en die geenen welken tegen een' muur of heinig staan, bindt men dik met stro, en bedekt de wortels.

De gronden worden bij aanhoudendheid, gezuiverd, en alle de oude bloemstengen, en dorre bladen, uit de bedden genomen.

'Er is thans in de bloemtuin niets te

ZAAIEN.

Niets anders als eenige altijd groenblijvende boomtjes, 't welk echter schaars ter hand genomen wordt.

Wijnmaand geeft voords niets van belang te verplanten, en ook zeer weinig te

PLANTEN.

Ten ware, men op het einde van herfstmaand alle de bloembollen niet in de aarde had kunnen krijgen; (zie boven bladz.) want zulks moet als dan zekerlijk in het begin van deeze maand gefchieden: ook zet men als dan eenigen op glazen met water gevuld, (waarin men eenig zand moet werpen,) en in potten, om dezelven, in den winter, binnens huis te doen bloeien; doch alles moet, zo lang mogelijk, in de open lucht blijven ftaan.

Roozenboomen en andere doornachtige boomen welken bloemen draagen, kunnen thans ook nog geplant, (gevolglijk ook verplant) worden; als mede de looten van jasmijn en kamperfoelie, maar op een rabat daar het fchaduwachtig en luw is.

Wijnmaand geeft in de

MOESTUIN.

Bloemkool, laate tuinboonen en erwten; eenige beminnaars en als de hovenier zorgvuldig geweest is, meloenen; allerleie winterkool, en boerekool, een menigte van paddeftoelen; voords raapen, wortelen, beetwortelen, fuikerij wortelen, fchorfeneelen, uien, knoflook, fpenagie, kervel, zuuring, beet, petercelij, felderij, en andijvie in overvloed; ook kropfalade en allerleie toekruiden.

In de

BOOMGAARD.

Heeft men de volgende peeren; als, belle videre, belle blonnette, burdon, brutte bonne, bergamot van beide foorten; diamantpeer, dubbelde rietpeer, engelfche, franfche en october of herfst fuikerpeer, engelfche beurrée, holmarpeer, komkommerpeer, kalbas musquée, marquife muscaat fleurij, ofelpeer, pruisfifche koningspeer, perfikpeer, het gorgend peertje, en anderen meer, —— van de appelen, heeft men, de blanche rabauw, de couchenille appel, de franfche noble, de franfche prefent appel, de groote mogol, de italiaanfche pipping, de paternoster appel, de roomfche margriet, de roode wijnappel, de roode calville, ce fchager maagd, de zoete henegouw, de zwolfche griet, enz.

De voorraad in de

BLOEMTUIN.

Is in wijnmaand zo aanzienlijk niet, 'er bloeien eenige uitlandfche gewasfen, als mede verfcheidene fooiten van jasmijn: voords heeft men, vooral als het weêr zacht is, primula veris, dubbelde violieren, eenige roozen, enkelde muurbloemen, en weinige anderen.

Wat verder aangaat de

VEEFOKKERY,

Men moet zorgen dat het vee niet te vroeg uit, en ook niet laat naar binnen gedreeven worde, — voords houdt men aan het vetmesten, en heeft men jong vee dat gecaſtreerd moet worden, zo kan zulks mede in deeze maand geſchieden.

Wegens het

PLUIMGEDIERTE.

Is niet anders aantetekenen, dan reeds onder herfstmaand, desaangaande, aangetekend is, (zie bladz.   ), waarbij wij echter kunnen voegen, dat het in hooimaand ook voor 't pluimgedierte, de tijd van vetmesten is.

Die zig toeleggen op de

BEIËNTEELT.

Vervolgen het reinigen van de korven, en blijven de overtollige honig en wasch wegneemen: de zwakke korven worden met anderen zamengebragt, en éóne koningin daarvan gedood.

De

VISSCHERY.

Geeft thans aanhoudende bezigheid: behalven het vangen zelf, dat nog voordduurt; worden de vijvers opgeruimd, des de ſtrijk- of kuitſchiet

vijvers afgetapt, om te onderzoeken hoedanig geschooten is; als mede of 'er ook roofvisfchen, als fnoeken, enz. ingekomen zijn, die men alsdan moet opvangen; desgelijks moet men ook de karpers, wanneer ze geftreeken hebben, 'er uitneemen.

Met de

JAGT.

Is 't als onder herfstmaand gezegd is; dezelve is naamlijk, zonder bepaaling, open.

Hiermede kunnen wij dan ook weder van deeze uitgaave onzes werks afftappen, om de hand te flaan aan de eerstvolgende uitgaave, waarin wij al het aangenaame dat de herfst nog heeft, met het zuur van den winter verwisfeld zullen zien, waarvan wij de voorbodens ook alrede vernomen hebben: het fpreekwoord is gegrond hetwelk zegt

> Als 'er druiven zijn en vijgen,
> moet men winter kleeders krijgen.

NOVEMBER.

Thans nadert de winter met ſnellen ſchreden; het bosch heeft zyn lommer, en de bloemtuin haare veelvuldige ſieraadjen verlooren; de Steêman, gewoon de vruchten van het land aan den wellustigen disch te verſlinden, maar het land zelf niet te bebouwen, vindt buiten geene aangenaamheid meer; zyne uiterlijke zintuigen worden 'er niet meer geſtreeld, daarom heeft hij alreede het land verlaaten, of verlaat het nu zonder uitſtel, om zig in zijne warme kamer weder in de armen der wellust te werpen : maar de eerwaardige hovenier blijft buiten ; deeze , wanneer hij gewoon is te denken, vindt in de Natuur nog allerleie Schoon dat hem verrukt; zijne wellust ontvlucht hem niet

met het vertrek van den aangenaamen herfst; want zijne wellust is minder zinlijk — hij schrikt niet voor de koude van den naderenden winter; want de bezigheden welken hij weder voorhanden ziet, belooven hem eene aangenaame warmte door zijn gantsche gestel; eene warmte waarop geene huivering zal volgen; welke zijne gezondheid in stand zal houden; en die voorhanden zijnde bezigheden, zijn zelfs nog zo menigvuldig, dat zij ons, die van dezelven eene welgeschikte aantekening zullen zamenbrengen, geen plaats overig laaten, (willen wij de paalen van ons genomen bestek niet te buiten treeden,) om in deeze inleiding breeder uittewei-den — wij gaan dan onmiddelijk ter zaake.

De naam van november, is de maand waarover wij thans moeten handelen, toegeëigend, om dezelfde reden, als van de maanden Julij, Augustus, September en October gezegd is, naamlijk, om dat de Ouden gewoon waren hunne maandtelling met maart te beginnen; want, naar die telling is deeze maand de negende in rang.

Onder de uitbeeldingen welken men weleer van de maand november gemaakt heeft, komt meest met onze saisoenen overéén, die geene welke bestaat uit een jongeling, gekleed als de bladen, wanneer zij van de boomen vallen: men geeft hem vleugelen, en omwindt zijn hoofd met een vruchtdraagende olijftak: in zijn rechtehand heeft hij het teken van Sagittarius of de Schutter, en in zijn linkehand een korfje met raapen, radijs en andere vruchten, die in deeze maand vallen —

eene laatere en een veel zinrijkere uitbeelding, vinden wij weder verklaard in dit Zesregelig versje, 't welke ten onderschrifte daarvan dient:

De moede jager keert; hij heeft den haas gevangen,
en draagt hem op den rug, op zij' het teêr gebeent,
van mees en vink, en voords wat slagtmaand hem verleent:
nog snoft zijn haazewind eens om, met groot verlangen:
Stokoud ziet in 't verschiet de wildezwijnen-jagt;
al wat men jaagt in 't wild, dat wordt ten Hoof gebragt.

De nederduitsche naam van slagtmaand is deeze maand gegeeven, naar het algemeen gebruik hier te Lande, van naamlijk voor het einde derzelve, de vleeschkuijpen te voorzien, tegen den ophanden zijnde winter; eene hoogstnuttige huishoudelijke bezigheid, waarbij de arbeidzaame en zindelijke *Hollandsche vrouw*, mede niet weinig te kennen is; doch over het algemeen genomen alleenlijk de vrouw uit den braaven en achtenswaardigen burgerstand — de getooide adel, welke gewoon is alles te laaten doen, heeft aan deeze hartlijke loffpraak geen deel, maar de getooide adel is daardoor ook beroofd van het streelend huishoudelijk genoegen, 't welk zo dikwijls in den burgerstand genooten wordt; vooral in slagtmaand, en geduurende den winter — 't vermaak waarmede het gekochte beest, door gantsch het huisgezin beschouwd wordt, is aandoenlijk; geen wonder! 't is niet betaald uit de renten van aangeërfde capitaalen; maar met de zorgvuldig'lijk bespaarde vruchten van eenen onvermoeiden vlijt —— hoe

hartlijk wenscht men elkander geluk met den koop, en dat de voorraad met gezondheid gebruikt mag worden! —— hoe bezig is nu niet de braave vrouw! —— wat al zorgs heeft zij niet voor eene gezonde zindelijkheid! —— welk een Schat van kundigheden, en winstbaarend overleg toont zij te bezitten, in het toebereiden van den wintervoorraad! —— wat al kostelijke lesfen deelt zij, onder den arbeid, uit, aan haare frisfche dochters, die haar allerleië kleine handreikingen bieden! —— de disch waarop zij een proefje van den voorraad brengt, is voor het te vreden gezin meer dan een koningstafel —— met eene gezonde graagheid, neemt ieder de eerfte beet, en met eene algemeene ftilte; met een treffende aandacht wordt dezelve geproefd; ieder oordeelt; en de eene vindt den nieuwen voorraad nog fmaaklijker dan de andere — men verliest zig in het onderling genoegen waarmede de harten vervuld zijn, en in het bedenken van de fmaaklijke maaltijden, welken in den aanftaanden winter voorhanden zijn —— als de kuip geopend wordt, is 't als een feesttijd, en de zorgen van de vrouw, zo wel als de naarftigheid van den man, worden duizendvouwdig beloond, door het huishoudelijk geluk, 't welk hen, door middel van die zorgen en naarftigheid, aangebragt wordt —— inderdaad een geluk dat in een burgerftand alleen bekend, en door de Grooten nog nooit gefmaakt is.

Om, volgends onze gewoone orde, weder vooraf iets te zeggen van de

WEÊRSGESTELDHEID,

Tekenen wij aan, dat de eerfte helft van flagtmaand, voornaamlijk regenachtig is; de ftormen en nevel worden menigvuldiger, en tegen het einde van de maand begint dikwijls reeds de heilzaame fneeuw te vallen —— niet zonder grond noemen wij de verwarmende fneeuw heilzaam; want offchoon beweezen wordt, dat het fneeuwwater, wegens deszelfs beftanddeelen, zijnde zout, falpeter, olij flijm, en kalkaarde, eene afdrijvende, zelfs eene bijtende en ontbindende kracht heeft, en dat het derhalven voor den mensch niet tot een gezonden drank kan dienen, alzo het, even als het zeewater darmpijn, buikloop, enz. veroorzaakt, zijn het juist die eigenfchappen, welken het ten uiterften dienftig maaken voor de vruchtbaarmaaking der velden; want het zijn deeze zouten, deeze falpeter, deeze olij, deeze flijmen, deeze kalkaarde, welken het beste van het voedend fap der planten uitmaaken; daarom wordt het kruid onder de fneeuw zo rasch weder groen; en op fneeuwrijke winters, volgen gemeenlijk vruchtbaare zomers.

De fneeuw heeft ook nog haare nuttigheid voor de Zaaden; zij befchermt ze voor koude en vorst; wanneer 'er veel fneeuw vóór de koude valt, is 'er voor de wortels der graanen en planten niets te vreezen: zeker liefhebber was gewoon een hoop fneeuw rondsom de ftammen van zijne onlangs geplante boomen te leggen, om dezelven daardoor

voor de koude te befchermen: de fneeuw houdt zekerlijk de aarde eenigzins warm, door het te rug houden van eenige dampen, welken zij anders zekerlijk zoude uitwerpen —— Zeker fchrijver merkt aan, dat de uitdrukking: *Hy geeft fneeuw als wolle*, veeléer eene natuurkundige dan eene dichtkundige uitdrukking is, wijl de wolle onze lichaamen verwarmt, niet om dat zij zelve warmte geeft, want zij verwarmt geen' pijlaar, maar zij houdt onze eigene warmte in haare ruigte te rug, op dezelfde wijze verwarmt de fneeuw de aarde, naardien zij, gelijk gezegd is, de geestige uitwaasfemingen in haar te rug houdt, die zij anders zoude verliezen — doch genoeg hiervan, ter bereikinge van ons oogmerk, dat alleenlijk daarheen ftrekte om aantetoonen, dat ook de fneeuw een zegenrijk gefchenk van Gods hand is —— gaarne maaken wij alles wat in de Natuur beftaat tot goed, tot heilzaam voor gantsch de Natuur zelve, alzo wij van gantfcher harte alle natuurlijk kwaad lochenen —— 't is hier de plaats niet om over het zedelijk kwaad te fpreeken; ook moeten wij voordgaan tot de

BOOMGAARD- EN VELD-ARBEID.

De winden, waarvan wij boven fpraken, verfchaffen den waardigen hovenier weder nieuwen arbeid, en wel alvoorens hun gebulder nog gehoord wordt; want een goed hovenier is altijd zorgende; de ondervinding van zijne voorgangeren hebben hem geleerd, en in ftaat gefteld van zig

voor ſchade te kunnen wachten —— hoe wenſchelijk ware het dat zijn voorbeeld in alle claſſen, waaruit de zamenleeving beſtaat, gevolgd werd! — hoe veele jongelingen vooral zouden dan hunne voet niet aftrekken van de paden, welken zij thans zo zorgeloos betreeden! want zij hebben te veel voorbeelden voor oogen, van de jammerlijke gevolgen eener verroekeloosde jeugd! te veel voorwerpen van welken al het uitwendige klaagt, (en nog ſterker zijn die klagten inwendig:)

Al 't zoet dat ik weleer genoot,
is me aangebooden door den dood:
hij heeft mij listig aangegreepen,
en ik heb zelf zijn ſijs geſleepen.

De winden, welken in deeze maand gewoonlijk allerhevigst waaien, kunnen niettegenſtaande derzelver nuttigheid, thans ſchadelijk zijn aan de tuinen en plantagien; derhalven houdt de hovenier zig thans bij aanhoudendheid bezig, met de fruitboomen, en de jonge kweekelingen van ander geboomte, door middel van goede en ſterke ſtokken te onderſteunen, op dat zij niet breeken of omwaaien, en al is het dat de al te hevige winden geen van deeze beide rampen veroorzaaken; doen zij echter nog ſchade genoeg aan het ongeſtut, of niet aangebonden geboomte, door dat zij 't zelve naamlijk te ſterk ſchudden, waarvan het gevolg is, dat de vezelwortels losgeſcheurd en beſchadigd worden, 't welk echter de buizen zijn, waardoor

de sappen uit de aarde moeten opklimmen; worden deeze buizen nu bedorven, zo spreekt het van zelven dat de sappen niet meer kunnen klimmen, voor 't minst zo onverhindert niet, het geen den boom zekerlijk zal doen kwijnen en sterven: in 't aanstaande voorjaar, als de hovenier eene volle uitbotting verwachtte, zou hij tot zijn verdriet zien, dat zijn geboomte hem geene andere blijken gaven, als van dien taek, welke al wat leeft bezielt, naamlijk den taek om nog langer te leeven —— Voords moet hij alle zijne tedere planten tegen de koude, die nu meer en meer bijtende wordt, zorgvuldiglijk beschermen; ook moet hij dezelven, zo goed mogelijk, tegen de koude regens beveiligen; waartoe zijn vernuft hem, naar maate van de gelegenheid die hij heeft, genoegzaam middelen aan de hand zal geeven.

Van de aarde die ledig ligt, wordt in deeze maand, bij veelen, loopgraaven gemaakt; dezelve wordt naamlijk in 't midden diep uitgespit, en aan wederzijden opgegooid, in welken staat zij den winter door blijft liggen, wordende door het winterweêr zeer goed en vruchtbaar gemaakt.

Heeft men gronden die verbeterd moeten worden, zo brengt men mest op dezelven aan, doch niet eer voor dat het vriest: men laat de aangebragte mest intusschen op hoopen liggen, tot dat de vorst over is, wanneer men dezelve moet onderspitten: naauwkeurige hoveniers neemen dit werk niet eer ter hand, dan na dat de gronden reeds hard gevroozen zijn; „want anders," zeg-

gen zij, „ doen de kruiwagens, de paden, en laa„ nen te veel nadeels, door de ſpeuren, wel„ ken zij daar in drukken" —— het overnuttig mesten van 't land, zegt men, dat hier te Lande is uitgevonden, en wel, bij geval, ten tijde van Keizer MAXIMILIAAN; zeker landman te *Zoeterwoude*, bij *Leiden*, had zijne mest, asſche, bagger, en andere vuiligheid, op eenen verlaatenen hoek lands weggeworpen; doch na verloop van tijd die mesthoop weggeruimd hebbende, bevond hij dat den grond aldaar, vruchtbaarder was, dan elders; waarom hij naderhand, zijne andere onvruchtbaare akkers, ook met mest enz. bedekte, waarvan hij welhaast de wenſchelijkſte vruchten plukte, en waardoor hij inderdaad het gantſche menschdom aan zig verpligt heeft.

Men legt thans warme broeibakken aan, op die wijze als onder het artikel van 't zaaien geleerd zal worden — ook is het nu tijd om mestbedden, voor aſpergies te maaken —— het zaad van die lekkere vrucht is gemeenlijk in deeze maand rijp, daarom ſnijdt men de ſteelen daarvan af, twee duimen boven den grond: dit zaad moet vooral wel droogen, en op eene drooge plaats bewaard worden, indien men het in de aanſtaande lente wil zaaien; vroeger dan in deeze maand, moet men de ſteelen niet afſnijden, anders loopt men gevaar dat het zaad vergaat; en dat niet alleen, maar de ondervinding heeft geleerd, dat de plant zelve alsdan, in het aanſtaande jaar, niet dan kleine en ſlechte ſcheuten voordbrengt.

Ontdekt men eenige afpergieplanten die kwijnen, zo moet men dezelven met vette en wèlgemeste aarde bedekken, waardoor die planten weder nieuwe kracht zullen bekomen; want de in deeze maand plaats hebbende regens, zal de vettigheid der opgebragte aarde, tot de wortels der planten doen doorzakken.

Voords legt men in het afloopen der maand, mest in de paden der afpergiebedden, ten einde die bedden daardoor te verwarmen; en dit moet voornaamlijk gefchieden wanneer dezelven reeds eenige jaaren oud zijn: om dit aanbrengen van mest met het beste gevolg te doen, graaft men de paden in 't midden uit, laatende eenige duimen aarde aan wederzijde leggen; dan legt men warme mest in die uitgegraavene paden, een voet hooger dan de bedden zijn; valt 'er intusfchen buitengemeen veel regen, waardoor de mest ligtlijk rot wordt, zo moet men dezelve om de veertien dagen vernieuwen, 't welk zekerlijk grooten arbeid veroorzaakt, maar het gevolg daarvan, zal denzelven bekroonen, en, bij herinnering, zoetmaaken.

Wil men zeer vroeg afpergies fteeken, zo maakt men de oppervlakte der bedden los, en legt 'er vervolgends warme mest boven op; daardoor zullen de planten beginnen te fchieten; en wanneer men dit gewaar wordt, doet men de mest weg, bedekkende de bedden met raamen; of wanneer dezelven niet in houtene randen beflooten zijn, of dat men geene losfe bakken, in voorraad heeft,

zet men glazene klokken over de planten; welke klokken des nachts, en als het vriest, ook bij dag, met ftro gedekt moeten worden: bij mooi weêr moet men dezelven evenwel zo veel mogelijk aan de zonneftraalen blootftellen, door het ftro, bij den dag, of zo lang de zon op de klokken ftaat, wegteneemen: door zulke eene zorgvuldige oppasfing zal men zekerlijk niet alleen goede en dikke afpergies hebben, maar ook zal men dezelven bijna alle veertien dagen, tot in April toe, kunnen opdisfchen.

Heeft men artichokken, die in een droogen en zandigen grond ftaan, zo moet men dezelven thans met drooge aarde aanhoogen; maar niet wanneer zij in een vochtigen grond ftaan, want dat zou dezelven te eerder doen verrotten: is men in het geval dat men heeft moeten aanhoogen, zo moet men de aangehoogde planten, zo gedekt, laaten ftaan, tot aan de volle maan in Maart; ook zelfs als het weêr zeer mooi en helder is.

'T is nu ook de rechte tijd om eenige looten van de wijngaarden, en vooral van die welken vroeg bloeien, afteleggen, of ook door middel van ftekken voordteteelen —— men verkiest tot de ftekken, de dikfte, kortledigfte, eenjaarige fleurigfte looten, met omtrent een pink breed tweejaarig hout daaraan; het uiterfte einde van het eenjaarig gewas kort men, voor zo verre het dun en onrijp is, wat af, zo dat 'er maar vier of vijf botten aanblijven: deeze looten, onder opengefpouwen hebbende, fteekt men, wat fchuins, op eene goe-

de warme, iets befchaduwde plaats, in eene goede aarde, zo diep, dat 'er maar twee botten boven de aarde uitfteeken, welke looten binnnen den tijd van twee jaaren genoeg wortel zullen gemaakt hebben, om verplant te kunnen worden — wanneer nu de geftokene looten beginnen te fpruiten, en met meer dan eene fcheut groeien, moet men alleenlijk de fterkfte behouden, en zonder dezelven te korten aanbinden, en de zwakke, benevens de zijtakjes en krullen wegfnijden; wordende de behoude fcheut, bij de volgende winterfnoejing, tot op twee of drie botten afgefneeden, want daar door zal dezelve betere looten maaken.

Tot de af- of in-leggers neemt men één- à twee-jaarige fleurige takken, waaraan dikke kortledige looten zijn; en welke takken tot na de wortelmaaking met den ouden ftok vereenigd moeten blijven; men kort het uiterfte einde van het eenigjaarig gewas, gelijk boven van de ftekken gezegd is, en men doet een fnede, (even als bij het afleggen der anjelieren gezegd is,) bij een' knop, ter plaatfe daar de fcheut in den grond moet gelegd worden; voords behandele men het inleggen zelf, mede als dat der anjelieren; één of twee oogen, maar niet meer, moeten boven den grond blijven uitfteeken: doe verder met de afleggers even als van de ftekken gezegd is.

Het is geene onaartige liefhebberij, het inleggen in potten te doen; men fteekt ten dien einde de gekorte en gefpleetene fcheut van onderen door de pot, tot zo verre als noodig is, waarna men

de pot met goede aarde opvult; 't spreekt van zelf dat de scheut ook in dit geval zo lang aan den moederstok moet blijven, tot dezelve genoegzaam geworteld heeft: indien deeze kunstgreep in een trekkas te werk gesteld wordt, zal dezelve zeerwèl gelukken, en de sterkste looten zullen gemeenlijk agt of negen; de zwakste echter niet meer als vier of vijf druiftrossen voordbrengen; en men zal het genoegen hebben van de druiven nog groeiende, te kunnen opdisschen.

De wintersnoejing der wijngaarden, vordert nu ook weder de hand van den ijverigen hovenier: deeze snoejing dient vooral, om den wijngaard kort en krachtig te houden, en goede sterke looten te doen schieten, waardoor men schoone groote druiftrossen zal bekomen —— bij deeze snoejing worden de zwaare, ronde, wèlgegroeide looten, die kortledig zijn, en dikke botten hebben, bewaard en lang gesnoeid, om dat deeze soort van looten de beste vruchten voordbrengen: behalven dat dezelven ligtlijk gekend worden, kan men, ten nutte des leerlings bepaalen, dat ze doorgaands voordkomen, boven aan de looten, die het jaar te vooren gesnoeid zijn —— de overvloedige vruchtbaare looten, en ook die wat dunder zijn, worden op twee of drie botten ingekort: deeze looten worden spooren genoemd, en zijn van de alleruiterste noodzaakelijkheid, om dat de waare vruchtbaare looten voor het naastvolgende jaar, daaruit voordkomen —— de overvloedige dunne en magerste looten moeten geheel

weggefneeden worden, ja zelfs, indien de wijngaard te veel houts maakt, ook eenig vrucht-of fpoorhout; doch dit geschiedt bovenal op zulke plaatfen daar men 't het best kan misfen — de waterlooten, die weelderige gasten welken veel eeten en niet betaalen, moeten allen weggefneeden worden: zij zijn daaraan kenbaar datze kantig, plat, beneden dunner dan boven zijn, wijd vanéénftaande botten hebben, en zeer weelderig groeien — zo dra de winterfnoejing gedaan is, bindt men de takken in eene nette en behoorelijke orde aan.

Dus veel van den wijngaard gezegd hebbende, zij het ons vergund, hetzelve te befluiten, met de volgende zedeles welke den dichter CLAAS BRUIN, uit de befchouwing van dat edele gewas trekt: dus zingt hij:

Aanmerklijk is het dat de ondienftigfte aller boomen,
tot geen gebruik bekwaam, de kroon der vruchten draagt:
ô zedenfpiegel! daar we in zien hoe 't God behaagt,
een nederige ziel, zo dierbaar in zijne oogen,
fchoon hier van elk verfmaad, inwendig te verhoogen
met eer en blijdfchap, en verlichting in 't verftand,
om dat de wijnftok, dien hij in haar heeft geplant,
gewillig is om fteeds de fchoonfte vrucht te geeven
van lof, geduld en liefde, en alles wat in 't leeven
de zoetheid overtreft der rijpfte muscadel,
al woedt de wereld op haar laagheid nog zo fel.

Behalven het fnoeien van de wijngaarden, kan men ook een begin maaken met het fnoeien van allerleie boomen, behalven de perfikken en abrikoozen.

De bemoste boomen moeten thans zorgvuldiglijk met kalkwater besproeid worden, om het most te doen weggaan; in het zelve onthoudt zig veelerleie ongedierte, of het zaad deszelven, het welk derhalven, dusdoende ook vernield zal worden, waardoor de hovenier zig, bij voorraad, het verdelgen daarvan, 't welk in het aanstaande voorjaar en vervolgends, weder een gewigtig gedeelte van zijn moeielijken taak zal weezen, gemaklijker maakt.

Thans moeten wij nog iets zeggen van het

POOTEN EN PLANTEN.

Offchoon het saifoen reeds zo ver verloopen zij, dat het schijnt als of men niets meer aan den kouden grond konde toevertrouwen, poot men echter op eene warme plaats, tegen eene schutting, die op het zuiden staat, nog eenige peulen en doperwten, doch wanneer dezelven beginnen uittespruiten, moeten zij des nachts zorgvuldiglijk gedekt worden; en zulks is alleenlijk voldoende zo lang het niet vriest; maar vriest het, zo moeten voor de jonge kweekelingen, over dag zo wel als des nachts, glazen raamen gezet worden, om vroeg in 't voorjaar vruchten te hebben, het welk, indien men op de gezegde wijze daarmede handeld, maar zeldzaam zal mislukken — 't spreekt van zelf, dat de gemelde pooting moet geschieden op zodanig eene plaats, alwaar men staande broeibakken, (ook wel zonnebakken genoemd)

heeft; want anders zou het aanbrengen van de glasraamen van geen nut zijn.

Heeft men voor de nieuw aangelegde aspergiebedden geene moerplanten, zo neemt men dezelven uit de oude bedden, en plant ze op deezen; bij welken arbeid zorgvuldiglijk acht gegeeven moet worden, dat de wortels wèl digt, maar niet op elkander komen te leggen; ook moeten de wortels de mest niet raaken, maar op zodanig eene diepte gebragt worden, dat 'er twee duimen aarde tusschen de mest en de wortels blijven: wanneer de aspergies geplant zijn, dekt men dezelven met vier duim bekwaame aarde.

In en buiten den boomgaard gaat men nog voord met het planten van boomen, gelijk onder wijnmaand geleerd is; voornaamlijk kan men nog aalbeziën, en kruisbeziën planten.

In slagtmaand is ook nog het een en ander te

VERPLANTEN.

Naamlijk Dragon, zuuring, enz. — de komkommers welken in october gezaait zijn, (zie onder die maand, bladz. 168,) brengt men thans in de toebereide warme broeibakken over —— hetzelfde zij gezegd van de witte- of snij-boonen, mede in october gezegd, (zie bovengemelde bladz.) alleenlijk staat hier aantemerken, dat de broeibakken, waarin men de witte boonen overbrengt, op verre na zo warm niet moeten weezen, als die waarin

de komkommers gezet worden; want de noodige warmte voor dit gewas, zou het eerstgemelde doen rotten; en dit is eene kundigheid waarop de hovenier zig nooit ernftig genoeg kan toeleggen; dezelve zal hem in alle zijne onderneemingen beter doen flaagen, dan anderen, die fchoon naarftig, maar niet verftandig arbeidende, allen gewasfen een zelfden grond geeven, en in den broeitijd, gelijken graad van warmte aanbrengen.

't Spreekt weder van zelven dat men die boomen welken in flagtmaand geplant kunnen worden, in dezelfde maand ook kan verplanten.

Van het

ZAAIEN.

Daar de koesterende en vruchtbaarmaakende warmte der zonne, thans voor ons bijna geheel niet meer aanwezig is, zo dat 'er in de open lucht, geene, of voor 't minst weinige gewasfen meer willen groeien, zo moeten kunst en arbeid ingeroepen worden, en te hulpe komen, wil men den disch nog van eenige fmaaklijke gerechten blijven voorzien —— de broeibakken worden nu onwaardeerbaar in de oogen van een' hovenier, die zijn' roem ftelt in een onophoudelijk afleveren van de voordbrengzelen zijner naarftigheid.

De broeibakken moeten vooraf bereid zijn; het welk op de volgende wijze gefchiedt: men graaft een grippel, ter diepte van één en een halve, à twee voeten, en ruim twee voeten breeder en lan-

ger dan de houten rand of eigenlijke bak, welke op den broeiberg, dien men aanlegt, gezet zal worden: daarna ftrooit men de aangevoerde paardenmest, die hoe varfcher hoe beter is in de grippel, bij laagen, iedere laag omtrent een halve voet dik, vooral luchtig en los van elkander, op dat 'er overal evenveel mest kome; want dit niet in acht nemende zal de mestberg daarna ongelijk zakken, en dus het bed zeer oneffen worden: zo dra men een laag mest aangebragt heeft, treedt men dezelve overal even fterk neder; vervolgends ftrooit men weder een anderen laag, van dikte als vooren, 'er over heen, en men treedt weder gelijk gezegt is: met deezen arbeid houdt men aan tot dat de begeerde berg, eene behoorelijke hoogte heeft, welke omtrent drie voeten moet weezen, gerekend van den grond der grippel, en des niet van de oppervlakte der aarde af; naar den achter of noordkant moet de berg een weinig hooger, van vooren af fchuins opgaande, gelegd worden: deeze hoogte is echter voornaamlijk te verftaan van de bergen die men in den winter of het vroege voorjaar aanlegt; want die bergen welken laater in het voorjaar gemaakt worden, mogen wel wat minder hoog en de grippel, ten dien einden wat minder diep dan boven gezegd is, uitgegraaven worden; om dat de zon alsdan meer kracht hebbende, de broejing der mest zeer zal bevorderen; invoege dat één deel mest in het voorjaar meer warmte zal geeven, dan het dubbeld daarvan in den winter: ja men kan zelfs laat in het voor-

jaar als in maart en 't begin van april, met voordeel bergen boven op den grond aanleggen, van twee à twee en een halve voet, om daarop meloenen, komkommers, kropſalade, radijzen, enz. veel vroeger, dan in den natuurlijken tijd dier vruchten te hebben.

De mestberg tot dus verre bereid zijnde, laat men denzelven eenige dagen liggen, naamlijk tot dat die begint te broeien en te zakken; intusſchen moet men niet verzuimen de mest, indien ze droog is, wèl te bevochtigen, om datze anders langzaam aan het broeien raakt, of aan het broeien geraakt zijnde, de vuurdeeltjes al te rasch vervliegen; ook is het tot bevordering van den broei dienſtig, de bergen met ouden matten te bedekken.—

De berg nu aan het broeien zijnde, legt men 'er een laag zeer goede aarde op, ter dikte van een halve voet, en dit gedaan zijnde, zet men 'er de houten bak op, na alvoorens de mest, indien dezelve ongelijk gezakt mogt weezen, weder effen gemaakt te hebben: vervolgends drukt men den bak, drie à vier duimen in den grond, en men vultze met dezelfde aarde als op den berg gelegd is, aan, op dat 'er geene opene naaden blijven: voords brengt men 'er de raamen op, en men laat alles in dien ſtaat blijven leggen, tot dat de aarde doorwarmd is, of liever tot dat de driftigſte warmte vervloogen, en de aarde tot de zaajing of planting bekwaam is; dit wordt men gewaar, als men de hand diep in de aarde ſteekt, en eene maatige warmte voelt.

„Wegens de dikte der aarde," zegt zeker ſchrijver, „moet men zig ſchikken naar de volgende „dingen; als 1) naar de min of meerder diepte „dat de gewasſen, die men daarin teelen wil, „wortelen; 2) naar dat het vroeg of laater in „het voorjaar is; 3) naar dat de mest nieuw of „ouder is; de bergen hooger of laager aangelegd „zijn, en des de mest min of meerder krachts „om te broeien heeft: de beste proportie der „dikte, in meest alle gevallen, is ruim een voet; „wanneer men minder opbrengt, zullen de gewasſen dikwijls gevaar loopen, indien de mest be„hoorelijk broeit, te verbranden; doch bergen „die men heel vroeg, bij voorbeeld in december „of januarij aanlegt, mogen wel met wat minder „aarde voorzien worden; te weeten voor gewasſen die niet diep wortelen, en dat anders de „broeing in dien doorgaands kouden tijd, door „al te dik gelegde aarde, behalven door de kou„de, geſmoord wordt; maar hoe meer 't naar 't „voorjaar gaat, hoe dikker aarde hoe beter —— „beneden of voor in den bak, dat is naar de zuid„zijde; wordt de aarde ook doorgaands wat on„dieper gelegd, om dat daar de warmte nooit zo „ſterk is als achter."

Bij ſterke aanhoudende koude moet men voords niet verzuimen den bak, rondsom met mest, tot boven aan den rand, en ter breedte van één en een halve voet te bezetten; en wanneer het gebeurt dat de warmte van den mestberg zeer verſlapt, zo dat de gewasſen geene warmte genoeg genieten,

moet men de oude mest, rondsom den bak, wegdoen en nieuwe in de plaats doen, waardoor de bak weder verſche warmte zal bekomen; broeit daarentegen, de berg, bij zacht weêr al te ſterk, zo dat de aarde voor de gewasſen al te warm is, dan moet men de mest die men rondsom den bak gelegd heeft, geheel wegneemen, en een weinig aarde in de plaats leggen, om daardoor het indringen der koude te verhoeden —— 't is voords zeer noodig dat de broeiplaatſen hoog, droog, en voor de winden bevrijd liggen; want een vochtige grond vermeerdert het broeien der mest, en de winden zouden de tedere planten in de bakken, wanneer dezelve gelucht worden, zeer veel nadeel toebrengen: men houde altoos in 't oog, of men natuurlijke gewasſen, dan wel, door de kunst voordgebragte planten heeft; deezen kunnen veel weiniger lijden, dan de eerstgemelden: de ſterke natuur werkt bij haar niet; zij zijn ontijdig geborenen.

Omtrent de glazen van de broeibaks-raamen is aantemerken, dat dezelven in lood en niet in hout gezet moeten weezen, om dat de glaazen in lood zo ligt niet breeken, en langer luchtdigt blijven; want de ſtopverw knijpt de ruiten te veel, raakt los en valt weg: waardoor 'er togt in den bak komt; de ruiten moeten ook niet zeer klein genomen worden; om dat 'er dan te veel lood in deraamen komt, waardoor de zonnſtraalen afgekeerd worden, 't welk aan den groei der gewasſen meer hinder toebrengt dan men mogelijk zoude denken ——

Glas dat blaazen of verhevene knobbels heeft, moet ook tot de broeiraamen niet gebruikt worden; die zulks uit zuinigheid doet, loopt gevaar van die averechtfche zuinigheid dubbel te moeten betaalen; want die verhevenheden in het glas, zijn als zo veele brandfpiegels, welken, als derzelver brandpunt de gewasfen raakt, dezelven verzengen en doen fterven —— de glazen der broeiraamen moeten fomtijds bij helder en zacht weêr, gewasfchen worden, op dat de doorgang der zonneftraalen niet door de vuiligheden, welken zig doorgaands van de dampen des baks, aan het glas zetten, belet, en de groejing der gewasfen verhinderd worde.

De uitwaasfeming der mest, tegen het glas vergaderd, en in droppen op de gewasfen nedervallende, is voor dezelven volftrekt vergiftigend: dit ondervond ik voor eenige jaaren in den hoogften graad, bij gelegenheid dat ik eene proef nam op het trekken van zeker potgewas, in verfche mest geplaatst, en met een' glaazen klok overdekt; indien ik niet twee of driemaalen daags den klok van binnen afveegde, vielen de opgetrokken en in het gewelf des kloks vergaderde mest-dampen, in logge droppen op de bladen van mijn plant neder, het welk dat gevolg had, dat ik ieder blad waarop een drop gevallen was, moest wegneemen, want het vocht verbeet het blad zodanig, dat het bijna geheel verflijmde, en één drop zou, waarfchijnelijk, bij voordgang, de geheele plant verteerd hebben.

Men kan in plaats van glas, de raamen met geolied papier overtrekken; en zulke raamen worden veel gebruikt, dewijlze van goeden dienst zijn, om de moeskruiden, zelfs meloenen en komkommers op mestbergen te vervroegen, en eenige weeken voor den anders gewoonlijken tijd te hebben; maar men moet wèl in 't oog houden, dat van zulke raamen geen gebruik gemaakt kan worden, als in het voorjaar, tegen het midden of einde van maart, wanneer de ſterkſte winterkoude ǒver is, en de zon meer krachts verkreegen heeft: men gebruikt deeze papierenraamen ook met veel vruchts over gewasſen, die vroeg in den kouden grond, op eene warme plaats, bij voorbeeld tegen eene heining of muur, of in een houten bak gezaaid of geplant zijn, om dezelven naamlijk vroeger dan gewoonlijk te hebben, of om ze voorſpoediger te doen groeien; want zij keeren de winden en koude af, en bewaaren de zonneſtraalen: op deeze wijze kan men jaarlijks kropſalade, radijs, bloemkool, ſpinagie, enz, wel vijf à zes weeken vroeger hebben, dan uit den gewoonen ongedekten kouden grond; mits men daartoe gebruike een' bak, omzet met mest, waarvan boven geſprooken is, deze bakken worden koude broeibakken, of koude broeibergen genaamd, om datze van binnen niet gemest, en alleenlijk met raamen overdekt worden.

't Is wel der moeite waardig hier ter plaatſe aantetekenen hoedanig de papieren raamen bereid worden: dezelven moeten houtene roeien hebben, welken bijna zo ver van elkander afliggen als een

vel fchrijfpapier groot is: de raamen bereid zijnde, begint men dezelven van onderen op, te beplakken, zodanig dat het papier overal wel vast en effen worde; moetende de vellen, daarze zamen komen, een half duim over elkander geplakt worden: het papier moet vooraf vochtig gemaakt weezen, want dan zal het geplakt, en gedroogd zijnde, veel ftrakker en gelijker op de raamen zitten; tot het plakken gebruikt men voorts ftijfzel van roggenmeel; welke, droog zijnde, zeer vast houdt; het papier dat men tot deeze raamen gebruikt, moet niet al te dik noch te dun weezen, om dat in het eerfte geval te weinig zonneftraalen kunnen doorpasfeeren, en in het tweede, 't zelve te ligt breekt —— wanneer nu de ftijfzel wèl gedroogt is, wordt het papier met lijnolij overftreeken; anderen gebruiken daartoe terpentijnolij, die zij voor beter houden; het beoliën van 't papier is noodzaakelijk, om dat de zonneftraalen dan beter doordringen, en ook om dat het vocht het papier dan minder fchadelijk zal weezen, aangezien 't 'er minder op blijft liggen —— deeze raamen moeten ook zorgvuldiglijk vast gemaakt worden, omdat de wind dezelven anders ligtlijk wegflaat.

Op deeze dus wèltoebereide broeibakken, zaait men in flagtmaand, kervel, kool, fnijlatouw; en allerhande falade, nog eenige Petercelij, om daaraan geen gebrek te hebben, wanneer die geene welke in de open lucht ftaat, mogt doodvriezen —— fommigen zaaien zelfs in den kouden grond nog petercelij, als mede pimperneel —— Voords zaait

men in de bakken nog jonge wortelen en raapen, toekruiden en radijs: vooral moet de hovenier niet ontzien, de bakken, bij mooi weêr, wat lucht te geeven:

De traage hand, die van den arbeid wordt verschoond,
Zal 't geen zij nog verricht, nooit rijklijk zien beloond.

Wat betreft de

ORANJERIE.

Indien de koude in slagtmaand niet al te doordringende is, kunnen de vensters op den middag nog wel wat opengezet worden, om de planten een weinig lucht te geeven; voornaamlijk wanneer de zon helder schijnt; en dien tijd moet men ook waarneemen om die planten, welken het noodig hebben, te begieten.

Begint het te vriezen, zo stookt men de kachels, voornaamlijk tegen den avond en des nachts; welk stooken sterker moet geschieden, naarmaate den graad der koude toeneemt; want men moet voor een' grondregel houden, dat de warmte in de orangerie altoos op een zelfden graad moet blijven.

Meer valt voor slagtmaand, nopens dit artikel niet aantetekenen, derhalven kunnen wij overgaan tot den

TUINARBEID.

Zo dra de koude eenigzins ſterk wordt, bedekt men de ranunkels, hijacinten, en andere bloemen, die geen vorst kunnen verdraagen, met los ſtro; ook moeten de tedere zaaiëlingen, die nog voor handen zijn tegen de koude beſchermd worden; dezelven evenwel telkens wat luchts geevende, op dat zij niet verſtikken —— een weldenkend hovenier zal zulks met vermaak doen, uit inzien van het genoegen, waarmede het aanſtaande voorjaar hem dien arbeid rijklijk zal vergelden.

Als hij Natuur weêr ziet ontwaaken,
doet zij hem nieuw genoegen ſmaaken,
aan ſtedelingen onbekend;
Als hij de ſcheutjes door ziet breeken,
ziet hij Natuur rondsom zig preêken:
hoe de Almacht heil bij zoetheid ſchenkt.

De potten met auriculas worden nu bij veelen liefhebbers op zijde gelegd, met de planten naar de zon gekeert; vooral geſchied zulks wanneer 'er veele zwaare regens vallen; want te groot eene vochtigheid, doet de bladen van deeze planten verdorren, en te zwaar eene koude doet de geheele plant uitgaan: anderen keuren deeze handelwijze geheel af, ondervonden hebbende dat de kleuren daardoor verminderen.

„Dit kan zijn," zegt zeker kundig hovenier, „maar dan loopt men altoos gevaar van veele „planten te verliezen."

Een zorgend hovenier houdt zig in slagtmaand ook bezig met het in voorraad toebereiden van plantaarde; waarvan wij, kortheids halve niet meer zullen zeggen, na den Leezer de volgende drie recepten, ter menginge van zeer goede plantaarde, bij uitstek voor potten en bakken, medegedeeld te hebben:

EERSTE SOORT.

Oude bijna vergaane koemest, .	20	Deelen.
——— ——— Paardenmest .	5	———
——— ——— Schaapenmest	4	———
Goede losse bagger, of goede tuinaarde uit bloembedden, moes- of andere vruchtbaare landen . .	5	———
Vergaane boombladen, .	10	———
Zand, ...	4	———

Deeze stoffen brengt men in slagtmaand, of omtrent dien tijd bijéén, en mengt dezelven wel door elkander, zet ze op een hoop, en strooit daarover heen, doch wat dunnetjes, wat salpeter, en houtasche; dan laat men den hoop liggen tot in den nawinter, als wanneer de stoffen op nieuw dooréén gemengd moeten worden; hetzelfde doormengen herhaald men in het voorjaar nog eens, waarna al 't gemengde door een zeef geschud moet worden; en men zal eene zeer vruchtbaare zwaarlijvige aarde hebben, voor allerleie planten, die zulke eene aarde begeeren.

TWEEDE SOORT.

Oude bijna vergaane paardenmest, .	20	Deelen.
——— ——— ——— koemest,	5	———
——— ——— ——— ſchaapenmest,	2	———
——— ——— ——— bloembladen	10	———
Beste tuinaarde. . .	4	———
Zand, ...	6	———

Deeze onderſcheidene ſtoffen, op dezelfde wijze als die van de eerſte ſoort behandeld zijn, zullen eene ligte en luchtige aarde geeven.

Men vervaardigt nog eene andere algemeene aarde, welke bevonden is genoegzaam goed te zijn voor allerleie gewasſen; men neemt naamlijk voor deeze

DERDE SOORT,

Oude vergaane koemest, .	2	Deelen.
——— ——— paardenmest, .	1	Deel.
——— ——— ſchaapenmest, .	1	———
——— ——— boombladen, .	2	Deelen.
Goede losſe tuinaarde, . .	2	———
Rivierzand, . . .	2	———
Salpeter, ...	1	of meer pond.

Het gemak dat deeze menging vergezelt, is, dat dezelve niet den geheelen winter door behoeft te leggen, want men kan deeze ſtoffen in 't voorjaar, bij

droog weer bij elkander brengen, eenige keeren wèl door elkander roeren, en als de voorgaande mengzelen, door een zeef doen waarna men eene aarde zal hebben, die in alle deelen aan het oogmerk der bereiding zal voldoen.

Alle drie deeze foorten van aarde kan men, door het vermeerderen of verminderen van het zand en de blad-aarde, het zij terftond; of bij het planten of zaaien, ligter of zwaarder maaken, al naar de planten, welken men voorneemens is daarin te teelen vorderen.

Men gaat nog voord met het affnijden der bloemfteelen die uitgebloeid hebben; als mede met het verzorgen van de paffiebloemen, welken in wijnmaand, (zie onder dezelve, bladz. 170.) niet verzorgd zijn.

Met het

VERPLANTEN.

Van roozenboomen, jafmijnboomen, kamperfoelie, fijringen, enz. kan men ook nog aanhouden; vooral indien het zacht weêr is.

Wat verder betreft het

PLANTEN.

Zulks kan gefchieden van dezelfde bloemboomtjes als in Slagtmaand verplant kunnen worden: (zie boven, in het begin der maand, (mede vooral indien het zacht weêr is,) kan men ook eenige bloem,

bollen, als hijacinten, jonquilles, narcisſen, enz. in potten zetten, dezelven op een warm mestbedde brengende, om tegen paastijd bloemen te hebben — op dezelfde kan men handelen met wèlgeroede primulaveris planten.

Zie daar alles wat, met betrekking tot ſlagtmaand, van den bloemhof gezegt kan worden, derhalven kunnen wij overgaan tot het aanteekenen van den voorraad, welke de Natuur in het thands reeds koude en guure ſaiſoen nog oplevert, en deeze is zeker niet gering; zij beantwoord dubbeld aan de verwachting, en toond overtuigend dat zij door de kunst wel geleid wil worden — om onze gewoone orde te volgen, moeten wij nog eerst ſpreeken van den voorraad in de

MOESTUIN.

Daarin heeft men dan nog bloemkool, artichokken, wortelen, raapen, bietworteien, ſchorſeneelen, beet zuuring, petercelij, chariotten, uijen, look enz. — Ook heeft men kropſalade, ſnijlatouw, ſelderij, andijvie, prei, veelderhande toekruiden, en allerleie winterkool

Behalven dit moes zijn 'er nog eenige perſikken, druiven, vijgen, pruimen, nooten, (groote en kleine) karſtanjes, en mispelen.

Uit den

BOOMGAARD.

Heeft men deeze peeren: baicoinen, beurée gaiſe,

beurée-d'orré, beurèe-grise musquè, besi de la motthe, brule fondante, bergamot kasane, conwijtpeer, dojoune, dubbelde bloempeer, engelsche merveille eforgeout, epin de roze, fleur d'orange, fille dieu, groote tammerlaan, granaat- of bloedpeer, grisambert, jufferpeer, krasane, kouvent almonde van hanswijk, rietpeer, ook genaamd de groene saint germain, Lausaeg, messical jou, mijlord d'ijver, muskespeer, muscat avecat, oranje gebloosde peer, poire St. Germain, poire St. Germain jaune, poire St. Germain bleu, poire de pausane, poire d'ambre, poire de finjoor, poire de finjoor musqué, poire de finjoor d'amboisie, rosade muscade reville, raapkorsterpeer, tulpie oranje, verte longùe, witte gespikkelde beurée — de voorraad van appelen bestaat in de volgende soorten: appelbrak, aurea libertas, bellefleur, blanke peerzoet, engelsche aagt, ook genaamd pipping van jan puik, of kroons appel, graauwe peerzoet, geele banketappel, gulde pipping, hollandsche aagt, lekker beetje, louis permain, orange pipping, orange zuur, paume doùce, paume de jerusalem, roode aagt, renet dorée, suikerzuur, zuure zomer appel zuure goudappel, zuure kannetjesappel, finjoor guldeling, zuure passe paume, zoete passe paume, witte wijnappel, en eenige weinige anderen.

In den

BLOEMTUIN.

Valt nu, van maand tot maand, minder te plukken; thans is er slechts de thijm-lauwerier, de spaen-

engele indifche-jafmijn, de granium, en fiçoides; voords heeft men in de oranjerie eenige anjelieren, de aloës, eenige pasfiebloemen, dubbelde violieren, en weinige uitlandfche gewasfen.

Het geen wij verder voor flagtmaand aantetekenen hebben van de

VEEFOKKEKERIJ.

Beftaat alleenlijk daarin, dat al het rundvee op ftal gebragt, en met het voeren van 't zelve, op zulk eene wijze, een begin gemaakt moet worden, dat men het flechtfte voeder 't eerst voorzet —— de jonge zwijnen die nog voor handen zijn, worden niet meer voor kweekelingen gehouden; de landhuishoukunde fchrijft voor dat men 'er zig van moet ontdoen, om dat zij, over 't algemeen genomen, na deezen tijd, niet gezond blijven.

De ftallen warm te houden is iets dat zeer noodzaakelijk is, evenwel moet men deeze noodzaakelijkheid niet zo verre trekken, dat men geen verfche lucht zoude laaten inkomen: men houde voor een' grondregel, dat de verfche lucht, een onöntbeerlijke vereischte is, tot het gezond blijven van alles wat ademt; eene waarheid die, hoogst beklaagenswaardig! al te dikwijls uit het oog verlooren wordt in het oppasfen van zieken, zoo wel als in het gewoone winterleven, vooral bij de Grooten, om de kracht van dit gezegde onlochenbaar te doen gevoelen, zullen wij onzen leezer de volgende redeneeringen van een ervaaren wijsgeer, over

dit onderwerp mededeelen. —— „Een Duiker," zegt hij, „ die in een klokvormig inftrument, tot „ den grond van de zee, zonder gevaar, zig be„ geeft, om het gezonkene optevisfchen, wordt na „ een zekeren tijd gewaar, (dewijl na zo lang geene „ ververfching van lucht in dat werktuig kan ko„ men,) dat die beflotene lucht hoe langer hoe war„ mer wordt; en eindelijk zou hij gevaar loopen van „ te verftikken, indien hij niet in tijds opgehaald „ wierd, om zijne long met nieuwe luchtdeelen te „ verfrisfchen: dit doet ons duidelijk zien dat zo „ in de luchtdeelen gevonden worden, die nood„ wendig zijn om te kunnen leeven, en wanneer „ die deelen verteerd of uitgeput zijn, zo kan het „ overige ons weinig baaten: indien men een wei„ nig kennis van de planten heeft, zal men weeten, „ dat een plant, die lang opgeflooten geweest is, „ zonder verfche lucht te fcheppen, begint te kwij„ nen of ziek wordt, verliezende haare groejing, „ fomtijds zonder dat men dezelve kan herftellen.

Daar is nog eene andere proeve die de voorgemelde bevestigt, terwijl dezelve tevens nog klaarder doet zien, dat er deelen in de lucht gevonden worden, welken noodig zijn tot onderhoud van het menfchlijke lichaam; en waardoor word aangetoond dat die deelen dezelfde zijn, welken noodzaaklijk zijn om het vuur of de vlam te onderhouden wanneer men naamlijk eene kaars ontfteekt, die men op een tafel zet en met een glaazen klok bedekt, zoo dat, 'er geene verfche lucht kan bijkomen, zo zal die kaars mogelijk een minut of twee blijven bran-

den, eer dezelve uitgaat, naar maate van de veelheid der lucht welke de klok besluit, en wanneer alle de deelen die noodig zijn om de vlam van de kaars te onderhouden, verteerd zijn, zo gaat de kaars uit: men heeft deeze proeve te dikwijls herhaald, om te zeggen dat zulks bij geval geschiedt; want zo als de vlam staat uittegaan, heeft men de klok maar wat op te tillen, en nieuwe lugt daarin te laaten, zo zal de kaars blijven branden —— Om nu te weeten of de lucht, welke wij uitädemen, dezelfde hoedanigheid heeft, zo moet men onderzoeken of de lucht, die uit de long komt, onder een klok gebragt zijnde, dezelfde uitwerkzelen op de kaars heeft, als de buiten lucht; maar zij heeft als dan dezelfde uitwerkzelen niet; want de kaars zal ondanks de, op deeze wijze ingelaatene lucht, niet langer brandend blijven; gevolglijk blijkt daaruit, dat de long wanneer wij inädemen, van het uitgeademde niets na zich neemt, of behoudt als die deelen welken noodzaakelijk tot de voeding onzer lichaamen zijn, en dat zij het overige der lucht uitwerpt, indien nu de gemelde deelen bedorven zijn, spreekt het van zelf, dat wij door een bedorven substantie gevoed worden, en derhalven niet gezond konnen blijven; de kaars onzes leevens zal kwijnend branden en wèl spoedig uitgaan: het zelve zij gezegd van de dieren en planten.

In slagtmaand is het de regte tijd, om, wat betreft het

PLUIMGEDIERTE.

De ganzen vettemesten —— voords neemt als dan de algemeene voertijd een begin.

De nimmer eindigende zorg des landmans of hoveniers, ſtrekt zich ook weder uit tot de

BEIËNTEELT.

In zo verre naamlijk dat de korven wèl voorzien worden tegen de meer en meer naderende hevige koude —— en wat betreft de

VISSCHERY.

Deeze loopt in ſlagtmaand genoegzaam ten einde, en meer of min ſpoedig al naar dat de vorst meer of min ſpoedig invalt —— men houd de vijvers zo lang mogelijk open, op dat de visſchen almede verſche lucht kunnen bekomen, waarvan de noodzaakelijkheid boven aangeweezen is —— voords worden de kaaren, korven, enz. nagezien, en daar het noodig is, voor den winter herſteld.

Wegens de

JAGT.

Valt nog het een of ander aantetekenen; de naderende winter doet deeze op verre na niet ſtilſtaan —— en worden nog leeuwerikken met het vogelgaren gevangen —— ook vangt men nog laate trek-

vogels en lijsters, alsmede eenige ſnippen en patrijzen —— Daar de boomen nu meer en meer bladenloos worden, verlaat de haas dezelven en gaat in het open veld, zig onthoudende in de naast bij gelegene heggen en ſtruiken liefst niet verre van de zaadlanden ——— „ de ledige wildernisſen," zingt zeker dichter, „ jaagen nu haare woeste en „ uitgehongerde bewooners weg; zo dat de vreesachtige haas, alomme, den dood onder allerleie gedaanten aantreft; 't zij hij door de wreede „ ſtrikken, 't zij door de felle tanden der honden, „ of, door 't moordgeweer van den nog wreederen „ menſche, wordt omgebragt; hij nadert de haagen der tuinen, en zoekt zig, nu geprangd door „ den nijpenden honger, die ſterker is dan zijne „ vrees, digt bij de huizen, of in de ſtallen te „ bergen." —— De vosſen worden nu ook op de velden gezien, zij weeten aldaar beter aas te vinden, en loeren voornaamlijk op de muizen.

Ter plaatſe alwaar viervoetig roofgedierte valt, (eenigen van welken met ijzerene ſtrikken gevangen worden, trekt men wèl gewapend en wèl vergezeld uit, om het zelve, zo veel mogelijk, te vellen — om kort te gaan, de gantſche jagt, zo op tam- als wild gedierte, houdt in ſlagtmaand nog aan.

Of ſchoon de Winter op komt daagen,
en zijn hernuten 't bosch ontkleên,
de ſtoute Jager gaat niet heen,
en is voor 's Vorsten disch nog wild en tam te jaagen.

DECEMBER.

„ Thans komt de trillende winter, den ge-
„ schakeerden jaarkring, de geduurig verwisselen-
„ de saisoenen voltooien; hij komt droef en
„ norsch, vergezeld van gantsch zijn treurige
„ sleep van donkere wolken, dikke dampen, en
„ zwarte onweêren, met logge stappen aan."

De stuursche winter doêt het bloed in de adren stijven,
en spant een wit gewaad, op 't aanzien der Natuur;
hij schuift de wolkjes van het tintelende vuur,
of doet de luchte sneeuw langs veld en heuvels drijven.

De Schutter geeft wel haast het treurig gebied
van het donkere luchtgewest aan den Steenbok

over, en de fiere Waterman bezwalkt en verduistert den halfronden hemelboog, de zon naar de uiterften van 't Heel-al overhellende, breid ter naauwernood den zwakken dag over de wereld uit, en fchiet zijne wankelende, en reeds verftompte ftraalen, fchuins door de dikke lucht neder; terwijl zijn verflaauwde fchijf, van donkere wolken omgeeven, bleek en breed, den zuider luchthemel bezoomt; en zeer fchielijk verder ondergaat, om de kwijnende wereld in eenen langen, donkeren nacht te dompelen; nacht die zelfs gewenscht, begeerd, en verlangd wordt, naardien alle warmte, licht, vreugde en leven in den korten en onzekeren dag fchijnen uitgedoofd en vernietigd te zijn: middelerwijl omringen de dikke, wijd uitgebreidde, gevlakte, en dampige fchaduwen, de diep op één gepakte wolken met eenen zwarten gordel, en de korst der dampen van 't bezwalkte luchtgewest, bedekt het gantfche gelaat der dingen hier beneden ——— zo of op zodanig eene wijze, fchildert de dichter den winter.

Even gelijk de zaaden der befmetting, zegt de zedenleeraar, van den winter fpreekende, door de koude verftikt, en de peftelentien, reeds vroeg, in haare geboorte, gefmoord worden; eveneens ftrekt de koude van droevenis, om onze verdorvenheden te dooden, en onze zondige nijgingen ten onder te brengen ——— gelijk de heldere en drukkende dampkring, onze lichaamen verlevendigt en kracht bijzet; onze bloeddeeltjes

vervlugt, onze geesten verfijnt, alzo wekt de ftrenge fchool van verdrukking dikwijls de geest op tot eene levendige oefening van zijne vermogens; het feherpe luchtgewest van tegenfpoed, bezielt ons menigmaalen met eene manlijke kloekmoedigheid; wanneer een milde en mollige voorfpoed, mogelijk al de edelaartige kracht der ziele verftopt, door vermaak ontzenuwt, of tot ongevoeligheid ontbonden zoude hebben.

—— —— —— Zie hoe geducht de winter thans
alom verfpreidt zijn fchroomelijken glans,
en 't overmeesterd jaar regeert met ijzren roede:
hoe dood ligt al het Rijk der planten door zijn woede!
hoe ftom het zangrijk heir! de fchrik breidt zijn gebied,
zijn woest gebied, verre uit —— leer mensch, daar gij
dit ziet,
zulks als een tafereel uws levens zelven te achten,
kort duurt uw Lentevreugd, met zomervuur en krachten;
uw fobre herfst verwelkt zeer rasch in d'ouderdom;
terwijl uw winter, bleek van aanzicht, ftijf en krom,
den Schouwburg fluit —— ach! Zeg waar zijn dan alle
uw droomen,
van aardfche grootheid? zeg, wat 's van uw hoop gekomen,
uw zwakke hoop op fchat en aanzien hier beneên?
wat van uw zucht naar eere en roem door de eeuwe heen?
van al uwe angst en zorg? van drokke ontroerde dagen?
van nachten, blij' verfpild in feesten? van 't behagen
in 't ijdle? wat van al uw wijfelend gedacht,
welk, tusfchen goed en kwaad, uw tijd ten einde bragt?
dit 's al voorbij; maar Deugd, de onftervlijke, onbezweeken,
getrouwe menfchenvriend, houdt ftand in deeze ftreeken,
als onze leidsman naar 't volmaaktst geluk!

Op een andere wijze beſchouwd de wijsgeer den ſtrengen winter —— O wondere vorst! dus zegt deeze, van waar komen toch uwe ſcherpe en bijtende ſchatten voord, benevens dat geheim vermogen, 't welk zijn bewind over alles uitbreidt, en waaraan zelfs het fijnſte en geestigste vocht niet kan ontſnappen? immers beſtaat uwe nadruklijke kracht, in milioenen van kleine zoutdeeltjes, die met onzichtbaare hoeken en punten, of als dubbelde wiggen, in de wateren der aarde, ja allerwegen, door land en lucht doordringen, en zig met die alien vereenigen —— gaarne zouden wij deezen, zo wel als den zedenleeraar en dichter, nog eenigen tijd in hunne denken over den ſtuurſchen winter vergezellen, ware het niet dat het eigenlijk voorwerp onzer tegenwoordige bemoeijingen onze aandacht vorderde.

De maand waarover wij thans moeten ſpreeken (December (*),) draagt den naam van wintermaand, om dat het begin van den winter, geſteld wordt in dezelve intevallen: de Ouden beeldden die maand daarom uit onder de gedaante van een jongeling die vreeslijk ziet, zijnde gevleugeld, en gekleed in 't zwart; in zijne rechterhand heeft hij het teken van capricornus, (de ſteenbok,) en in de linker een ſchaal vol paddeſtoelen, welk gewas in winter-

(*) *Deeze benaaming is, even als die van de maanden november, october, September enz. afkomſtig van de maandtellinge, met maart beginnende; waarvan wij reeds meermalen geſproken hebben.*

maand voordeeligst is, in het gewest van den zamensteller deezer uitbeelding — anderen verkiezen tot die uitbeelding alleenlijk een sterk man, met beide handen een' zwaren bijl gevat hebbende, dien hij om hoog heft om daar mede een boom te vellen; welke uitbeelding het houthakken dat in wintermaand geschiedt, ten grondslage heeft — aartig is eene andere uitbeelding van wintermaand, waaronder men deeze verfen leest:

De wintermaand gelijkt een weduw schraal van kaaken;
zij dooft het levensvuur in 't rimplig aanzicht uit;
de kuchende echo stremt de klanken van de fluit,
Waarmê de dood zig, om den zegen, gaat vermaaken:
hij trekt den ouden man reeds bij de mouw, en zeit:
uw tijd is heen, leg af al 's weerelds ijdelheid:

En hoe schielijk is die tijd niet verstreeken, ofschoon wij gewoon zijn denzelven als ware hij eene gantsche eeuw te beschouwen! de verloopene jaaren, welke ons bij terugziening als eene schaduw voorkomen, predeken die waarheid op de overtuigenste wijze, doch zijn niet bekwaam om ons te kunnen overtuijgen —— zagen wij meer aandachtig, meer ernstig op het nabij zijnde einde, en op den staat van gelijkheid waartoe wij door den aansnellenden dood gebragt zullen worden; hoe weinig gewigt zouden wij hangen aan het bezitten of derven van een noodloozen overvloed van de dingen deezer wereld; aan het bekleeden van hogeren staat

dan anderen! —— 't was een aartig antwoord van een gering man, die 't hof van koning LODEWIJK DEN ELFDEN volgde, wanneer hem gevraagd werd, hoeveel hij won? *ik win*, zeide hij, *zo veel als de Koning*, *want hij en ik leeven op Gods kosten*, *en als wij uit de weereld reizen*, *zal hij er niet meer uitdraagen dan ik*; welke woorden den Koning zo zeer behaagden, dat hij dien man tot zijn' kamerdienaar aanftelde.

In wintermaand is de

WEÊRSGESTELDHEID,

Over het algemeen koud; fomtijds vallen 'er regenachtige dagen in; doch verfcheide jaaren door elkander gerekend, heeft men in december echter meer fneeuw dan regen; de nevels kunnen menigvuldig zijn, en de vorst fterk.

Hoe fterk die vorst zij, is dezelve den verftandigen hovenier en landman echter welkom, en aangenaam; zij weeten dat de vorst hunnen arbeid te gemoet kómt, met de pooren der aarde te openen, om de fappen te kleuren, en ze tot den wasdom voortebereiden: de vorst zet de aardkluiten uit, en verdeelt dezelven beter dan allen arbeid van den wakkeren mensch: van de uitzettende kracht, hier bedoelt, verftrekken ten bewijze de voorbeelden die desaangaande voorhanden zijn; dat naamlijk metaalen kanonnen te barften gevroozen zijn, en dat de vorst gebakken en andere fteenen tot pul-

ver gemaakt heeft: zó ontbind zig de aarde door de ſterke vorst, en valt in het voorjaar als tot poeder —— „ de winter," zegt zeker geleerd natuurkundige, „ is de rusttijd der aarde, en de „ ſlaaptijd der planten; geduurende den tijd, dat „ het groeiën afgebroken, of ten minſten zeer verminderd is, worden de ſappen in de aarde bereid; om die reden verlangt men naar eenen „ kouden, droogen, ook ongeſtuimigen winter, „ met veel ſneeuw en ijs" — de vorst kan alsdan alleenlijk kwaad, wanneer zij, doch 't geen „ zeldzaam gebeurt, zo hevig mogt weezen, dat „ de planten dood vrooren — dat zij echter zo „ ſterk kan weezen heeft de ondervinding enkelde „ maalen getoond: door de vorst, zegt de „ Paus der *Nederlandſche Dichteren*, de onſtervelijke „ VONDEL.

Word de allerſnelſte ſtroom met eenen korst betogen,
dat paard en wagens vrij hier over rijden mogen;
de kielen voeren flus nog door het open nat:
nu wagens, en dan vriest de kou het koperen vat
aan ſtukken.

Zeker ſchrijver gewaagt van een' Krijgsoverſte, die 't omtrent *Luxenburg*, zoo ſterk heeft zien vriezen, dat de voorraadswijn, met beitels en bijlen wierd gekloofd, bij 't gewigt aan de krijslieden verkogt, en in manden weggedraagen; overéénkomende met de woorden van OVIDIUS, die wij dus vertaald vinden: *De wijn uit zijn vat gedaan*,

behoudt zijne gestalten, niet getapt, maar bij brokken gegeten, en dus gedronken; doch dit zegt een geleerd aanmerker, zal hij niet te *Romen*, maar in 't koude *Pontus*, de plaats zijner ballingschap, geschree en hebben — wij *nederlanders*, behoeven echter noch naar *Luxenburg* noch naar verder op, naar *Pontus* te reizen, om de kracht der vorst, met voorbeelden te kunnen staaven; zo eenig Land, onder eene gemaatigde luchtstreek liggende, door strenge winters geteisterd is geworden, van het onze kan men zulks met den meesten grond zeggen.

BOOMGAARD- EN VELD-ARBEID.

'T Is nu de rechte tijd dat een hovenier zijn verstand en bekwaamheid moet doen blijken, met de natuur door de kunst te helpen, op dat ze groente en vruchten moge voordbrengen, welken men, zonder die buitengewoone hulp zoude moeten ontbeeren.

Zijne voornaamste bezigheid bestaat thans in het verzorgen van de voorwerpen zijner bezorginge, tegen de koude —— vooral moeten alle de glazen, des nachts met matten gedekt worden —— bij helder weêr houdt de naarstige hovenier zig bezig met de verrotte bladen van de planten, in de bakken staande, wegteruimen: wanneer zulks dikwijls ter hand genomen wordt, zal men eene groote verspilling van krachten bespaaren, door naamlijk de bladen wegteneemen, als zij nog maar

de eerste tekens van rot worden draagen; want al de kracht die zij, van dat tijdstip af, tot het rotweezen toe, na zig trekken, is verlooren, en moet voor eene berooving van de plant gehouden worden —— bij zeer schoon weer, moeten de glazen een weinig open gezet worden, om de kweekelingen versche lucht te bezorgen; de heilzaamheid van welke bezorging wij boven breedvoerig betoogd hebben.

Dagelijks moeten de broeibakken nagezien worden, ten einde den graad hunner warmte waarteneemen, en wanneer dezelve te gering bevonden wordt, dien te vermeerderen, door het aanbrengen van versche mest romdsom den bak; welken arbeid den hovenier rijkelijk vergolden zal worden, door het welig tieren van zijne planten, en gewassen.

De plaatsen alwaar men den voorraad van fruiten bewaard, moeten van tijd tot tijd bezocht worden, om de aangestokene wegteneemen, op dat dezelven de anderen niet aansteeken: het aangestoken fruit, is onder het gaave en frissche, als de booswicht onder de deugzaamen; zijn verkeering is besmettelijk; hij verlokt tot het booze, en bewijst, dat kwaade zamenspreekingen goede zeden bederven.

De hovenier die altoos bezigheid vindt, (zelfs in de lange winteravonden, wanneer hij in 't hoekje van den warmen en vreedzamen haart, matten vlecht, of eenig tuingereedschap herstelt,) houdt

zig in wintermaand ook nog onledig met het ſnoeïen van den boomgaard, bosſchen en laanen, alsmede met het kappen van hout: voor dat het geboomte 3 of 4 jaaren oud is, moet hetzelve echter niet bemoeid worden — heeft men de zwaare takken wegteneemen, zo moeten de wonden, daardoor veroorzaakt, gepleisterd worden, met een mengzel van gekookte onrijpe druiven, en kaarsſmeer, van ieder de helft, op dat de koude en vochtigheid niet in den ſtam doordringe, en den boom doe ſterven —— 't kan bij de zomerſnoejing gebeuren dat dergelijke wonden ſterkbloeden, ter oorzaake dat de ſappen alsdan in volle beweeging zijn; doch dat bloeden kan tegengegaan worden, door een pleister van entwas daarop te leggen; door welk middel ik voor eenigen tijd een wijngaard behouden heb, die uit eene wonde mede door het wegneemen van een dikken tak, (bij zekere gelegenheid, dat zulks noodzaaklijk was,) veroorzaakt ſterk bloedde, en zeer zeker doodgebloed zoude weezen.

Staande deezen arbeid, is de naarſtige hovenier, bij aanhoudendheid opmerkzaam op het geboomte, of hij naamlijk ook rupſennesten beſpeurt, die zig nu aan de bladenlooze takken gemaklijk laaten zien; dezelven moeten weggenomen en verbrand worden —— ook vervaardigt hij bij handzaam weêr nog mestbedden, van lange paardenmest, met oogmerk, om wanneer dezelven warm genoeg geworden zijn, daarop te

ZAAIEN.

Snijlatouw, eenige warme toekruiden, radijs, en zelfs kropsalade: als deeze sterk genoeg is, verplant men dezelve in een' warmen broeibak, om in maart kroppen daarvan te hebben.

Voords kan hij bij mooi weêr, onder de glazen, nog

POOTEN

Naamlijk, eenige tuinboonen en erwten.

Aanhoudender bezigheid verschaft de

ORANJERIE:

De planten in dezelven opgeslooten, moeten vooreerst, van tijd tot tijd, wat water gegeeven worden, uitgezonderd de aloës, de indische vijg, en weinige anderen, welke geen water moeten hebben, voor in het laatst van de maand maart — voords moeten ook van deeze gewassen de verdorde bladen telkens weggenomen worden, om dat dezelven welhaast de geheele plant zouden aansteeken — de kachels moeten zorgvuldiglijk gestookt, doch daarbij altoos in 't oog gehouden worden, dat men de planten in dit geval, over 't algemeen, voor de koude tracht te beschermen, veeleer dan derzelver groei, buitenstijds voordte drijven; door het eerste worden zij aangekweekt

en behouden; doch door het laatste overweldigd en te onder gebragt: hieruit volgt dat men de zon zo lang en zo dra mogelijk te baat moet neemen, om den behoorelijken graad van warmte in de orangerie te bekomen:

Hoe ver de kunst zig op haar krachten moog' verheffen,
Natuur zal haar steeds overtreffen.

't Is op den hiervoor gelegden grond, ontwijfelbaar waar, dat niettegenstaande de felle winterkoude, de gewasfen in de orangerie somtijds versche lucht gegeeven moet worden; dan zulks moet met groote behoedzaamheid geschieden; men bedenke dat alle die gewasfen koesterlingen zijn, die onder de gunstige bescherming van den zorgelijken hovenier in een zacht stovend, en voor hen zo na mogelijk natuurlijk climaat leeven; dat derhalven een plotslijken aanval van de scherpe buitenlucht hen meer zou doen lijden dan zij verdraagen kunnen; aan den anderen kant zouden zij, zonder versche lucht te genieten, zekerlijk verstikken; want hoezeer het kunstclimaat, waarin zij geplaatst zijn, aan hun natuurlijk climaat gelijk zij, 't is echter om zo te spreeken een alte laagen dampkring, waaronder zij leeven, en die dampkring is bevonden nog stilstaande; 'er is die hoogstnoodige beweeging niet als in de natuurlijken dampkring, waardoor de lucht voor bederf bewaard wordt —— men moet dan een middel

trachten te vinden, waardoor men de lucht in de orangerie kan ververfchen, zonder dat de gewasfen verkouden. de geleerde en beroemde Hoogleeraar BRADLEY, geeft daartoe het volgende aan de hand: „ Het beste, naar mijn gevoelen," zegt hij, „is, dat men een kamer maake, in het mid-
„ den van de oranjerie, waardoor men uit- en in-
„ gaat, doch de vleugels of plaatfen, alwaar de
„ gewasfen ftaan, moeten met deuren van die ka-
„ mer afgezonderd weezen, en die deuren moet
„ men zorgvuldiglijk toehouden, wanneer men van
„ buiten in de voorkamer komt; wil men nu van
„ tijd tot tijd nieuwe lucht in de oranjerie laaten
„ komen, zonder de gewasfen te benadeelen, zo
„ zet men de buitendeur, bij mooi weêr eenigen
„ tijd wijd open, en wanneer de voorkamer met
„ verfche lucht vervuld is, zo fluit men de bui-
„ tenfte deur digt toe, en laat de kamer een' tijd
„ lang gefloten, om die verfche lucht wat te
„ temperen; dan zet men de binnenfte deuren,
„ met een fchreef wat open, op dat de verfche
„ en koude lucht niet te fchielijk in de oranjerie
„ zoude doordringen; eindelijk zet men de bin-
„ nenfte deuren geheel open, wanneer de verfche
„ lucht, zig met de lucht uit de oranjerie vereë-
„ nigt: hierdoor worden de planten verfrischt
„ maar niet befchadigd, en dit kan men zo dik-
„ wijls doen als men het noodig oordeelt, om de
„ planten voor het bederf te bewaaren, en de
„ groeijing te bevorderen."

Aan den

TUINARBEID,

Heeft de hovenier, in wintermaand, bijna niets te doen, niet anders als de planten die in de open lucht ſtaan, alsmede de wortels en bollen die onder den grond zijn, bij ſterke vorst, en vooral wanneer 'er geen of weinig ſneeuw valt, tegen de koude te beſchermen, door ligte matten daarover heen te ſpreiden.

Wat nu verder betreft de voorraad die men in wintermaand heeft, dezelve is, bij een arbeidzaamen en kundigen hovenier, nog vrij groot, gerekend tegen de barheid van het ſaiſoen, en den thans algemeenen ſlaap van alles wat groeit: men heeft naamlijk in de

MOESTUIN,

Winterkool, aardappelen, artichokken, bloemkool, wortelen, en alles wat men in huis, en in de aarde voor den winter bewaard heeft —— voords ſnijlatouw, kroppen en toekruiden, in de bakken, alsmede ſelderij, andijvie, enz.: ook heeft men op warme mestbedden aſpergies, en men kan in de bakken ook nog eenige komkommers hebben, die men in Julij gezaaid heeft, (zie onder die maand, bladz. 80.)

In den

BOOMGAARD,

Of liever uit denzelven, (want alle de boomvruchten moeten reeds in slagtmaand ingezameld weezen, schoon de peeren en appelen welken wij hier zullen opgeven, eerst in deeze maand goed zijn om gegeeten te worden) uit den boomgaard heeft men dan deeze peeren; als: angelique de bourdeaux, amadotte musqué, blanke peer, brakel peer, bernardière, bon chretien poitou, bergamot lion, bergamot grise doré, besfi de casferi, carmelite epine d'hyver, franc royal longue, foppen peer, gilogile, kardinaals peer, kraak peer, loutjes peer, la hollande musqué, la bonne louise, la merveille de france, la merveille du monde, martyn sec, maagden peer, poire cadet, poire la force, poire binche, poire monsieur, poire gris, roode foppen peer, steenovens peer, zoete brandpeer, spiegel peer: van Dijks peer, vriesche peer, en de Winter Boom Beeksche Braadpeer, als meede eenige soorten van queepeeren ——— van de appelen heeft men de beste roed zoet, verscheidene soorten van pippings, de campanier appel, de calville blanche, de delicaate kellenaar, de dragonder appel, de krappe kruin, kaneel zoet, merveille van portland, nelgiun. paume la noblesse, de ridder zoet, de roode guldeling, zoete ritsert, de zoete kant ribbert, de zoete noblesse, de vlaamsche zoet, de vrouwen zoet, en wit zoet.

In de

BLOEMTUIN.

Kan men, onder het glas, op warme mestbedden, hijacinten, narcisfen en andere bloemen hebben; voords heeft men in de oranjerie, de indifche en fpaanfche jasmijn, de fiçoides, nog eenige alcës, de enkelde anenias, geele enkelde muur, primula veris, en weinige anderen.

Wat nu betreft de

VEEFOKKERY,

Men houd met de bezigheid zonder dit artikel in flagtmaand gemeld, zorgvuldiglijk aan,

Veeman ijver boven all'
voor een frisfchen warmen ftal:

De beste fchaapen worden intusfchen zo lang uitgedreeven als zij voedzel kunnen vinden —— men wil ook dat in deeze maand te onderzoeken is, of de fchaapen den winter over in 't leven zullen blijven, naamlijk dóor hun elzenloof voorte werpen; indien zij dat loof weigeren te eeten, fterven zij gemeenlijk nog vóór het einde van den winter, en kunnen derhalven met voordeel verkogt worden.

Eindelijk moet niet alleen de ftal, maar ook het vee zelf rein gehouden worden: ontdekt men on-

der de tongen der jonge kalven, zekere wratsen, zo moeten dezelven met een tangetje afgekneepen, en de wonden, 's morgens en 's avonds, drie dagen lang, met getempeerde azijn waarin zout ontbonden is, gewasschen worden.

Met het

PLUIMGEDIERTE,

Handelt men, als onder slagtmaand gezegd is — sommigen meenen evenwel dat men, om den reeds naderenden legtijd, de hoeveelheid van voedzel thans een weinig moet verminderen; stellende dat te overtollige vetheid, den eieren niet voordeelig is.

Die zig te bemoeien hebben met de

BEIËNTEELT.

Blijven bij aanhoudendheid zorgen dat de korven warm zijn.

Wegens de

VISSCHERY.

Valt ook niet anders te zeggen, als onder slagtmaand reeds gezegd is, waarbij wij echter

kunnen voegen, dat voornaamlijk in wintermaand en bij ſterke vorst, de ijsviſcherij een begin neemt.

De

JAGT,

Is mede, in alles, aan de laatstvoorgaande maand gelijk.

Zie daar Natuur u voorgeſteld,
in 't bladenlooze bosch, en op 't beſneeuwde veld.

REGISTER.

Aalbeziën, wanneer te ſteeken (*October*,) 167 — (*Maart*,) 56.

Aanäarden, wat dat is, (*Julij*,) 79.

Aardbeziën, wanneer te planten, (*Mei*) 18 — hoe verder te verzorgen, (*Augustus*) 99, 108 — (*September*,) 136 — (*Januarij*,) 16 — (*Februarij*,) 35 — (*April*,) 80.

Aardboor, (*Junij*,) 53.

Aarde, hoe deeze moet zijn voor komkommers, (*Mei*,) 18 — voor anjelieren, (*Mei*,) 22 — voor de *Indiſche vijg*, (*Mei*,) 23 — voor africaanen, (*Mei*,) 24 — voor violetten, *Mei*,) 25 — haare verſchillende eigenſchappen moeten waargenomen worden, (*Junij*,) 47 — voor radijs, (*Julij*,) 81 — voor bolgewasſen, (*Julij*.) 86 — voor tulpen, *ibid* — voor iris en ranunkels, (*Augustus*,) 113 — voor perſikboomen, (*September*,) 133 — voor abricoozen. (*September*,) 134 — voor pruimboomen, (*September*,) 135 — kerſen, krieken en morellen, *ibid* — voor ranunkels, ananias en tulpen, (*September*,) 144 — olmeboomen. (*October*,) 165 — verſcheidene voorſchriften tot derzelver bereidinge, (*Novemb.*,) 209 — aarde voor look en chalotten, (*Februarij*,) 35 — voor kervel, (*Maart*,) 54 — voor anjelieren, (*Maart*,) 62 — ſnijboonen, (*April*,) 80.

Abricoozeboomen, hoe te behandelen, (*Mei*,) 16 — (*September*,) 134 — (*Januarij*,) 12 — (*Februarij*,) 34 — hoe te zoogen, (*Maart*,) 51.

Africaanen, hoe te behandelen, (*Mei*,) 24.

Afzetters, van anjelieren, hoe te behandelen, (*Julij*,) 63 — (*Augustus*,) 112 — van andere

bloemboomtjes, (*Augustus*,) 111 — (*September*,) 142 — van wijngaarden, (*November*,) 193.
Ajuin, wat daaraan dient gedaan, (*Augustus*,) 99.
Aloës, hoe te behandelen, (*Julij*,) 50 — (*Augustus*,) 108.
Alſem, wanneer te planten, (*April*,) 82.
Ananias, hoe te bezorgen, (*Junij*,) 51 — wanneer te zaajen, (*Julij*,) 86 — (*Augustus*,) 113 — (*September*,) 144.
Andijvie, wanneer te zaajen, (*Junij*,) 49 — (*Julij*,) 81 — te verplanten, (*Julij*,) 82.
Anemonen, hoe te verzorgen, (*Januarij*,) 17 — wanneer te planten, (*Januarij*,) 18 — (*Februarij*,) 38.
Anjelieren, wanneer te zaajen, en wat omtrent dezelven dient gedaan te worden, (*Mei*,) 22 — (*Junij*,) 51 — (*Julij*,) 83 — hoe afteleggen, *ibid* — (*Augustus*,) 112, 114 — zie verder (*September*,) 141. 143. — (*Oćtober*,) 170 — (*Februarij*,) 37, 38 — (*Maart*,) 61, 62.
Antipathie, tusſchen de boomen, gewasſen; en tusſchen welken, (*Junij*,) 53, 54.
Antonius, was weleer de naam van September, (*September*,) 124.
Appelen, wat omtrent het plukken en bewaaren, daarvan dient waargenomen te worden, (*Augustus*,) 101, enz.
April, poëtiſche beſchrijving dier maand, (*April*,) 71 — afkomst van derzelver naam, (*April*,) 73 — haare uitbeelding, *ibid* — weêrsgeſteldheid in dezelve, (*April*,) 77.
Arbeid, deszelfs lof, (*Mei*,) 28 — (*Julij*,) 59 — (*Augustus*,) 95.

Artischokken, wanneer te planten, en hoe verder te behandelen, (*Mei*,) 18 — wanneer te zaajen, (*Juny*,) 49 — zie verder (*October*,) 163 — (*November*,) 193 — (*Maart*,) 50 — (*April*,) 82, 83.
Aspergies, derzelver medicinaale kracht, (*Junij*,) 55 — hoe dezelven te behandelen, (*September*,) 136 — (*November*,) 191, enz. 198 — (*Februarij*), 34, 35 — (*Maart*,) 50, 55.
Augustus, derzelver uitbeelding, (*Augustus*,) 96 — afkomst van haar' naam, (*Augustus*,) 97 — eertijds werd zij *Sextilis* genaamd, *ibid* — weêrsgesteldheid in dezelve, *ibid.*
Auriculas, wanneer en hoe zaad daarvan te winnen, (*Junij*,) 52 — wat daaromtrent verder dient gedaan, (*Augustus*,) 109, 113 — (*November*,) 208 — (*Januarij*,) 18 — (*Maart*,) 60 — (*April*,) 84.

B.

Balsaminen, hoe te behandelen, (*Mei*,) 24.
Basilicon, wanneer te verplanten, (*Mei*.) 23.
Beet, wanneer te verplanten, (*Mei*,) 18 — te zaajen, (*Junij*,) 49 — hoe verder te verzorgen, (*Augustus*,) 99 — (*Januarij*,) 16.
Begieten, of *Bewateren*, wanneer en hoe hetzelve moet geschieden, (*Mei*,) 15, 16 — (*Junij*,) 45 — (*Julij*,) 65, 67 enz. — 82 (*Augustus*,) 98 — (*September*,) 128, 134 — (*Maart*,) 49, 60. — (*April*,) 79.
Beïënteelt, wat daaromtrent waarteneemen is, is in iedere maand, onder een afzonderlijk artikel gezegd, en kan derhalven ligtlijk opgeslagen worden.
Bemesten, wanneer zulks moet geschieden, (*Mei*,)

19 — wanneer uitgevonden, (*November*,) 191 — zie ook, (*Januarij*,) 12.
Bieslook, wanneer te planten, (*April*,) 82
Biet, wanneer te zaajen, (*Mei*,) 17, — (*Junij*,) 49 — (*Julij*,) 81.
Blixem, desselfs nut (*Junij*,) 41 — (*April*,) 90.
Bloeimaand, zie *Meimaand*.
Bloembollen, zie *Bolgewasſen*.
Bloemen in 't algemeen, wat daaraan gedaan moet worden, (*Augustus*,) 110, zie verder ieder op zijn eigen artikel, en (*September*,) 142 — (*November*,) 211.
Bloemhandel, (dwaaze) (*September*,) 145.
Bloemkool wanneer te zaajen, (*Mei*,) 17 — (*Julij*,) 81 — hoe verder te verzorgen, (*Julij*,) 82 — zie verder (*Augustus*,) 107 — (*September*,) 131, 136 — (*October*,) 163, 168 — (*Februarij*,) 63 — (*Maart*,) 54 — (*April*,) 83.
Boerekool, wanneer te zaajen, (*Julij*,) 81 — zie voord (*September*.) 132.
Bolgewasſen, hoe te bezorgen, (*Mei*) 20 — (*Junij*,) 51 — (*Julij*,) 84 — (*September*) 14, 144 — zie ook ieder onder zijne benaaming, (*October*,) 171 — (*November*,) 212.
Bollen, zie *Bolgewasſen*.
Boomen, in 't gemeen, (zie ook vruchtboomen.) hoe te behandelen, (*Julij*,) 78 — (*October*,) 165, 166 — (*November*) 189, 196, 198, 199 — geneezen van ſnoeiwonden, (*December*,) 228 — (*Januarij*,) 13, 15 — (*Februarij*,) 28, 33, 35.
——— (bevroozene,) beſchreven, (*Januarij*,) 9.
Boomgewas, (uitheemſch) wanneer te planten, (*Mei*,) 22.
Boomtjes die altijd groen blijven, hoe te bezorgen, (*Mei*,) 19, zie ook ieder onder zijnen eigenen

naam — en (*September*,) 143 — (*October*,) 170 — (*April*,) 86.

Boonen, (groote) wanneer te pooten, (*Mei*,) 17 — (*April*,) 8.

——— (turkſche) wanneer in den open grond te leggen, (*Mei*,) 18 — wanneer te verplanten, *ibid.*

——— (witte) hoe intezamelen ter voordteelinge, (*September*,) 129; zie verder ſnijboonen — ook (*Februarij*,) 35.

——— (Tuin) zie *Tuinboonen*.

Boonenkruid, wanneer te laaten droogen, (*Junij*,) 47.

Bosmieren, een purgatie voor het gevogelte, (*Junij*,) 56.

Braaken der wintervelden, wanneer zulks moet geſchieden, (*Mei*,) 29.

Braambeziën, wanneer te ſteeken, (*October*,) 167.

Broeibakken, aanleggen, wanneer en hoe, (*November*,) 191, 199 enz. 205, hoe de raamen bereid worden, *ibid* — zie verder wat daaromtrent gedaan moet worden, (*December*,) 227 — (*Januarij*,) 14.

C.

Chalotton, wat omtrent deezen dient gedaan, (*Julij*,) 79 — (*Augustus*,) 100 — (*Februarij*.) 35.

Citroenboomen, hoe te bezorgen, (*Mei*,) 19 — (*September*,) 141 — wanneer te zaaien, (*Februarij*,) 38 — (*Maart*,) 57 — (*April*,) 84.

Colchicum; zie *Mannetjes*, (naakte).

Convalvules, wanneer te verplanten, (*Mei*,) 23.

Crocus, zie *Bolgewasſen*.

D.

Dankbaarheid, fchaars bij de menfchen, (*September*,) 122.
December, afkomst dier benaaming, (*December*.) 222 — uitbeelding van die maand, *ibid* — weêrsgefteldheid in dezelve, (*December*,) 224.
Denneboomen, wanneer te zaajen, (*April*.) 86.
Dichter, zijne aandoening in de lente, (*Mei*.) 2.
Domitianus, was eertijds de naam van de maand October, (*October*,) 160.
Donder, deszelfs uitwerking, (*Junij*,) 36, 40.
Doperwten, zie *Erwten*.
Dragon, wanneer te verplanten, (*November*,) 198.
Duivelsch naaigaaren, een fchadelijk onkruid; hoe te verdelgen, (*Mei*,) 14.
Duiven, (*Maart*,) 68.
Duizendfchoonen, hoe te behandelen, (*April*,) 87.

E.

Eiëren, hoe te bewaaren, (*September*,) 151.
Eikels, wanneer in den grond te leggen, (*Februarij*,) 33.
Enden, (*Maart*,) 68.
Enten, (*Januarij*,) 12.
Erwten, wanneer te zaajen, (*Mei*,) 17 — (*Junij*,) 49 — (*Julij*,) 80 — hoe intezamelen ter zaajinge, (*September*,) 129 — (*November*,) 197 — (*Januarij*,) 16 — (*Februarij*,) 35 — (*Maart*,) 55 — (*April*,) 81.
Ezelsooren, wat daaraan te doen, (*Januarij*,) 18 — zie ook, (*Maart*,) 59.

F.

Februarij, beſchrijving dier maand, (*Februarij*,) 26, 32 — haare naamsoorſprong, (*Februarij*,) 29 — haare uitbeelding. (*Februarij*,) 30 — weêrsgeſteldheid in dezelve, (*Februarij*,) 31.
Fiçoides, wanneer te planten, (*Mei*,) 22 — zie ook (*Julij*.) 85 — (*September*,) 141.

G.

Ganzen, wat omtrent dezelven moet geſchieden, (*Mei*,) 29 — (*Julij*,) 90, 91 — (*Augustus*,) 116 — (*November*,) 217 — (*Maart*,) 67, 68.
Garst, wanneer te zaajen, (*Mei*,) 18 — wat verder daaromtrent waarteneemen is, (*Julij*,) 79 — zie ook (*Maart*,) 47.
Germanicus, was weleër de naam van September, (*September*,) 124.
Gevogelte. (ziek) hoe te doen purgeeren, (*Junij*,) 56.
Gewoonte, derzelver nadeelige gevolgen, (*Mei*,) 6.
GOD, zijne goedheid en wijsheid, (*Mei*,) 3, 16 enz. (*Junij*,) 35, 41 — zijne magt, (*Julij*,) 71 — (*Augustus*,) 93, 105 — (*September*,) 126, 128, 140.
Graan, wat daaromtrent waarteneemen is, (*Julij*,) 79 — (*September*,) 137 — een zinnebeeld van een deugdzaam Christen, *ibid* — zie verder (*September*,) 138 — (*Maart*,) 47.
Graniums, wanneer die geplant moeten worden, (*Mei*,) 22 — zie verder (*September*,) 141.
Gras, wat daaromtrent te doen valt, (*Junij*,) 49 — deszelfs lof, (*Augustus*,) 105.
Grenadille, wanneer te planten, (*Mei*,) 23.

Groejing, derzelver wonderbaarelijkheid, (*Junij*,) 7.
Groen, de voortreffelijkheid van die kleur, (*Mei*,) 3.
Groenten om te droogen, wanneer te verzamelen, (*Junij*,) 47.
Gronden, zie *Aarde* — en ook (*October*,) 164 — hoe te verbeteren, (*November*,) 190.

H.

Haazen, derzelver aart; (*November*,) 218 — zie ook, (*Maart*,) 68.
Haak met een *Schoffel* er aan, om spoedig te werken, (*Julij*,) 77.
Haver, zie *Graan*.
Heggen, wanneer te scheeren, (*Junij*,) 47.
Hercules, was weleer de naam van September, (*September*,) 124.
Herfst, derzelver lof, (*September*,) 119.
Hette, derzelver werking, (*Julij*,) 64.
Heulbollen, wanneer te zaajen (*Maart*,) 61.
Hoenders, wat omtrent dezelven waarteneemen is, (*Mei*,) 29 — (*Julij*,) 95 — (*Februarij*,) 41.
Holland, deszelfs lof, met betrekking tot de voordbrengzelen van den grond, (*Mei*,) 5 — zie ook *Nederland*.
Hondstand, hoe te bezorgen, (*Junij*,) 51.
Hooi, zie *Gras*,
Hop, wat daaraan dient gedaan, (*Maart*,) 51.
Hulst, hoe te behandelen, (*September*,) 143 — (*April*,) 86.
Hijacinten, hoe te bezorgen, (*Junij*,) 51 — (*Julij*,) 84 — (*Augustus*,) 113 — (*November*,) 208, 2 2.
Hijsop, wat daaraan moet geschieden, (*Augustus*,) 99.

REGISTER.

I.

Iepenboom, hoe te behandelen, (*Februarij*,) 33.
Indische Vijg, zie, *Vijg*, (Indische)
Inëntingstakken, hoe te behandelen, (*Mei*,) 15.
Inleggen, of *afleggen* van Anjelieren, (*Julij*,) 83.
Iris, hoe te verzorgen, (*Augustus*,) 113 — zie verder (*September*,) 143.

J.

Jagt, wat daaromtrent dient gedaan, is in iedere maand, onder een afzonderlijk artijkel gezegd; en 't geen van een of ander Dier in 't bijzonder gezegd is, kan op den naam daarvan opgeslagen worden.
Januarij, derzelver vermaaken beschreeven, (*Januarij*,) 2 — derzelver onaangenaamheden, (*Januarij*,) 4 — uitbeelding dier maand, (*Januarij*,) 7 — weêrsgesteldheid in dezelve, (*Januarij*,) 8.
Jasmijn, wanneer te planten, (*Mei*,) 22 — zie ook (*October*,) 171 — (*November*,) 211.
Jonquilles, wat daaromtrent dient gedaan, (*September*,) 144 — (*November*,) 212.
Judasboom, wanneer te verplanten, (*Maart*,) 62.
Julij, haare uitbeelding, (*Julij*,) 62 — afkomst van haaren naam, (*Julij*,) 63 — eertijds werd zij *Quintilis* genaamd, *ibid* — weêrsgesteldheid in dezelve, *ibid*.
Junij afkomst van deezen naam, (*Junij*,) 33 — haare uitbeelding, (*Junij*,) 37 — weêrsgesteldheid in dezelve, (*Junij*,) 38.

REGISTER.

K.

Kalven, hoe te bezorgen, (*Julij*,) 90 — (*December*,) 219 — (*Maart*,) 66.
Kamperfoelie, wanneer te planten, (*October*,) 171 — zie ook (*November*,) 211.
Kappers, wanneer te verplanten, (*Mei*,) 18.
Kastanjes, wanneer in den grond te leggen, (*Februarij*,) 33.
Kors of *Kers*, wanneer te zaajen, (*Augustus*,) 107. (*Januarij*,) 16.
Kersboomen, hoe te behandelen, (*September*,) 135. hoe te zoogen, (*Maart*,) 51.
Kervel, wanneer te zaajen, (*Augustus*,) 107 — zie verder (*October*,) 164, 169 — (*November*,) 206 — (*Maart*,) 54.
Kervelzaad, wanneer te vergaderen, (*Junij*,) 47.
Kindertucht, een zinnebeeld daarvan, (*Junij*,) 48.
Klokjes, wanneer te zaajen, (*Maart*,) 61.
Knoflook, hoe te behandelen, (*Julij*,) 79 — (*April*,) 81.
Komboomtjes, hoe aanteleggen en te verzorgen, (*October*,) 166.
Komkommers, wanneer te zaajen in de volle aarde, (*Mei*,) 18 — hoe verder te behandelen, en wat aarde zij begeeren, *ibid* — wanneer te zaajen op een mestbed, (*Junij*,) 49 — (*Julij*,) 80 — zie verder (*September*,) 130 — (*October*,) 168 — (*November*,) 198 — (*Januarij*,) 16 — (*Februarij*,) 36 — (*Maart*,) 50 — (*April*,) 81.
Kool, (witte) wanneer te zaajen, (*Mei*,) 17 — zie verder (*Augustus*,) 107 — van allerleie soort, wanneer te verplanten, (*Mei*,) 18 — zaajen, (*November*,) 206 — zie verder (*Februarij*,) 36 — (*Maart*,) 54 — (*April*,) 81, 83.

Koolrups, derzelver verbaazend ſpoedige voordteeling, (*Mei*,) 11.
Krieken, hoe te behandelen, (*September*,) 135.
Kropſalade, wanneer te verplanten, (*Mei*,) 18 — te zaajen, (*Junij*,) 49 — (*Julij*,) 81 — *Augustus*,) 107 — (*October*,) 167 — (*November*,) 206 — (*December*,) 229 — (*Maart*,) 54, 55 — (*April*,) 81.
Kruiden, wat ter bezorginge daarvan dient, (*Junij*,) 47 — (*Augustus*,) 99 — (*Januarij*,) 13.
Kruidje roer me niet, wanneer te zaajen, (*Maart*,) 61.
Kruisbeziën, wanneer te ſteeken, (*October*,) 167.

L.

Landleven, hoog gewaardeerd, (*September*,) 158.
Landman, zijn heerelijke ſtand, (*September*,) 121.
Latouw, wanneer te zaajen, (*Mei*,) 17 — (*Julij*,) 81 — (*October*,) 168 — (*November*,) 206 — (*December*,) 229 — (*Januarij*,) 16 — (*Februarij*,) 35.
Laurierbeziën, wanneer in den grond te leggen, (*Februarij*,) 33.
Lavendel, wanneer te laaten droogen, (*Junij*,) 47.
Leeuwrikken, wanneer te vangen, (*November*,) 217.
Leevenswijs, aanmerking daaromtrent, (*September*,) 156.
Lente, derzelver lof, (*Mei*,) bladz. 1 — (*Maart*,) 43.
Look, wanneer te zaajen, (*Junij*,) 49 — hoe verder te bezorgen, (*Augustus*,) 100 — (*Februarij*,) 35.

Lucht, de verſchheid daarvan hoogstnoodzaakelijk, (*November*,) 214 — middel om verſche lucht in de Oranjerie te brengen, (*December*,) 225.
Lijsters, wanneer te vangen, (*November*,) 217.

M.

Maart, uitbeelding daarvan, (*Maart*,) 45 — oorſprong van haaren naam, (*Maart*,) 46 — weêrsgeſteldheid in dezelve; (*Maart*,) 47 — was bij de ouden de eerſte maand van het jaar, (*Julij*,) 63.
Majoribus, wat dat zijn, (*Mei*,) 5.
Mannetjes, (Naakte) hoe te bezorgen, (*Junij*,) 51.
Marjolijn, hoe te verzorgen, (*Augustus*,) 99.
Meimaand, derzelver lof, (*Mei*,) 3, 4 — haare uitbeelding, (*Mei*,) 4 — afkomst van haar' naam, (*Mei*,) 5 — weêrsgeſteldheid in die maand, (*Mei*.) 8.
Meloenbakken, en *Meloenen*, hoe te behandelen, (*Mei*,) 16, 17 — wanneer te zaajen, (*Junij*,) 49 — (*Januarij*,) 16 — (*Februarij*,) 36 — (*Maart*,) 50 — (*April*,) 81, 82.
Mensch, zijn heerlijke ſtand op deeze Aarde, (*Mei*.) 3, 4.
Mest, ſchadelijkheid van derzelver uitwaasſeming, tegen het glas, (*November*,) 01.
Mestbedden, voor de champignons, wat daaromtrent dient gedaan, (*Julij*,) 78 — zie verder wegens de *Mestbedden*, (*October*,) 164. en op *Broeibakken*, — (*December*,) 228.
Mesten, zie *Bemesten*.
Mieren, hoe te verdelgen, (*Julij*,) 75 — beſchrijving dier diertjes, (*Julij*,) 74 — zinnebeeld van

haar ontleend, (*Julij*,) 75 — haare ſterkheid, (*Julij*,) 76.
Mirthe, hoe te behandelen, (*Junij*,) 50 — te planten, (*Julij*.) 85.
Mispelen, wanneer intezamelen, (*October*,) 164.
Moeders, haar gedrag omtrent de kinderen berispt, (*Junij*,) 47.
Moerbezieboomen, wijst de beſtendigheid der warmte aan, (*Mei*,) 9 — is een zinnebeeld van de voorzichtigheid, *ibid.*
Morellen, hoe te bezorgen, (*September*,) 135 — hoe te zoogen, (*Maart*,) 51.
Morgen in de (lente,) beſchreven, (*Julij*,) 61.
Mostaart, wanneer te zaajen, (*Januarij*,) 16.
Muurboomen, hoe voordteteelen, zie *Afzetters* — en verder (*April*,) 86.

N.

Naaigaren, (Duivelsch) zie *Duivelsch naaigaren.*
Narcisſen, wat daaromtrent dient gedaan te worden, (*Augustus*.) 113 — (*November*,) 212.
Natuur, handelt nooit ſtiefmoederlijk, (*Mei*,) 13 — laat nooit vocht gebreken, (*Julij*,) 65.
Nederland, deszelfs gelukkige ligging, (*Januarij*,) 12 — (*April*,) 76.
Nevel, derzelver ſchadelijkheid, (*Junij*,) 42 — hoe die ſchadelijkheid aftekeeren, *ibid.*
November, oorſprong van dien naam; (*November*,) 184 — uitbeelding dier maand, *ibid* — weêrsgeſteldheid in dezelve, (*November*) 187.

O.

Oceuleeren, (*Junij*,) 45 — (*Julij*,) 78 — van oranjeboomen, (*Julij*,) 82 — (*Augustus*,) 100.

October, afkomst van den naam dier maand, (*October*,) 159 — eertijds werd zij *Domitianus* genaamd, (*October*,) 160 — haare uitbeelding, *ibid* en 161 — weêrsgefteldheid in dezelve, (*October*,) 162.

Ongedierte, deszelfs fchadelijkheid, en hoe te verdelgen, (*Mei*,) 10, enz. 12 — (*Junij*,) 43 — (*July*,) 72, 77 — (*December*,) 228 — (*April*,) 78.

Ongodist, overtuigd, (*Mei*,) bladz. 1.

Onkruid, deszelfs fchadelijkheid, (*Mei*,) 12 — moet zorgvuldiglijk gewied worden, (*Mei*,) 13 — (*Junij*,) 44 — hoe tot fieraad aantewenden, *ibid* — zie verder (*Julij*,) 77, 82 — (*September*,) 128 — *Januarij*,) 15.

Ooftboomen, zie *Vruchtboomen*.

Oogst, aanmerking daaromtrent, (*Augustus*,) 105.

Oorwurmen, derzelver fchadelijkheid, en moeijelijkheid om ze te verdrijven, (*Junij*,) 43.

Oranjeboomen, hoe te bezorgen, (*Mei*,) 19 — (*Junij*), 50 — (*Julij*,) 82 — (*Augustus*,) 108 — (*September*,) 141 — (*Februarij*,) 36, 38 — hoe te zoogen, (*Maart*,) 51 — zie verder, (*Maart*, 57 — (*April*,) 84.

Oranjerie, wat daarin gedaan moet worden, is in iedere maand, onder een afzonderlijk artijkel opgegeeven: 't geen van deeze of geene gewasfen of boomen in 't bijzonder gezegd is, kan op derzelver naamen nagellagen worden, — middel om verfche lucht in de oranjerie te brengen, (*December*,) 225.

P.

Paarden, wat hunne verzorging vereischt, (*Mei*,) 28 — (*Julij*,) 90 — (*Februarij*,) 40.
Paddestoelen, (*October*,) 164.
Palm, wat daaromtrent waargenomen moet worden, (*Junij*,) 47 — (*Julij*,) 84 — (*September*,) 143 — (*Maart*,) 61 — (*April*,) 85.
Papavers, wanneer te zaajen, (*September*,) 142 — zijn een zinnebeeld van fortuinzoekers, *ibid.*
Passiebloem, hoe te bezorgen, (*October*,) 170 — (*November*,) 211.
Patrijzen, wanneer te vangen, (*November*,) 218.
Peen, zie *Wortelen*.
Peeren, wat omtrent het plukken en bewaaren daarvan dient waargenomen te worden, (*Augustus*,) 101 enz.
Peper, (Guineesche) wanneer te verplanten, (*Mei*,) 23.
Persikboomen, hoe te behandelen, (*Mei*,) 15 — (*September*,) 133 — hunne afkomst, en hoogachting van de *Egyptenaaren* daarvoor, *ibid* — zie verder, (*Januarij*,) 12 — (*Februarij*,) 34.
Petercelij, wanneer te zaajen, (*Junij*,) 49 — (*Augustus*,) 107 — (*November*,) 206 — (*Februarij*,) 35 — (*Maart*,) 54 — (*April*,) 81.
Peulerwten, zie *Erwten*.
Pimpernel, derzelver medicinaale kracht, (*Julij*,) 87 — zie ook (*November*,) 206 — (*Februarij*,) 35.
Pip, hoe te geneezen, en voortekomen, (*Julij*,) 90.
Piramidaalen, hoe dezelven te bezorgen, (*Maart*,) 60.
Piracanta, wanneer te planten, (*Mei*,) 23.
Pissebedden, hoe zig daarvoor te bewaaren, of hoe dezelven te verdrijven, (*Julij*,) 76.

Planten, (uitheemsche) hoe te bezorgen, (*Mei*,) 29 — (*Junij*,) 50.
——— *in 't gemeen*, wat omtrent dezelven waarteneemen, (*Junij*,) 40 in *Nota*; 53.
Plukken der vruchten en bewaaren, wat daaromtrent waarteneemen is, (*Augustus*.) 101 — (*Sept*.,) 129.
Pompoenen, wanneer te zetten, (*April*,) 81, 82.
Porcelijn, wanneer te zaajen, (*Mei*,) 17 — (*Junij*,) 49 — (*Februarij*,) 36 — *April*,) 81.
Prei, wanneer en hoe te verplanten, (*Junij*,) 50 — te zaajen, (*Julij*,) 81 — (*Augustus*,) 107 — 't zaad vergaderen, (*September*,) 130 — zie ook (*Februarij*,) 35 — (*Maart*,) 54 — (*April*,) 83.
Primulaveeren, kunnen op waterglaazen bloejen, (*Junij*,) 39 — wanneer en hoe zaad daarvan te winnen, (*Junij*,) 52 — wat verder daaromtrent te doen valt, (*Augustus*,) 113 — (*Januarij*,) 18 — (*Februarij*,) 38 — (*Maart*,) 60.
Pruimboomen, hoe te behandelen, (*September*,) 135 — hoe te zoogen, (*Maart*,) 51.
Pijnboomen, wanneer te zaajen, (*April*,) 86.

Q.

Quintilis, was weleer de naam van de maand Julij, (*Julij*,) 63.

R.

Raapen, wanneer te zaajen, (*Junij*,) 49 — (*Augustus*,) 107 — hoe verder te verzorgen, (*September*,) 129 — (*October*,) 169 — (*November*,) 207 — (*Januarij*,) 16.

Radijs, wanneer te zaajen, (*Mei*,) 17 — (*Julij*,) 81 — (*Augustus*,) 107 — (*September*,) 137 — (*October*,) 169 — (*November*,) 207 — (*December*,) 229 — (*Februarij*,) 35 — (*Maart*,) 54.

Ramenasſen, wanneer te zaajen, (*Junij*,) 49 — (*Julij*) 80.

Ranunkels, hoe te bezorgen, (*Junij*,) 51 — (*Augustus*,) 113 — zie verder (*September*,) 143 144 — (*November*,) 208 — (*Januarij*,) 17, 18 — (*Februarij*,) 38.

Regen, (natuurlijke) haar verſchil met de *Kunstregen*, (*Mei*,) 16 — *Poëtiſche beſpiegeling* van dezelve, (*Junij*,) 37 — haar aart en werking, (*Junij*,) 39 — (*Julij*,) 66 — (*September*,) 128.

Reinheid, derzelver lof, (*Mei*,) 27.

Ridderſpooren, wanneer te zaajen, (*Februarij*,) 38.

Rogge, zie *Graan*.

Roozenboom, wat in alle gevallen omtrent denzelven is waarteneemen, (*Junij*,) 54 — (*October*,) 171 — (*November*,) 211.

Roſemarijn, wanneer te laaten droogen, (*Junij*,) 47 — wanneer te zaajen en te planten, (*April*,) 81, 82.

Rum, waartoe dienſtig, (*Julij*,) 85.

Rundvee, hoe te behandelen. (*Mei*,) 27 — (*Junij*,) 56 — (*September*,) 150.

Rups, hoe te verdelgen, (*Julij*,) 72 — zie ook *Koolrups*.

S.

Saffraanboom, wanneer te verplanten, (*Junij*,) 52.

Salade, zie *Kropſalade*.

Salij, wanneer te laaten droogen, (*Junij*,) 47 — wanneer te planten, (*April*,) 82.

Savooikool, wanneer te verplanten, (*Julij*,) 82 — zie verder *Kool*.

Schaapen, hoe te bezorgen, (*Julij*,) 90 — (*Augustus*,) 116 — (*September*,) 151 — (*December*,) 228 — (*Januarij*,) 22 — (*Maart*,) 66 — (*April*,) 89.

Schermtjes, voor zon en regen, (*Mei*,) 21.

Scheuren van Planten, wat daarbij waargenomen moet worden, (*Augustus*,) 109.

Schoffel, zie *Hark*.

Sedum, wanneer en hoe te planten. (*Mei*,) 22 — zie ook (*Julij*,) 85 — (*September*,) 141.

Selderij, wanneer te zaajen, (*Mei*,) 17 — wanneer te verplanten, (*Mei*,) 18 — hoe verder te verzorgen, (*Julij*,) 79, 82 — (*Augustus*) 99 — (*September*,) 131 — (*October*,) 164 — (*Maart*,) 55 — (*April*,) 83.

September, derzelver uitbeelding, (*September*,) 123 — afkomst van haaren naam, (*September*,) 124 — eertijds werd zij *Germanicus* genaamd, ook *Antonius*, *Hercules* en *Tacitus*, *ibid* — weêrsgesteldheid in dezelve, *ibid*.

Sextilis, was weleer de naam van de maand Augustus, (97.)

Slagttijd, beschrijving daarvan, met betrekking tot het burger huishouden, (*November*,) 185.

Sleutelbloem, zie *Primulaveeren*.

Sneeuw, derzelver nutbaarheid, (*November*,) 187.

Snippen, wanneer te vangen, (*November*,) 218 — (*Maart*.) 68.

Snijboonen, wanneer te pooten, (*Junij*,) 49 —

(*Julij*,) 80 — (*October*,) 168 — (*November*,) 198 — (*April*,) 80.
Spenagie, wanneer te zaajen, (*Junij*,) 49 — (*Augustus*,) 107 — (*September*,) 137 — (*Februarij*,) 35 — (*April*,) 81.
Spuwers, hunne ſchadelijkheid, en hoe te verdrijven, (*Julij*,) 76.
Stallen, wat omtrent dezelven waarteneemen is, vindt men onder het artykel Veefokkerij, voor iedere maand gemeld.
Stedelingen, hunne ongevoeligheid, (*Januarij*,) 5.
Sympathie, tusſchen de boomen en gewasſen, en tusſchen welken, (*Junij*,) 53. 54.
Sijringen, wanneer te verplanten, (*November*,) 211.

T.

Tacitus, was weleer den naam van September, (*September*,) 121.
Tarw, zie *Graan*.
Taxis, hoe te behandelen, (*September*,) 143.
Thijm, wanneer te laaten droogen, (*Junij*,) 47 — (*Augustus*,) 99.
Tuinboonen, hoe intezamelen ter voordteelinge, (*September*,) 129 — zie verder, (*December*,) 229 — (*Januarij*,) 16 — (*Februarij*,) 35.
Tuin-kers, zie *Kers* of *Kors*.
Tulpen, hoe te behandelen, (*Mei*,) 21 — (*Junij*,) 51 — hoe en wanneer te zaajen, (*Julij*,) 86 — zie verder (*Augustus*,) 113 — (*September*,) 145 — haare verſchillende ſoorten en fraaiheid, *ibid* — (*Maart*,) 59.
Tijd, deszelfs ſnelheid, (*December*,) 223.

Tijdeloos, wanneer te verplanten, (*Junij*,) 52.
Tijdverdrijf, is iets gedrochtlijks, (*Mei*,) 14.

U.

Uiën, hoe die behandeld moeten worden, (*Julij*,) 80 — wanneer te zaajen, (*Julij*,) 81 — zie ook (*Augustus*,) 100, 107 — (*Februarij*,) 35 — (*April*,) 80.
Uitbeelding der maanden, zie iedere maand onder haare benaaming.

V.

Varkens, hoe te bezorgen, (*Julij*,) 90 — (*Augustus*,) 115 — (*September*,) 150 — (*Januarij*,) 22.
Veefokkerij, wat daaromtrent te doen valt, is in iedere maand onder een afzonderlijk artijkel aangeweezen: zie verder *Schaapen*, *Paarden*, enz.
Verkensbrood, wanneer te verplanten, (*Junij*,) 52.
Verplanten, van jaarlijksche planten van de mestbedden, (*Mei*,) 23.
——— wat daarbij in acht genomen moet worden, (*Mei*,) 23 — (*Junij*,) 35 — (*September*,) 136 — omtrent boomen in 't bijzonder, (*Januarij*, 13.
Violetten, wat daaromtrent te doen staat, (*Mei*,) 25.
Visscherij, wat daaromtrent dient gedaan, is in iedere maand, onder een afzonderlijk artijkel aangeweezen.
Voorzichtigheid, (De) een zinnebeeld daarvan is de Moerbezieboom, (*Mei*,) 9.

Vorst, derzelver kracht, (*December*,) 224.
Vruchtboomen, hoe te behandelen, (*Mei*,) 15 — (*Junij*,) 47 — (*Julij*,) 78 — (*Augustus*,) 100 — (*September*,) 132 — (*October*,) 165, 166 — (*Maart*,) 48.
Vruchten, wat omtrent het plukken en bewaaren daarvan dient waargenomen te worden, (*Augustus*,) 101 — (*September*,) 129 — (*December*,) 227.
Vijg, (Indifche) hoe voordteteelen, (*Mei*,) 23 — zie ook (*Julij*,) 85.

W.

Water, deszelfs werking op de planten, (*Junij*,) 39.
Watergeeven, zie *Begieten*.
Waterlooten, moeten weggenomen worden, (*Mei*,) 15 — (*Julij*,) 78.
Weêrsgefteldheid, voor iedere maand in 't bijzonder, is in 't begin van iedere maand te vinden.
Winden, derzelver nut (*September*,) 125 — en fchadelijkheid, (*November*,) 189
Winter, befchrijving van deszelfs aannadering, (*November*,) 183. — zie ook (*December*,) 219 enz. — (*Januarij*,) 2 enz.
Winterroozen, wanneer te zaajen, (*Februarij*,) 38.
Wintervelden, wanneer te bezorgen, (*Mei*,) 19 — (*Julij*.) 79.
Wormen, hoe te verdelgen, (*Julij*,) 76.
Wortelen, wanneer te zaajen, (*Mei*,) 17 — (*Julij*,) 81 — hoe verder te behandelen, (*Augustus*,) 99, 107 — (*October*, 163, 169 — (*November*,) 207 — (*Februarij*,) 35 — (*April*,) 81.

Wortelspruiten, moeten weggenomen worden, (*Mei*,) 15.
Wijn, deszelfs lof, (*October*,) 160.
Wijngaard, hoe te behandelen, (*Mei*,) 15 — (*Junij*,) 47 — is een fraai zinnebeeld (*Junij*,) 48 — zie verder (*Augustus*,) 101 — (*November*,) 143, enz.
Wijsgeer, zijne bespiegeling van de lente, (*Mei*,) bladz. 1.

Z.

Zaad, hoe en wanneer te vergaderen, (*Junij*.) 52 — (*Julij*.) 72, 84 — (*Augustus*,) 100 — (*September*,) 129, 130.
Zaajen, wat daaromtrent waarteneemen is, (*Mei*,) 18 — van allerleie bloemen, (*Mei*,) 21 — (*Junij*,) 52 — (*Julij*,) 86 — (*September*.) 138.
Zedenleeraar of *Zedenschrijver*, zijne gedachten in de lente, (*Mei*,) 2.
Zindelijkheid, (Hollandsche) verdedigd, (*Mei*,) 27.
Zinnebeeld, van de kindertucht, (*Junij*,) 48 — van een deugdzaam Christen, (*September*,) 137 van de tederigheid, (*November*,) 196 — van de verdrukking, (*December*,) 220 — van een booswicht, (*December*,) 227 — beschaafde harten, (*Januarij*,) 15 — van de voorzichtigheid, (*Mei*,) 9
Zomer, dichterlijke beschrijving daarvan, (*Junij*,) 33.
Zon, derzelver nadeel aan de planten, (*Junij*.) 34, 52 — (*Maart*,) 49 — derzelver lof, (*April*,) 71.
Zoogen, hoe zulks geschiedt, (51).

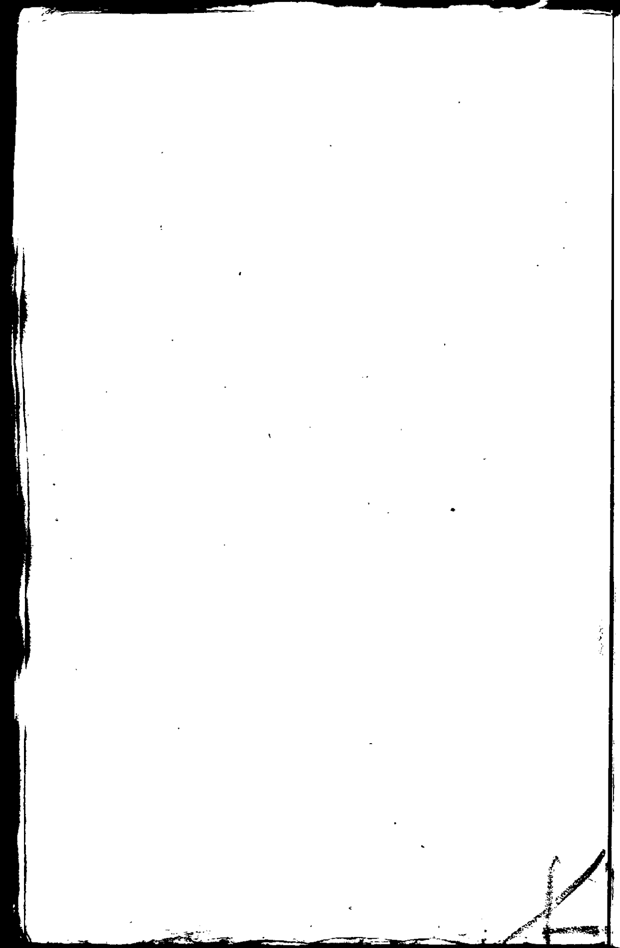
Zuuring, hoe de planten daarvan te behandelen, (*Augustus*,) 98 — wanneer te zaajen, (*Augustus*,) 107 — (*September*,) 137 — zie verder (*November*,) 198 — (*Februarij*,) 35 — (*Maart*,) 54.

Zijdewormen, wat omtrent dezelven is waarteneemen, (*Mei*,) 31 — haare kenschets, (*Mei*,) 32.

5

ALMANACH

DER

NATUUR,

VOOR IEDERE MAAND VAN HET JAAR.

MET KUNST-PLAATJES.